

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Sanat Tarihi

KÂĞIT SANATLARI VE KALENDER PAŞA:

I. AHMED ALBÜMÜ

Nil BAYDAR

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2017

KÂĞIT SANATLARI VE KALENDER PAŞA:
I. AHMED ALBÜMÜ

Nil BAYDAR

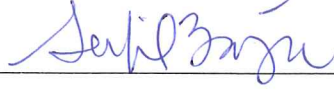
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sanat Tarihi Anabilim Dalı
Sanat Tarihi

Yüksek Lisans

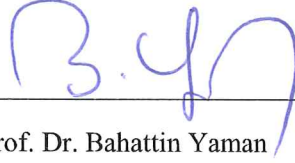
Ankara, 2017

KABUL VE ONAY

Nil BAYDAR tarafından hazırlanan “Kâğıt Sanatları ve Kalender Paşa: I. Ahmed Albümü” başlıklı bu çalışma, 23.05.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

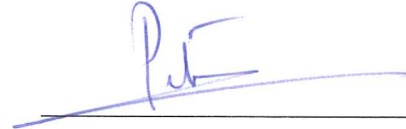
Prof. Dr. Serpil Bağcı (Başkan ve Danışman)

Prof. Dr. Bahattin Yaman

Prof. Dr. Bekir Eskici

Doç. Dr. Pelin Şahin Tekinalp

Doç. Dr. Murat Kocaaslan

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Sibel Bozbeyoğlu

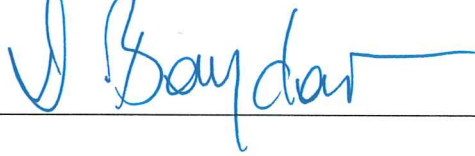
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

23.05.2017

Nil BAYDAR

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

o Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etseniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

o Tezimin/Raporumuntarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

☒ **Tezimin 08.06.2019 tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.**

o Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

NIL BAYDAR

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof. Dr. Serpil BAĞCI danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Nil BAYDAR

TEŞEKKÜR

Bu tezin tamamlanmasında emeği geçen başta değerli hocam Prof. Dr. Serpil Bağcı'ya, Prof. Dr. Zeren Tanındı'ya, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi çalışanlarına, Zeynep Çelik Atbaş'a, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi çalışanlarına, Petrol Vakfı'na ve Sayın Uğur Derman'a, Ali Kunduracıoğlu'na, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kültür ve Tescil Dairesi Başkanlığına, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Beyazıd Yazma Eser Kütüphanesi Müdürü Sayın Salih Şahin'e, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğüne, The Metropolitan Museum of Art'ta Uzman Konservatör olarak çalışan Yana van Dyke'a ve Chester Beatty Library'de Uzman Konservatör olan arkadaşım Kristine Rose Beers'e, Sayın Nevidi İraj'a, Muhammed Hüseyini'ye, bir türlü sonu gelmeyen tez yazım sürecinde bana sabır gösteren sevgili aileme, arkadaşlarıma ve değerli katkıları için Babam Hüseyin Çıngı'ya teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

BAYDAR, Nil, *Kâğıt Sanatları ve Kalender Paşa: I. Ahmed Albümü*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.

Bu araştırmanın konusunu, Kalender Paşa'nın (öl. 1616) Sultan I. Ahmed (s. 1603-1617) için hazırladığı güzel yazı, kâğıt oyma ve çeşitli içeriklerde resimlerin derlemesi olan ve bugün Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (TSMK) bulunan I. Ahmed Albümü (B. 408) oluşturmaktadır. Kalender Paşa'nın yaptığı bilinen ya da Ona atfedilen ve TSMK koleksiyonlarında bulunan diğer iki albüm (H. 2171, B. 409) ve *Fâlnâme*'si (H. 1703) de teknik açıdan karşılaştırılmıştır. İçerikleri, hazırlanma süreç ve amaçları birbirinden farklı olan bu albümleri Kalender Paşa birbirine benzer bir düzende ve biçimde tasarlamıştır. Kalender Paşanın kendi albümleri dışında karşılaştırma için TSMK koleksiyonunda yer alan H. 2248, H. 2165, H. 2156, H. 2153, H. 2160 numaralı albümler ile New York Metropolitan Sanat Müzesi (MET) koleksiyonunda yer alan 67.266.7 numaralı Bellini Albümü'nün H2171'den çıktığı düşünülen sayfaları incelenmiştir. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi (İÜNK) F.1423 ve F. 1426 albümleri genel teknik yapıları bakımından, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi (SYEK) Sultan Ahmed I koleksiyonundaki ciltler ile yine SYEK Hamidiye ve Murakka koleksiyonlarında yer alan çeşitli murakkalar ise yapım tekniklerinin karşılaştırılması amacıyla incelenmiştir.

Geçmişte ya da döneminde üretilen güzel yazı, tezhip ya da kâğıt oyma örneklerinin, resimlerin, dini, tarihi, edebi metin ya da şiirlerin tek ya da birlikte bir sayfa üzerine yerleştirilmesi ile hazırlanan albümler aynı zamanda bu tek sayfa halindeki çalışmaların korunmasını da sağlar. Kimi albümlerin başında yer alan önsözler, bunların sultanlar, şehzadeleri ya da önemli bürokratlar için / tarafından hazırlandığını anlatır. Bu güne kadar önsözlerinin ve içeriklerinin irdelendiği çalışmalar yapılmış olmakla birlikte, albümlerin hazırlanma süreçleri hakkında yapılmış kodikolojik (yazma eser bilimi) çalışma yok denecek kadar azdır.

Saray nakkaşhanesinde farklı görev yapan sanatkârlar yazma eserlerin hazırlanması için birlikte çalışır. Ancak bu çalışmanın konusu olan Albümün cildinden tezhibine kadar tamamının Kalender Paşa tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Kalender'in hazırladığı albümlerin başına yerleştirdiği metinler, önsözler, sanatçıyı ve 'işini' takdim etmesinin yanında bu tasarım süreci hakkında da ipuçları sunar. I. Ahmed Albümünün yapım tekniklerinden yola

ıkılarak, bu tür albümlerinin hazırlanması sürecindeki teknik detaylar ortaya konulacaktır. Kodikolojik alışma için konservasyon alanında bilinen belgeleme yöntemleri kullanılmıştır. Analizler için herhangi bir örnek almak mümkün olmadığından kâğıt sanatlarının detayları yalnızca görsel inceleme ile ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Albüm, Murakka, Kodikoloji, Kalender Paşa, Yazma Eser Bilimi, Vasl, Kat'ı, Kâğıt Boyama, Sultan I. Ahmed, Kıyafet Albümü.

ABSTRACT

BAYDAR, Nil, *Kalender Pasha and Paper Arts: Album of the Sultan Ahmet I*, MA Thesis, Ankara, 2017.

This study focuses on the album of Ahmed the First (B. 408) which was composed by Kalender Pasha (d. 1616) for the sultan (r. 1603-1617) himself as a collection of beautiful calligraphy, paper filigree and paintings with several topics and which is being kept today at the Library of Topkapı Palace Museum. In this study another two albums (H. 2171, B.409) and *Falnamah* (H. 1703) in the collections of the Library of Topkapı Palace Museum, which are also known to be of Kalender Pasha or being dedicated to him were also compared according to technical point of view. Kalender Pasha organized all of these albums in the same way while their content, purpose of preparation and preparation process differs. Albums with the collection numbers of H. 2248, H. 2165, H. 2156, H. 2153 and H. 2160 from the same Topkapı collection and some pages, which were supposed to be the part of H. 2171, of Bellini Album with the collection number of 67.266.7 from New York Metropolitan Museum were also investigated. While the albums having the collection numbers of F. 1423 and F. 1426 from Istanbul University Rare Books Library were also studied with respect to their technical structures, the bindings of Sultan I. Ahmed Collection and several muraqqas of Hamidiye and Muraqqa Collections from Süleymaniye Manuscript Library were also compared according to their preparation techniques.

Albums prepared by placing the samples of calligraphy, illuminations and paper filigrees, paintings and religious, historical or literary texts or poems either one by one or together on one page provides the preservation of these one page works. The prefaces of several albums indicate that these works were prepared for/by sultans, sons of sultans or important bureaucrats. Until today several works are present which mainly focuses on the prefaces and their contents; but there are only few works studies the preparation processes, i.e the codicological studies of those albums.

Craftsmen who have different responsibilities work together for preparing the manuscripts in *naḳḳāsh-khāna* in the palace. But the album which is the object of this study is believed to be prepared from its binding through its illuminations by Kalender Pasha himself. The texts and prefaces which were placed at the beginning of the albums by Kalender Pasha both represent the craftsman and his work and give us some clues about the design process. By taking into account the techniques of the album of Ahmet the First, general technical details like these kinds of albums will be revealed. Documentation techniques of current conservation applications were

used for the codicological study. Since it was not possible to take any samples from the item, the details of paper arts were determined only by observation.

Key words: Album, Muraqqa, Codicology, Kalender Pasha, Manuscript, Vasl Technique, Filigree work, Paper Dying, Sultan Ahmet the First, Costume Album.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
RESİM DİZİNİ.....	xiii
TABLolar DİZİNİ	xvi
GİRİŞ	1
1. KALENDER PAŞA.....	10
2. KALENDER PAŞA’NIN ALBÜMLERİ VE <i>FÂLNÂME</i>	13
2.1. TSMK H. 2171, GÜZEL YAZI ALBÜMÜ	13
2.2. TSMK B. 409, GÜZEL YAZI ALBÜMÜ	14
2.3. TSMK B. 408 (I. AHMED ALBÜMÜ).....	16
2.4. TSMK H. 1703, <i>FÂLNÂME</i>	17
3. I. AHMED ALBÜMÜ’NÜN YAPIM TEKNİĞİ	19
3.1. ALBÜMÜN CİLDİ.....	19
3.2. ALBÜMÜN METİN KISMI	25
3.2.1. Forma yapısı ve dikiş özellikleri.....	25
3.2.2. Kâğıt ve Kâğıt Hazırlama İşlemleri	27
3.3. KALENDER PAŞA’NIN VASL TEKNİĞİ.....	30
3.3.1. Renkli Kâğıtlar.....	32
3.3.2. Birleştirme Tekniği	34
3.4. ALBÜMÜN TASARIMI	35
3.4.1. Sayfa tasarımı (düzenlenmesi).....	36
3.4.2. Sayfanın Tasarım Tekniği.....	37
3.5. ALBÜM İMGELERİ	52
3.5.1. Albüm İmgelerinin Kaynakları hakkında.....	52
3.5.2. Kat’ı ve Vasl Tekniği ile Geometrik Düzenlemeler.....	53

3.5.3.	Tarih Kitabından Çıkan Resimler	54
3.5.4.	Kır Eğlenceleri ve Meclisler	54
3.5.5.	Av Sahneleri.....	54
3.5.6.	İstanbul'un Günlük Yaşamından Sahneler.....	54
3.6.	Tek Figürler	55
3.6.2.	Hayvanlar, Periler ve Çiçekler	56
3.6.3.	Boyanmamış resimler	56
4.	KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRME.....	57
4.1.	KARŞILAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI.....	57
4.2.	YÖNTEM	57
4.3.	CİTLER	57
4.4.	SAYFA DÜZENİ VE GENEL TASARIM	61
4.5.	KALENDER PAŞA'NIN İMZASI NİTELİĞİNDEKİ ÖĞELER.....	64
	SONUÇ	76
	KAYNAKÇA.....	82
	TABLolar	93
	EK I. Sayfa Tasarım Grupları	107
	EK II. İmgelerin Gruplandırılması.....	115
	EK III. Etik Kurul İzni Muafiyeti Formu.....	132
	EK IV. Orijinallik Raporu.....	133
	KATALOG	134

KISALTMALAR DİZİNİ

TSMK	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
TSMA	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
SYEK	Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi
İÜNK	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi
DCBL	Dublin Chester Beatty Library
MET	Metropolitan Museum of Art
MYEK	Millet Yazma Eser Kütüphanesi
DTCF	Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
BL	British Library

RESİM DİZİNİ

Resim 1. Vasl sanatlı sayfa örnekleri. TSMK 2171, 49b, 46b.....	14
Resim 2. Sultan II. Osman’a ithaf kaydı. TSMK B. 409. y. 1b-2a,	15
Resim 3. Vasl ve kat’ı sanatı ile hazırlanmış sayfalardan. TSMK H. 1703, y. 2a ve 2b.	18
Resim 4. Ön (üst) ve arka (alt) kapak. TSMK B. 408.....	19
Resim 5. Cilt örnekleri. SYEK, Sultan Ahmed Koleksiyonu, No. 2, 16, 12, 5 ve 24.....	21
Resim 6. Gömme şemse olarak hazırlanan murakka. DTCF, İsmail Sencer I, 4602.	21
Resim 7. Alttan ayırma (a), Üstten ayırma (b), Mülemma şemse (c).	21
Resim 8. Metal ve ahşap köşebent kalıpları. Ali Kunduracıoğlu Koleksiyonu.	22
Resim 9. Kur’an nüshasının cildi, detay. SYEK, Sultan Ahmed I Koleksiyonu, 24.	23
Resim 10. Kur’an nüshasının cildi, detay. SYEK, Sultan Ahmed I Koleksiyonu, 16	23
Resim 11. Kur’an nüshasının cildi, detay. SYEK, Sultan Ahmed I Koleksiyonu, 5.	24
Resim 12. Bordürdeki küçük şemseler. TSMK B. 408, arka kapak.	24
Resim 13. İki aralıklı dikiş ve ipleri. TSMK B. 408, y. 3b-4a.	26
Resim 14. Murakka, SYEK Hamidiye Koleksiyonu, 29 ve 3.....	32
Resim 15 Albümde kullanılan kâğıtların renkleri. TSMK B. 408, Y. 29b.	32
Resim 16. Kâğıdın yüzeyinin boyanması. TSMK B. 408, y. 28a ve 6a.	33
Resim 17. Bakır içerikli boya ve tahribatı. TSMK B. 408, y. 12b, 21b, 23a ve 25b	34
Resim 18. Sayfalardaki bölümlerin isimlendirilmesi.....	38
Resim 19. Jengâr (bakır pigmenti) tahribatı ve kâğıdın diğer yüzüne etkisi.....	40
Resim 20. Pervazdaki renkli kâğıt şeritlerin üst üste binen kenarları. TSMK B. 408, s. 17a.	41
Resim 21. Kemik ve metal uçlu “biz” örnekleri. TSMK C.Y. 436 ve TSMK C.Y. 440.	42

Resim 22. Kâğıt oyma bıçağı ve bıçak-çakı. TSMK C.Y. 438 ve TSMK C.Y. 215.....	42
Resim 23. Bezemeli ince şerit (kenar suyu). TSMK B. 408, y. 19b.	45
Resim 24. <i>Havali</i> tezhip örnekleri. TSMK B. 408, y.12a, 11a, 14a, 15a, 16b.....	45
Resim 25. Önceden gümüş ile bezenmiş şeritler. TSMK B. 408, y. 17a.	46
Resim 26. Kenarsuyu örnekleri. TSMK B. 408, y. 17a.	47
Resim 27. İki kenarın birleştiği kısım. TSMK B. 408, y. 5b	47 .
Resim 28. Damalı kenarsuyu. TSMK B. 408, s. 32a.	48
Resim 29. Damalı kenar suyunun köşelerindeki farklı renkte küçük kare kâğıtlar.	49
TSMK B. 408, y. 32b, 15a.	
Resim 30. Verev dilimli kenarsuyu. TSMK B. 408, y. 20b.....	50
Resim 31. Verev dilimlerin kenarlarına çekilen çift tahrir. TSMK B. 408, y. 30b,.....	50
Resim 32. Mavi ve/veya kırmızı mürekkeple yapılan yapılan ara suyu.	51
Resim 33. 19.yüzyıl çiftli triling örneği. TSMK C.Y. 32	52
Resim 34. Kat'ı ve vasl tekniği ile geometrik düzenlemeler. TSMK B. 408, y. 5a, 29a, 30b.	53
Resim 35. Kat'ı ve vasl tekniği ile geometrik düzenlemeler. TSMK B. 408, y. 29b, 30a.....	53
Resim 36. Birbirine benzer kalıplarla yapılan tek figürler. TSMK B. 408, y. 27b ve 18b ile DCBL Ms.T.439, y. 12b.....	55
Resim 37. Birbirine benzer kalıplarla yapılan imgeler, “Peri”. TSMK B. 408, y. 9b, Kopenhag David Collection, 118-2006 ve Dublin Chester Beatty DCBL, T 439, 12a.....	56
Resim 38. Ön kapaklardaki, şemse ve salbekler. TMSK B. 408 ve B. 409.....	58
Resim 39. Ön kapaklar. B. 408 ve B. 409.....	58
Resim 40. Albümlerinin ön kapak içi. TMSK B. 408 ve B. 409.	59
Resim 41. Cildin ön ve arka kapakları. TMSK 2171.....	60

Resim 42. Cildin ön ve arka kapakları. TSMK 1703.....	60
Resim 43. Albümün dikişinin sayfa içinden görülen kısmı. H. 2171, y. 10b.	61
Resim 44. Albümden sayfa örneği, TSMK H. 2171, y. 49b, 46b.	61
Resim 45. Kalender Paşa'nın düzenlediği düşünülen sayfalardan. TSMK B. 409, 12b, 20a.	63
Resim 46. Kıt'aların birleştirilmesi sırasında kalan boşluklar, TSMK H. 2171, y. 35a.	63
Resim 47. TSMK B. 409, y. 22a, TSMK B. 409, y. 5a.	64
Resim 48. Harvard Art Museums/Arthur M. Sackler Museum, The Edwin Binney Koleksiyonu, Turkish Art kısmında yer alan üç resim. a. 1985.277, b. 1985.278 ve c. 1985.217.	65
Resim 49. II. Selim portresinin çevresindeki halkârî bezeme (Harvard Art Museum). TSMK B. 408 31a. ara pervazındaki halkârî bezeme ile benzerliği.	66
Resim 50. Verev dilimli kenarsuyunun tek parça olarak hazırlanıp, kesilerek kullanıldığını gösteren örnekler. TSMK H. 2171, y. 29a., y. 36a.	67
Resim 51. Albümdeki tek verev dilimli kenarsuyu örneği. TSMK B. 409, y. 6b.	67
Resim 53. Bellini Albümünden iki sayfadaki kenarsuyu düzenlemelerinin. TSMK H 2171 ile karşılaştırılması, y. 36b ve MET sayfalar.	69
Resim 54. Kıt'a çevresinde damalı kenarsuyu. TSMK B. 409, 47b.	70
Resim 56. TSMK H. 2171, y. 14a ve 14b.	72
Resim 57. TSMK H. 2171, y. 15b, detay ve TSMK B. 408, y. 7a, detay.	72
Resim 58. MET Bellini Albümü 67.266.7 1a, TSMK H. 2171 15a.	72
Resim 59. TSMK B. 408, y. 2b, TSMK. B. 409, y 36b, TSMK 2171, y. 17b, H. 1703, y. 39a.	73
Resim 60. MET Bellini Albümü y. 8b, TSMK 2171, y. 24b.	74
Resim 61. TSMK B. 409, y. 15b ve y. 16a.	75
Resim 62. TSMK B. 409 25a, H. 1703 7a, B. 408 31b, detay.	75

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. TSMK B. 408 ve B. 409'un Pervazlarında Kullanılan Kâğıtların Renkleri	94
Tablo 2. TSMK B. 408'in Sayfa, Pervaz, Orta Pano ve Ara Pervaz Ölçüleri	95
Tablo 3. TSMK B. 408'in Pervazlarındaki Halkârî Bezemede Kullanılan Kalıp Motifler	98
Tablo 4. TSMK B. 408'de Ara Pervaz Kullanılan Sayfalar ve Ara Pervazda Kenarsuyu Düzenlemesi	99
Tablo 5. MET Albümü'nün Pervaz Bezemelerinin H. 2171 ve B. 408 ile Karşılaştırılması	100
Tablo 6. Albümleri Karşılaştırma Tablosu	104

GİRİŞ

Yazma eserler arasında yer alan murakka'lar (albümler) güzel yazı, resim, kat'ı, ebru, *kalem-i siyahî*, halkârî örneklerini içeren varakların dikişli ya da dikişsiz biçimde bir araya getirildiği çalışmalardır. Dikişli olan albümler bir yazma kitap formunda hazırlanırken, diğerleri deri, kâğıt ya da kumaş şeritlerle birbirine çeşitli biçimlerde tutturulan tek yapraklardan oluşur. Albümler güzel yazı, resim, kat'ı, tezhip örneklerine “bakmak” için hazırlanmış olmakla birlikte, bu şekilde bir araya getirilen küçük sanat eserlerini aynı zamanda tahrip olmaktan, yok olmaktan da korumuştur. Albümlerin resimli yazmalardan farkı, barındırdığı sanat eserlerinin bir metne bağlı olmamasıdır (Bağcı ve diğerleri, 2006, s. 225). Sultanlar ya da söz sahibi zengin kişiler için hazırlanan albümlerin yapımında nakkaşhanede görevli müzehhip, musavvir ve mücellitler ile halkâr, zerefşan, ebru, kat'ı ustalarının birlikte çalıştığı bilinir. Kâğıt sanatının pek çok değişik örneğini barındıran albümler, teknik anlamda orta panonun düzenlenmesi ve pervazların bezenmesinde farklılıklar gösterir. Önemli olan, içeriğin ustalıkla ve gösterişli biçimde sunulmasıdır. Bu amaçla, orta panonun etrafında geniş pervazlar kullanılır, bu kısımlar farklı tekniklerle altınla bezenir, renkli cetveller kullanılarak birleşim yerleri gizlenir ve sınırlandırılır.

9. yüzyıldan 20. yüzyılın başlarına kadar üretimi süren albümlerden günümüze ulaşanların önemli bir kısmı bugün Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (TSMK) korunmaktadır. Bu koleksiyonda yer alan albümler üzerine ilk çalışmalar 20.yüzyılın başında başlamıştır. İçerikleri ve üslupları nedeniyle çalışmalara konu olan ilk albümler H. 2152, H. 2153¹, H. 2155 ve H. 2160 numaralı albümlerdir. Bunlar arasında H. 2153 ve H. 2160 albümleri, 15. yüzyılın sonuna kadar Tebriz ve Şiraz'da albüm yapımcılığının sürdüğünü gösteren örneklerdir². Albüm yapımcılığının başlangıcını göstermeleri bakımından, Timurî Sarayı'nda hazırlanmış olan ve güzel yazı örnekleri içeren H. 2310 ve B. 411 numaralı albümler önemlidir³. TSMK

¹ TSMK H. 2153, metin kısmının ölçüleri 33,8x49,8cm; TSMK H. 2160, 35,5x52cm.

² TSMK H 2152, TSMK H. 2153, TSMK H. 2154, TSMK H. 2160 numaralı albümler ile ilgili erken dönem çalışmalar için bkz I. Stchoukine, “Notes sur des peintures persanes du Serail de Stamboul”, *Journal Asiatiques*, 226, 1935: 117-140; Zeki V. Togan, “Topkapı Sarayında Dört Cönk”, *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi I*, 1953-54: 73-89; Oktay Aslanapa, “Türkische Miniaturmalerei am Hofe Mehmet des Erobers in Istanbul”, *Ars Orientalis I*, 1954: 77-84; Max Loehr, “The Chinese Elements in Istanbul Miniatures”, *Ars Orientalis I*, 1954: 85-89; Richard Ettinghausen, “Some Paintings in Four Istanbul Albums”, *Ars Orientalis I*, 1954: 91-103; Mazhar Ş. İpşiroğlu ve Sabahattin Eyüboğlu, *Fatih Albumuna Bir Bakış, Sur L'album du Conquérant*, İstanbul 1955; B. Ögel, “Topkapı Sarayı Müzesinde Bulunan İki Minyatür Albümü Hakkında Notlar”, *Tarih Vesikaları*, Yeni Seri I (1), 1955: 135-140; Beyhan Karamağaralı, “Cami ü Tevarih'in Bilinmeyen Bir Nüshasına Ait Dört Minyatür”, *Sanat Tarihi Yıllığı II*, İstanbul 1968: 70-86; Nurhan Atasoy, “Some Designs and Sketches in Two Topkapı Albums (H. 2152 and H. 2153)”, *Journal of Reginal and Cultural Institute*, III (1-2), 1970: 16-20; Beyhan Karamağaralı, “Muhammed Siyah Kalem İmzalı Minyatürler Hakkında”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 3*, Ankara, 1981: 179-220 (Karamağaralı 1981); David J. Roxburgh, *Our Works Point To Us: Album Making, Collecting and Art (1427-1565) Under The Timurids and Safavids*, Yamımlanmamış doktora tezi, Pensilvanya Üniversitesi, 1996: 21-97, 644 – 998 (Roxburgh 1996); J. M. Rogers, 'Mehmed the Conqueror: Between East and West', in *Bellini and the East* [sergi kataloğu], London and Boston 2005: 83-87.

³ Roxburgh 1996: 48, dipnot 161 ve 162; H. 2310 kataloğu için bkz. Roxburgh 1996: 409-488; B. 411 kataloğu için bkz. Roxburgh 1996: 489-644; David J. Roxburgh, “Catalogue of Scripts by the Seven Masters (H. 2310): A Timurid

koleksiyonunda yer alan söz konusu eserler üzerine yapılan çalışmalarda albüm geleneğinin 15. yüzyıla uzandığı bununla birlikte mükemmel örneklerin 16. yüzyılda verilmeye başlandığı ortaya konulmuştur⁴.

H 2152 numaralı albüm, *Baysungur Albümü* adı ile anılmaktadır ve içinde *kalem-i siyahi* teknikte resimler yanında minyatürler ve güzel yazı örnekleri içeren bir albümdür⁵. 16. yüzyılın ünlü albümleri arasında 951 (1544-45) tarihli *Behram Mirza Albümü* (H. 2154) ise önsözü günümüze ulaşan en erken tarihli albümdür. Ayrıca, 968 (1560-61) tarihli *Emir Hüseyin Bey Albümü* (H. 2151), 1564-65 tarihli *Emir Galib Bey Albümü* (H. 2161), İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi koleksiyonuna kayıtlı 16. yüzyıl ortalarına tarihlenen ve Şah Kulu Halife tarafından hazırlanan *Şah Tahmasp Albümü* (F. 1422) ile TSMK koleksiyonundaki 971 (1563-64) tarihli Mir Seyyid Ahmed el Hüseyini el Meşhedî istinsahı olan H. 2156 (32,5x45,5cm) albümü 16. yüzyılın en önemli albümleri arasında sayılır⁶.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler kısmında bulunan, 29,5x38,8cm ölçüsündeki F. 1423 numaralı albüm, en erken Osmanlı albümü örneği olarak kabul edilir⁷. Kalıp olarak kullanılmış olan kimi delikli yazılar, parşömen üzerine yazılan yazılar gelişi güzel bir araya getirilmiştir. Şemse desenlerinden bazılarının II. Mehmed ithaflı kitapların ciltlerine uyduğu belirlenmiş ancak II. Bayezid'e methiye içeren ve Fatih'in ölümünden iki ay önce kaleme alınmış şiirlerin varlığı albümün II. Bayezid döneminde hazırlandığını düşündürmüştür⁸. Güzel yazı örnekleri ve tezhip örnekleri içeren albümdeki bazı çalışmalar Baba Nakkaş'a atfedildiğinden, *Baba Nakkaş Albümü* olarak da anılmaktadır⁹. Eserin cildi, dikişi ve şirazesi geç dönemde yapılan bir onarım sırasında yenilenmiş, 2 ve 3'lü yapraklar halinde oluşturulan

Calligraphy Album at the Ottoman Court", *Art Turc/Turkish Art, 10th Congr s International d'art turc*, Geneve, 1999: 587-597; Zeynep  elik, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki H. 2155 Numaralı Murakka*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2003: 4-5; Ali Nihat Kundak, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki H 2135 Numaralı Murakka*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2004: 3 (Kundak 2004).

⁴ Nurhan Atasoy, "Four Istanbul Albums and Some Fragments From Fourteenth Century Shah-namehs", *Ars Orientalis VIII*, 1970: 19-48, 16-20 (Atasoy 1970); Mazhar  . İp iro lu, *Siyah Qalem. Vollständige Faximile Ausgabe der Blätter des Meisters Siyah Qalem aus dem Besitz des Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul und Freer Gallery of Art Washington*, Graz 1976; Karama aralı 1981: 179-220.

⁵ David J Roxburgh, *The Persian Album, 1440-1600: From Dispersal to Collection*, Yale Universty Press, 2005: 5; T. W. Lentz and G. D. Lowy, *Timur and the Princely Vision, Persian Art and Culture in the Fifteenth Century*, Los Angeles 1989.

⁶ Roxburgh 1996: 352; Bu albümlerin içerikleri ve  ns zleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Wheeler M. Tackston, *Album Prefaces, And Other Documents on The History of Calligraphers and Painters*, Leiden-Boston-Köln 2001; David J. Roxburgh, *Prefacing the Image. The Writing of Art History in Sixteenth Century-Iran*, Leiden-Boston-Köln, 2001: 218-223 (Roxburgh 2001). Ayrıda bkz. Serpil Bağcı, Filiz  a man, Günsel Renda ve Zeren Tanındı, *Osmanlı Resim Sanatı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: İstanbul, 2006: 225, dipnot 2 (Bağcı ve diğerleri 2006); Kundak 2004: 5.

⁷ Süheyl  nver, *Fatih Devri Saray Nakka hanesi ve Baba Nakka   alı maları*, İstanbul 1958 ( nver 1958); Süheyl  nver, *Türk Süsleme Sanatçıları - Müzehhipler*, İstanbul 2007: 45-47.

⁸ Julian Raby, "Mehmed II Fatih and the Fatih Album", *Islamic Art*, I, New York 1981: 43; Banu Mahir, "Sultan III. Mehmed için Hazırlanmış bir Albüm: III. Mehmed Albümü", *16.yüzyıl Osmanlı Kültür ve Sanatı I-12 Nisan 2001 Sempozyum Bildirileri, Sanat Tarihi Derneği Yayınları (7)*, İstanbul 2004: 169.

⁹  nver 1958, Esin Atıl, "Ottoman Painting Under Sultan Mehmed II", *Ars Orientalis IX*, 1973: 203-120.

formaları dikiş kısmından defalarca onarım görmüştür. Yazı ve tezhip örnekleri kimi zaman tüm yüzeyi ile kimi zaman da sadece kenarlarından yapıştırılarak yapraklara monte edilmiştir. Albümün itinalı hazırlanmamasından kaynaklanan üst üste binen yapıştırıcılar, yapıştırıcının taşması, kullanılan kâğıt cinsinin farklı kalınlıklarda olması nedeniyle oluşan gerilme ve dalgalanmalar görülür.

Osmanlı saray nakkaşhanesinde özenli hazırlanmış ilk albüm örnekleri 16. yüzyıl ortalarına tarihlenir¹⁰. *Kalem-i siyahi* tekniği ile yapılmış muhtemelen Kanuni Sultan Süleyman (s. 1520-1566) için hazırlanmış albüm Karamemi ve öğrencilerine atfedilen tezhipleri ve Şah Mahmud Nişapuri'nin güzel yazı çalışmalarını içeren 22,9x34,9cm boyutundaki *Nişâpuri Albümü*'dür¹¹ (İÜK, F. 1426). Osmanlı döneminde hazırlanan ilk özenli albüm olması, *saz* üslubunu Osmanlı Sarayı'nda yeniden yorumlamış olan Şah Kulu'nun *kalem-i siyahi* teknikte resimlerini ve albümün son yapraklarından birinde yer alan örneğine az rastlanır bir işçilikle yapılan *kâğıt oyma* bahar bahçesi¹² nedeniyle önemli bir yere sahiptir. Formalar halinde hazırlanan ve iki duraklı dikiş ile dikilen albüm 48 varaktan oluşur. Yazı ve tezhip örneklerinin yerleştirildiği sayfalar geniş bir kâğıdın kıvrılarak katlanması ve farklı renkte kâğıtların birbirine yapıştırılması ile oluşturulmuştur. Cildinin ön kapağı yok olmuş, orijinal arka kapağı bağa ile yapılmıştır.

Benzer özelliklerde 24x34cm ölçüsündeki bir albüm TSMK H. 2248 numaraya kayıtlıdır. Karamemi'ye atfedilen gerçek çiçek ve *saz* üslubunda ince işçilikle yapılmış tezhipleri, altın, gümüş ve çeşitli renk boyalarla renkli kâğıtlar üzerine yapılan *sıçratma* tekniğindeki bezemeleri ile 1560'tan sonrasına tarihlenir¹³.

Sultan III. Murad'a (s. 1574-1595) 1574 yılında sunulmuş olduğu anlaşılan, Avusturya Ulusal Kütüphanesi'nde Cod. Mixt. 313 numaraya kayıtlı bir albüm, baştaki ithaf kaydı ve yapımında çalışan sanatçıları bildiren bir giriş kısmı olması, Karamemi'nin başında bulunduğu bir ekip tarafından hazırlanmış olması, oyun kartı resimlerinin bulunması sebebi ile önemlidir¹⁴.

¹⁰ Banu Mahir, "XVI. Yüzyıl Osmanlı Nakkaşhanesinde Murakka Yapımcılığı", *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan*, İzmir 2002 (Mahir 2002): 401-4011; Bağcı ve diğerleri 2006: 225.

¹¹ Bağcı ve diğerleri 2006: 225-226; Esin Atıl, *The Age of Sultan Süleyman the Magnificent*, Sergi Kitabı, National Gallery of Art, Wasington D.C 1987; Filiz Çağman, *An Early Ottoman Album from the Middle of the XVIth Century*, VII. Uluslararası Türk Sanatları Kongresi Varşova 20-25 Eylül 1983, Yayınlanmamış kongre bildirisi; Filiz Çağman, "Osmanlı Sanatı", *Anadolu Medeniyetleri III*, İstanbul 1983: 63-64.

¹² Filiz Çağman, *Kat'ı: Osmanlı Dünyasında Kâğıt Oyma Sanatı ve Sanatçıları*, Aygaz Yayınları, İstanbul 2014: 05-108 (Çağman 2014); Bağcı ve diğerleri 2006: 225-228.

¹³ *Topkapı a Versailles Tresors de la Cour ottomane*, Musée national des châteaux de Versailles et de Trianon 4 mai-15 août Paris 1999: 172 (Paris 1999); Mahir 2002: 47.

¹⁴ Mahir 2002: 169-170 ve dipnot 6; Dorothea Duda, "Cod. Mixt. 313", *Die Illuinierten Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek Islamische Handschriften I*, Wien 1983: 12b, Resim 361, fig. 1; Dorothea Duda, "Das Album Murad III in Wien", *Ars Turcica, Akten des VI. Internationalen Kongresses für Türkische Kunst. München*, 3-7 Eylül 1979, Münih 1987: 2, 475-89; Aimée Froom, *A Muraqqa' for the Ottoman Sultan Murad III (hük 1574-1595)*, *Österreichische Nationalbibliothek, Cod. Mixtus 313*, Doktora Tezi, New York University; A. Froom,

III. Mehmed (s. 1595-1603) Albümü olarak bilinen, TSMK H. 2165 numaraya kayıtlı, 25x35,6cm ölçüsündeki albüm 1600 civarında yapılmıştır¹⁵. Albümde Sultan III. Mehmed'in Eğri Seferi ile ilgili çeşitli manzum ve nesir metinler, dönemin devlet adamları Şeyhülislam Hoca Sa'deddin ve Vezir Sinan Paşa için yazılmış şiirler yer alır¹⁶. Güzel yazı, resim ve tezhip örneklerinin yer aldığı murakkanın yapraklarında kullanılan kâğıdın farklı kalınlıkta olması nedeniyle albümün genelinde fiziksel bir dengesizlik gözlenir. Dışı lake olan cildinin içi kat'ı bezemelidir, mıklebi kopmuş olan cilt onarım görmüştür.

Sarayda albüm yapıcılığının 16. yüzyılın ikinci yarısında başlamasının yanında tek yaprak resimlerin ve albüm yapıcılığının yaygınlaşması I. Ahmed (s. 1603-1617) döneminde artar. Kalender Paşa'ya albümü hazırlaması için elindeki güzel yazı örneklerini ve resimleri veren I. Ahmed, 17. yüzyılın başında, henüz 14 yaşında tahta çıkmış, 14 yıl hüküm sürebilmiş ve çok genç olarak 28-29 yaşında vefat etmiştir. Dönemindeki resim faaliyetlerine göz atıldığında genç sultanın ilgi odağının babası III. Mehmed ve dedesi III. Murad'a göre daha farklı olduğu görülür. Onun adına hazırlanmış minyatürlü yazmalardan bir tanesi bir tarih kitabıdır. Hoca Saadettin Efendi'nin *Tacü't Tevarih* adlı tarih eseri kendi dönemi ile ilgili değildir. Osman Gazi'den Yavuz Selim'e kadar olan dönemi konu alır. İkinci resimli eser Kalender Paşa'nın hazırladığı *Fâlnâme*'dir. Bir diğeri Arapça cifr¹⁷ ile ilgili kitabın Türkçe çevirisi olan *Tercüme-i Maftah Cifr el-Cami* adlı eserin bir nüshasıdır¹⁸. Sultan ayrıca kendisi için Kalender Paşa'ya albümler hazırlatmıştır (TSMK B. 408 ve H. 2171).

Kalender Paşa'nın hazırladığı I. Ahmed Albümü kimi yayınlarda, kıyafet albümlerinin öncüsü ve erken örneği olarak değerlendirilir. Osmanlılarda kıyafet albümlerinin üretiminin 16. yüzyıl sonlarında başlamış olduğu düşünülse de gerçek anlamda I. Ahmed döneminde ortaya çıktığı bilinir¹⁹. Kalender Paşa'nın kendine özgü üslubu ile bir araya getirdiği tek figürleri betimleyen imgeler, 16. yüzyıldan beri saray dışında çalışan ressamların ürettiği tasvirlerdendir²⁰. 16. yüzyıl

"Adorned like a Rose: The Sultan Murad III Album (Austrian National Library, Cod. Mixt. 313) and the Persian Connection", *Studies in Islamic Art in Honor of Priscilla Soucek*. Bölüm I, *Artibus Asiae*, Vol. 66 (2), 2006: 137-154.

¹⁵ Mahir 2002: 170-186.

¹⁶ Mahir 2002: 171; E. Kalender, *Topkapı Sarayı Müzesi H. 2165 No'lu Albümün Minyatürleri*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara 1993.

¹⁷ Kayıptan haber verdiğine inanılan bilim.

¹⁸ Tülay Artan, "A book of kings produced and presented as a treatise on hunting", *Muqarnas: An Annual on the Visual Culture of the Islamic World*, Vol.25, 2008: 314, dipnot 119; Bahattin Yaman, *Osmanlı Resim Sanatında Kıyafet Alametleri: Tercüme-i Cifrü'l Cami ve Tasvirli Nüshaları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002 (Yaman 2002).

¹⁹ Günsel Renda, "17.Yüzyıldan Bir Grup Kıyafet Albümü", *17.Yüzyıl Osmanlı Kültür ve Sanatı Sempozyumu Bildirileri*, 19-20 Mart 1998, İstanbul, 1998: 153-178 (Renda 1998).

²⁰ Evliya Çelebi, kitabında dört dükkânda çalışan ve tasvir yapan nakkaşlar olduğunu belirtir. Bkz. *Evliya Çelebi, Evliya Çelebi Seyahatnamesi. Topkapı Sarayı Bağdat 304 Yazmasının Transkripsiyonu – Dizini*, I. Kitap, İstanbul 1996: 291; Metin And, "17.yüzyıl Türk Çarşı Ressamları", *Tarih ve Toplum*, 16, 1985: 40-45 (And 1985); Leslie Meral Schick, "Ottoman Costume Albums in a Cross-Cultural Context", *Art turc/Turkish Art. 10th International Congress of Turkish Art/10e Congrès international d'art turc*, Genève-Geneva, 17-23 Septembre 1995,

sonu 17. yüzyıl başında giderek artan tek yaprak murakka/album resimleri, Osmanlı ülkesine gelen Avrupalıların ilgisini çektiği gibi, metinden bağımsız sözlü anlatımlar için Osmanlı toplumunda da kullanılmış olmalıdır²¹. Değirmenci makalesinde özellikle 17. yüzyıldan itibaren artış gösteren albümlerde kullanılan ve saray örneklerine göre daha “basit” bir üslupla hazırlanan tek figür resimlerinin “çarşı ressamaları” olarak adlandırılan nakkaşlar tarafından yapıldığını belirtir²². Osmanlı coğrafyasındaki saray görevlileri ya da halk içinde çeşitli sınıflardan figürlerin, kıyafetleri ve aksesuarları ile birlikte betimlendiği bu resimler tek olarak satıldığı gibi, rastgele sayfalara yerleştirilerek oluşturulan albümler halinde de satılmış olmalıdır. 1618 yılına tarihlenen ve “Mundy Albümü” olarak bilinen Peter Mundy, İstanbul’da sipariş ettiği albümdeki gezi notunda, albümde yer alan resimlerin bizzat Türkler tarafından yapıldığını ve fazla bir sanatsal değerleri olmadığı halde, resimlerin Osmanlı görevlileri ve halkın kıyafetleri hakkında bilgi verdiğini anlatır²³.

Osmanlı ülkesine Avrupa’dan gelen diplomat, tüccar ya da gezginler kendi notlarını aldıkları defterlere kimi zaman bu tek figür resimleri yapıştırarak albüm oluşturmuşlar kimi zaman da bu coğrafyada üretilen süslü kâğıtları defterlerine ekleyerek kendi izlenimlerini not almışlardır²⁴.

Günsel Renda bugün Deniz Müzesi’nde bulunan bir albümü irdelediği makalesinde, bir tür seri üretimin yapıldığı saray dışındaki atölyelerde, albümlerin isteğe göre oluşturulduğunu ve çoğunun yabancıların siparişi olduğu için hazırlatıldıktan sonra beraberlerinde götürüldüğünü belirtir. Bu nedenle de ülkemizde saray dışında üretilen bu tek resimlerin bir cilt içinde toplandığı ve kıyafet albümü olarak nitelendirilebileceği 17. yüzyıldan kalma tek albüm, Deniz Müzesi koleksiyonunda bulunan kıyafet albümüdür. Renda, hakkında detaylı bilgi verdiği 20x14cm boyutlarındaki *Deniz Müzesi Albümünü* 1645-48 yıllarına tarihlerken, 17. yüzyıldan sonra çok daha büyük boyutlu albümlerin de hazırlandığını belirtir²⁵.

Actes/Proceedings, Ed. F. Déroche, C. Genequand, vd., Genève, 1999: 625-28; Leslie Meral Schick, “Meraklı Avrupalılar için bir Başvuru Kaynağı. Osmanlı Kıyafet Albümleri”, *Toplumsal Tarih*, CXVI, 2003: 4-9; Nermin Sinemoğlu, “Bir Osmanlı Kıyafet Albümünün Takdimi”, *Mimar Sinan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1), Aralık 1991: 204-12 (Sinemoğlu 1991).

²¹ Özellikle 17. yüzyıl albümlerinde görülen tek figür resimlerindeki kimi “kıyafetlerin”, Osmanlı toplumunun sözlü anlatım geleneğindeki yeri için bkz. Tülün Değirmenci, “Osmanlı Tasvir Sanatında Görselin Okunması: İmgenin Ardındaki Hikâyeler”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, *The Journal of Ottoman Studies*, XLV, 2015: 25-55 (Değirmenci 2015).

²² “Çarşı ressamaları”, tanımı ilk kez Metin And tarafından yapılmıştır. Bkz. And 1985: 41; Değirmenci 2015: 27.

²³ Filiz Adıgüzel Toprak, “1918 Tarihli ‘Peter Mundy’ Albümü: Figürler Üzerine Bir İnceleme”, *Sanat Dergisi* (22), 2012: 69 – 84. Mundy Albümü bugün Londra’daki British Library koleksiyonu, 1974-6-17-013 numaraya kayıtlıdır.

²⁴ 16. yüzyıl sonu – 17. yüzyıl başında bir diplomat olarak daha çok İstanbul’da çalışmış olan Joachim Prack von Asch’ın hazırlamış olduğu ve Los Angeles Getty Müzesi’nde GRI 2013.M.24 demirbaş numarası ile kayıtlı bir albüm olan “*Prack Album’ü* (1587-1612)”, Avrupalı gezginlerin Osmanlı ülkesinin sanatına duyduğu ilginin bir kanıtıdır. Albümde, kâğıtların Kapalıçarşı’dan alındığı belirtilen süslü kâğıtlardan 320 yaprak olan albümde 167 sayfada akkase tekniği, 71 ebru, 21 sayfa zereşan vardır. Eserin tamamına çevrimiçi erişim için bkz.

http://rosettaapp.getty.edu:1801/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE388331.

²⁵ Renda 1998: 154.

I. Ahmed Albümü ile yakın tarihli olan *Mundy Albümü* ve *Deniz Müzesi Albümü* genel yapı olarak I. Ahmed Albümü'nden farklıdır. 125 varak olan *Deniz Müzesi Albümü* Avrupa kitapları gibi sağdan sola açılacak biçimde hazırlanmıştır. Formalar, her sayfanın a yüzüne resim gelecek biçimde oluşturulmuş ve dikilmiştir. Albümdeki 122 resim, doğrudan albümün sayfalarını oluşturan düz krem renkli Avrupa kâğıtları üzerine yapılmıştır, herhangi bir kesme yapıştırma işlemi söz konusu değildir. Oldukça yıpranmış olan bu albümdeki resimlerle büyük benzerlik gösteren resimlerden oluşan bir başka albümün de *Berlin Albümü* olduğu bilinir²⁶. Birbirinin aynı olan tasvirlerin yer aldığı farklı albümlerin bulunması ve tasvirlerin işleniş biçiminin benzerliği, bu albümlerin yukarıda sözü edilen 17. yüzyıldaki hızlı üretim albümlerin birer örneği olduğunu gösterir. Bu çalışma kapsamında 17. yüzyılda hazırlanan çok sayıdaki albümden örnek olarak Deniz Müzesi Albümü irdelenmiştir.

Tezimizin asıl konusunu oluşturan TSMK B. 408 numaraya kayıtlı albüm cildi, bezemeleri ve tüm içeriği ile Kalender Paşa tarafından hazırlanmış ve sanatçı yazdığı önsözde albümü Sultan Ahmed'e sunduğunu ifade etmiştir. Albüm bugüne kadar hiç görülmeyen biçimde günlük yaşam sahnelerini yansıtan resimler içermektedir. Osmanlı toplumunun çeşitli kesimlerinden sahneleri betimleyen resimler, çeşitli amaçlarla hazırlanan tek figürler, güzel yazılar, halkârî ve kâğıt oyma örnekleri içeren albüm, Kalender Paşa'nın kâğıt sanatlarından vasl sanatına imzasını attığı bir eser olması bakımından son derece önemlidir²⁷. Bu eserin seçilmesinin sebebi, eserin yapım tekniğini ve içerdiği zengin kâğıt sanatlarını ortaya koyarak, dönemin albüm yapıcılığını kodikolojik olarak incelemektir. Albüm pek çok çalışmaya konu olmuş, bazı resimleri ve yaprakları yayınlanmıştır. Bir konservatör bakış açısı ile albümün üretim süreci

²⁶ Berlin Albümü, Berlin Staatliche Museen, Lipp. Lb 17, BL 116 numaraya kayıtlıdır. Bkz. Renda 1998: 156.

²⁷ Kalender Paşa'nın hazırladığı albümler ve *Fâlnâme* Serpil Bağcı tarafından çalışılmış, 2-7 Şubat 2007 tarihinde "Topkapı Sarayı ve Osmanlı Sanatı: Filiz Çağman'a Armağan Sempozyumu"nda "Kalender Paşa ve *Fâlnâme*" başlığı ile bir bildiri olarak sunulmuştur. Beni bu muhteşem sanatkar ve eserleri ile tanıştıran ve henüz Türkçesi yayınlanmayan çalışmasını kullanmama izin veren Serpil Bağcı'ya teşekkürlerimi sunarım. Çalışmanın İngilizcesi 2013 yılında *Muqarnas* dergisinde yayımlanmıştır. Serpil Bağcı, "Presenting Vaşşâl Kalender's Works: The Prefaces of Three Ottoman Albums", *Muqarnas*, Vol. 30, 2013 (Bağcı 2013). I Ahmed Albümü ilk olarak Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver tarafından yazılan bir makale ile tanıtılmıştır. Süheyl Ünver önsözün aslını ve Fransızca çevirisini yayınlamıştır. Süheyl Ünver, "L'album d'Ahmet Ier", *Annali dell'Istituto Universitario orientale di Napoli*, nuova ser, XIII, 1963: 127-162. I. Ahmed Albümü'ne atıf yapılan yayınlar şu şekilde sıralanabilir: Richard Ettinghausen, *Turkish Miniatures, From the Thirteenth to the Eighteenth Century*, A Mentor -Unesco Art Book, Milano 1965: 18; Nurhan Atasoy ve Filiz Çağman, *Turkish Miniature Painting*, İstanbul 1974: 65-66; Filiz Çağman, "Anadolu Türk Minyatürü", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi* (6), İstanbul 1982: 943-944; Güner İnal, "Tek Figürden Oluşan Osmanlı Albüm Resimleri", *Arkeoloji - Sanat Tarihi Dergisi III*, 1984: 83-96; Zeren Tanındı, *Türk Minyatür Sanatı*, Ankara 1996: 54-55; Metin And, *Osmanlı Tasvir Sanatları I: Minyatür*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002: 88, 89, 138, 374-375; Bağcı ve diğerleri 2006: 228-231; Massumeh Farhad ve Serpil Bağcı, *Falnama The Book of Omens*, Washington, D.C., 2009: 70-71; Sinemoğlu 1991: 204-212; Emine Fetvacı, "Love in the Album of Ahmed I", "Festschrift in Honor of Walter G. Andrews II," ed. Mehmet Kalpaklı, *Türklük Bilgisi Araştırmaları Dergisi Özel Sayısı*, 34 (2), Aralık 2010: 37-49 (Fetvacı 2010); Emine Fetvacı, "The Album of Ahmed I", *Ars Orientalis* 42, 2012: 127-38; Emine Fetvacı, "The Gaze in the Album of Ahmed I," *Muqarnas* 32, 2015: 135-154; Emine Fetvacı, "Enriched Narratives and Empowered Images in Seventeenth-Century Ottoman Manuscripts," *Ars Orientalis* 40 2011; Tülün Değirmenci, *İktidar Oyunları ve Resimli Kitaplar: II. Osman Devrinde Değişen Güç Simgeleri*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2012: 73-77; Çağman 2014: 153-161.

yeniden kurgulanarak, bu albüme özel olduğu tespit edilen detaylar yazma eser bilimi çerçevesinde ortaya konulmuştur.

Kalender'in başka iki albüm (TSMK H. 2171 ve TSMK B. 409) ve bir *Fâlnâme* (TSMK H. 1703) daha hazırladığı bilinmektedir. Kodikolojik karşılaştırma için ve sanatçının ustalığının zaman içindeki değişimini göstermesi açısından Kalender'in tüm albümleri ve *Fâlnâmesi* incelenmiş, karşılaştırmalı değerlendirme kısmında sunulmuştur (s. 57).

Kalender Paşa'nın albümüne çok benzer bir murakka Dublin'deki Chester Beatty Kütüphanesi'nde T. 439 numaraya kayıtlıdır²⁸. Bugün tek sayfalar halinde çerçevelenmiş olarak korunan sayfalar ölçü olarak B. 408 den biraz daha küçüktür. Albüm günlük yaşam sahneleri, *saz* üslubunda ejderha deseni ve peri, tek figürler ve güzel yazı örnekleri içerir.

Kalender Paşa'nın imzası niteliğinde olan ve ilk kez kendi albümlerinde görülen verev dilimli ve damalı kenarsuyu örnekleri içeren, pervazdaki tezhip kalıpları Kalender'in H. 2171 numaralı albümü ile birebir aynı olan bir başka albüm de 34x46cm boyutlarındaki New York'taki Metropolitan Sanat Müzesi, 67.266.7 numarada yer alan Bellini Albümü'dür²⁹.

Çalışmalarımız sırasında Harvard Art Museums/Arthur M. Sackler Museum, The Edwin Binney Koleksiyonu, Turkish Art kısmında, B. 408'den çıkmış olduğu anlaşılan 4 resim daha tespit edilmiştir. Söz konusu resimler, s. 64-65'de detaylarıyla yer almaktadır.

Konunun araştırılmasında ilk olarak TSMK koleksiyonunda korunan B. 408, H. 2171, B. 409 ve H. 1703 numaralı albümler, Bakanlık izni ile incelenmiştir. Karşılaştırma yapılacak albümlerden yine TSMK'de bulunan H. 2248, H. 2165, H. 2156, H. 2153, H. 2160 numaraya kayıtlı albümler ile İÜNK koleksiyonuna kayıtlı F. 1423 ve F. 1426 numaralı albümler teknikleri bakımından ve Kalender'in hazırladığı eserleri değerlendirebilmek için incelenmiştir. MET, Bellini Albümünün 9 yaprağı ve DCBL T. 439 numarayla kayıtlı sayfalardan 4 tanesinin görsellerine ulaşılarak incelenmiştir. I. Ahmed döneminde hazırlanan yazmaların ciltlerinin, teze konu albümlerle teknik olarak karşılaştırılması için SYEK, Sultan Ahmed I koleksiyonundaki 2, 5, 12, 16 ve 25 numarada kayıtlı Kur'an-ı Kerim nüshalarına bakılmıştır. Yine aynı Kütüphane'nin Hamidiye koleksiyonuna kayıtlı 17, 31, 33, 37 numaralı murakkalar ile Süleymaniye koleksiyonuna kayıtlı 3 numaralı murakka incelenerek, güzel yazı örneklerinin albüme monte edilmesi sırasında kullanılan teknik ve malzemeler irdelenmiştir. Sultan Ahmed

²⁸ V. Minorsky ve J. V. S. Wilkinson, *The Chester Beatty Library: A Catalogue of the Turkish Manuscripts and Miniatures*, Dublin 1958: 68-71, pl. 34a. Bağcı ve diğerleri 2006: 230-232; Bağcı 2013: 266. DCBL T 439 numarada kayıtlı yaprakların görüntülerini almamda yardımcı olan değerli konservatör arkadaşım Kristine Rose Beers'a teşekkür ederim.

²⁹ Bağcı 2013: 274-276. MET Bellini Albümü'nün fotoğraflarına ulaşmam konusunda yardımcı olan değerli meslektaşlarım konservatör Yana van Dyke ve Kristine Rose Beers'a çok teşekkür ederim.

Albümü’ndeki Osmanlıca metinler ve albümün içinde yer alan Farsça manzum yazıların günümüz Türkçesine çevrilmesi için profesyonel yardım alınmıştır.

Çalışmamın giriş bölümünün ardından gelen birinci kısımda, albümleri hazırlayan Kalender Paşa hakkında yazılanlar ve Osmanlı Arşivlerinin tasnif edilen belgeleri arasında Kalender Paşa (Çavuş, Efendi) olarak tespit edilen veriler derlenmiştir. Ünlü tarihçi Gelibolulu Mustafa Âli tarafından Kalender Paşa için yapılan zeyl’den yola çıkılarak Kalender’in Osmanlı bürokrasisi içindeki hayatı ve sanatçı kimliğine değinilmiştir.

II. Bölümde, Kalender Paşa’nın hazırladığı bilinen ya da ona atfedilen ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi’nde bulunan albümler kısaca tanıtılmıştır. Ciltleri ve içerikleri ile ilgili verilen bilginin ardından, albümlerin Kalender Paşa’ya atfedilmesine neden olan özelliklerine değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise I. Ahmed Albümü’nün cildinin ve sayfaların yapım tekniği, vasl sanatı, sayfa tasarımı, albümdeki yazı ve resimlerin bir değerlendirmesi yapılmıştır. Dördüncü bölümdeki, karşılaştırmalı değerlendirme kısmında, Kalender’e atfedilen albümler ve bunların yurtdışındaki “sayfaları” ile başkaca albümlerin teknik özelliklerine yer verilerek Kalender’in albümlerinin özenli hazırlanışı ve farklılığı gösterilmeye çalışılmıştır.

Sonuç kısmında genel bir değerlendirme yapılmış ve tezin hazırlanması sırasında ortaya çıkan yeni veriler özet olarak paylaşılmıştır.

Kalender’in eserlerinde görülen kimi özelliklerin karşılaştırmalı olarak görülebilmesi için çeşitli tablolar hazırlanmış, detaylı ölçüler, sayfa renkleri, kenar suyu uygulamaları bu kısımda değerlendirilmiştir.

Sayfaların genel tasarımı ve B. 408’in içeriği, benzerliklerine göre gruplandırılarak iki ayrı ek halinde (Ek 1 ve Ek 2) sunulmuştur.

Katalog bölümünde önce sayfanın tanımı, yapım teknikleri ve bozulmaları anlatılmış ardından teknik özellikleri çizimle ve şekillerle analiz edilmiştir. Sayfalardaki resimlerin incelenmesi her zaman sağdan sola ve yukarıdan aşağıya ya da yukarıdan aşağıya ve soldan sağa olacak şekilde yapılmıştır. Sayfalardaki tek figür resimlerin yapımında kullanılan kâğıdın rengi görülebiliyorsa tanımlanmıştır. Aynı sayfada yer alan resimlerin renkleri birbirinin aynı ise tanım metninde, farklılıkları var ise, çerçeve içinde her biri için özel olarak belirtilmiştir. Resimler suluboya, guaj ve mürekkep ile yapılmıştır³⁰.

³⁰ Bunların tamamı su bazlı olmakla birlikte suluboya içinde yalnızca boyar madde ve bağlayıcı bulunan şeffaf, kapatıcı olmayan boyalardır. Guaj boya, boyar madde (pigment), bağlayıcı ve bir dolgu maddesi ile hazırlanmış

Analiz sayfası teknik nedenlerle ayrı bir sayfada verilmiştir. Sayfaların görselleri albümdeki hali ile olduğu gibi kullanılmış, herhangi bir düzeltme yapılmamıştır. Albümde yer alan yazılardan okutulabilenlere yer verilmiştir.

kapatıcı boyalardır. Mürekkep ise bir boyar madde, bağlayıcı ve su ile hazırlanmıştır. Hasarsız analizler yardımıyla boyar maddeler ve bağlayıcılar hakkında daha detaylı bilgiye ulaşılabilecektir.

1. KALENDER PAŞA

Çalışmaya konu olan I. Ahmed Albümünü hazırlayan Kalender Paşa'nın sanatçı kimliğinden ve bir kâğıt birleştirme (vasl) ustası olduğundan ilk olarak Osmanlı tarihçisi Gelibolulu Mustafa 'Âli (1541-1600) söz eder³¹. 'Âli, Osmanlı hattat, ressam, kat'ı ustaları ve müzehhiplerin biyografilerini anlattığı ve 1587'de tamamladığı eserinin sonuna eklediği şiirinde, maharet sahibi bir vassal olan Kalender Çavuş'u över.³²

“Bir sâhib-i hünerdür o vassâl-ı mu'teber Erbâb-ı ma'rifetde bulunmaz ana misâl Her küt'ada ki vasl ile elvânı derc ider Kavs-ı kuzahla şafha-i çarha olur hemâl Vasl itdüğü yirün iremezler hayâline Yekpare zann ider anı hep dîde-i hayâl Kâğıd u post kılta kılı kırk yarmada Her mü-şikâf olan idemez ana kıl ü kâl Halkârı zerfîşânı vü pervâzı cetveli Kılmuş musahhar ana o Hallâk-ı ber-kemâl Pejmurde kâğıdı ider ihyâ 'ilâc ile Dil-hasta 'âşıkı nitekim şerbet-i visâl Ey hâme gel bu beyt ile yaz ver cevâbını Kimdür deyu iderler ise nâmunı su'âl Ol kân-ı ma'rifet ki Kalender Çavuş durur Olsa gulâm-ı halka be-gûşî n'ola hilâl Pervâz-ı küt'ada ki ider nakş-ı pür-girih Her biri pâ-yı 'akla olur bend ile 'ikâl Bir kimse mâlik olmadı bu denlû küt'aya Hem kılmağı ma'ârife bu resme bezl-i mâl Sa'y itmek ile girmez ele dâd-ı Hak durur 'Âlemde sa'y u bezl ile bu mertebe muhâl Sözi uzatma hatm-i kelâm it du'â ile Çünkü zebân-ı nâtika vâsfında oldı lâl Her subh u şâm niteki kudretle sun'-ı Hak Çarh u şafakla göstere vasl-ı kebûd u al Ayırmasın vücûdını levh-i zamâneden Çesbân idüp safâyile ol Hayy-i lâyezâl”	Kalender, marifet erbabı arasında eşi benzeri olmayan, hüner sahibi bir muteber vassaldır. Her küt'ada birleştirmiş olduğu renkler bir araya gelerek, göğün yüzündeki (sayfasındaki) gökkuşağına benzer. Kâğıtları birleştirdiği yeri kimse hayal bile edemez, hayal gözü bu kâğıtları yekpare zanneder. Kâğıdı ve deriyi kılı kırk yaran bir incelikle birleştirse, incecik şeyleri görebilenlerin bile söyleyecek bir sözü olmaz. Kemal sahibi Tanrı ona halkârî, zerefşânî, pervazı ve cetveli yapacak büyüleyici bir yetenek vermiştir. Kavuşma şerbetinin gönlü hasta aşığı (dirilttiği) gibi (o da) yırtık, dağınık kâğıdı ilaçlarıyla diriltir. Ey kalem, eğer bu marifet sahibi kim diye sorarlarsa şu beyitle cevap ver: O marifet madeni Kalender Çavuş'tur; ay, onun kulağı halkalı kölesi olsa bile şaşılmaz. Küt'aların çevresine yerleştirdiği pervazlara yaptığı, düğüm dolu nakışların her biri, aklın ayağını bentle bağlar (şaşkınlığa düşürür). Hiç kimse bu kadar çok küt'aya malik olmadığı gibi, maarif için bu kadar mal mülk de harcamamıştır. (Bu marifet) çalışmakla elde edilemez, bu bir Tanrı vergisidir; çalışmak veya harcamakla bu derecede (marifet sahibi olmak) imkânsızdır. (Kalender'in) vasıflarını anlatmada lisan bir dilsizle döndü; sözü uzatma, dua ederek bitir. Her sabah ve akşam, kudretiyle lacivert ve kırmızının birleşmesini gök ve şafakla gösteren tanrı, gönül hoşluğuna layık kılarak senin varlığını zamanın levhasından ayırmasın³³.
---	--

³¹ Gelibolulu M. 'Âli, *Menâkıb-i Hünervârân*, İstanbul 1926: 76-77 [Âli (1926) 1982]. [Gelibolulu Mustafa 'Âli, *Menâkıb-ı Hünervârân* isimli eserini, 1587 yılında Bağdat defterdarıyken kaleme almıştır. Muhtemelen Hoca Sadeddin Efendi'ye sunulmak üzere hazırlanan bu eser kendisinin ikinci eseridir. İbn-ülemin Mahmud Kemal İnâl tarafından 1926 yılında Âli'nin biyografisine dair geniş bir incelemeyle, daha sonra Müjgan Cumbul tarafından 1982 yılında sadeleştirilmiş olarak yayımlanmıştır. Bkz. Bekir Kütükoğlu, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, “Âli Mustafa Efendi”, c.2, 1989: 414-416. Burada verilen şiir, Serpil Bağcı'nın, Çağman'a armağan kitabı için Latinize edilmiş ve sadeleştirilmiş halinden, izni ile kullanılmıştır (Bağcı yayımlanmamış makale). İngilizcesi için Bağcı 2013: 255-258.

³² Bağcı 2013: 255-256.

³³ Bağcı'nın yayımlanmamış makalesindeki Latinize edilmiş ve sadeleştirilmiş Türkçe metni, yeniden düzenleyen, Salih Şahin.

Tarihçi Selânikî (1600’de sağ), Kalender Çavuş’un 1598 yılı Nisan - Mayıs aylarında Sultan I. Selim’in vakıflarına müteveli tayin edildiğini anlatır. Ayrıca 7 Şubat 1600’de hil’at giydirilen kişiler arasında “kapu kethüdası” Kalender Çavuş’tan da söz eder³⁴. Bir devlet adamı olarak bilinen Kalender Paşa’nın kapu kethudalığı yapması, hem saray protokolü içinde önemli bir görevde bulunduğu, hem de saray ağalarıyla yakın ilişki kurabilme ihtimaline işaret eder³⁵. Tarihçi Mehmed-i Rumî b. Mehmed (öi. 1640-41) *Târih-i Âl-i Osmân* isimli eserinde Kalender’in “çavuşân” zümresinden olduğundan söz ederek, İstanbul’daki sultan vakıflarında yönetici olduğunu (müteveli olduğunu) belirtir³⁶. Mehmed’e göre Kalender uzun süre “harc-ı hassa” eminliği yapmıştır. İstanbul, Galata, Bursa, Gelibolu, Edirne ve Bursa gibi şehirlerdeki harc-ı hassa eminlerinin, sarayların ve saraylıların giderleriyle ve maaşlarıyla ilgilendikleri bilinir³⁷. Bu nedenle Kalender “harc-ı hassa” eminliği yaptığı sürede, darüssa’ade ağaları ve diğer saray ağaları ile yakın ilişkiler kurma şansı bulmuş olmalıdır. Tarihçi Naîma (öl. 1715), *Târih-i Na’îmâ* isimli eserinde 1613 yılı olayları arasında, Kalender’in bina emini olarak görev yaptığını ve Darüssa’ade Ağası Mustafa Ağa’ya yakınlığı sebebiyle, Nasuh Paşa’nın kendi istediği kişileri defterdarlık konumuna yerleştiremediğini anlatır³⁸. Süreyya da *Sicill-i Osmanî* kitabında, Kalender Paşa’nın maliyeden yetişip 1022’de (1613) üçüncü defterdar sonra da ikinci defterdar olan önemli bir devlet adamı olduğunu belirtir³⁹. Tarihçi Naîma aynı zamanda, Kalender’in Sultan Ahmed Camii’nde (yapım başlama tarihi 1018/1610) Mustafa Ağa’nın tavsiyesiyle caminin bina emini⁴⁰ olarak görev yaptığından da söz eder⁴¹. Sultan Ahmed Külliyesi’nin 1616 yılına ait masraf kayıtlarında iki kez adından söz edilen Kalender Paşa, 22 Rebiü’lahir (9 Mayıs 1616)’da hala bina eminidir. Caminin yapımı bittiğinde Şevval 1023’de (Kasım 1614) kubbe veziri olup iki yıl bu görevde çalışmıştır, 5 Zilhicce 1025 (15 Aralık 1616) tarihli belgede ise “merhum” olarak anılır⁴². Kalender Paşa bu görevde iki yıl kaldıktan sonra vefat etmiş ve Atik Ali Paşa Camisinin bahçesine gömülmüştür. Topçular Kâtibi Abdülkadir

³⁴ Mustafa Efendi Selânikî, Haz. Mehmet İpşirli, *Tarih-i Selânikî*, 2, (1003-1008 / 1595 / 1600), İstanbul 1989: 741-847.

³⁵ “Kapu kethüdalığı”, Osmanlı egemenliği altındaki beyliklerin, yabancı devletlerin, eyalet valilerinin, vezir ve beylerbeylerinin devletle ilgili işlerine bakan görevliye verilen unvan. Bkz. Tarih Terimleri Sözlüğü, *Târih-i Na’îmâ*, Haz. Mehmet İpşirli, c.2, Ankara 2007: 402.

³⁶ Mehmed-i Rumî b. Mehmed, *Târih-i Âl-i Osmân*.

³⁷ Halil Sahillioğlu, *TDV İslam Ansiklopedisi* (c. 11), s.112.

³⁸ İpşirli 2007: 402.

³⁹ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî /Osmanlı Ünlüleri*, Cilt 3, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996: 858.

⁴⁰ “Bina emini”, padişah ve yakınları tarafından kamu yararına yaptırılan binaların inşaa ve tamir işlerine bakmakla görevli kimseye verilen unvandır, bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları (I), 1993: 234 (Pakalın 1993).

⁴¹ *Târih-i Na’îmâ* (Haz. Mehmet İpşirli), c. 2, Ankara 2007: 418. Sultan Ahmed Camii’nin yapımı konusundaki iki belgede 1616 yılı için iki kez Kalender’in adı geçmektedir. Bunlardan biri 10 Mayıs tarihlidir ve Kalender’i bina emini olarak bildirir, diğeri ise 15 Aralık tarihlidir ve “merhum” Kalender şeklinde söz edilir. Bkz. Farhad ve Bağcı 2009: 317, not 6.

⁴² “Kubbe veziri”, Topkapı Sarayı’nda “Kubbealtı” denilen yerde toplanıp devlet işlerini gören heyet (Bakanlar kurulu) içinde vezir rütbesinde bulunanlar için kullanılır, bkz. Pakalın 1993 (II): 307; Tarihçi Naîma, Kasım 1614’te de vezir Yusuf Paşa ölünce vezareti haslarıyla birlikte 22 Şevval (25 Kasım) günü Kalender’e verildiğinden söz eder. Bkz. İpşirli 2007 (2): 418. Süreyya 1996, (3): 858.

Efendi (öl.1644 sonrası) *Tarih*'inde Kalender'in Temmuz-Ağustos 1616 (1025 Recep) ayında halen divanda görevli olduğunu belirtmektedir. Buna göre, Kalender Paşa 1616 yılının Ağustos ayından sonra Aralık 1616 ayından önce vefat etmiştir⁴³.

⁴³ Topçular Kâtibi 'Abdülkadir, *Tarih*, 2003: 647. Bağcı ve diğerleri 2006: 228.

2. KALENDER PAŞA’NIN ALBÜMLERİ VE *FÂLNÂME*

Bu bölümde kısaca Kalender Paşa’nın hazırladığı bilinen albümler ile *Fâlnâme*si tanıtılacaktır. Sanatçının albümleri yapım teknikleri, bezemeleri, benzerlikleri ve farklılıkları açısından değerlendirilecektir. Albümler arasında B. 409 un II. Osman’a ithaf kaydı, tezhipleri, cildi ve Kalender ile ilişkilendirilmesi açısından tartışılması gerekli özellikleri vardır. H. 2171, Kalender’in vasl sanatının tüm inceliklerini ve kendi buluşu olan damalı ve verrev dilimli kenarsuyunu her sayfada kullandığı bir albümdür. H. 2171 ve B. 409 numaralı albümler bugün yalnızca güzel yazı örnekleri içermektedir. B. 408 numaraya kayıtlı I. Ahmed Albümü ise hem resim hem de yazı örnekleri içerir. Kalender’in hazırladığı *Fâlnâme* ise b yüzünde resimlerin, a yüzünde metnin yer aldığı bir eserdir. Bu bölümde albümler ve *Fâlnâme* kısaca tanıtılacak, eserlere ilişkin teknik detaylar karşılaştırmalı değerlendirme bölümünde, s. 57’de tartışılacaktır.

2.1. TSMK H. 2171, GÜZEL YAZI ALBÜMÜ

Albüm bugün 74 varaktan oluşur. Cildi 49,7x34,5cm, sayfaları 48,5x34,1x6,5cm ölçülerindedir. Albüm, Kur’an sayfalarından, önsözden ve Osmanlı ve İranlı hattatlar tarafından yazılmış sure, ayet, hadis ve kıtalar ve kâğıt oyma yazılardan⁴⁴ oluşur (bkz. Resim 1). Bağcı, albümde tasvirlerin varlığının ima edildiğini ancak albümde, sadece bir çiçek resmi dışında herhangi bir desen veya tasvir yer almadığını belirtir⁴⁵. Albümün 17a-23b’ye kadar krem renkli, aherli, mühreli, heterojen hamurlu, kalın Doğu kâğıdı üzerine siyah ve kırmızı mürekkep ve nesih hat yazılmış olan, albüm ve sanatçısı hakkında detaylı bilgi veren önsözün transkripsiyonu ve İngilizcesi Bağcı’nın aynı makalesinde tam olarak yayınlanmıştır⁴⁶. Bağcı, önsözü yazan kişinin (adını vermese de), o dönemde Rumeli Kazaskeri olan ve önsözün sonunda yer alan kasidede “*Kemali*” takma ismi ile kendinden söz eden Taşköprizade Kemaleddin Efendi (ö.1621) olduğunu ifade eder⁴⁷. Yazar, Kalender Efendi’nin bu albümü hazırlama amacını da açıklar. Metne göre Kalender, hendese ve bina ilimlerindeki maharetini göstermek için, geçmişin üstatlarının çeşitli hatlarından, Hıtay ve Çin nakkaşlarının nakış ve tasvirlerinden örnekleri vassallık sanatındaki güzel üslubuyla bir araya getirerek, hüsn-i hat, nakış, tasvir, kitap ve murakka sanatlarına düşkün olan padişaha hediye etmek istemiştir⁴⁸. Bağcı, bu albümün

⁴⁴ Kat’ı yazılar: 33b, 32a, 38a, 40b, 44a, 54b, 55a, 63a, 71a.

⁴⁵ Bağcı 2013: 255-313; H. 2171 y. 21b. Bağcı, yayınlanmamış makale, F. Çağman’a armağan, dipnot 22.

⁴⁶ Bağcı 2013: 255-313.

⁴⁷ Bağcı 2013: 261. Ayrıca aynı makale dip not 23, 24. Önsözde yazan kaside (H.2171, y.23b) için Bağcı 2013: 295.

⁴⁸ Bağcı ve Wheeler M. Thackston tarafından albümün önsözünün transkripsiyonu ve İngilizcesi yayınlanmıştır. Bağcı, 2013: 291: “*bendeleridür hatta ol sebebdendür ki kar-i vaşşali ve şan’at-ı murakka’-sazide binazir-i alem ve miyan-i üstadan-ı Rum u ‘Acem’de makbul ü müsellemdür.*” *Vaқта ki ol sehinsah-ı ‘adil ‘ilm-i hüsn-i hatdan hazz-ı evfere na’il ve deka’ik-i nakş u taşvire vakıf u vaşıl ve kalb-i seri;< kütüb-i nefise vü murakka’at-ı laţifeye ma’il idügi*

Kalender Efendi'nin padişaha sunduğu ilk murakka olduğunu düşünmektedir. Bağcı aynı zamanda sultanın kendisini yeni yapılmakta olan camisinin bina eminliğine layık görmesine duyduğu minneti göstermek ve bina eminliği için gereken çizim, oran duygusu, geometri, biçim bilgisi ve güzel sanatlara hâkimiyetine delil olmak üzere sunmuş olacağını belirtir⁴⁹. H. 2171 numaralı ilk eserin başında Mustafa Ağa'dan büyük bir övgüyle söz edilir ve Kalender'in I. Ahmed Camisi'nin eminliğine yükseltilmesindeki katkısı anılır. Tarih yazarları da bu atamada doğrudan Ağa'nın parmağı olduğunu söylerler⁵⁰. Bağcı, aynı makalesinde bu albümün Taşköprizade'nin ilk Rumeli Kazaskeri olduğu dönemde yani Nisan-Ekim 1612'de yapılmış olması gerektiğini belirtir⁵¹.

Resim 1. Vasl sanathı sayfa örnekleri, TSMK H. 2171, 49b, 46b.

2.2. TSMK B. 409, GÜZEL YAZI ALBÜMÜ

Orijinal cildi ile korunmuş, 49x38x4,5cm boyutlarındaki, 48 varaktan oluşan albüm, güzel yazı örneklerinin özenli biçimde murakka kartona yapıştırılıp, pervazların vasl tekniği ile düzenlendiği formaların, kitap biçiminde dikilerek hazırlanması ile oluşturulmuştur. Pervazları halkârî tekniği ile bezenmiştir. Cildinde kullanılan kalıpların B. 408 ile pervazlardaki halkârî bezeme için kullanılan kalıplardan bazılarının ise H. 2171 ve B. 408 yapraklarının pervazı için

zahir olmuştur mezbur bendeleri mülâhaza vü kaşd eyledi ki enva'-ı huşu-ı üstadan-ı pisin ve teşavir ü nukus-ı nakkasan-ı Hıfâ vü Çin'den kıt'aha-yı bisümar ve tuhaf u zarf-ı nukus u şuverden niçe yadigâr cem' idüp şan'at-ı vaşşali ile tarz-ı hubda bir muraqka'-ı bedi'ü'l-üslub idüp tuhf-e-i bargâh-ı sahi ve hediye-i cenab-ı sehinsahi eyleyüp ol takrib ile 'ilm-i hendese ve bina'da meharetiñi sah-ı vala-makam cenabına ifade vü i'lam eyleye. Pes ol kara 'azimet ü mübaseret ve itmamına müsara'at u mübaderet edüp hala bi-hamdihî te'ala vaşıl-ı hadd-i tamam ve karin-i hüsn-i ihtitam olup hakka ki bir muraqka'-ı garib ve bir üslub u tarz-ı 'acib olmuştur ki mahz-ı cem' ü vaşlinda (y. 21b)] olan şanayi'de 'ukul-i üstadan 'aciz ü hayran olmak muqarrerdür.

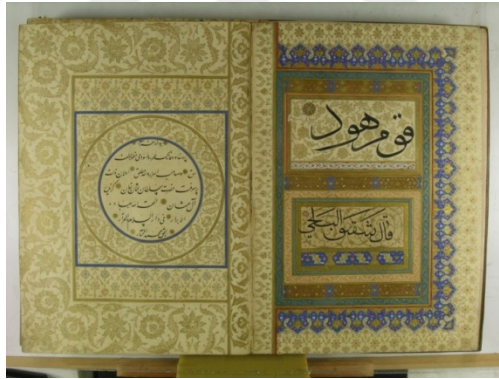
⁴⁹ Bağcı 2013: 257-259 ve s. 255-313; Ayrıca bkz. Paris 1999: 146.

⁵⁰ Kalender'in hayatı için bkz. s. 10-12.

⁵¹ Bağcı 2013: 261. Taşköprizade Kemalettin Efendi hakkında detaylı bilgi için bkz. İpşirli 2011: 402.

kullanılanlarla aynı olması, sayfa düzenlemesi ve tek bir yaprakta da (47b) olsa görülen verev dilimli kenarsuyu, bu albümün, en azından bazı sayfalarının, Kalender Paşa tarafından hazırlandığını düşündürür.

Bağcı makalesinde, albümün başında yer alan sonradan eklenmiş ithaf kaydının Sultan II. Osman'ın (s. 1618-22) adını taşıdığını, (y. 2a) bu ithafın arkasından da tıpkı onun gibi talik harflerle yazılmış, Melihî mahlaslı bir şair tarafından Sultan Osman'a yazılmış bir kasidenin geldiğini belirtir⁵² (y. 2b, 3a-3b). Bağcı ve Değirmenci, bu albümün diğer albümlerle benzerliği nedeniyle Kalender Paşa tarafından düzenlendiğini ancak albüm belki de henüz tamamlanmadığı için önsözünün bulunmadığını, albümün muhtemelen el hac Mustafa Ağa için hazırlanmış olduğunu, Kalender'in ölümünden sonra da Mustafa Ağa tarafından II. Osman'a hediye edilmiş olabileceğini ifade ederler⁵³. Kalender Paşa, kariyerindeki en önemli saraylı olan Mustafa Ağa'ya duyduğu minneti göstermek için böyle bir albüm hazırlamış olabilir. Öte yandan 2a'nın ortasındaki madalyon içinde, 1b'de ayrı ayrı süslenmiş ve üst üste yerleştirilmiş iki kıt'ayı yazanın ve temize çekenin marifet ve hüner sahibi olan hazret-i Sultan Osman Han olduğu ifade edilmektedir⁵⁴ (Resim 2). 1b sayfasında tek başına anlam da ifade etmeyen “*kavm-i hud aleyhisselam*” ve “*Kale şakikü'l belhî*” ifadesi yer alır.

Resim 2. Sultan II. Osman'a ithaf kaydı, y. 1b-2a, TSMK B. 409.

Kiremit kırmızısı keçi derisi ile kaplanmış ciltte ve kapak içinde kullanılan şemse ve köşebent kalıpları B. 408'de kullanılanlarla aynıdır, salbekler birbirinden farklıdır. Albüm ile ilgili diğer

⁵² Bağcı 2013: 274-275.

⁵³ Bağcı 2013: 275; Değirmenci 2012: 78. II. Osman'ın tahta geçirilmesi sırasında rol oynayan saraylılar ve Mustafa Ağa'nın Kalender Paşa'nın kariyerindeki rolü de bu yayınlarda detaylı biçimde anlatılmaktadır.

⁵⁴ Bu hatt-ı garra-i (parlak/gösterişli) pür-safâ (gönül zenginliği veren) ve vefanın muharrir ve müsevvidi (yazanı) mazhar-ı lütf-i hak (allah'ın lütfuna mazhar olan)* ve sahib-i esrâr-ı vahid-i mutlak (allah'ın gizli sırlarına vakıf)* olan zât-ı pür ma'rîfet (marifet ve hüner sahibi olan zat) hazret-i sultan osman han*güzide-i âli osman *el-hakku'llahi bi ibadihi'l ebrâr fi dâru's-selâmi ve'l karâr bi hakkı muhammed el-muhtar (allah'a ve hz. Muhammed'e tabi olarak kulları için selamet yurdu haline getirdiği osmanlı ülkesinde sürekli hayır işleri yapan) (2a) Yazının okumasını yapan Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi Müdürü Salih Şahin'e teşekkürü bir borç bilirim.

detaylar, diğer albümlerle olan benzerlikleri ve farklılıkları karşılaştırmalı değerlendirme bölümünde, s. 57’de değerlendirilmiştir.

2.3. TSMK B. 408 (I. AHMED ALBÜMÜ)

Kalender Paşa, bu tezin konusunu oluşturan 35x48x5,5cm boyutlarındaki, 32 yapraktan oluşan I. Ahmed Albümü’nün başına yazdığı önsözde⁵⁵, Sultan I. Ahmed’e hediye olarak ya da in’am almak amacıyla verilmiş olan geçmiş ve çağdaş hattatların ve nakkaşların eserlerinin bir araya getirme işinin kendisine verildiğini belirtir⁵⁶. Albümde önsözden sonra gelen ilk hat örneği Sultan I. Ahmed’in kendisine aittir⁵⁷. Diğer hat örneklerinden bazılarının altında ketebe kayıtları yer almaktadır. Sultani Emir Muhammed Emin et-Tebrizi (y. 12 b), Kutbuddin Muhammed el-Yezdi (y. 17 b), el-Katib Ali er-Rumi (y. 14 a) ve Derviş Receb-i Rumi (y. 26 b) gibi hattatların isimleri yer alır. Kendi yazdığı önsözde Kalender ayrıca, albüme yerleştirilmesi istenen tüm eserleri kâğıt özelliklerine göre ele aldığını ve *vassallık*⁵⁸ sanatıyla kenarlarına iki-üç kat küçük kâğıt parçaları yerleştirdiğini anlatır⁵⁹.

Albümdeki sanatlı eserler ile uyumlu bir özen ve mükemmel bir işçilikle yapılmış olan cildi albüme aittir. Cildin murakka’⁶⁰ kapaklarının dışı, kırmızı kiremit renkli keçi⁶¹ derisi ile kaplanmış, salbekli şemse, köşebentler ve bunları çevreleyen bir bordür ile bezenmiştir. Kapakların bezemesi derinlik etkisini vurgulayacak şekilde *gömme şemse* olarak tasarlanmıştır.

⁵⁵ TSMK B. 408, y.1b-4b. Bağcı 2013: 296-306. Ünver 1963; Ayrıca bkz. İnal 1984: s. 83-96; Sinemoğlu 1991: 204-212; Renda 2001a: 32.

⁵⁶ Bağcı ve diğerleri 2006: 229.

⁵⁷ TSMK B. 408, y. 6a.

⁵⁸ Mine Esiner Özen, *Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü*’nde “vassâl” ve “vassale” terimlerini şu şekilde açıklar: “Vassal, bozulmuş ve dağılmış el yazması kitapları tamir eden ve kâğıtları yenileyerek sayfaları birbirine birleştiren (vasl eden) sanatkârdır. Sayfaları yapışan eski yazılı bir kitabın sayfalarını ayıran sanatkâra da “vassal” denir.” Ayrıca vassale için üç ayrı açıklama yapılmıştır: “1. Vassale, kâğıtları bozulup yırtılmış yazma eserlerde bu kısımlara kâğıt eklenerek yapılan tamir biçimi. Her iki kâğıt tıraş edilip birbiri üzerine bindirilmek sureti ile tamir yapılır ve ek yeri belli olmaz. 2. Yazma kitaplarda kırılmış cedvellerin tamirine denir. 3. Metnin yazıldığı kâğıt ile yazı dışında kalan bölümü meydana getiren kâğıdın ayrı cinslerden olması durumu.” Mine Esiner (Özen), *Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü*, İ. Ü. Fen Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Prof. Dr. Nazım Terzioğlu Basım Atölyesi, İstanbul 1985: 76 (Özen 1985); Pakalın 1993 (3): 585.

⁵⁹ TSMK B. 408, y. 4b; Bağcı 2013: 306.

⁶⁰ Murakka’, makine ile kâğıt üretilmeye başlayıncaya (19.yüzyılın ilk yarısının sonlarına) kadar, kâğıtların lif yönlerinin birbirine ters biçimde kat kat üst üste yapıştırılması ile elde edilmiş kartondur. Bu işleme de “murakka’ germek” adı verilir. Murakka yapımı ile ilgili bilgi için bkz. M. Uğur Derman, *Sabancı Koleksiyonu*, Akbank Kültür ve Sanat Müdürlüğü, İstanbul 1995: 47; Uğur Derman, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 31, 2006: 204-205; Ahmet Saim Arıtan, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 7, 1993: 554 (Arıtan 1993)’te “murakka’ mukavva” için, “kullanılmış (yazılı) ya da beyaz kâğıtların, lif yönleri birbirine dik olacak şekilde nişasta ya da çiriş ile üst üste yapıştırılmasıyla elde edilen, ahşap çekiçler ile dövülerek sertleştirilen ve ahşap kadar sert ancak ahşaptan daha kolay işlenen bir malzeme” tanımını yapar. Ayrıca bkz. C. E. Arseven, *Sanat Ansiklopedisi*, I. ve II. Cilt, İstanbul 1943-1952: 341-348.

⁶¹ Yazma eserlerde kullanılan derinin çoğu zaman çıplak gözle hangi hayvana ait olduğunu tespit edebilmek mümkündür. Derilerin kıl köklerinin yapısı, her hayvanda farklılık gösterir. *Sahtiyan* adı verilen keçi derisi, İslam yazmalarının ciltlerinde en fazla kullanılan deri türü olmuştur. Koyun (meşin), ceylan (rak) ya da dana derisinin kullanıldığı da yayınlarda belirtilmektedir. Arıtan 1993: 554. Albümün cildinde kullanılan derinin keçi derisi olduğu, yüzeyinde tespit edilen kıl köklerinin yapısı ile anlaşılmıştır.

Albümün iç kısmı ise mat petrol yeşili zemin üzerine kırmızı deri ile yapılmış salbekli şemse ve köşebentlerle *mülevven şemseli* bezenmiştir.

Kalender albümün cildini de kendisi yapmış olmalıdır. Zira *vasl tekniğini* ustaca kullandığı, kâğıtların birleşim yerlerini saklamak için kâğıt, altın ve mürekkeple yapılabilecek her tür kitap sanatına hâkim olduğu ve bunları büyük bir ustalıkla uyguladığı albümlerinde görülür. Sayfaların pervazlarına yaptığı halkârî teknikteki bezemeler ve orta panonun çevresine yapılan vasl tekniğindeki ve kendi buluşu⁶² olan düz damalı ve verev dilimli kenar suyu şeritler Kalender Paşa'nın imzası niteliğindeki bezemelerdir.⁶³

2.4. TSMK H. 1703, FÂLNÂME

Fâlnâme (H. 1703) Kalender'in bugün bilinen son eseridir⁶⁴. Kalender'in diğer eserlerinden daha büyük boyutlarda olan *Fâlnâme* 68,3x47,5cm'dir. Yazdığı önsözde Kalender'in kendisini "Paşa" olarak tanımlaması, eserin 1614-1616 yılları arasında hazırlandığına işaret eder⁶⁵. Kalender Paşa, albümü Sultan Ahmed için hazırladığını ve ne şekilde düzenlediğini önsözde anlatmıştır. Bağcı makalesinde, fal bakmak amacıyla hazırlanmış büyükçe resimlerin farklı kaynaklardan derlenerek bir araya getirdiğini ve metinler hazırlanarak kitabın düzenlendiğini belirtir. Resimler, dolayısı ile de metinler arasında herhangi bir bağlantı yoktur, her biri münferittir. 3b-6a yaprakları arasındaki önsözden sonra her yaprağın "b" yüzüne bir resim, "a" yüzüne de resim ile ilgili metin yerleştirilmiştir. Bağcı makalesinde, eserin Kalender tarafından bir bütün oluşturacak biçimde halkârî teknikle bezenmiş olması, görünüm açısından diğer albümleri ile bir akrabalık oluşturması ve bir tür derleme özelliğinin olması gibi nedenlerle bir resimli kitaptan çok albüm olarak nitelendirilebileceğini belirtir⁶⁶. Teknik olarak bakıldığında 6b'deki resmin etrafındaki damalı kenarsuyu, halkârî bezemelerdeki kalıplar, kullanılan kâğıtların dokusu ve rengi, diğer albümlerle ortak özellikleridir (Resim 3).

⁶² Özellikle verev dilimli kenar suyunun, sonraki yüzyıllarda murakka olarak hazırlanan hat levhaların çevresini bezemek için kullanıldığı görülmüştür. Tezin hazırlandığı dönemde, Kalender Paşa'nın albümlerinden daha önce söz konusu dilimli verev ya da düz damalı kenarsuyunun başka bir yerde örneğine rastlanmamıştır. Rastlanan örneklerin tamamı 18. yüzyıldan sonrasına tarihlenmektedir.

⁶³ Bağcı 2013: 267; Çağman 2014: 153.

⁶⁴ Farhad ve Bağcı 2009: 70-71; Bağcı 2013: 269-273.

⁶⁵ Bağcı 2013: 269-270.

⁶⁶ Bağcı 2013: 271.

Resim 3. Vasl ve kat'ı sanatı ile hazırlanmış sayfalardan, *Fâlnâme*, TSMK H. 1703, y. 2a ve 2b.

3. I. AHMED ALBÜMÜ'NÜN YAPIM TEKNİĞİ

Dikişli kitap biçiminde hazırlanmış olan, 35x48x5,5cm boyutlarındaki I. Ahmed Albümü en az iki kez onarım gömü, orijinal kapakları, miklebi ve sertabın parçaları korunmuş, dikişi ve şirazesı yenilenmiştir. Cildi ve yaprakları onarım sırasında yeniden birleştirilmiş, orijinal birleşime ait yalnızca küçük deri parçaları kalmıştır. Eserin yan kâğıtları 19. yüzyıl sonlarında eklenmiş olmalıdır. Albümün cildi ve yaprakları, kitap arkeolojisi (kodikoloji) kapsamında detaylı biçimde incelenmiştir.

3.1. ALBÜMÜN CİLDİ

Kütüphanelerimizde bulunan yazma eserlerin ciltleri büyük oranda onarım gömü, kimi zaman tamamen yenilenmiş, kimi zaman da ciltler ikinci kez kullanılmıştır. I. Ahmed Albümü, onarım görmüş orijinal bir cilde sahiptir. Hiç onarım görmeyen yazma eserlere nadiren rastlanır. Albümün yapraklarında görülen ince kâğıt işçiliği, cildin bezemesinde de görülür. Onarımlar da usta ciltçiler tarafından eserin işçiliğine uygun biçimde yapılmıştır (bkz. resim 4)⁶⁷.

Resim 4. Ön (üst) ve arka (alt) kapak, TSMK B. 408.

Albümün cildi teknik olarak *gömme kap*⁶⁸ ya da *gömme şemse* olarak tanımlanır. Z. Tanındı'nın Osmanlı ciltleri ile ilgili makalesinde belirttiği gibi, gömme şemse ve köşebentlerle bezenmiş deri ciltlere en erken 15. yüzyıl sonu, 16. yüzyıl başında Şeyh Hamdullah'ın istinsah ettiği

⁶⁷ Diğer ölçüler ve bezemelerin detaylı ölçüleri için bkz. katalog no 1.

⁶⁸ Kemal Çığ, *Eski Kitapçılık Sanatlarımız*, Ankara, 1975: 8.

Kur'anlarda rastlanır⁶⁹. Ayrıca 16. yüzyıl sonlarına doğru derin gömme şemseli ve köşebentli olacak biçimde oval, dilimli şemse ve köşebentler içindeki hançerî yaprakların ve hatâyî motiflerin sıvama altın ile bezendiği, kenardaki enli bordürlerle bulutların kullanıldığı, enli bordürlerin içine küçük şemseler (paftalar) yerleştirildiği, iç kapakların da genellikle fazla derin olmayan gömme şemseler şeklinde hazırlandığı görülmüştür⁷⁰.

Cildin yapım tekniği olarak, dönemin ciltleri ile olan benzerliğini görmek için Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nin Sultan Ahmed I koleksiyonundaki 27 adet Kur'an-ı Kerim içinde, *gömme şemse* olarak hazırlanan beş nüshanın cildi incelenmiştir. Söz konusu ciltler I. Ahmed Albümü'nün cildi gibi oval şemseli, salbekli, iri köşebentli, enli bordürü olan ve bordür içinde küçük şemseleri (paftaları) bulunan, hançerî yapraklar, bulutlar, hatâyî üslubunun çiçekleri ile bezenmiş *gömme şemseli* ciltlerdir. B. 408 ve B. 409 numaralı albümlerin ciltleri ile görünüş olarak büyük benzerlik gösteren bu ciltlerin büyük oranda aynı teknikle hazırlandığı ancak, enli bordürün içinde sıralanmış küçük şemselerin tamamen farklı bir biçimde hazırlandığı tespit edilmiştir (Resim 5).

Söz konusu ciltlerde salbekli oval şemse, köşebent ve bordür gömme olacak şekilde tasarlanıp motifler kalıpla basılarak oluşturulur. Kalıplar dişi hazırlanmıştır, basıldığında motifler kabarık olur. Cilt yapımında kullanılacak kalıbın çevresi, mukavva (ya da murakka karton) üzerine çizilir ve mukavva küçük bıçak ya da uçları yuvarlatılmış çivi benzeri el aletleri ile oyulur. Böylece mukavva üzerinde kalıp basılacak kısımlar için yuva hazırlanmış olur (bkz. Resim 6). Gömme şemse ciltlerin kapaklarında en az iki kat mukavva olur. Eğer iç kapakta da gömme bezeme varsa bu kez en az üç kat mukavva olur. Üstte ve altta oyulmuş mukavva, ortada ise destek olacak düz mukavva kullanılır.

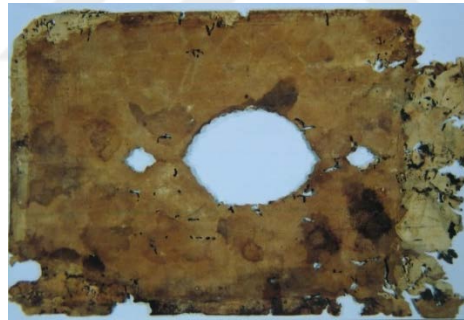
Murakka karton oyulduktan sonra kapaklar deri ile kaplanır ve gömme olan kısımlara kalıplarla baskı yapılır. Kimi zaman, gömme olan kısımların zeminine gelen deri kesilerek çıkarılır ve farklı renkte bir parça deri yapıştırılır. Bu uygulamayı albümün (B. 408) kapak içindeki bezemede görmek mümkündür. Gömme olarak hazırlanan kısımlar altın yaldız ile bezenir ve mührelenerek parlatılır. Altın yaldız kullanılarak üç farklı bezeme yapılabilir. Resim 7'de görüleceği gibi, zemin altın yaldızla bezenip motifler deri rengine bırakılır (*alttan ayırma*), motifler altın yaldız ile bezenip zemin deri rengine bırakılır (*üstten ayırma*) ya da B. 408'in dış kapakları gibi tamamı (sıvama) altın ile bezenir (*mülemma şemse*).

⁶⁹ Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cilt", *Osmanlı, Kültür ve Sanat*, c. 11, ed. Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999: 104-105.

⁷⁰ Tanındı 1999: 104.

Resim 5. Kur'an-ı Kerim cilt örnekleri. SYEK, Sultan Ahmed Koleksiyonu, No. 2, 16, 12, 5 ve 24.

Resim 6. Gömme şemse olarak hazırlanan murakka. DTCF, İsmail Sencer I, 4602.

Resim 7. *Alttan ayırma* (a), *Üstten ayırma* (b), *Mülemma şemse* (c).

Gömme deri ciltlerde motif basmak için farklı malzemelerden yapılan kalıplar kullanılmıştır⁷¹. Sertleştirilmiş kösele (deri), ahşap ve daha sonraları bunların yerini alan metal kalıplar ülkemizde müze ve koleksiyonlarda yer alır⁷² (bkz. Resim 8.)

Resim 8. Metal ve ahşap, şemse, salbek ve köşebent kalıpları, Ali Kunduracıoğlu koleksiyonu.

I.Ahmed Albümü'nün hem dışı hem de iç kapakları gömme şemse tekniği ile hazırlandığı için, kapaklar en az üç kat murakka kartondan oluşur. Cildin yapım tekniği ile ilgili detaylar için bkz. Kat. no.1 (s. 133-136'da) I. Ahmed Albümü ve B. 409'un cildindeki enli bordürde sıralanan küçük şemselerin yapım tekniği, incelenen SYEK Kur'an nüshalarından farklıdır.

Tanırdı'nın⁷³ makalesinde de belirttiği gibi 15. yüzyıl sonundan itibaren görülmeye başlanan gömme şemse ciltlerde, enli bordürde yüksek bırakılan küçük şemseler (madalyonlar, paftalar) yer alır. Aslında bu şemseler, kenarlarındaki boş kısımlar (kartuşlar) oyulup çıkarılınca arada kalan yükseltilerdir (Resim 9). Yukarıda sözü edilen SYEK Sultan Ahmed I koleksiyonunda incelenen ve 16. yüzyıl sonunda ve 17. yüzyıl başlarında hazırlanmış olan ciltlerde ise bu paftalar (küçük şemseler) kendiliğinden oluşmamış, özel olarak hazırlanmıştır. Burada kullanılan teknik de I. Ahmed Albümünün cildinden farklıdır. Ayrıca kullanılan el aletleri de farklıdır. Kiminde bıçak kullanılmış (kesme izlerinden anlaşılır), kiminde ise yukarıda sözü edilen yarım ay profil çiviler kullanılmıştır.

⁷¹ Ahmet Saim Arıtan, "Türk Cild Sanatı", *Türk Kitap Medeniyeti*, Ed. Alper Çakar, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2008: 62-96; Muhammad Isa Waley, "Books and their ornamentations", *Islamic Codicology*, François Déroche, *Islamic Codicology* içinde, Londra 2005: 278 (Déroche 2005).

⁷² Déroche 2005: 278. Kalıplar için, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde ciltçilik aletleri bölümünde, C.Y. 12, demirbaş numaralı metal kalıplar; Ali Kunduracıoğlu koleksiyonunda çeşitli metal kalıplar ve Türk Petrol Vakfı Koleksiyonunda ahşap, deri ve metal kalıplar bulunmaktadır. Nil Baydar, "Conservation aspects of Ottoman period manuscripts: binding, decoration and handtools for making bindings", *Care and Conservation of Manuscripts 8th Seminar Proceedings*, University of Copenhagen, 16-17 October 2003, ed. Gillian Fellows-Jensen, Peter Springborg, Kopenhag, 2005, s. 190-208 (Baydar 2005).

⁷³ Tanırdı 1999: 104.

Resim 9. Kur'an nüshasının cildi, küçük şemse (pafta) ve kartuş detay. SYEK, Sultan Ahmed I Koleksiyonu, 24.

I. Ahmed albümünden farklı olarak, gömme şemse ciltlerin üst katını oluşturan murakka, aralarda küçük şemseler şeklinde, dilimli yükselti kalacak biçimde oyulur⁷⁴. Murakka deri ile kaplanır ve kalıplarla baskı yapılır. Kartuşların bu küçük şemseler ile kesişen kenarlarındaki deri kesilerek çıkarılır. İncelenen tüm örnekler bu tekniği doğrular (bkz. Resim 10.).

Resim 10. Kur'an nüshasının cildi, küçük şemsenin ortasındaki deri kesilerek çıkarılır, detay. SYEK, Sultan Ahmed I Koleksiyonu, 16.

Bu şekilde hazırlanan küçük şemseler cilde üç boyutlu bir derinlik kazandırır. Şemselerin kenarları yalnızca 1-1,5 mm genişliğinde bırakılıp orta kısımları da oyulur. Çoğunlukla bu orta kısma, bordürden farklı renkte bir deri yerleştirilerek kalıp basılır (bu genellikle bir hatâyî grubu çiçek olmuştur). En son olarak da altınla bezenir. SYEK'deki bazı ciltlerde küçük şemselerin

⁷⁴ Sultan Ahmed albümünde bordür tamamen boş bırakılıp paftalar (küçük şemseler) sonradan yapıştırılarak yerleştirilmiştir.

orta pano ve çerçeveyi bir arada tutan bir teknik özelliği olduğu da tespit edilmiştir. Resim 11'deki işaretli kısımlarda da görüleceği gibi küçük şemseler, orta panodan ve çerçeveden ayrılmamıştır, karton bu şekilde kesilmiştir.

Resim 11. Kur'an nüshasının cildi, detay. SYEK, Sultan Ahmed I Koleksiyonu, 5.

I. Ahmed Albümü uygulamadaki teknik farklılıklar nedeniyle, görünüşte olarak birbirine benzeyen örneklerinden ayrılır. I. Ahmed Albümünün cildinin orta panosu ve çevresindeki dar çerçeve tek bir parça kartondan hazırlanmıştır (bkz. Resim 12). Bordürün içinde sıralanan küçük şemselerin, orta pano ile kapak kenarındaki kartonu bir arada tutma gibi bir özelliği yoktur. Kapakların çevresini de ayrı ince bir çerçeve çevirir. Deri, cildin tüm yüzeyinde tek parça olarak değil, şeritler halinde ve inceltilerek (tırışlanarak) kaplanmıştır. Orta pano ve çevresindeki çıta tek parça deri ile kaplanmıştır. Bordürün ise önce çerçevesi sonra da içi kaplanmıştır.

Resim 12. Bordürdeki küçük şemseler ve kopmuş olan şemsenin boşluğu. TSMK B. 408, arka kapak.

Küçük şemseler (madalyon, pafta), cildin kapaklarından bağımsız olarak ayrı birer parça halinde hazırlanmış ve cildin tüm süslemesi bittikten sonra belirlenen kısımlara yapıştırılmıştır. Diğer ciltlerde görüldüğü gibi önceden bordür içinde hazırlanıp derinin kesilmesi ile oluşturulmamıştır. Gömme olarak hazırlanan kartonun et kalınlığı kırmızı boya ile renklendirilmiş, bu şekilde küçük şemselerin yüzeyin bir parçasıymış gibi algılanması sağlanmıştır. Kalender'in malzemelerin birbirine kaynaştırılması sanatını ciltte de kullandığını söylemek mümkündür. Şemse, köşebent ve çerçevelerdeki kartonun et kalınlığı ise üzerine kaplanan derinin içe doğru kıvrılması ile kapatılmıştır.

Küçük şemselerin bu şekilde hazırlanması ile cilt diğer klasik *gömme şemse cilt* uygulamasına göre daha derin ve üç boyutlu bir görünüm yaratır. Ayrıca dışarıda hazırlandığı için şemselerin kenarları çok belirgin ve temizdir.

Her bir kapakta, üstte ve altta üçer, sağda ve solda dörder adet olmak üzere on dört küçük şemse bulunur. Bugün albümün arka kapağında görülen tahribat, cildin yapımında kullanılan sıra dışı uygulamayı göstermesi bakımından önemlidir. Kalender cilt ustası olarak da dönemin genel yöntemlerini zorlayan, kendine özgü teknikleri kullanmıştır.

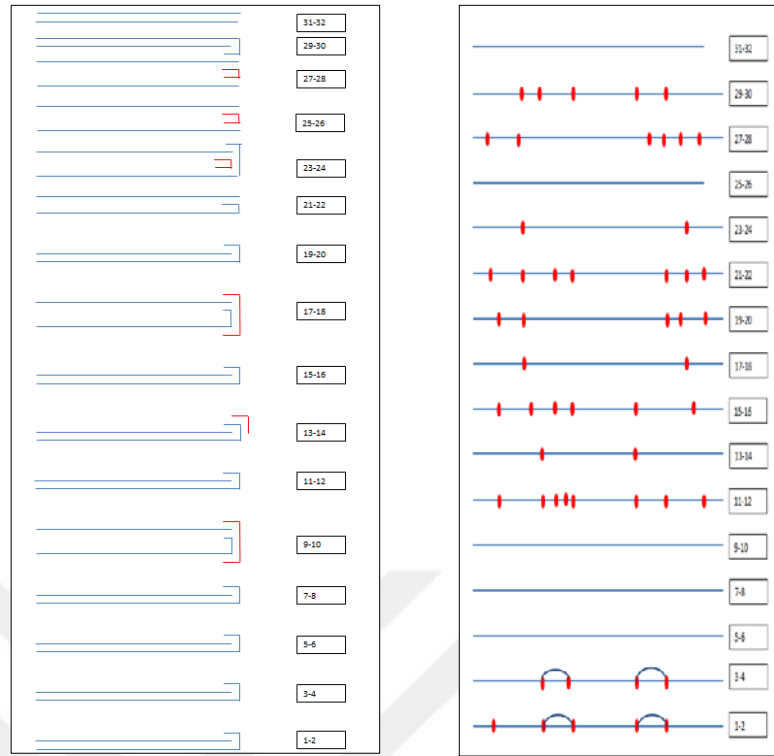
3.2. ALBÜMÜN METİN KISMI

3.2.1. Forma yapısı ve dikiş özellikleri

Ciltli bir kitap (kodeks) biçiminde hazırlanan I. Ahmed Albümü¹⁶ formadan⁷⁵ oluşur. Albümün dikişi ve şirazesini onarım sırasında yenilenmiştir. Çizimden de anlaşılacağı gibi, forma aralarında en az iki dikiş deliği vardır. Bu da albümün en az bir kez onarıldığını gösterir. (Çizim 1 ve Çizim 2). Ayrıca yapılan incelemede 6 formaya kâğıt şeritler ile onarım yapıldığı tespit edilmiştir. Bu onarımlar aşağıdaki çizimde kırmızı çizgilerle gösterilmiştir⁷⁶ (çizim 1). Kıvrılan kâğıt şeritlerle yapılan onarımlar, sayfaların albümden çıktığını ve onarılacak yeniden dikildiğini gösterir. İki formada da onarımdan kalan yapıştırıcı izleri görülür (15-16 ve 19-20. sayfalar). Günümüze ulaşan dikiş iplerinden anlaşıldığına göre son onarım dikişi iki aralıklı olarak yapılmıştır. Diğer delikler farklı zamanlardaki onarımlar sırasında oluşmuştur.

⁷⁵ “Forma”, katlanmış sayfalardan oluşan ve ortasından dikiş ve kolon geçen metin kısmının en küçük birimidir.

⁷⁶ Çizim 1’de sayfalar “enine kesit” olarak, şematik biçimde verilmiştir. Çizgilerin kıvrımlı sağ kenarları, albümdeki pervazların uzun bırakılan kenarının katlanma yönünü gösterir. Kâğıdın kıvrılan ucu, bir önceki sayfanın a ya da b yüzünün dip kısmına yapıştırılmıştır. Bu şekilde oluşturulan formlar, kıvrılan yerlerden dikilerek birleştirilir.

Çizim 1. Forma düzeni (solda) Kırmızılar onarım şeritlerini gösterir, TSMK B. 408.

Çizim 2. Formalarda görülen dikiş delikleri, TSMK B. 408.

Albümün dikişinde destek sicim ya da bant kullanılmamış, albüm geleneksel İslâm yazmalarında kullanılan “zincir dikişi” ile dikilmiştir. Özellikle 3b-4a arasında korunmuş olan dikiş ipliğine ya da görülen iğne deliklerine bakılarak, “orijinal dikişin” iki ya da dört duraklı olduğunu söylemek mümkün değildir (Resim 13).

Resim 13. İki aralıklı dikiş ve ipleri, TSMK B. 408, y. 3b-4a.

3.2.2. Kâğıt ve Kâğıt Hazırlama İşlemleri

Kalender Paşa'nın I. Ahmed Albümü, kâğıt boyama, kesme (kat') ve ulama (vasl) sanatlarının renkli uygulamalarının bir arada görülebildiği ender örneklerinden biridir. Ana malzemesi kâğıt⁷⁷ olan eserde farklı renk ve dokudaki kâğıtlar çeşitli biçimlerde yerleştirilerek aynı düzlemde bir araya getirilmiştir. Yazma eserler içinde, birinci el kaynaklarda kâğıt türleri ve fiziki özellikleri konusunda yazılmış az sayıda eser olduğundan, Kalender Paşa'nın, I. Ahmed albümünün önsözünde, albümde kullandığı kâğıt türlerini belirtmesi, önemli teknik bir bilgidir. Kalender Paşa, kullandığı kâğıtları *ebrî*, *sultanî*, *ahmed-abâdî*, *devlet-abâdî*, *hutâyî*, *'adilşâhî*, *harîrî* ve *Semerkandî* olarak tanımlamıştır⁷⁸.

Albümün geniş pervazlarında ve kenar sularında kullanılan kâğıtların elek izleri ve yüzey dokusu bunların *doğu kâğıdı* olduğunu; tek figürlerden bazılarının ise Avrupa kâğıdı üzerine yapılmış olduğunu gösterir. Yazma eserlerde kullanılan kâğıdın üretim yeri, fiziki özelliklerine bir referans teşkil ettiği için ve bu özellikler kâğıdın çevreye ve kullanılan malzemelere karşı reaksiyonunu belirlediği için önemlidir.

Kalender Paşa'nın önsözde belirttiği kâğıt isimlerinin kâğıtların hangi fiziksel özelliklerine ya da hangi tür kâğıda işaret ettiğini anlamak bugünkü bilgimizle mümkün değildir. Yazmaların hangi tür kâğıtlara yazıldığı hakkında bazı bilgilere vakıf kütüphanelerinin vakfiyelerinde, kitapları kayıt altına almak için dönemlerinde hazırlanan kataloglarında ve bazı özel yazmaların masraf defterlerinde rastlamak mümkündür⁷⁹. Bu konuda bazı kâğıtların fiziki özelliklerine ışık tutabilecek bir çalışma 1936 yılında, Ord. Prof. Dr. Süheyl ÜNVER tarafından yapılmıştır. Ünver, çeşitli kâğıt örneklerini bir deftere yapıştırarak isimlerini yazmıştır⁸⁰. İbrahim Nefeszâde, 17. yüzyılın ortalarında yazdığı *Gülzâr-ı Savâb* adlı eserinde, bazı cins doğu kâğıtlarını tasnif etmiştir⁸¹. Ünlü tarihçi ve şair Gelibolulu Mustafa Âli *Menâkıb-ı Hünerverân*

⁷⁷ Kâğıt, MS 1.yüzyılın sonunda, Chai lun tarafından paçavralar, kenevir artıkları ve eski balık ağları kullanılarak üretilmiş (*ji*) ve ilk defa üzerine yazı yazılan malzeme olarak kullanılmıştır. Bkz. J. Bloom, *Paper Before Print: The History and Impact of Paper in the Islamic World*. New Haven: Yale University Press, 2001 Çev. *Kâğıda İşlenen Uygarlık*, Kitap Yayınevi, 2003 (Bloom 2003): 73, 55-56. Kâğıt yapımının Çin'den Orta Asya'ya ulaşması yaklaşık beş yüzyıl sürmüştür. Bkz. Joseph von Karabacek, *Das Arabische Papier*, Viyana 1887: 28-33. Kâğıt yapımında kullanılan malzemeler ve teknikler hakkında bkz. ek kaynakça. Mahmud Bedreddin Yazır, *Kalem Güzeli*, İkinci Kitap, Yay. Haz. U. Derman, Ankara 1981: 157-159.

⁷⁸ Bağcı 2013: 304 (TSMK B.408, y.4a-4b).

⁷⁹ *Türk Kütüphaneleri Tarihi* isimli çalışmasında Erünsal, Vakıf kütüphaneleri için hazırlanan kitapların katalog bilgilerinden söz ederken, TSA (Topkapı Sarayı Arşivi) D. 9559 numara ile kayıtlı 968 H. (1560-61M.) tarihli, Fatih Camii Kütüphanesi'ne ait olan katalogda kâğıt türlerinden söz edildiğini belirtmektedir. Erünsal 1988: 219, 223.

⁸⁰ Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ord. Prof. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi, Ünver, Defter 102'de yer alan orijinal kâğıt örneklerinin bulunduğu defterde irili ufaklı, çeşitli renklerde boyanmış kâğıtlar yer alır. *Hint ipek âbâdîsi*, *âbâdî*, *âbâdî kaba*, *ince âbâdî*, *Venedik (Alikurna)*, *İngiliz*, *Buhara ipek taklidi* gibi isimler verilen kâğıt örneklerini bu deftere yapıştırmıştır.

⁸¹ Nefeszâde 1938: 83. Muallim Rifat, Nefeszâde 'nin *Gülzar-ı Savab* adlı eserini baskıya hazırlarken, dipnotta eserin yayına hazırlanması sırasında kâğıtlarla ilgili araştırma yaptığını, Nuruosmaniye 4949 numarada bulunan nüshadan da yararlandığını belirtir. Bkz. İbrahim Nefeszâde, *Gülzâr-ı Savâb*. Yay. haz. Kilisli Rifat Bilge, İstanbul: Güzel

(1587) isimli önemli eserinde kâğıtların özelliklerinden yola çıkarak hangilerinin iyi kalitede olduğundan, hangilerinin kullanılmaması gerektiğinden söz etmiştir⁸².

a. Boyama

Ham kâğıdın rengi, kullanılan hammaddeye göre değişmekle birlikte beyaz, krem, koyu krem, açık kahverengi olabilir. Yazma eserlerdeki kâğıtların renginin çoğunlukla hafifçe kırıldığı, boya veren bitki ve minerallerin değişik usullerle hazırlanarak çeşitli reçetelerle kâğıtların renklendirilmesinde kullanıldığı bilinmektedir⁸³. Uygulama, bitkilerin su ile birlikte kaynatılması boya veren maddenin suya geçmesi ile başlar. Boyalı su henüz sıcakken, kâğıtların tekneye daldırılması şeklinde (daldırma yöntemi) yapılır. Kâğıt ne kadar uzun süre suda kalırsa, renk o kadar koyu olacaktır. Bir başka yöntem de boyalı çözeltinin kâğıda sürülerek (sürme yöntemi) uygulanmasıdır. Fırça ya da süngerle uygulanan boyadan sonra kâğıtlar asılarak kurutulur⁸⁴.

Jonathan Bloom kâğıt tarihi hakkındaki kitabında, 15.yüzyılda İran'da Meşhed kentinde kütüphanecilik yapan ve kitap sanatları konusunda uzman olan Simi Nişaburi'nin yazdıklarını şu şekilde aktarır: "Kâğıda hafif renk vermek daha iyidir, çünkü beyaz göze sert gelir ve gördüğümüz en usta hat örnekleri hep renkli kâğıt üzerinedir." Ona göre en popüler renkler kırmızımsı sarı, kırmızımsı turuncu (kına), misket limonu yeşili, fıstık yeşili ve devetüyü rengidir. Nişaburi, İranlı ustaların kâğıtları boyamak için altın, gümüş, tunç ve bakır süspansiyonları tarifleri vermiştir⁸⁵. *Gülzârı-ı Savab*'da da kâğıt boyama usulleri anlatılır. Ne şekilde kullanılacağı tarif edilen bitki ve metallere bazıları ve renkleri şu şekilde özetlenebilir. Palamut ağacı ve kınadan kızıl kahverengi (unnâbi⁸⁶); asfur (aspir) bitkisi⁸⁷ önce kırmızı sonra gül-şeftali rengi; susam çiçeği çimen yeşili ya da mavi; badem yaprağı altın sarısı; soğan

Sanatlar Akademisi, 1938: 83, dipnot 7 (Nefeszâde 1938). Bkz. Hidayet Yavuz Türköglü, *TDV İslam Ansiklopedisi* c.14, 1996: s. 260; Muhittin Serin, "Nefeszâde İbrâhim" maddesi, *TDV İslam Ansiklopedisi* c.32, 2006: 523.

⁸² Âli, eserinde, kâğıt cinslerinden *haşebi* ve *Dımışkî*'ye önem verilmemesini, kullanılacak kâğıdın *Semerkandî*'den daha aşağı olmaması gerektiğini belirtir. En kötü kâğıdın *Dımışkî* olduğunu, sonra *Devlet-abâdî*, *Hatâyî*, *'adilşâhî*, *ipek Semerkandî*, *sultanî Semerkandî*, *Hindî*, *Nizamşâhî*, *kasım bigi*, *ipek Hindî*, *kevnî Tebrizî* ve *muhayyer* kâğıtların geldiğini belirterek on iki farklı kâğıt türünün adını verir. Âli (1926) 1982: 46.

⁸³ Afshar, Iraj. "The Use of Paper in Islamic Manuscripts as Documented in Classical Persian Texts." *The Codicology of Islamic Manuscripts: Proceedings of the Second Conference of Al-Furqan Islamic Heritage Foundation*, 1993. Ed. Yasin Dutton, Al-Furqan Islamic Heritage Foundation, London 1995: 85; Loveday 2001: 51-52; Levey 1962: 43-44; Bahattin Yaman, *İstanbul Kütüphaneleri Yazmalarına Göre Türk Kitap San'atlarında Boya, Mürekkep, Âhar ve Kâğıt Boyama Usûlleri*, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995: 12-26; Deroché 2005: 119-147; Yazır 1981: 159-162; Derman 1987: 23-24.

⁸⁴ Derman 1987: 23.

⁸⁵ Bloom 2003: 104, 106.

⁸⁶ Unnaabi, Farsça bir terim olup, üzüm püresinin kırmızımsı kahverengi olarak tanımlanır. <https://urduwallahs.wordpress.com/2013/05/17/colours-in-urdu/>

⁸⁷ Recep Karadağ, *Doğal Boyamacılık*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, DÖSİM Yayınları, Ankara 2008: 24 (Karadağ 2008). Karadağ kitabında diğer boyar maddelerle birlikte asfuru da detaylı biçimde tanıtmaktadır. Asfur, cartham, aspur, yalancı safran, papağan yemi, boyacı aspiri isimleri ile de anılan ait otsu bir bitkidir.

kabuğu samani renk; al ve mor bakkam⁸⁸ kırmızı; jengâr jengâri (yeşil) renk; nohut unu nohudî renk; cehrî⁸⁹ boyası sarı; gelincik çiçeği mor; indigo (çivit otu) koyu mavi renk olur.⁹⁰

Kalender Paşa albümlerinde kullandığı kâğıtları, uçuk tonlarda boyamıştır. Zira Kalender’e ait olduğu bilinen, her biri renkli kâğıtların vasl edilmesi ile hazırlanan B. 408, B. 409 ve H. 2171 numaralı albümlerde ve *Fâlnâme*’sinde (H. 1703) kullandığı kâğıtların renkleri ve dokuları birbirinin neredeyse aynısıdır (renk karşılaştırması için bkz. Tablo 6).

B. 409 numaralı albümde sıklıkla kullanılan açık fıstık yeşili (mavi-yeşil) kâğıdın dikkat çekici olduğunu belirtmek gerekir. Zira yeşil renk genellikle sorunlu bir renktir. *Jengâr* kullanılan yazmalarda bakır nedeni ile renk değişikliği olur ve yeşil renk kahverengiye döner, ayrıca kâğıda zarar verir. Bu etki B. 408’de 12. ve 25. sayfalarda görülür. Bitkilerden elde edilen “organik” yeşil renk ise ışığa karşı çok hassas olduğundan, zaman içinde hızla solar ve rengini kaybeder. Oysa B. 409’da Kalender’in açık yeşil, fıstık yeşili tonlarını sıklıkla kullandığını ve kâğıtlarda renk değişimi ya da solma olmadığını görüyoruz. Ayrıca bu rengi diğer albümlerinde hiç kullanmamıştır⁹¹. Koyu kahverengi, koyu bordo, koyu mavi, koyu yeşil renklerde boyanmış kâğıtlara B. 408, H. 2171 ve *Fâlnâme*’de rastlanırken, B. 409 da tamamen açık tonlarda kâğıtların tercih edildiği görülür (bkz. Tablo 1).

b. Aharlama

Geleneksel kâğıt üretim sürecinde, boyamanın ardından kolay yazı yazılabilmesi, yazıların kolaylıkla düzeltilebilmesi, kâğıdın çevre koşullarına karşı dayanıklılığının artırılması için bir çeşit yüzey kaplama işlemi olan *aharlama* (ya da aherleme) yapılmıştır. Ahar, kâğıdın yüzeyinin sağlamlaştırılması, parlatılması, yazımının kolaylaştırılması için bitkisel veya hayvansal yapıştırıcılar ile kâğıdın tek ya da iki yüzünün birden kaplanmasıdır⁹². Kâğıt yapım aşamasının en son evresinde yapılan bu işlem, hem kâğıt liflerinin arasında hem de mürekkep ile kâğıt lifleri arasında ek bir dayanıklılık sağlar. Ahar için Osmanlı ustaları nişasta, yumurta akı ile şap, nişadır, kitre, Arap zımkı, üstübeç, beyaz şap, balık tutkalı, un, hatmi çiçeği, taze gül yaprağı, pirinç nişastası, jelatin ile ördek veya tavuk yumurtası akı ve balık tutkalı gibi

⁸⁸ Bakam, Brezilya’da yetişen bir ağaç türüdür. Kırmızı mürekkep yapımında da kullanılmıştır. Karadağ 2008: 26.

⁸⁹ “Cehrî, Altın ağacı, alacehir, boyacı dikenini ve akdiken olarak da bilinen, 3 metreye kadar boylanabilen dikenli bir çalı veya ağaçlık biçiminde bir bitkidir”, Karadağ 2008: 34.

⁹⁰ Serin 1939; Karadağ 2008: 40-41, 57, 83

⁹¹ Yaprakları renklendirmek için kullanılan boyar maddelerin içindeki metallerin karşılaştırılması için XRF ile hasarsız analiz yapılabilir. XRF analizi ile tespit edilemeyen organik boyalar için de çok küçük örnekler alınarak bu analizler yapılabilir. Böylece farklı albümlerin yapraklarını renklendirmek için kullanılan organik maddeler tespit edilebilir.

⁹² Özen 1985.

malzemeler kullanmıştır⁹³. Kalender'in iyi terbiye ettiği kâğıtlarda ahar varlığı kesin olarak söylenememekle birlikte, altın yaldızla ince halkârî teknikteki tezhibin yapılabilmesi için kâğıdın aharlanmış olması gerekir.

c. Mühreleme

Düzleştirme ve parlatma işlemine “mühreleme” adı verilir. Bu işlem ile kâğıttaki ve ahardaki pürüzsüzlükler giderilmiş olur. El yapımı kâğıtların bazıları aharlanmadan da kullanılabilir ancak, mührelenmeden kullanılmaları neredeyse mümkün değildir. I. Ahmed Albümünde kullanılan kâğıtlar mührelendikten sonra yapıştırılmıştır. Kâğıt mührelenmezse, üzerine yazı yazılmasa da cetvel çekilirken mürekkep dağılır ve dalgalanır.

Bu işlem için kristal yumurtalar, akik taşı, deniz böceklerinin kabuğundan yapılan böcek mühresi, yuvarlak veya kalın camdan yapılan cam mühresi gibi farklı malzemeler kullanılmıştır. Tezhipte yaldızlanan kısımları, süslemelerin girintili çıkıntılı yerlerini parlatmak için kullanılan açılmış kurşun kalem biçimindeki *çakmak mühresi*, altın parlatmaya yarayan ucu akik olan *zer mühre* kullanılmış diğer mühre çeşitleridir⁹⁴. Kâğıdın üzerinde mührelendiği tahtaya da *pesterk* (mühre tahtası) adı verilmektedir⁹⁵. Tüm bu işlemler sayesinde hattatlar ve sanatçılar için güzel, parlatılmış ve pürüzsüz bir yüzeyi olan kâğıtlar elde edilmiştir.

3.3. KALENDER PAŞA’NIN VASL TEKNİĞİ

Yukarıda da sözü edildiği gibi Kalender Paşa I. Ahmed Albümünün önsözünde kâğıtları ne şekilde kullandığından söz etmiştir⁹⁶. Kullandığı kâğıtları, *ebrî*, *sultanî*, *ahmed-abâdî*, *devlet-abâdî*, *hutâyî*, *‘adilşâhî*, *harirî* ve *Semerkandî* olarak isimlendirmesi son derece değerli bir bilgidir⁹⁷. Kalender, kullandığı kâğıtların farklı fiziksel özelliklerini iyi biliyor olmalıdır. Suyu ve yapıştırıcıya karşı kâğıtların reaksiyonunu, kalınlıklarını, boya alma özelliklerini, hamurunu dolayısıyla da lif özelliklerini, bıçakla kesildiğinde ya da yırtılarak koparıldığında bu liflerin birbiriyle ne şekilde kaynaşacağını biliyor olmalıdır. Kıt’aların kenarlarındaki boş kısımlara, küçük kâğıtları vasl etme sanatını kullanarak, iki veya üç kat olarak yerleştirdiğini de önsözünde

⁹³ Özen 1985; Yazır 1981: 166-168; Nefeszâde 1938.

⁹⁴ Söz konusu mührelerden 18.-19.yüzyıla tarihlenen örnekleri, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Türk ve İslam Eserleri Müzesi ve Petrol Vakfı koleksiyonlarında görmek mümkündür.

⁹⁵ Genellikle damarsız olan ıhlamur ağacından yapılır. Tahta çok düzgün, hafif kavisli ve eksiksiz olmalıdır. Derman 1987: 25; Derman 1995: 47.

⁹⁶ Bağcı 2013: 269.

⁹⁷ “...sarf idüp eğer rengârenk olan nakş-ı bukaletüni ebrî ve sultânî ve ahmed-âbâdî ve devlet-âbâdî ve hutâyî ve ‘adilşâhî ve harirî ve semerkandî evrâkdur”, TSMK, B. 408, y. 4.

belirtir⁹⁸. Kalender, bu küçük kâğıtları öyle mükemmel biçimde birbirine ulamıştır ki ancak çok dikkatli bakıldığında, dört köşelerinin ve karşılıklarının birbirine uygun bir şekilde birleştirildiği fark edilebilir⁹⁹. Bu ince ve özenli çalışmasında kâğıtların cinslerini, boyutlarını ve çeşitli fiziki özellikleri bakımından birbirleriyle ilgilerini göz önünde tuttuğunu ve birleştirme sırasında küçük kâğıtları iki veya üç kat halinde kullandığını açıklamıştır¹⁰⁰.

Kalender önsözünde ayrıca işini ne şekilde yaptığının da söz eder. Üzerinde durduğu teknik detaylar aslında, günümüzde kâğıt konservatörlerinin de eserleri incelerken ya da kâğıt onarımı yaparken dikkat ettiği temel incelikler ve özelliklerdir. Kâğıtla uğraşan sanatkarlar, restoratörler, kullanılacak kâğıtlarının birbiri ile kalınlık ve lif özellikleri bakımından uyumlu olmasına dikkat eder. Bu şekilde kullanılan kâğıtlar, kullanılacak yere göre kâğıdın dokusuna, fiziksel özelliklerine, yapısına uygun olacaktır, iki kâğıt birbirini kolay kabul edecektir. Kalender Paşa da kullandığı kâğıtların yan yana yapıştırdığında seviye farkı oluşturmayacak biçimde olmasına, boyayı ve altını üzerine iyi kabul etmesine, yüzey dokularının ve kalınlığının uygun olması için cins ve özelliklerine dikkat ederek kullanmıştır. Bu nedenle eserin sayfalarında herhangi bir deformasyon, kalınlık farkı, kıt'alar arasında boşluk görülmez.

Birleştirme için günümüzde ıstaka ile yedirmek, preslemek gibi teknikler kullanılır. Kalender'in de, iki parça kâğıdı birleştirirken kenarlarını anlaşılmayacak kadar ustaca birbirine yedirdiği görülür. Bunun için de kullandığı kâğıtların lif özelliklerini biliyor olmalıdır. Ayrıca birleştirme sırasında kenarları hafifçe dövmüş ya da preslemiş olmalıdır. Birbirlerinden çok farklı ölçülerde olan kıt'aların aralarında kalan boşlukların Kalender'i rahatsız etmesi ve bu boşlukları doldurmak için kıl kadar ince de olsa, farklı kalınlıklarda kâğıt kullanması hassasiyetinin, yapıştırıcıyı taşırmadan, kâğıdı kirletmeden kullanması ve kâğıtlarda "tam" yapışmayı sağlamış olması da ustalığının göstergesidir. Eserin incelenmesi sırasında, tekniğin daha iyi anlaşılabilmesi için yapıştırıcısı kalkmış olan bir alan aranmış tespit edilememiştir¹⁰¹.

Oysa giriş bölümünde de söz edildiği gibi, çeşitli murakkalar incelendiğinde, ne kadar ince işçilikle yapılmış olsa da kullanılan yapıştırıcının saf olmayışından ya da özensiz yapıştırma sebebiyle, birleşme yerlerinde koyu renk izlere rastlandığı bilinir (bkz. resim 14). Bu da vasl

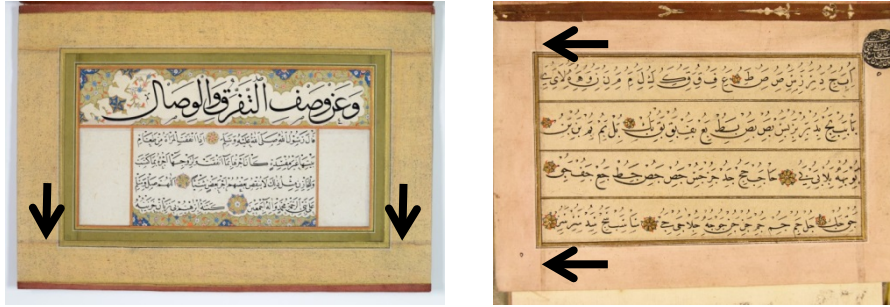
⁹⁸ "...eğer san'at-ı vassâlîde her bir kıt'anun kenârlarına fereskûrî alaca kumâş tarzında ikişer ve üçer kat hurde evrakdur hurde-bînân ve hurde-dân ehl-i 'irfâna hafî vü pûşîde değildü." TSMK, B. 408, y.4a.

⁹⁹ "...Her birisine im'ân-ı nazarla iltifât müte'allik olsa inşâ'allâhu te'âlâ câr-güşeleri ve mukâbelesi cemî'ân biribirisine eğer renginde ve eğer cirminde ve tûl[ü] 'arzında muvâfik ve mutâbık vaki' olmuşdur". TSMK, B. 408, y.4a; Bağcı 2013: 269.

¹⁰⁰ Bağcı 2013: 303-304 (Ek II); TSMK, B. 408, y. 3b-4a; Bağcı 2013: 269.

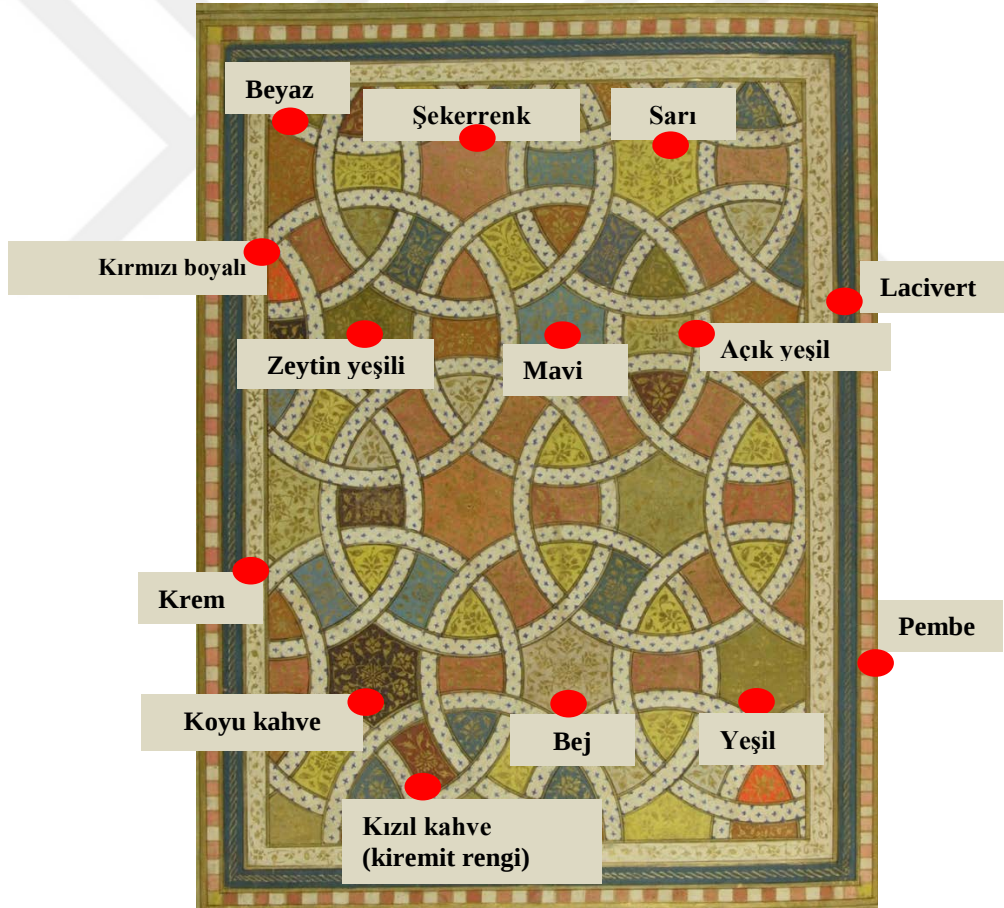
¹⁰¹ Örneğin, aşağıda detaylarıyla irdelenen ve Kalender'in imzası niteliğinde olan damalı ve verev dilimli kenarsuları, küçük kare kâğıtların yan yana yapıştırılması gibi algılansa da aslında uzun kâğıt şeritlerin yan yana yapıştırılarak kesilmesi ile elde edilmiştir. Mükemmel işlenen bu teknik, ancak benzer kenarsuları yan yana görüldüğünde anlaşılabilmiştir.

edilen kâğıtların birleşme yerlerini görünür kılar. Kalender albümlerinde bundan sakınmak için özel bir özen göstermiş ve dikkat sarf etmiştir.

Resim 14. Murakka, SYEK Hamidiye 29 ve 3.

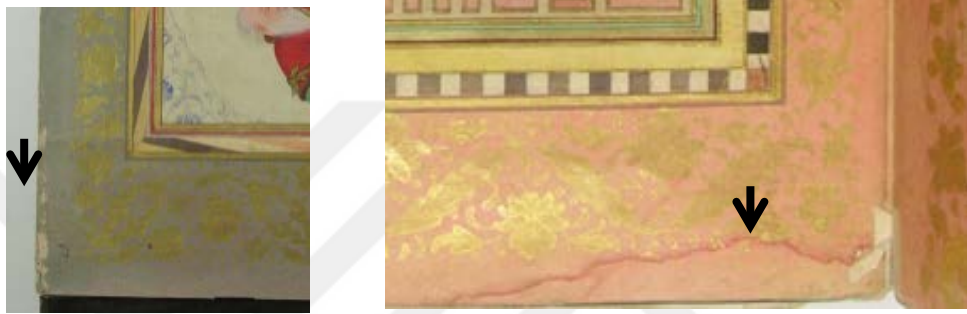
3.3.1. Renkli Kâğıtlar

Resim 15 Albümde kullanılan kâğıtların renkleri, TSMK B 408, Y. 29b.

Kalender, I. Ahmed Albümü'nde ilk dört yapraktan sonrasındaki sayfaların tasarımında (pervaz, ara pervaz ve kenarsuyunda) farklı renklerde boyanmış doğu kâğıdı kullanılmıştır. Kâğıtlar

boyanmış ve bezenmiş olduğundan, yüzey özellikleri için çıplak gözle ya da el mikroskobu ile incelendiğinde fazlaca bir yorum yapmak mümkün olmamıştır. Süzgeç izlerinden doğu kâğıdı oldukları anlaşılır, ancak kâğıtların kalınlıkları ya da detaylı hamur özellikleri tespit edilememiştir. Albümde pembe, sarı, şekerrenk¹⁰², mavi, yeşil, kahverengi, zeytin yeşili, mavi-mor kâğıtlar kullanılmıştır (resim 15, pervazlarda kullanılan kâğıtların sayfalara göre dağılımı için bkz. Tablo 1). Pervazda, kenarsuyunda ya da kat'ı çerçeveleri içinde kullanılan tüm renkli kâğıtların üzerinde herhangi bir fırça ya da sürme izine rastlanmadığından, daldırma yöntemi ile boyandığı düşünülür. Öte yandan, boyanın kâğıdın içine işlememiş olması da uzun süre bekletilmediğini ve boyanın sadece yüzeyde kaldığını gösterir (resim 16, y. 28a).

Resim 16. Kâğıdın yüzeyinin boyanması. TSMK, B. 408, y. 28a ve 6a.

Albümün 6a. sayfasının, sağ alt köşesinde su lekesi biçiminde görülen iz aslında, teknede boyanan kâğıdın banyodan sonra kuruması sırasında oluşan koyulaşmadır. Fazla kalan boya kenarlarda birikerek koyulaşır. 6a sayfasında kullanılan kâğıdın kenarının dalgalı ve kısa olması sebebiyle, eksik kalan kısmı daha açık tondaki bir kâğıtla tamamlanmıştır (Resim16, y. 6a). Bu sayede de kâğıdın orijinal kenarını görmek mümkün olur. Bu da Kalender Paşa'nın kâğıtlarını banyo usulü ile renklendirmiş olduğunun bir başka göstergesidir.

Eserin tamamında çoğunlukla açık tonlarda kullanılan renkler farklı bitkilerden (organik boya) elde edilmiş olmalıdır¹⁰³. İnorganik (çeşitli metal ve mineraller) maddelerden elde edilen boyalar yoğun olduğundan genellikle sürme yöntemi ile uygulanır. Resimde 17'deki örneklerde görüleceği gibi, bazı sayfalarda bakır içerikli boya kullanılmıştır.

¹⁰² Somon rengi, pembe renginden farklı olarak, daha solgun, karamelize olmuş şekerrenk gibi bir pembe tonu olarak tanımlanabilir. Çağman, Kalender'in I. Ahmed Albümü'ndeki renkli kâğıtlardan söz ederken "şekerrenk" kâğıt tanımını kullanılmıştır. Bkz. Çağman 2014: 156.

¹⁰³ Kâğıtların renklendirmesinde kullanılan boyaların organik (bitkisel boyar madde halindeki) ya da inorganik (pigment halinde) boyalardan hangisi olduğu derin kimyasal analiz yapılmadan tespit edilememektedir.

Resim 17. Bakır içerikli boya (jengâr) ve tahribatı. TSMK B. 408, y. 21b, 23a ve 25b

Resim 17'deki gibi bazı sayfaların pervazına yapıştırılmış olan yeşil renkli kâğıdın bozunma¹⁰⁴ biçimi, kâğıdın bakır içerikli bir boya ile renklendirildiğinin göstergesidir. Jengâr (zengar, verdigris) adı verilen ve yazma eserlerde sıklıkla kullanılan yeşil renk veren madde zaman içinde kâğıtta kırılmalara ve parçalanmaya yol açar.¹⁰⁵ Bu sebeple albümün yeşil ile boyanmış, sonradan kahverengine dönmüş sayfalarında söz konusu boyanın kullanıldığı kuvvetle muhtemeldir.

3.3.2. Birleştirme Tekniği

Gelibolulu Mustafa 'Âli, *Menakıb-ı Hünerveran* adlı eserinin zeylinde Kalender'in hüner sahibi bir muteber vassâl olduğunu belirtir¹⁰⁶. 'Âli, Kalenderin hünerini şu cümlelerle ifade eder:

“Her küt'ada birleştirmiş olduğu renkler bir araya gelerek, göğün yüzündeki (sayfasındaki) gökkuşağına benzer. Kâğıtları birleştirdiği yeri kimse hayal bile edemez, hayal gözü bu kâğıtları yekpare zanneder. Kâğıdı ve deriyi kılı kırk yaran bir incelikle birleştirse, incecik şeyleri görebilenlerin bile söyleyecek bir sözü olmaz. Kemal sahibi Tanrı ona halkârî, zerefşânî, pervazı ve cetveli yapacak büyüleyici bir yetenek vermiştir.”

Albümün 29a-29b ve 30a-30b yapraklarının kenarında da görüldüğü gibi, Kalender bir “vassâl-ı nadir”dir. Gerçekten de albümü oluşturan kâğıtların ne şekilde birleştirildiğini anlamak neredeyse imkânsızdır. Sayfalar, birden fazla kâğıdın üst üste yapıştırılması ile elde edilmiş olduğundan, ışıklı düzenekle incelense bile tabakaların sınırlarını ayırt edebilmek mümkün değildir. Kâğıtları birbirine birleştirmedeki ustalığı, birleştirilen kâğıtların kenarlarının fark edilememesi sayesinde anlaşılır (bkz. kat. no. 16, 22 ve 52). Bu kısımlarda kâğıtların kenarlarını kesmeden, yırtarak kullanmış, böylece kenarların birbirine daha iyi kaynaşmasını

¹⁰⁴ Bozunma, malzemede kimyasal ve geriye dönüşü olmayan hasarlar için kullanılan bir terimdir.

¹⁰⁵ Jengâr, bakır korozyonu ve kâğıt üzerine etkisi hakkında detaylı bilgi için: Gerhard Banik ve J. Ponahlo, “Some Aspects of Degradation Phenomena of Paper Caused by Green Copper-containing Pigments”, *The Paper Conservator*, 7(1), 1982: 3-7; S. K. Bhowmik, “A Note on the Use and Deterioration of Verdigris in Indian Watercolor Painting”, *Studies in Conservation*, 15, 1970: 154-156; Nefeszâde 1938; A. Pataki, “Remoistenable Tissue Preparation and Its Practical Aspects”, *Restaurator*, 30(1-2), 2009: 51-69.

¹⁰⁶ 'Âli (1587) 2012: 165-166. Bağcı 2013: 255.

sağlamıştır. Kâğıdın keskin bir kenarının olması, birleşmenin anlaşılmasını kolaylaştıracağı için kopararak birleştirmeyi tercih etmiş olması ihtimallerden birisidir.

Kâğıtları birbirine yedirirken kullandığı yapıştırıcının kıvamı, miktarı, cinsi de tam ve kusursuz birleşmenin bir başka önemli etkenidir. Albümdeki resimlerin/yazıların altında ya da kenarında herhangi bir yapıştırıcı lekesine, izine ya da kalıntısına rastlanmamıştır. Kâğıtlar, leke olmayacak ve boyalarda dağılmaya yol açmayacak kıvamda “yeterli” miktarda su ile hazırlanan nişasta kolası ile yapıştırılmış olmalıdır. Ayrıca, kullanılan tüm boyalar suda çözünbildiği halde, yapıştırma sırasında en ufak bir dağılma olmadığı görülür. Dağılma olmaması, kâğıdın yüzeyinde herhangi bir yapıştırıcı taşması ya da lekesi görülmemesi, birleşme kenarlarının inceltilmiş olması, cetvelin inceliği, çok katmanlı kâğıtlardan oluşmasına rağmen sayfalarda yükseklik farkı olmaması Kalender Paşa’nın vasl sanatındaki ustalığını gösterir.

3.4. ALBÜMÜN TASARIMI

Albümün sayfa tasarımı düzenli ve planlı bir biçimde yapılmış, her sayfa çevresindeki süslemeler ile birlikte düşünülmüş tasarlanmıştır. Kalender, elindeki resimleri ve yazı örneklerini, belirlediği sayfa ölçüsü içinde yerleştireceği tasarıma göre bir gruplandırma yapmıştır. Sayfanın ortasına yerleştirdiği kıt’alar arasında kalan boşlukları nasıl dolduracağını, resimlerin etrafında ne kadar boşluk bırakacağını, yerleştirdiği resimlerin zemin rengi ile sayfanın rengini nasıl uyduracağını düşünmüş olmalıdır. Zira birbirleri ile tematik ilgileri bulunmayan bu resimler ve hat örnekleri ile sayfanın boş kısımları mükemmel bir uyum içindedir. Yapılan incelemede, sanatçının bu uyumu sağlamak için çeşitli kâğıtları farklı renklerde boyadığı, sayfaya yerleştireceği eserlere göre, sayfaların pervazlarına bu boyalı kâğıtlardan uygun olanını yapıştırdığı anlaşılmıştır. Sayfa tasarımı, benzer düzendeki sayfalar yan yana yerleştirildiğinde daha net anlaşılır (bkz. Ek I, s. 108-114).

Bu bağlamda, albümün sayfa tasarımı iki başlıkta incelenmiştir. İlk başlıkta, sayfa 16’da da belirtildiği gibi, Sultan Ahmet’e verilen hat ve tasvir evrakın¹⁰⁷, birbiri ile ilgisine göre düzenlenmesi ele alınarak, sayfa tasarımları kendi içinde gruplandırılmıştır. Diğer başlıkta ise sayfa tasarımının teknik olarak ne şekilde uygulandığı ortaya konulmuştur.

¹⁰⁷ TSMK B. 408, y. 3a.

3.4.1. Sayfa tasarımı (düzenlenmesi)

Kalender'in sayfaları düzenleme biçimi genel olarak aşağıdaki biçimde gruplandırılabilir (bkz. Ek I.):

I. Pervaz, kenarsuyu, orta pano (kıt'alar arasında geniş boşluklar) bırakılan sayfalar.

Bu grupta Kalender'in kat'ı madalyonları (şemseleri) ile padişah portreleri yer alır. Kıt'aların çevresinde bırakılan geniş boş alan halkârî bezeme ile süslenmiştir (6 sayfa).

II. Pervaz, kenarsuyu (bir sayfada yok), orta pano (kıt'alar).

İkinci grup, albümde orta panonun düzenlenmesinde en çok kullanılan tasarım biçimidir. Tek figürler, günlük yaşam sahneleri, Osmanlı tarihinden beylerin yaşamından sahneler, kalem-i siyahî resimler bu şekilde yerleştirilmiştir. Bu grubu da kendi içinde aşağıdaki gruplara ayırmak gerekir zira yerleştirilme biçimlerine göre resimler arasındaki boşluklar ve bu boşlukların doldurulma biçimleri farklılık gösterir.

- a. İçeriği düzenli biçimde yerleştirilen sayfalar, 11 sayfa (Ek I, IIa).
- b. Tek figür yerleştirilen ve tepelik vasl edilen sayfalar, 13 sayfa (Ek I, IIb).
- c. İçeriğin yerleştirilmesinde düzensizlik olan sayfalar, 10 sayfa (Ek I, IIc).

III. Pervaz, kenarsuyu (bazılarında yok), ara pervaz, kenarsuyu, orta pano (kıt'alar).

Bu tasarım daha çok yazıların yerleştirilmesinde kullanılmıştır (6 sayfa). 14a sayfası da bu tasarımın bir biçimi olarak sayılabilir, he ne kadar ara pervaz çevresinde kenarsuyu bulunmasa da bir ara pervaz olduğu ve orta pano düzenlemesinin, pervazdan ayrıldığı görülür (bkz. kat. no. 23).

IV. Pervaz, kenarsuyu (bazılarında yok), orta pano (bazı kıt'alar çevresinde geniş boşluklar).

Bu tasarımda, yazıların ve resimlerin çevrelerinde geniş bir pervazın bırakıldığı görülür (3 sayfa). Bu ebru ya da bezemeli kâğıtlar, Kalender'in yerleştirmesi olabileceği gibi, kıt'anın özgün pervazı da olabilir.

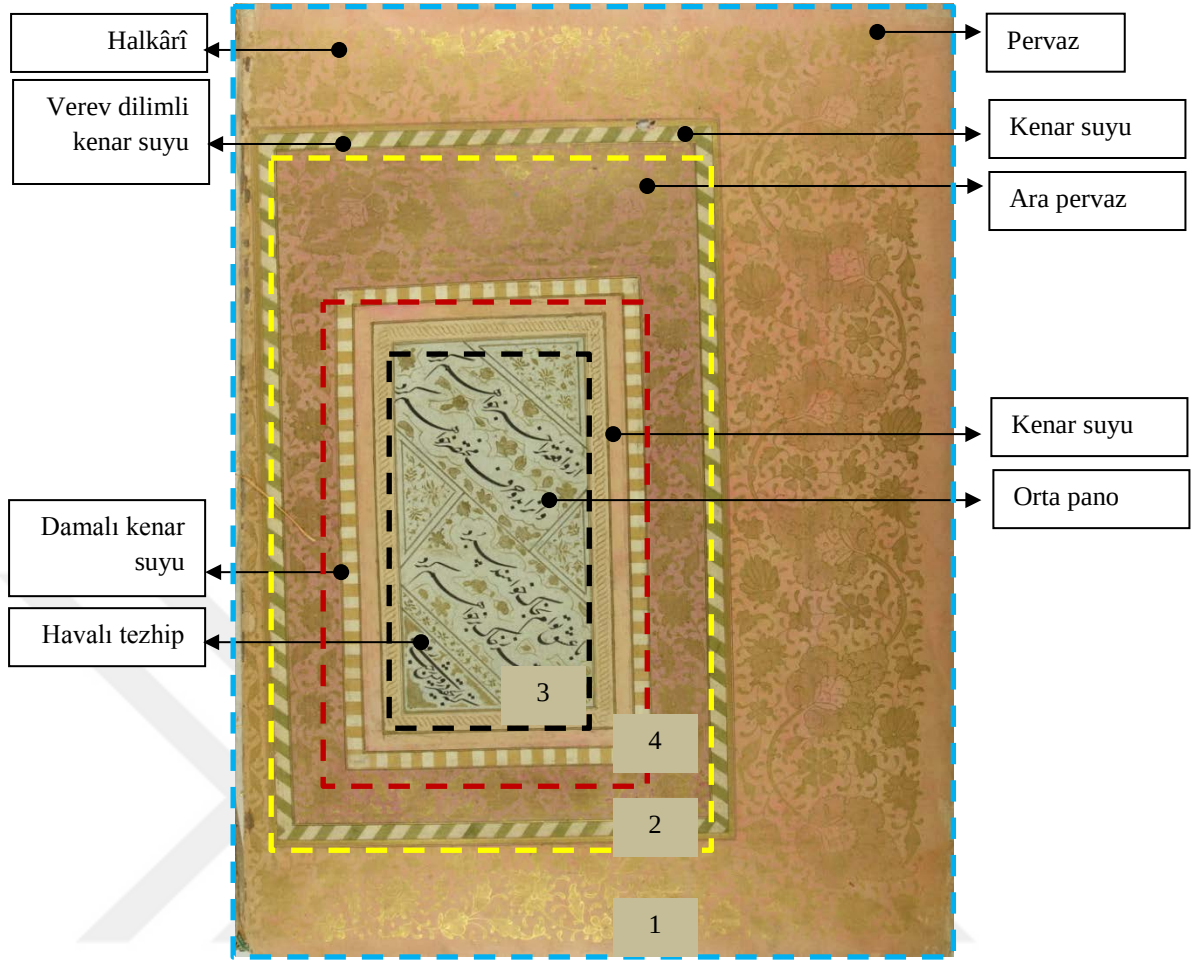
V. Grup: Pervaz, kenarsuyu (bazılarında yok), ara pervaz, kenarsuyu (bazılarında yok), kıt'a.

Bu grup, Kalender'in yazı ve resimleri diğer sayfalardan daha farklı tasarımlarla, özel biçimlerde yerleştirdiği gruptur (7 sayfa). Orta panoda yer alan yazı ve resimler genellikle

benzer biçimde düzenlenirken bazı sayfalarda teknik ve malzeme bakımından farklılıklar tespit edilmiştir. Örneğin, sadece 5b sayfasında yer alan Sultan I. Ahmed'in el yazısının çevresi ve içi, albümün hazırlanması sırasında tezhip ile bezenmiştir. Bunun dışında farklı bir uygulama olarak, 6a sayfasındaki yazının etrafındaki makulî yazı farklı renklerde kâğıtlarla vasl tekniği ile hazırlanmıştır. 13a sayfasındaki yanın etrafına ise 11 kat renkli kâğıt kenar suyu vasl edilmiştir ve albümde bu şekilde hazırlanan tek örnektir. Ayrıca 11b, 13b ve 22a sayfalarında orta pano çevresine yapılan düzenlemeler, diğer sayfalardan yöntem ve malzeme açısından farklıdır ve her sayfa katalog kısmında detaylı biçimde irdelenmiştir. 11b sayfasında kâğıt dışında farklı bir malzeme olarak deri kullanılmıştır. Sanatçı, kâğıt oyma gibi deri tıraşlama ve deri kesme sanatında da usta olduğunu bu sayfadaki bezeme ile gösterir. Her biri farklı biçimde tasarlanan bu sayfalardaki vasl ve kat'ı tekniği ile yapılan bezemeler, malzemeler, tezhip teknikleri ya da yerleştirme biçimleri bakımından diğer sayfalardan ayrılırlar.

3.4.2. Sayfanın Tasarım Tekniği

Kalender'in sayfa tasarım teknikleri, albümün 12. ve 25. sayfalarındaki kâğıt hasarı nedeniyle ortaya çıkan renk değişikliklerinden yola çıkılarak ortaya konulmaya çalışılacaktır. Genel olarak bakıldığında, sayfalar üç ana bölümde incelenebilir (Resim 18, ayrıca bkz. Ek I, Grup III). Pervaz (1), kenar suyu (2), orta pano (3). Ara pervaz (4), bazı sayfalarda orta panonun çevresinde pervazdan ayrı bir bölüm olarak tasarlanmıştır. Kalender bir orta pano ve kenarlarda geniş pervazdan oluşan sayfa düzeninde, kıt'aları çoğunlukla dikey yerleştirmiş olmakla birlikte yatay, bazen de hem yatay hem dikey kullandığı da olmuştur. Sayfalardaki orta panonun ölçüleri her sayfada farklılık gösterir (detaylı sayfa ölçüleri için bkz. Tablo 2).

Resim 18. Sayfalardaki bölümlerin isimlendirilmesi.

Her bir bölümün ayrı ayrı irdelenmesinden önce, genel olarak sayfaların tasarımında etkin bir teknik uygulamadan söz etmek gereklidir. Bu da yaprakların her bir yüzünün düz bir “destek” (tek kat kâğıt ya da birkaç kat kâğıttan oluşan murakka karton) üzerinde tasarlanmış olduğudur. Bu destek, orta panonun boyutlarından büyük olacak biçimde, en az sayfanın boyutlarında olmalıdır. Desteğin, murakka karton şeklinde -belki- birkaç kat kâğıttan hazırlanmış olması, üzerine resim, yazı yapıştırırken dalgalanmasını önlemiştir. Ayrıca her bir yaprağın iki yüzü sırt sırta birbirine yapıştırıldığında, kâğıdın suya karşı dengesi sağlanır ve deformasyonu engellenmiş olur. Kâğıt ve yapıştırıcı ile bu kadar iç içe çalışan Kalender Paşa gibi bir sanatçı, kâğıdın ve yapıştırıcının bu özelliklerini albümlerinde kullanmıştır.

Bir başka özellik, sayfa tasarımında öncelikle pervazı oluşturan kâğıtların yapıştırılmış olmasıdır. Orta pano destek üzerine yerleştirilmeden önce pervazı oluşturan şeritler kenarlara yapıştırılmıştır. Orta panoyu oluşturan kâğıtlar en son yapıştırılmıştır. Bu durum 25. yaprak incelendiğinde net biçimde anlaşılır (Resim 19, 25a-b). Yaprığın pervazına yapıştırılan yeşil

kâğıt, orta panodaki iki resmin altına kadar uzanır. Destek üzerine kenarları kaplayacak biçimde pervaz yapıştırılmış sonra da orta pano yerleştirilmiştir. Kalender'in pervazda kullanacağı kâğıdı renklendirmek için uyguladığı boyanın bakır içerikli olması kâğıtta renk değişimine neden olmuştur, bu da kâğıdın sınırlarını anlamaya yardımcı olur.

Albümün 12b. sayfası incelendiğinde sayfanın hazırlanma sırası, ara pervaz olması sebebiyle genel sayfa tasarımından biraz farklıdır ve şu şekilde düzenlenmiştir: [1] Kıt'a yerleştirilmiştir. Bu sayfadaki gibi, orta panonun etrafında ara pervaz var ise önce ara pervaz [2], onun üzerine de pervaz [3] yapıştırılır (bkz. Resim 19). 12b'deki sarı renkli ara pervazın sınırları, pervazın üst ve ön kenarında neredeyse ortasına kadar gelir (Resim 19'da kırmızı kesik çizgilerle gösterilmiştir). En son olarak da verev dilimli kenarsuyu ile damalı ve renkli kâğıtla hazırlanan kenarsuyu [4] yapıştırılmış ve birleşim yerleri cetvelle kapatılmıştır. Resim 19'da, ara pervazın sınırları b yüzünde, bakır içerikli pervazın sınırları ise a yüzünde kırmızı kesik çizgilerle gösterilmiştir (Resim 19, 12a-b). Bu yaprakta b yüze yapıştırılan jengâr ile boyanmış kâğıtta meydana gelen bozunma, a yüzü de etkilemiştir. Sayfa tasarımının temel yapısını oluşturan dört bölüm aşağıda tek tek anlatılacaktır.

Resim 19. Jengâr (bakır pigmenti) tahribatı ve kâğıda etkisi.

TSMK B 408, 25b ve 25a (üstte), 12b ve 12a (altta).

3.4.2.1. Pervaz [1]

Pervaz şu şekilde oluşturulmuştur: Orta panoya gelecek kısım boş kalacak şekilde hazırlanan boyanmış kâğıt şeritler, murakka gerer gibi, yukarıda sözü edilen destek kâğıdı üzerine yapıştırılır. Yaprığın her bir yüzü için ayrı ayrı hazırlanan ve destek üzerine yapıştırılan kâğıt şeritler sayfanın pervazını oluşturur. Sayfaların kenar ve köşelerinde ölçü almak ya da sınırları tespit etmek için çeşitli işaretler ve çizgiler kullanıldığı görülür¹⁰⁸. Eğitimli bir göz, pervazı oluşturan kâğıtların üst üste binen kenarlarını ayırt edebilir. Örneğin 18b'nin pervazı önce dip, sonra alt ve üst kısa kenarlar en son da ön kenar yapıştırılarak oluşturulmuştur (bkz. katalog no.32). 32a yüzde ise pervazın "L" biçiminde hazırlanan iki şeritten oluştuğu, 8b 'de ise 6 ayrı şerit kâğıt kullanıldığı anlaşılır (katalog no.59). Pervazlar 11,5cm ile 1,4cm arasında değişen ölçülerdedir (bkz. Tablo 2).

Pervazdaki renkli kâğıt şeritlerin üst üste binen kenarları, orta panonun uzun ve kısa kenarlarını takip edecek şekilde hizalanmıştır. Katalog kısmında hazırlanan çizimlerden de anlaşılacağı gibi, istisnalar hariç önce alt ve üst kısa kenarlar, sonra ön ve dip kenara paralel olan uzun şeritler yapıştırılmıştır (Resim 20).

Resim 20. Pervazdaki renkli kâğıt şeritlerin üst üste binen kenarları, TSMK B 408, s. 17a.

Kalender'in kâğıtları hazırlarken kimi zaman belki de tecrübesine güvenerek, pervaz üzerine halkârî teknikle bezeme yapılacak alanı belirlemek için her sayfanın üst, alt ve ön kenarına (ağız kısmına) sivri uçlu bir aletle (biz) çizgi çektiği görülür¹⁰⁹ (Resim 21). Çizgiler, sayfa kenarından 1-1,5-1,7cm boşluk bırakılacak şekilde çekilmiştir. Kimi zaman bu çizgilerin 3-4 mm aralıkla

¹⁰⁸ 10b yüzünde verev dilimli kenarsuyunda iğne izleri, 16a yüzünde tepelik tezhibinde pergel izleri, verev dilimli kenarsuyu kullanılan tüm sayfaların köşelerinde bıçak kesikleri (y. 17a, 17b, 18b gibi) görülür.

¹⁰⁹ Bu alet aynı zamanda ciltçilikte kullanılmıştır, günümüzde de kullanılmaya devam edilmektedir. Hatasız ölçü almak için kullanılan ve ucu iğne gibi sivri olan ve diğer ciltçilik aletleri için bkz. Baydar 2005: 192.

muhtemelen yanlışlıkla çift çizildiği görülür. Dip kısma her zaman çizgi çekilmediği, çoğunlukla dikişe kadar bezeme yapıldığı anlaşılır. 5. ve 13. sayfaların ön kenarına çizgi çekilmemiş pay bırakılmamış, sayfanın ucuna kadar bezeme yapılmıştır. 31. ve 32. yapraklar ise ön kenardan kesildiği için pay bırakılıp bırakılmadığı anlaşılmamıştır.

Pervaza yapıştırılan kâğıtlar aynı zamanda formların oluşturulması için kullanılmıştır. Her bir forma iki yapraktan oluşur. Sayfalar ve yukarıda verilen forma çizimi incelendiğinde 1, 3, 5, 7, 13, 15, 19, 23, 30. sayfaların a yüzlerindeki pervaz kâğıdının, dip kısmının 3-4mm uzun bırakılarak diğer sayfanın b yüzüne yapıştırıldığı görülür. Farklı bir uygulama olarak, 21. yaprağın b yüzünün uzun bırakılan pervazı kıvrılarak 22. yaprağın a yüzüne; 30. yaprağın b yüzündeki pervaz kâğıdı ise 29. yaprağın a yüzüne yapıştırılmıştır. 9-10, 17-18, 23-24, 25-26 ve 27-28. yaprakların dip kısımlarında onarım olduğundan pervazın hangi kısmının uzun bırakıldığı anlaşılmamıştır. Bu durumda, albümün bir bütün olduğu söylenemez.

Resim 21. Kemik ve metal uçlu “biz” örnekleri, TSMK C.Y. 436 ve TSMK C.Y. 440.

Resim 22. Küçük keskin sivri uçlu kâğıt oyma bıçağı ve bıçak-çakı, TSMK C.Y. 438 ve TSMK C.Y. 215.

Kimi zaman orta panodaki kıt'aların yapımı sırasında kullanılan araç gerecin izlerine rastlanır. Örneğin, kat'ı ve vasl tekniği ile yapılan geometrik desenlerin üzerinde, pergelin iğne delikleri,

verev damalı kenar suyunun köşelerinde de bıçağın kesme izleri görülür¹¹⁰ (Resim 22'deki gibi ciltçi bıçakları kullanılmış olmalıdır).

a. Pervazın bezenmesi

Albümdeki sayfaların pervazı, çeşitli bitkisel motifler ve kapalı formlar kullanılarak halkârî tekniğinde bezenmiştir. Tablo 3'te sayfa numaraları verilen, iri hatayî grubu çiçekler, iri yapraklar, dallar üzerinde sıralanan yaprak ve çiçekler kullanılmıştır. 8b sayfasında, kâğıt oyma kalıp ile boya sıçratma tekniği kullanılmış, 16a, 20b, 26a sayfalarında da vasl tekniği ile bezeme yapılmıştır. Pervazdaki motifler yakından incelendiğinde sanatçının çeşitli tezhip kalıplarını, farklı sayfaları bezemek için tekrar tekrar kullandığı görülür. 6a, 21b, 24a sayfalarında zig zag yerleştirilmiş iri yapraklar, 4b ve 9b sayfalarında ise zig zag yerleştirilmiş küçük yapraklardan oluşan kalıplar kullanılmıştır. Diğer sayfaların pervazları da çeşitli çiçek ve yapraklarla, halkârî teknikte bezenmiştir. Her sayfa ile ilgili detaylı bilgi katalog kısmında verilmektedir. Tablo 3, gruplandırılan kalıpların hangi sayfalarda kullanıldığını ve içlerinin ne şekilde bezendiğini gösterir. Bu tekrarlardan açıkça anlaşılacağı gibi sanatkâr motifleri için kâğıt oyma kalıplar hazırlamış ve pervazlardaki yoğun halkârî bezemede bunları kullanmıştır. Bu kalıpları da kendisinin hazırladığı varsayılırsa, sanatçının aynı zamanda kat'ı sanatındaki becerisini işaret eder¹¹¹. Benzer kalıpları, B. 408 yanında diğer albümlerinde (B. 409 ve H. 2171) ve *Fâlnâme*'de kullandığı gözlenmiştir (bkz. Tablo 6 ve 7). Albümler arasındaki benzerlikler Karşılaştırmalı Değerlendirme Bölümünde detaylı biçimde incelenecektir.

3.4.2.2. Orta pano [2]

Kalenderin orta panoya yerleştirdiği yazı ve resimlerin sayısında belli bir standart yoktur. Orta panoda bulunan kıt'aların sayısı, albümün önsözünde de belirtildiği gibi içerikleri, boyutları, birbirleriyle münasebetleri göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Resim ve yazının birlikte yerleştirildiği sekiz sayfa vardır (y. 10a, 10b, 14a, 18b, 19b, 20a, 21a ve 24b). Bunlardan yalnızca 14a sayfasındaki şiir ile resimler arasında bir ilişki kurulabilmiştir. Diğer sayfalarda kıt'aların daha çok boyutlarına dikkat edilmiştir olmalıdır. Kalender Paşa, kendisine verilen resim ve yazıları, benzer ölçülerde orta pano oluşturabilmek ve enli pervaz elde edebilmek amacıyla, ön yerleştirme yapmış, sonra da bunları destek kâğıtları üzerinde birleştirmiş olmalıdır. Bu yerleştirme sırasında da aynı tür kâğıtlar üzerine yapılmış resimleri bir araya getirmiştir. Böylece, kâğıt üzerinde seviye farkı oluşmasını ve sayfada deformasyonu

¹¹⁰ Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi koleksiyonunda yer alan cilt araç gereci arasında yukarıda sözü edilen "biz" gibi, pergeli vb. el aletleri de yer almaktadır.

¹¹¹ Kalender'in vasl ve efşan (kâğıt oyma) sanatlarındaki becerisi için bkz. Çağman 2014: 156-157.

engellemiştir. Resimlerin yapıldığı kâğıtların lif yönlerine ya da kalınlıklarına dikkat ettiğinden bazı resimleri ters ya da yan kullanmıştır. Ayrıca, ölçüyü dengelemek ve kenarsuyu kalınlıklarını aynı ölçüde tutmak için çeşitli ince şeritler de kullanılmıştır.

Özellikle tek figürler, en dar kenarlarından kesilerek kullanılmış, böylece mümkün olan en fazla sayıda resim bir sayfa üzerine sığdırılmış, bu sırada da pervazın ölçüleri korunmuştur.

Albümünün orta panosundaki yazı ve resimler incelendiğinde daha çok tek yazı ya da resim kullanıldığı görülür. Yirmi sayfa, tek yazı ve tek resimden oluşur. İki ve dört kıt'anın yerleştirildiği 7 sayfa vardır. 4 sayfada üç, 2 sayfada beş, 3 sayfada altı, 4 sayfada yedi, 6 sayfada sekiz, 3 sayfaya ise dokuz ayrı kıt'a yerleştirilmiştir.

Tek kıt'anın bulunduğu sayfalarda, sayfa kenarındaki pervaz dışında bir de ara pervaz kullanılmıştır¹¹² (bkz. Ek I, Grup III). Beş sayfada Kalender Paşa'nın H. 2171 numaralı albümü ve *Fâlnâme*'sinde de görülen biçimde kat'ı ve vasl tekniği ile hazırlanmış geometrik motifler yer alır (y. 5a, 29a, 29b, 30a, 30b). Bölüm 3.3'de detaylı biçimde anlatılan Kalender'in kâğıt oyma (*efşancılık*) ve kâğıt ulama (*vassallık*) sanatlarındaki mükemmellik anlayışı albümün tasarımına yansımıştır.

Tek yazı/resmin yerleştirildiği sayfalarda kıt'anın etrafında bırakılan boşluk simetrik ve düzenli biçimde bezenmiştir. Bunun için kıt'anın bir destek üzerinde tasarlandığı ve çevresine yerleştirilen ilk kenarsuyu ile birlikte kesilerek yerleştirildiği tespit edilmiştir. Oysa ikiden fazla kıt'anın yerleştirildiği sayfalarda kıt'aların boyutlarının farklılığı aradaki boşluğun da birbirinden farklı olmasına yol açar. Bu boşluklar kâğıt şeritlerle doldurularak kıt'alar arasında yükseklik farkı olması engellenmiştir (y. 8b, 10a, 10b, 16a, 17a, 17b, 19b, 20a, 21a, 21b, 22b, 23a, 23b, 24b). Orta panoya yerleştirilen kıt'aların bazılarının az da olsa kenarlarından kesilmiş olduğu (kat. no. 32, y. 18b); kimilerinin de üst üste binecek şekilde yerleştirildiği görülür (kat. no. 12, y. 8b).

Kıt'aların etrafındaki alanların bezemesinde benzer yöntemler ve birbirini tekrarlayarak bütünlüğü vurgulayan bir yaklaşım gözlenir. Boşlukların doldurulması için Kalender'in yaptığı başlıca uygulamalar şunlardır:

a. Bezemeli kâğıttan kesilerek yapıştırılan ince şeritler

Resimlerin etrafında kalan dar boşluklar 13a, 17a, 19a, 19b, 20b, 24a sayfalarında görüldüğü gibi, kimi zaman ince kâğıt şeritlerle (Resim 23) doldurulmuştur. Bunun için bezemeli kâğıtlar

¹¹² Ara pervaz kullanılan sayfalar ve ara pervazda kenarsuyu düzenlemesi için bkz. Tablo 4.

cetvel kalınlığında kesilerek boşluklara yerleştirir. Böylece, sayfada seviye farkı olmasını engeller. Bu dolgular sayesinde, orta pano etrafındaki kenar suyunun eni 0,6-0,8cm olarak genellikle birbiri ile aynı ölçülerde tutulmuştur.

Resim 23. Bezemeli ince şerit (kenar suyu). TSMK B. 408, y. 19b.

b. Kırmızı – mavi mürekkeple (boya) *havalı tezhip* (çift tahrir) bezeme

Resimler ve yazılar arasında kalan düzensiz boşluklar, farklı boyut ve renklerdeki kâğıtlar üzerine yapılan rûmi ve diğer bitkisel motifler ile bezenen kâğıtlarla doldurulmuştur. Genellikle kırmızı ve mavi olarak iki rengin birlikte kullanıldığı bu bölümlerde kimi zaman da tek renk ile bezeme de yapılmıştır. Tezhip sanatında *havalı tezhip*¹¹³ olarak adlandırılan bu teknik aynı zamanda resimlerin içine de uygulanmıştır (Resim 24). Aralarda kalan boşlukların boyutuna göre dar ara suyu şeklinde olabildiği gibi, daha geniş kare ya da dikdörtgen alanlarda da görülür. Kalan boşluklara kâğıt yapıştırılarak üzerine *havalı tezhip* yapılan sayfalar: 9a, 11a, 12a, 14a, 14b, 15a, 16a, 16b, 17a, 19b, 20a, 24b, 25a, 25b olarak sıralanabilir.

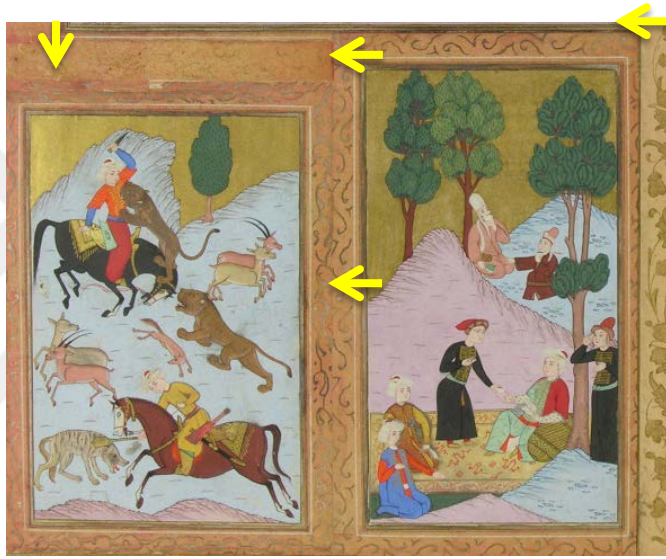

Resim 24. Havalı tezhip örnekleri, TSMK B. 408, y.12a, 11a, 14a, 15a, 16b (soldan sağa).

¹¹³ Ç. Derman; *TDV İslâm Ansiklopedisi* c.15, 2009: 526. “Çift tahrir (havalı): Tezhipte kullanılan bir boyama usulü. Motifi meydana getiren parçalar arasında tahrir kadar boşluk bırakılarak renklendirilir. Bundan dolayı havalı olarak isimlendirilir”. “Tahrirleri birbirine paralel iki çizgi halinde çizilen desenlere verilen isimdir. İki çizgi arasında kalan boşluktan dolayı “havalı” da denir. İki çizgi arasında bırakılan bu boşluğun motiflerin büyüklüğüne uygun seçilmesi önemlidir. Genellikle az renk ile işlenen çift tahrir tekniğinde koyu zeminde açık, açık zeminde koyu tonlar tercih edilir. Motifleri küçük ve ayrıntısı az olmalıdır. Genellikle tek veya iki renk kullanılır.” biçiminde ifade edilir, İnci A. Birol ve Çiçek Derman, *Türk Tezyini Sanatlarında Motifler*, İstanbul 2012: 42 (Birol ve Derman 2012).

c. Altın-gümüş ile bezenmiş boyalı kâğıt şeritler

Resimlerin arasında kalan kimi düzensiz boşluklar da renkli kâğıt şeritlerle doldurulmuş, kâğıtlar yapıştırıldıktan sonra üzerine altın veya gümüş kullanılarak serbest fırça tekniğiyle bezeme yapılmıştır. Bazı sayfalarda, bezemenin yapıştırmadan önce yapıldığı ve kenar suyunun kesilerek kullanıldığı görülmüştür. Örnek için bkz. kat. no. 29, y. 17a ve kat. no. 42, y. 23b. Kâğıtlar, serbest fırça tekniği ile altın ve gümüş kullanılarak, kıvrımlı dallar, helezonlar ve “s” biçiminde şekiller ile bezenmiş, kimi zaman da zerefşan yapılmıştır. Aşağıdaki gümüş ve altın yaldız tekniğinde yapılan halkârî teknikteki bezemenin birlikte görüldüğü sayfalarda (y. 17a) av sahnesinin betimlendiği resmin çevresindeki bezemenin önceden yapıldığı ve kâğıdın kesilerek kullanıldığı anlaşılır (Resim 25).

Resim 25. Önceden gümüş ile bezenmiş şeritler. TSMK B. 408, y. 17a.

3.4.2.3. Kenar suyu [3]

Orta panodaki kıt'aların etrafındaki çerçeve için renkli kâğıt şeritler, verrev dilimli ve damalı şeritler veya geniş altın cetvel kullanılmıştır (Resim 26). Çerçeve olarak hazırlanan şeritlerin eni 0,5cm ile 1,0cm arasında değişmekle birlikte, genellikle 0,6-0,8cm arasındadır. Ayrıca yukarıda da söz edildiği gibi renkli kâğıtlardan yapılan kenar suyu ve dilimli şeritler iç ve dış kısmından altın yaldız cetvel ile çevrilmiştir. Dışta kalın, içte ince çekilen bu tahrirli cetvelin estetik bütünlüğü sağlamanın yanında kâğıtların birleşim kenarlarını gizleme işlevi vardır. Özellikle tüm sayfalarda en dıştaki geniş altın yaldızın dışına çift tahrir çekildiği görülür. Sayfaların büyük kısmında orta panonun etrafında çift kenar suyu kullanılmışken, kimi sayfalarda sadece renkli kâğıt ya da sadece dilimli şerit kullanılmıştır. Karşılaştırma için bkz. Tablo 5.

Resim 26. Kenar suyu örnekleri. TSMK B. 408, y. 17a.

a. Renkli kâğıtlarla yapılan kenar suyu

Orta panonun etrafındaki (0,6–1cm eninde) kenar suyu (çerçeve) pervazdan sonra hazırlanmış ve yapıştırılmıştır. Bazı sayfalarda bu kenar suyu orta panoyu, pervaza bağlayan (y. 5a-5b), bazı sayfalarda da iç pervazı dış pervazdan ayıran çerçeve olarak kullanılmıştır (y. 12b, 13b, 30b). 5b sayfasındaki gibi, kenar suyunun altındaki çizgi halindeki kıvrılma, üzerine yapıştırıldığı orta pano ile pervazın kenarları arasındaki boşluğa işaret eder (Resim 27).

Resim 27. Kenar suyu altında görülen çizgi iki kenarın birleştiği kısmı işaret eder, TSMK B. 408, y. 5b.

Kenar suları (5b ve 13a sayfalarındaki beyaz kâğıttan yapılan kenar suyu hariç) pervazlarda kullanılan renkli kâğıtlarla aynı tonlarda boyanmış kâğıtlarla hazırlanmıştır. Yukarıda da söz edildiği gibi, 13a sayfasında en içte yer alan renkli kâğıt, önceden bezenmiş bir kâğıttan kesilerek hazırlanmıştır. Kâğıt gümüşle bezenmiştir, üzerinde çeşitli çizgiler ve yaprakların kıvrımlı uçları görülür. Bu sayfada kullanılan 11 farklı renkteki kâğıt şeritle yapılan kenarsuyu, B. 408 numaralı albümde kullanılan kâğıt renklerinin çoğunu bir arada görmek için bir örnektir (bkz. kat. no. 21).

Genellikle önce iki kısa kenar, sonra da bunların üzerine 1mm kadar binecek şekilde uzun kenar yapıştırılmıştır. Bazı sayfalarda da (y. 8a, 15a) bu kenar suyu şeritler daha küçük parçalar halindeki şeritlerle hazırlanmıştır. Tablo 5'te, hangi sayfalarda sadece renkli kâğıt şeritlerin

kullanıldığı, hangi sayfalarda ise birden fazla kenar suyu kullanıldığı belirtilmiştir. Katalog bölümünde, her sayfadaki kenar sularının kaç şerit kâğıttan oluştuğu ve ne şekilde birleştirildiği çizimle gösterilmiştir.

b. Damalı (düz dilimli) kenar suyu

Kalender Paşa'nın imzası niteliğini taşıyan bir bezeme biçimi olduğu söylenebilir. Siyah beyaz, siyah sarı, siyah pembe, pembe beyaz, sarı beyaz renkli şeritler bir biri üzerine 1mm den daha az binecek şekilde bir kâğıt üzerine yapıştırılmıştır. Kenar suyu, kullanılacak kalınlığa göre 4-6mm eninde kesilerek şerit şeklinde gerekli kısma yapıştırılmıştır (y. 8b, 22b). Ayrıca 32a ve 29b'de siyah, beyaz, pembe, sarı, açık mavi, yeşil, kahverengi renklerden oluşan kâğıt şeritler kullanılmıştır (Resim 28)¹¹⁴.

Resim 28. Yedi farklı kâğıt şerit ile hazırlanan damalı kenar suyu, TSMK B. 408, y. 32a.

Albümdeki tüm damalı kenar sularının köşelerinde, özellikle farklı renklerde küçük kare kâğıtlar kullanıldığı tespit edilmiştir (bkz. Resim 29). 0,5x0,5cm boyutlarındaki bu küçük kâğıtlar için özellikle çaba sarf edilmiş olması, sayfanın düzenlenmesinde gösterilen özeni ve dikkati gösterir. Kalender büyük olasılıkla, cımbız gibi küçük el aletleri de kullanıyor olmalıdır. Bu farklı renkteki kare kâğıtlar sayesinde, köşelerde üst üste binen kısımların düzensizliği gizlenmiştir¹¹⁵.

¹¹⁴ Değerlendirme için bkz. s. 67.

¹¹⁵ Albümde kullanılan damalı kenarsuyu düzenlemeleri:

Siyah – beyaz (köşeler pembe):	5a, 6a, 15a, 22b, 31a
Siyah – beyaz (köşeler sarı):	8a, 11a, 14b, 16b, 19b, 22b, 25b, 27b
Siyah – beyaz (köşeler beyaz):	9b, 8b (iç), 14a, 28b
Siyah – beyaz (köşeler yeşil):	23b, 25a
Siyah – beyaz (köşeler kahverengi):	24a, 26a
Siyah – sarı (köşeler beyaz):	6b
Siyah – sarı (köşeler pembe):	7b, 19b (iç)
Siyah – sarı (köşeler sarı):	10a
Siyah – sarı (köşeler boyanmış kırmızı):	32b
Siyah – pembe (köşe yeşil):	29a
Pembe – beyaz (köşe sarı):	8b, 30a
Pembe – beyaz (köşe pembe):	12b (iç)
Pembe – beyaz (köşe beyaz):	13b (iç)
Pembe – beyaz (köşe mavi):	31b
Sarı – beyaz (köşeler beyaz):	26b

Resim 29. Damalı kenar suyunun köşelerinde farklı renkte küçük kare kâğıtlar,
TSMK B. 408, y. 32b, 15a (soldan sağa).

Damalı kenar suları, pervazdan sonra, son olarak kullanılmıştır. Bu kenar suyu yapıştırıldıktan sonra tezhip yapıp cetveller çekilmiştir. Bir istisna olarak, III. Murad imgesinin çevresindeki siyah beyaz damalı kenar suyu, orta panoyu çevreleyen pembe beyaz damalı kenar suyu yapıldıktan sonra yapılmıştır (y. 8b)¹¹⁶. Çevresi bu şekilde bezenen resim diğerlerinden daha fazla vurgulanmıştır (bkz. katalog no 12).

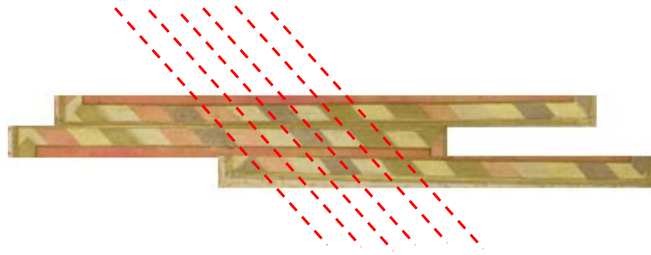
c. Verev dilimli kenar suyu

Verev dilimli kenar suyu da tıpkı damalı kenarsuyu gibi, Kalender Paşa tarafından ilk kez uygulandığı düşünülen bir kâğıt bezeme sanatıdır. Eserdeki örnekler incelendiğinde kenarsuyunun, şu şekilde hazırlandığı anlaşılır. İstenilen kalınlıklarda kesilen renkli kâğıt şeritler, bir parça kâğıt üzerine, istenilen açı ile birbirinin kenarına “sadece yapışacak kadar” (0.5mm gibi) bindirilerek yapıştırılır. Eserde iki, üç ve daha fazla renkte kâğıt, kimi zaman düzenli şaşırtmalı, kimi zaman rastgele yerleştirilerek hazırlanmıştır. Kâğıtlar kuruduktan sonra, istenilen (genellikle 6-10mm) kalınlıkta kesilerek kenar suyu olarak kullanılmıştır (Resim 30).

Siyah, beyaz, pembe, sarı, açık mavi, yeşil, kahverengi (köşeler beyaz): 29b

Siyah, beyaz, pembe, sarı, açık mavi, yeşil, kahverengi (köşeler mavi): 32a

¹¹⁶ Fiziksel özellikleri nedeniyle III. Murad olarak düşünülen padişah portresi büyük olasılıkla nakkaş Hasan tarafından yapılmış olmalıdır. Bkz. Bağcı ve diğerleri 2006: 229.

Resim 30. Verrev dilimli kenar suyu, TSMK B. 408, y. 20b.

Özellikle verrev dilimli ve damalı kenar sularının köşelerindeki birleşme kısımlarında kesikler görülmüştür. Şeritlerin uzun hazırlandığı ve önceden ölçü alınarak değil de kenar suyu olacak kısma yerleştirilerek o anda kesildiği anlaşılmıştır.

Verrev dilimli kenar suları arasında 30b’de kullanılmış olan şerit, verrev yerleştirilen her bir kâğıt şeridin kenarına çekilen altın yıldız cetvel ve siyah tahrir ile diğerlerinden ayrılır (Resim 31).

Yukarıda söz edildiği gibi tek figürlerin yerleştirildiği orta panolarda, resimler arasında kalan düzensiz boşluklar aşağıdaki şekilde doldurulmuştur.

Resim 31. Verrev dilimlerin her birinin kenarına çekilen çift tahrir, TSMK B. 408, y. 30b, detay.

3.4.2.4. Ara suyu ve cetveller

Birden fazla kıt'anın yerleştirildiği sayfaların tamamında, resimlerin kenarındaki boşlukların ara suyu¹¹⁷ ile doldurulduğu görülür. Genellikle mavi ve/veya kırmızı mürekkeple “+”, “-“ işaretleri ile bezeme yapılmıştır. Söz konusu bezemelere ilişkin örnekler, katalog kısmında ilgili sayfalarda gösterilmiştir (Resim 32).

Öte yandan, kıt'aların tam üst üste bindiği kenarlar çoğunlukla altın yaldız cetvelle çevrilmiş, cetvelin etrafı siyah mürekkep ile tahrirlenmiştir. Gümüş cetvel kullanılan kıt'alar da vardır. Kimi zaman birleşme yerinin hemen yanına, resmin içine de cetvel çekildiği görülmüştür. Bu şekilde resmin içine çizilen cetveller gözde bir yanlış oluşturmakta, kâğıdın kenarı cetvelin çekildiği kısım gibi algılanmaktadır. Ayrıca yan yana iki resim için tek bir cetvel kullanılarak da iki resim birbirinden ayrılmış ve birleşme kenarı bu şekilde gizlenmiştir.

Resim 32. Mavi ve/veya kırmızı mürekkeple yapılan “+”, “-“ işaretleri ile yapılan ara suyu.

Ayrıca orta pano ile pervaz arasında yapıştırılan kenar sularının çevresine de altın yaldız cetvel çekilmiştir ve her iki tarafı siyah renkle tahrirlenmiştir. En dışa çekilen cetvelin dışına ise siyah mürekkep ile çift çizgi çekilmiştir. Birbirine paralel ve bu kadar yakın biçimde çizgi çekebilmek için TSMK koleksiyonunda bulunan *triling* benzeri bir alet kullanılmış olabilir¹¹⁸ (bkz. Resim 33).

¹¹⁷ “Ara suyu tezhibi” için bkz. Gülnur Duran, *TDV İslâm Ansiklopedisi C.41*, 2012: 64 (Duran 2012), “Yazma eserlerde yazı sahası dışında kalan sayfa kenarlarına uygulanan ve çerçeve teşkil eden bezemelerdir. Birden fazla yapıldığında iç tarafta olanına ara suyu (iç pervaz), en dışta ve daha geniş olanına kenar suyu (dış pervaz) adı verilir.” TSMK B. 408 numaralı albümün her sayfasında ayrıca bir kenar suyu (bordür) bulunduğu için birden fazla kıt'anın etrafındaki boşluklara yapılan bezemenin *ara suyu* olarak ifade edilmesi uygun görülmüştür.

¹¹⁸ Baydar 2005: 195.

Resim 33. 19. yüzyıl *çiftli triling* örneği, TSMK C.Y. 32.

Kâğıtların birleşme yerleri kapatılırken resimlerin bazı detayları ve kıt'aların üst üste binen kısımları tahrirli altın yaldız ve renkli cetvellerle çevrilmiştir. Cetveller 12a sayfasındaki 6. resimde betimlenen figürün elindeki kâse ya da 8b deki 4.resimde betimlenen âlim imgesinin fular ucu gibi bazı detayların üzerinden atlanarak çizilmiştir. Öte yandan 9a sayfasındaki 1. resimdeki figürün etek ucu ya da 12a sayfasındaki 1. resimdeki figürün kol ucu gibi bazı detayların ise üzerinden cetvelle geçilmiştir.

Sayfa tasarımı teknik olarak tamamlandıktan sonra, albümün içeriği benzerliklerine göre değerlendirilerek gruplandırılmıştır.

3.5. ALBÜM İMGELERİ

3.5.1. Albüm İmgelerinin Kaynakları hakkında

Albümün içindeki birbirine benzer hatta aynı kalıpla hazırlanan kat'ı ve vasl tekniği ile bezenmiş sayfalar, tek figür imgeler, bir tarih kitabından çıkan sayfalar, kırdı eğlence sahneleri, meclisler, kalem-i siyahî resimler, boyanmamış resimler, hayvan ve bitki resimleri 6 başlıkta gruplandırılabilir. Bunlar, önsözde belirtildiği gibi Sultan I. Ahmed tarafından Kalender'e verilen kıt'alardır. Bu kıt'alardan 6b, 7b, 8a, 10b, 19b, 20b, ve 28b sayfalarında bulunan resimler bir tarih kitabından çıkmıştır. Ayrıca, 18b, 19b, 20a, 21a ve 21b sayfalarındaki metinler ise birer kitap sayfası olarak orta panoya yerleştirilmiştir. Kalender'in kendi tasarımı olan vasl ve kat'ı tekniklerinden oluşan tasarımlar ise 5a, 29a, 29b, 30a ve 30b sayfalarında görülür. Bunlar dışında kalan resim ve yazılar, bir şekilde Sultan I. Ahmed'in ve Kalender'in koleksiyonuna girmiş kıt'alardır.

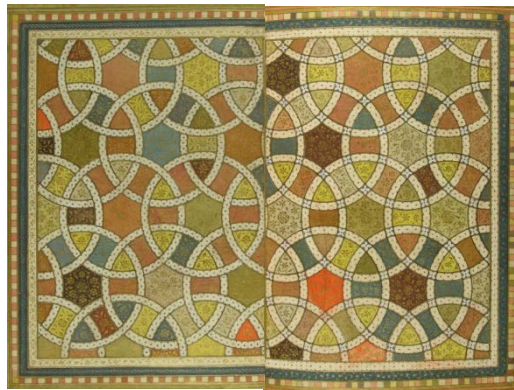
Gruplandırmak için imgeler dijital olarak tek tek kesilerek tekniklerine ve benzerliklerine göre yan yana getirilmiş ve Ek II'de (s. 116-131) sunulmuştur. Albümde önsöz sayfaları hariç 4 sayfada kat'ı ve yazı birlikte (y. 6a, 13a, 13b, 22a); 5 sayfada kat'ı ve vasl teknikleri (y. 5a, 29a, 29b, 30a, 30b); 9 sayfada yazı (y. 5b, 11b, 12b, 17b, 21b, 22b, 28b, 31a, 31b); 8 sayfada yazı ve resim birlikte (y. 10a, 10b, 14a, 18b, 19b, 20a, 21b, 24b) ve 30 sayfada da yalnızca resim kullanılarak düzenleme yapılmıştır. İmgeler şu şekilde tasnif edilebilir:

3.5.2. Kat'ı ve Vasl Tekniği ile Geometrik Düzenlemeler

Aynı kalıpla yapılan kat'ı şemselerin (madalyonların) altlarına, farklı renkte kâğıtlar vasl edilmiştir (bkz. resim 34). Sayfa 29b ve 30a'da ayrıca aynı kalıplarla yapılmış köşebentler yer alır. Bu sayfalardaki kat'ı tek parça kâğıttan kesilmiştir. Tam boşluklara gelecek şekilde kesilen renkli kâğıtlar bir kâğıt üzerine yapıştırılmış, kat'ı daireler de bir bütün halinde bunların üzerine yapıştırılmıştır. Sayfa tamamlandıktan sonra ortadan ikiye ayrılarak yan yana iki sayfaya monte edilmiştir (Resim 35). Bu sayfalar bir araya getirmesi için padişah tarafından verilen diğer hat ve tasvir örneklerinden farklı olarak, Kalender'in kendi tasarımı ve üretimi olan sayfalardır (Ek II, I. grup).

Resim 34. Kat'ı ve vasl tekniği ile geometrik düzenlemeler. TSMK B. 408, y. 5a, 29a, 30b.

Resim 35. Kat'ı ve vasl tekniği ile geometrik düzenlemeler. TSMK B. 408, y. 29b, 30a.

3.5.3. Tarih Kitabından Çıkan Resimler

Albümün başında ve sonunda yer alan resimler, aynı tarih kitabından çıkmıştır. Kullanılan renkler ve yapım tekniği birbirinin aynısıdır. Orta panonun yarısını kaplayacak büyüklükte olan resimler, Osmanlı beylerinin hikâyelerini anlatmaktadır. Bu resimler y. 6b. ve y. 7b’de ikişerli ve y. 8a ve y. 28b’de tek olarak yerleştirilmiştir (bkz. kat. no. 8, 10, 11 ve 52; Ek II, II. grup).

3.5.4. Kır Eğlenceleri ve Meclisler

Birbirinden farklı üsluplarda yapılmış olan kır eğlenceleri, bahar dalları altında sevgililer, sayfalarda tek figürlerle ve yazılar ile birlikte yer alır. 14a, 16a, 17a, 19a ve 28a sayfalarında yer alan kır eğlencesi ve meclis resimlerinin her biri farklı üslupla yapılmıştır (bkz. kat. no. 23, 27, 29, 33 ve 51). Ayrıca 10a, 20b, 23b ve 24a sayfalarında yer alan dört resim de, birbirinden ve diğer resimlerden farklı bir üslupta yapılmıştır. Özellikle 23b’deki resmin tüm albümde başka bir resimde görülmeyen tarama tekniği ile kapatıcı boyalar kullanılarak yapıldığı görülür (bkz. kat. no. 42, Ek II, III. grup).

3.5.5. Av Sahneleri

Dört yaprakta görülen beş av sahnesinden 17a ve 24a sayfalarında olanların renk ve üslup olarak birbirine benzediği görülür. 18b ve 19b sayfalarındaki av sahnesinin ise hem renk paleti hem de üslubu diğerlerinden farklıdır (bkz. kat. no. 29, 34, 43, Ek II, IV. grup).

3.5.6. İstanbul’un Günlük Yaşamından Sahneler.

Farklı temalarda bir grup resim, sayfanın yarısını kaplayacak ölçülerde yapılmıştır. Hamam eğlencesi (18a), kır eğlencesi (16a, 23a) ve tımarhane sahnelerinde (18a) diğer resimlerden çok daha hareketli imgeler kullanıldığı görülür (Ek II, V. grup).

3.6. Tek Figürler

3.6.1.1. Sultan portreleri ve saray görevlileri

Albümün başında ve sonunda yer alan padişah portrelerinin yanı sıra diğer sayfalarda da hem padişah tasvirleri, hem de saray görevlilerine ait 30 imge yer alır (bkz. Ek II, VI. Grup A.). Saray görevlilerinin sultan portreleri ile birlikte yerleştirildiği görülür.

3.6.1.2. Erkek imgeleri

Albümün tamamında, saray görevlileri ve sultan resimleri hariç, 65 adet tek erkek tasviri yer alır. Birbirinin aynı kalıplarla yapılanlar olduğu gibi, birbirinden kopyalanan ya da tamamen farklı üsluplarda hazırlanmış erkek tasvirleri bu grupta yer alır. Örneğin, sayfa 14b'de 8. resim ile 24b'de 8. resim ve 27b'deki 7. resim ile 18b'de 5. resim benzer kalıplarla yapılmıştır. Ek II. VI. Grup. B olarak hazırlanan tabloda, aralarında benzerlik bulunanları erkek imgeleri yan yana yerleştirilmiştir. Albümdeki resimlerin benzerlerinin ön örnekleri ya da sonra hazırlanan başka albümlerdeki benzerlerini, aynı aksesuarları ile birlikte görmek mümkündür.

Değirmenci, tek figür resimlerde görülen ve bugün sıradan kalıplar olarak düşündüğümüz bazı aksesuarların özel anlamlar taşıyabileceğini belirtir¹¹⁹. Bunun bir örneğini Bağcı'nın makalesinde görmek mümkündür¹²⁰. Albümün 27b sayfasındaki 7. resim ile 18b'deki 5. resimde görülen dizleri üzerinde oturup kitap okuyan genç erkek figürüne benzer bir imgenin, Dublin'deki Chester Beatty Kütüphanesinde'ki albümde (Ms.T 439, 12b), *Hâfız-ı Şirâzî'nin öğrencisi Şirvan'ın Mirzazadesi* olarak etiketlendiğini belirtir. Karşılaştırma için bkz. Resim 36.

Resim 36. Birbirine benzer kalıplarla yapılan tek figürler. TSMK B 408, y. 27b ve 18b ile DCBL Ms.T.439, y. 12b.

¹¹⁹ Değirmenci, 2015, s. 32.

¹²⁰ Bağcı, 2013, s. 265-266.

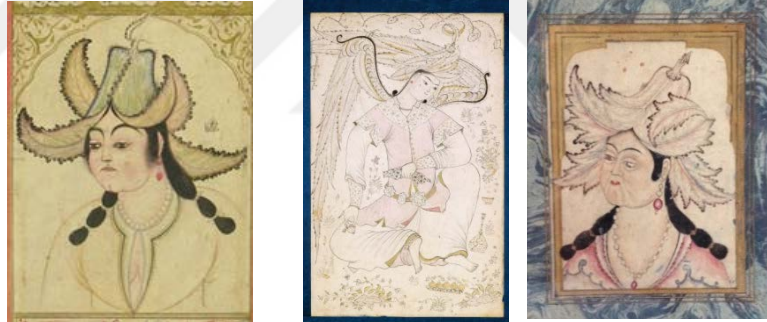
Benzer bir biçimde B. 408, y. 8b'de bulunan 6.resimdeki âlim (şair) imgesinin bir ön örneği, Harvard Art Museum'da bulunan bir albüm sayfasındaki (1985.241 numaralı) suluboya resim olarak görülür¹²¹.

3.6.1.3. Kadın imgeleri

Albümün tamamında 27 adet kadın imgesi yer alır. Birbirinin aynısı olan kalıplar kullanılarak yapılan tek figürler olduğu gibi, birbirinden kopyalanan resimler ile ellerinde yelpazeler, ibrikler, mendillerle birlikte resmedilen imgeler yer alır. Ek 2'de Benzerlikleri olan kadın imgeleri yan yana yerleştirilmiş olarak görülür (Ek II, VI. Grup C).

3.6.2. Hayvanlar, Periler ve Çiçekler

Bu grupta hayvanlarla birlikte resmedilen figürler, periler, çiçekler ve hayvan imgeleri yer alır. Albümde yer alan 9b sayfasındaki peri imgesinin ön örneklerine DCBL ve David Collection'da rastlanır (Resim 37).

Resim 37. Birbirine benzer kalıplarla yapılan imgeler “Peri”. TSMK B 408, y. 9b (solda), Kopenhag David Collection, 118-2006 (ortada) ve Dublin Chester Beatty DCBL, T 439, 12a (sağda).

3.6.3. Boyanmamış resimler

Bu grupta siyah mürekkeple resmedilen tek figürler ve farklı içerikte sahneler yer alır. Bunların 3'ü hariç tamamı tek sayfada toplanmıştır. Resimlerin üzerinde boyanırken kullanılacak renklerin isimleri yazar.

¹²¹ Bkz. Bölüm 4.5., Resim 48d. ve online erişim için bkz.

<http://www.harvardartmuseums.org/collections/object/215997?position=1>.

4. KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRME

4.1. KARŞILAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

Bu bölümde, TSMK B. 408 ile Kalender Paşa'nın hazırladığı bilinen H. 2171 ve *Fâlnâme* yanı sıra Kalender Paşa'ya atfedilen, MET Bellini Albümü'nden 11 yaprak, DCBL T 439 numaralı kayıtlı sayfalar, Harvard Art Museum'da bulunan resimler ile B 409 numaralı albüm karşılaştırılmıştır. Söz konusu eserler kodikolojik açıdan incelenerek, sanatçının ustalığının zaman içindeki değişimi ve Kalender'e ait özel uygulamalar detaylı biçimde irdelenmiştir.

4.2. YÖNTEM

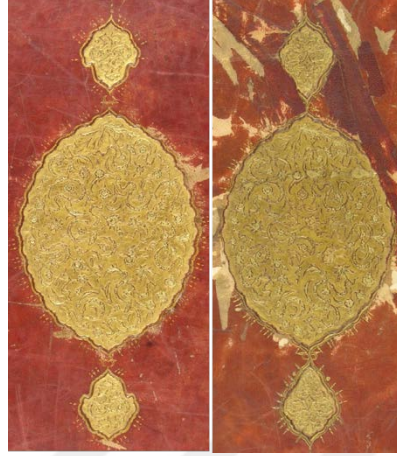
Karşılaştırmada H. 2171, B. 409 albümleri, *Fâlnâme*, MET Bellini Albümü, Harvard sayfaları, incelenerek, birbirleri ile benzerliklerine ve farklılıklarına bakılmıştır. Ardından ciltleri, sayfa düzeni ve genel tasarım ile Kalender Paşa'nın kendine has özellikleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. MET Bellini, DCBL ve Harvard sayfaları detaylı olarak incelenmiştir (albümlerin benzer sayfaları Tablo 6'da yan yana verilmiştir).

Kalender'e atfedilen albümler incelendiğinde, H. 2171'in padişaha sunulanlar arasında bildiğimiz ilk olsa da, kâğıtları birbirine ulamaktaki tekniği, kullandığı yapıştırıcının saflığı ya da detaylardaki inceliği sebebiyle Kalender'in hazırladığı ilk albüm olmadığını düşündürür. Tarihsel sıralama ile uyumlu olarak, yapılan teknik incelemede, vasl tekniğindeki mükemmellik dikkate alındığında sırasıyla H.2171, B. 408 albümlerini ve *Falnamesini* hazırladığı görülür. Kesin olmamakla birlikte, eğer B. 409'a kayıtlı olan albüm Kalender Paşa tarafından yapılmış ise ilk albüm olmalı; değil ise belki de Kalender Paşa'nın vefatından sonra başkası tarafından O'nun tarzının devamı şeklinde hazırlanmış olmalıdır.

4.3. CİLTLER

B. 409 ile B. 408'in benzer cilt özelliklerine sahip olduğu, şemse ile köşebentlerde aynı kalıpların kullanıldığı tespit edilmiştir (Resim 38). Öte yandan, bordürdeki bezeme ile küçük şemselerin boyutu ve bezemesi birbirinden farklıdır. B. 409'un cildi kahverengi keçi derisi ile kaplanmış orta alanı salbekli şemse ve köşebentler ile bezenmiştir (Resim 39). B. 408'in cildi ile karşılaştırıldığında en önemli fark, bordürdeki bu küçük şemselerin hazırlanma biçimidir. B. 409'da, Sultan Ahmed döneminde yapılan "sıradan" cilt özellikleri görülürken, B. 408'de, farklı

olarak dışarıda hazırlanan küçük şemseler, vasl tekniğinin bir örneği gibi başka bir yerde hazırlanmış ve cilde yapıştırılmıştır (teknik ile ilgili detaylı bilgi için, bkz. kat.no.1).

Resim 38. Ön kapaklardaki, şemse ve salbekler, TMSK B. 408 ve B. 409.

B. 408 ve B. 409'un kapak içleri çok koyu yeşil (koyu mavi) renkli mat keçi derisi üzerine mülemma şemse tekniği ile bezenmiştir. Açık kahverengi deri üzerine kalıpla salbekli şemse ve köşebentler basılmış, kapağın kenarı zencerekli cetvel ile çerçevelenmiştir. Alttan ayırma tekniğinde motifler deri renginde bırakılmış, zemin altın ile boyanmıştır. Kapak içine yeni (onarım sırasında) eklenen bordo renkli deri kösteğin kenarı, yan kâğıt üzerine kadar uzanır. Kapak içinin teknik özelliklerine ilişkin detaylar için bkz. kat. no. 1.

Resim 39. Ön kapaklar, B. 408 ve B. 409.

Her iki albümün kapak içlerinde kullanılan kalıpları da birbirinin aynıdır. Aynı şemse ve köşebent kalıpları kullanılmış, yalnızca salbeklerde farklı kalıplar tercih edilmiştir. Her iki

cildin kapak içlerinin dikkat çekecek biçimde mat renkte olması da iki cilt arasındaki malzeme benzerliğini ortaya koyar (Resim 40).

Resim 40. Albümlerinin ön kapak içi, TMSK B. 408 ve B. 409.

B. 409'un murakka kalınlığı 0,4cm, B. 408'in 0,5cm'dir. B. 409'un sırtı, sertabı miklebe ve arka kapağa bağlayan dudakları ve şirazesini B. 408'de olduğu gibi onarımdır. Sırt derisi, kapak derisinin altına girecek şekilde onarılmıştır. Dikiş deliklerinden ve onarım şeritlerinden de anlaşılacağı üzere albüm yeniden dikilmiştir. İki yapraktan oluşan formalar dört duraklı dikilmiştir. Ancak formaların dip kısımları incelendiğinde en az bir daha dikilmiş olduğu önceki dikiş deliklerinden anlaşılır (onarımdan sonra bir kez daha açılmış ve dikilmiştir, bkz. Çizim 2).

B. 409'un forma yapısı B. 408 ile hemen hemen aynıdır. Genellikle sayfaların a yüzünün dip kısmı kıvrılarak sonraki sayfanın b yüzünün dip kısmına yapıştırılmıştır (bkz. Çizim 1).

TSMK H. 2171'in ve *Fâlnâme*'nin ciltleri ise orijinal değildir. Eserler onarım görmüş ve II. Abdülhamid (s.1876-1909) döneminde Yıldız Sarayı'nda kurulan *Zü'l-vecheyn* kütüphanesinde, kırmızı deri ile Avrupa usulü ciltlenmiştir¹²² (Resim 41 ve Resim 42). H. 2171'in cildi Yıldız Sarayı Kütüphanesi'ndeki onarımdan sonra bir kez daha onarım görmüş, kırmızı deri cildin sırtı ve kapakların köşeleri bordo rengi deri ile onarılmıştır¹²³.

Her iki eserde (H. 2171 ve *Falname*'de) de kapak içlerinde ve yan kâğıt olarak kendinden dokulu, pembe renkli odun hamuru kâğıt kullanılmıştır. H. 2171'in ön ve arka kapağında, kapak içi kâğıt ile yan kâğıdı birleştirmek üzere şerit şeklinde kırmızı renkli cilt bezi kullanılmıştır. Yan kâğıdın dip kısmı 1a'nın dibine yapıştırılmıştır. Bu nedenle sayfa yüzeyinde tahribat

¹²² Yıldız Sarayı Kütüphanesinde yeniden ciltlenen yazma eserlerin genel özellikleri hakkında, Z. Tanındı yayımlanmamış makale: "Saray Albümlerinin Geçmişi: Ciltler, mühürler ve bazı kayıtlar".

¹²³ Aynı onarımları B. 408 ve B. 409'da görmek mümkündür.

oluşturmuştur. Öte yandan, dikkatli biçimde incelendiğinde 1a'nın dip kısmında, orijinal ciltten kaldığı anlaşılan kahverengi deri kösteğin ucu görülür.

H. 2171 ile *Falneme*'nin sayfalarının tamamı dikiş kısımlarından kesilerek yeni kâğıt şeritlerle birbirlerine dip kısımlarından birleştirilmiştir. Her biri iki yapraktan oluşan formalar, altı destek sicimi üzerine (beş aralıklı), çift kat pamuklu ip ile dikilmiştir (Resim 43).

Resim 41. Cildin ön ve arka kapakları, TMSK H. 2171.

Resim 42. Cildin ön ve arka kapakları, TMSK H. 1703.

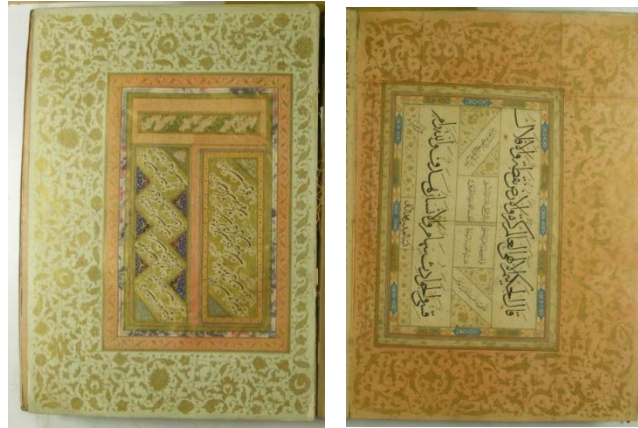
Aşağıda, B. 409'un Kalender tarafından hazırlanmamış olabileceğine yönelik teknik detaylardan söz edilmiştir ancak Kalender ile ilişkilendirilen şu özellikleri de belirtmek gerekir. Sayfa düzenlemesi ve tasarımı B. 408 ile yakın benzerlik gösterir. Pervazlarda kullanılan renkli kâğıtların dokusu ve rengi ile iri yaprak, hatâyî grupları ve rûmî bezemeleri H. 2171 ve B. 408'in pervazında kullanılan bazı kalıplar ile aynıdır. Diğer albümlere benzer verrev dilimli ve damalı kenar suyu örneği içerir. Cildi B. 408'in cilt kalıpları ile hazırlanmıştır. Aşağıdaki karşılaştırmada da belirtileceği gibi, II. Osman'a ithaf edilen yazılan şiir dışında teknik detaylar, bu albümün çoğu sayfasının Kalender tarafından hazırlanmadığını düşündürmüştür¹²⁵.

B. 409'da da B. 408'deki gibi pervaz şeritleri kıvrılarak diğer yaprağa yapıştırılmış, böylece ikili formlar elde edilmiştir. Yapraklar, pervazlar bezendikten sonra forma haline getirilmiştir. Pervaz her zaman b yüzüne kıvrılmamıştır. Kimi zaman da sayfanın b yüzünde uzun bırakılan pervazın, sayfanın a yüzüne yapıştırdığı görülür. B. 409'da, pervaz için kullanılan kâğıt şeritler B. 408'e göre daha düzenli biçimde hazırlanmıştır. Neredeyse eserin tamamında kâğıtların birleşme kenarı orta panonun sol üst ve sağ yanındaki (dip) cetvel hizasıdır. Sadece bir kaç sayfada orta kısımlarda birleştirme yapılmıştır (y. 20a, 33b).

B. 409 numaralı albümde, kıt'aların çevresi kimi zaman tek tek ara pervazlarla çevrilmiştir. Oldukça simetrik yapılan bu düzenlemelerde yazıların etrafında bırakılan boşlukların her iki ve/veya dört yönden eşit olmasına ve düzenlemede boşluk kalmamasına özen gösterildiği anlaşılır. Ara pervazlarda ve sayfa düzenlemelerinde yazıların etrafında zerefşanlı renkli kâğıt şeritler, ebru (y. 12a-b, y. 21a) ya da renkli kâğıt üzerine altın ile küçük bezemeler yapılmış, bir sayfada da kat'ı paftalar kenar suyu olarak kullanılmıştır (resim 45).

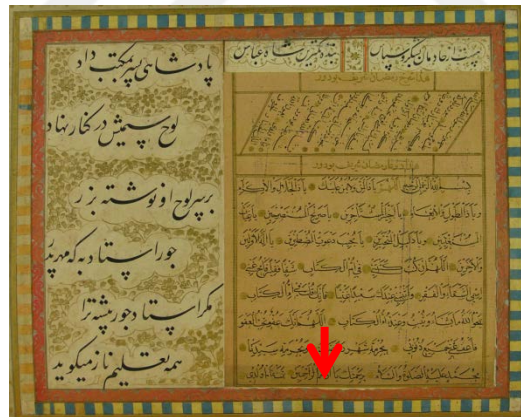
B. 409'un, orta pano yerleştirmelerinin, H. 2171'in sayfa düzenlemesinden daha düzenli ve simetrik olduğu görülür. B. 408'de kıt'a aralarında düzensiz boşluklar olduğu, bunların doldurulması için çeşitli ince kâğıtlar kullanıldığı ve bunların üzerine cetveller, küçük işaretler ve altın ile bezeme yapıldığı, bölüm 3.4'te ayrıntılı biçimde anlatılmıştır. B. 409'da bu tür boşluklar oluşmamıştır. Orta panolarda yazılar arasında kalan boşluklar, yazıların etrafına simetrik biçimde yapıştırılan kâğıt şeritler ile tamamlanmıştır.

¹²⁵ Kalender tarafından yapıldığı düşünülen sayfalar: , TSMK B. 409 y.7a-b – 15a-b, 17a-b – 26a-b, 35a-b – 48a-b.

Resim 45. Kalender Paşa'nın düzenlediği düşünülen sayfalardan iki örnek, TSMK B. 409, 12b (solda), 20a.

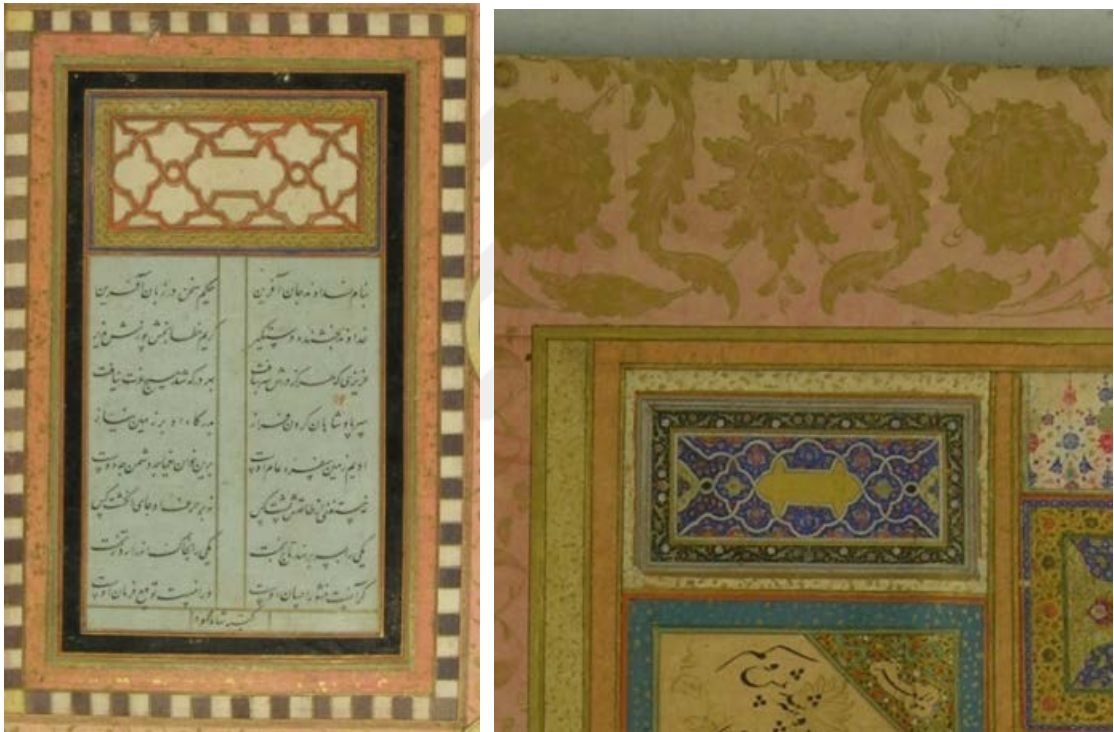
H. 2171’de aynı sayfanın pervazında kullanılan kâğıtların tonları kimi zaman farklılık gösterir (y. 30a, 34b, 44a gibi). Özellikle ebru pervazlarda farklı ebru parçaları kullanılmıştır (y. 67a, 69a, 70a gibi). Birleştirme kenarlarındaki yapıştırıcı ve üst üste bindirilen kenarlar fazla belirgindir (y. 20a, 44b, 24a, 30a, 34b, 52a gibi). Orta panoda kullanılan yazılar arasındaki boşlukların ya da birleşme kenarlarının gizlenmesi için çaba sarf edilmemiştir (y. 42a, 35a, 51b gibi, bkz. Resim 46).

Resim 46. Kıt'aların birleştirilmesi sırasında kalan boşluklar, TSMK H. 2171, y. 35a.

Oysa B. 408’de, Mustafa Ali’nin de belirttiği gibi, vasl edilen kâğıtları çıplak gözle ayırt edebilmek neredeyse mümkün değildir (bkz. bölüm 3.3). B. 409’un bazı sayfalarında orta panoya yapıştırılan yazıların, pervazdan daha ağır kaldığı için, zayıf kalan sayfa kenarlarında (bkz. B. 409 11. yaprak) tahribata neden olması, teknik bir eksikliğe işaret eder.

B. 409'da pervaz bezemesinin Kalender tarafından yapılmadığı düşünülen 5b yüzünde, B. 408'in 22a yüzündeki Sadi'nin *Bustan*'ının şiirinin üst kısmındaki boşluğa yapılan bezeme kalıbının birebir aynısının tezhipli bezeme olarak yer aldığı görülür (Resim 47). Belki de B. 409'da kullanılan tezhipten kalıp çıkarılmış, B. 408'de kat'ı olarak hazırlanmıştır. Ayrıca aynı sayfada (5b) Kalender'in B. 408'deki kenar boşluklarını doldurmak için sıkça kullandığı mavi-kırmızı renkteki mürekkep ile yapılmış *havalı* tezhip dolgu görülür. Belki de gerçekten bu albümdeki yazı örneklerinin en azından bir kısmı Kalender tarafından bir araya getirilmiş, boşluklar da kendisi tarafından doldurularak orta panolar hazırlanmış, Kalender'in ölümünden sonra da bu hazırlanmış olan orta panolar Sultan II. Osman'a hediye edilmek üzere pervazların ortasına yerleştirilerek albüm oluşturulmuştur.

Resim 47. TSMK B. 409, y. 22a (solda), TSMK B. 409, y. 5a.

4.5. KALENDER PAŞA'NIN İMZASI NİTELİĞİNDEKİ ÖĞELER

Harvard Art Museums/Arthur M. Sackler Museum, The Edwin Binney Koleksiyonu, Turkish Art kısmında Kalender'in imzası niteliğinde havalı tezhip ve damalı kenarsuyu bezemeleri taşıyan üç resmin görüntülerine rastlanmıştır (Resim 48).

Resim 48. Harvard Art Museums/Arthur M. Sackler Museum, The Edwin Binney Koleksiyonu, Turkish Art kısmında yer alan dört resim. a. 1985.277, b. 1985.278, c. 1985.217, d. 1985.241 (soldan sağa).

Resim 48’da görüleceği gibi, kenarsuyu bezemesi nedeniyle aynı sayfaya ait olduğu düşünülen iki genç erkek figürü, (14,9x7,3cm ve 14,5x7,6cm), bir başka sayfaya ait Sultan II. Selim’e (s. 1566-1574) ait olduğu belirtilen bir sultan portresi (35,2x20,6cm) ve bir başka sayfaya ait suluboya ile yapılmış “Şiraz’ın son Şeyhi Şair Kwaje’ye” ait bir imge (32,1x20,2cm) Harvard Art Museums’da yer almaktadır. Şair imgesinin guaj ile yapılan ayna görüntüsü örneği aynı albümün 8b sayfasında 6.resim olarak görülür. B. 408’de yer alan tek figür tasvirleri ile aynı şekilde hazırlanan figürlerin üst kısmında, altınla yapılan dilimli kemer içinde *havalı* tezhip yer alır. Sarmal rumili ara suyu, şekerrenk kenar suyu ve krem kâğıtlarla hazırlanmış damalı kenar suyu, B. 408’in Kalender’i işaret eden özellikleriyle birebir aynıdır. Ayrıca Sultan II. Selim portresinin etrafına yapılan ara pervazdaki halkârî bezemede kullanılan motifler, Kalender’in hatâyî grubu çiçekleri ile aynı elden çıkmış olup (resim 49), üst orta kısımda yer alan gümüşlü bezemenin bir benzeri yine B. 408, y. 31a’da görülür. Bu benzerlikler, Harvard sayfalarının I. Ahmed Albümünden çıktığının kesin bir şekilde kanıtıdır. Aynı zamanda albümün sayfalarında görülen ve karşılığı bulunamayan bazı kurşun kararmalarının sebebi de bu şekilde açıklanmış olur (bkz. kat. no. 43, y. 24a). Albümün en az iki kez onarıldığı, sırt ve sertab kısımlarının yenilendiği ve 23-24, 25-26 ve 27-28. yaprakların sırtlarının kesilerek onarıldığı, y. 23a yüzünün yeşil, y. 24b’nin dip kısmına yapıştırılan kâğıdın ise krem renkli olduğu göz önüne alındığında, arada başka sayfaların olduğunu anlaşılır (bkz. kat. no. 41, y. 23a ve kat. no. 44, y. 24b).

Resim 49. II. Selim portresinin çevresindeki halkârî bezeme (solda Harvard Art Museum), TSMK B. 408 31a. ara pervazındaki halkârî bezeme ile benzerliği.

Yukarıda sözü edilen ve genel sayfa düzeni açısından birbirine çok yakın olan albümlerin ve *Falname*'nin, Kalender'in bazı ince dokunuşları nedeniyle farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Karşılaştırmanın bu detaylara göre yapılması, aralarındaki benzerlik ya da farklılıkların net biçimde ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kalender tarafından hazırlandığı bilinen eserlerde, kendi imzası niteliğindeki detaylar şu şekilde sıralanabilir:

4.5.2.1. Verev dilimli kenar suyu düzenlemesi,

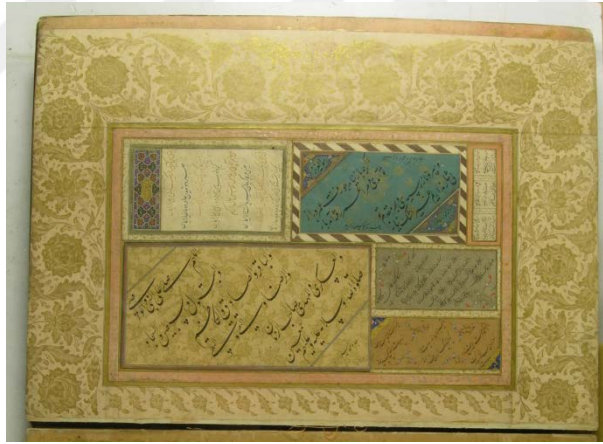
B. 408'in kenar suyu özellikleri anlatılırken (bkz. s. 45) bunların ne şekilde hazırlanmış olduğuna dair bir önerme sunulmuştur. Bir kâğıdın üzerine, belirli bir açı ile yan yana yapıştırılan renkli kâğıt şeritler 0,5-0,6cm kalınlığında kesilerek kenar suyu olarak kullanılmıştır. Özellikle H. 2171'de yoğun olarak kullanılan verev dilimli kenar suları incelendiğinde uygulamanın bu önermeyi destekleyecek biçimde yapıldığı görülür (Resim 50).

B. 409 albümünde orta panonun değil, kıt'anın çevresinde kullanılan verev dilimli kenar suyunun bulunduğu sayfanın pervazının Kalender'in fırçasından farklı bir üslupla bezendiği görülür (Resim 51). Yukarıda da belirtildiği gibi ilk üç forma, bezemeleri ve içeriği nedeniyle Kalender Paşa tarafından hazırlanmamıştır. Ancak bu yaprakta yazının çevresinin, Kalender'e ait olan verev dilimli kenar suyu ile çevrilmiş olması, belki de orta panonun Kalender tarafından düzenlendiğini ancak pervazın sonradan başkaları tarafından hazırlanarak sayfaların oluşturulduğunu düşündürür ya da sayfa, tamamen Kalender'in bu uygulamasını beğenen bir kişi tarafından düzenlenmiştir. *Fâlnâme*'de verev dilimli kenarsuyu kullanılmamıştır.

Resim 50. Vervev dilimli kenarsuyunun tek parça olarak hazırlanıp, kesilerek kullanıldığını gösteren örnekler, TSMK H. 2171, y. 29a.(solda), y. 36a.

H. 2171’de orta pano etrafında büyük oranda düz olarak yan yana yapıştırılan renkli kâğıtlardan elde edilmiş dilimli şeritler kullanılmıştır. Daha çok düz dilimli şeritlerin kullanıldığı görülmekle birlikte, vervev dilimli olanlar ile sadece renkli kâğıttan oluşan ara pervazlar çoğu kez birlikte kullanıldığı Tablo 5’te görülür.

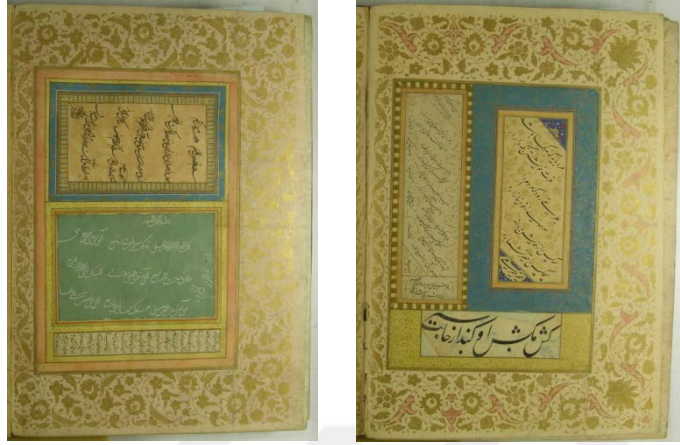

Resim 51. Albümdeki tek vervev dilimli kenarsuyu, örneği. TSMK B. 409, y. 6b.

4.5.2.2. Damalı kenar suyu düzenlemesi,

Damalı kenar suyu, bir kâğıdın üzerine, ince uzun kâğıt şeritlerin atlamalı olarak yan yana yapıştırılıp kesilmesi ile elde edilir. Küçük kareler oluşturacak şekilde kesilen şeritler, dört kenara yerleştirilir. B. 409 numaralı albümde, sadece iki yaprakta (y. 43b ve y. 47b) damalı kenarsuyu görülür. Bunlar da orta panoda kenar suyu olarak değil birer kıt’anın etrafında çerçeve olarak kullanılmıştır (Resim 52). B. 409’un 43b yüzünde görülen damalı kenarsuyu, diğerlerinden tamamen farklı olarak çok ince kâğıt şeritlerden hazırlanmıştır. Bu uygulama,

yalnızca bu albümde görülür. Damalı kenarsuyu *Fâlnâme*'de tek yaprakta (y. 6b), H. 2171 albümünde 92 sayfada ve B. 408'in 25. sayfasında görülür.

Resim 52. Albümdeki damalı kenarsuyu düzenlemeleri, TSMK B. 409, y. 43b ve y. 47b.

H. 2171'in pervazındaki bezeme kalıplarının Bellini Albümü ile benzerliği aşağıda incelenmiştir. Damalı kenarsuyu düzenlemesinde de benzerlik görülür. H. 2171'in 36b sayfasındaki damalı kenarsuyunun aynısı Bellini Albümü'nün iki sayfasında görülür. Bu kenarsuyunun dikkat çekecek kadar belirgin olması karşılaştırmayı kolaylaştırır. Her üç sayfada kullanılan damalı kenarsuyu, hazırlanmış aynı kâğıttan kesilerek oluşturulmuştur (Resim 53).

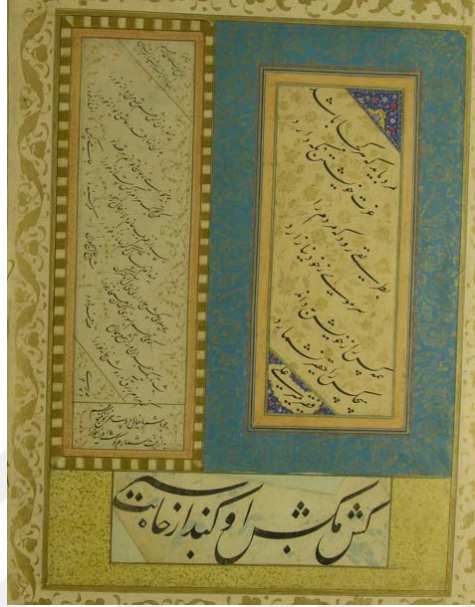

Resim 53. Bellini Albümünden iki sayfadaki kenarsuyu düzenlemelerinin, TSMK H 2171 ile karşılaştırılması, y. 36b ve MET sayfalar.

4.5.2.3. Damalı kenar suyunun köşelerinde kullanılan farklı renkte küçük kareler

B. 409'daki iki örnek hariç diğer eserlerin tamamında, damalı kenar suyunun köşelerindeki birleşme yerlerine kâğıtlarla aynı kalınlıkla olacak şekilde, farklı renkte küçük kare kâğıtlar yapıştırılmıştır. Her ne kadar küçük bir “detay” olsa da, Kalender'in kâğıt sanatındaki inceliğinin görüldüğü uygulamalardan biridir (bkz. Resim 29). Konu ile ilgili bilgi için bkz. s. 47.

B. 409'daki gibi orta panoda değil, bir kıt'anın çevresinde kenarsuyu olarak kullanılan damalı kenar sularının hem B. 409'da hem de B. 408'deki örneklerinde, köşelerde farklı renk kâğıt uygulaması olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle, B. 409'un bu sayfalarının Kalender tarafından hazırlanmış olma ihtimali vardır (Resim 54) .

Resim 54. Kıt'a çevresinde damalı kenarsuyu, TSMK B. 409, 47b.

4.5.2.4. Kat'ı bezeme ile vasl tekniği düzenlemesi

H. 2171 numaralı albümün açılış sayfaları (y. 1a-1b) ile kapanış sayfalarının (y. 74a-74b) orta panosu kat'ı tekniği ile yapılmış bir şemseden oluşur. Çevresi çift sıra kenar suyu ile çevrilmiş, pervaz halkârî teknikle bezenmiştir (Resim 55). Bu kat'ı ve vasl teknikleri ile hazırlanan renkli şemseler, B. 408'in açılış sayfası 5b ile albümün son sayfalarından 29a ve 30b'da da görülür (bkz. katalog no. 5, 52, 53 ve 54).

Resim 55. TSMK H. 2171, y. 14b ve TSMK B. 408, y. 5b.

H. 2171'in 14. ve 15. yapraklarının her iki yüzünde de salbekli yuvarlak şemse ve köşebentlerden oluşan cilt kapaklarını andıran, kat'ı tekniği ile bezenmiş geometrik tasarımlar yer alır. Bu sayfaların özelliği, Kur'an-ı Kerim ile başlayan albümün, önsözden önceki asıl başlangıç sayfaları olmasıdır. Her yaprağın iki yüzünde de orta panoda zemin olarak pembe kâğıt kullanılmış, kat'ı yapılan kâğıt beyaz, sarı ve mavi renklerinde seçilmiştir. Pervaz da orta panonun zemini ile aynı renktedir. Her iki sayfada da tespit edilen kâğıt birleştirme kenarları, pembe kâğıdın sayfanın önünden ve arkasından iki kat olarak yapıştırılarak sayfanın tamamını oluşturduğunu, üzerinde de kat'ı motiflerin kesilerek yerleştirildiğini göstermektedir (Resim 56). Rumi kompozisyonlar, 14a'da beyaz, 14b'de sarı; 15a'da mavi, 15b'de beyaz kâğıttan kat'ı tekniği ile kesilerek, pembe kâğıttan yapılmış zemin üzerine yapıştırılmıştır. Tüm birleşme kenarları altın cetvel ile gizlenmiştir Orta panodaki kat'ı incelendiğinde, desenin kâğıdın enine ikiye katlanması ile kesildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca orta panonun etrafına kenar suyu biçiminde yapıştırılan palmet motifindeki kat'ı da ortadan ikiye hatta dörde katlanarak kesilmiş olmalıdır.

Şemse ve köşebentler arasında kalan boşluk halkârî teknikle doldurulmuştur. Burada kullanılan motif ve üslup B. 408'deki padişah portrelerinde orta panoya yapılan halkârî ile büyük benzerlik göstermektedir (Resim 57). Kat'ı bezemede görülen incelik ve özen tezhipte görülmez.

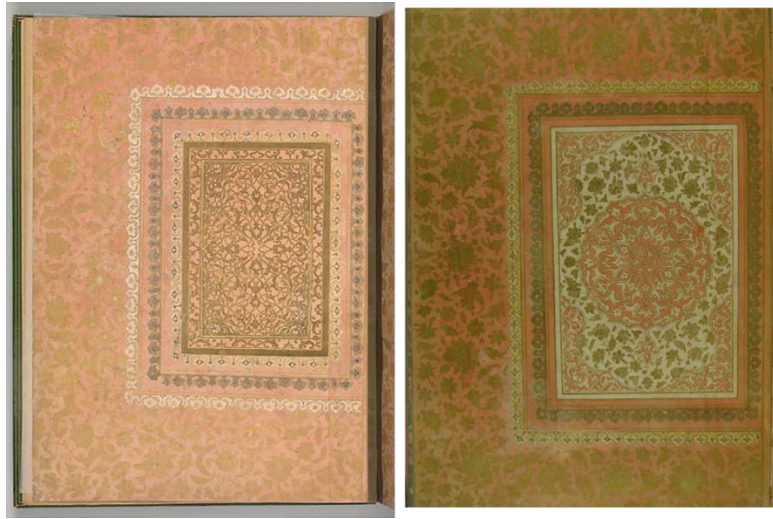
Bellini Albümü içinde yer alan bazı halkârî bezeme, H. 2171'deki açılış sayfaları ile büyük benzerlik gösterir. Bellini Albümünün 1b sayfasındaki, kat'ı ve vasl tekniği ile bezenmiş, orta panosu 13,3x20,5cm ölçülerinde olan sayfada kullanılan kat'ı bordür, H. 2171'in 14a-b, 15a-b sayfalarında bordür olarak kullanılan kat'ı ile aynıdır (Resim 58).

Resim 56. TSMK H 2171, y. 14a ve 14b.

Resim 57. TSMK H. 2171, y. 15b, detay ve TSMK B. 408, y. 7a, detay.

Resim 58. MET Bellini Albümü 67.266.7 1a, TSMK H. 2171 15a

Bu benzerlikler göz önüne alındığında, Bellini Albümünde 1a ve 1b olarak bulunan yaprağın, Kalender Paşa'nın diğer albümlerinde de kullandığı gibi belki de H. 2171'in önsözden önceki yaprak olduğu söylenebilir.

4.5.2.5. Pervazlarda tekrar kullanılan kalıplar

Kalender Paşa'ya ait olduğu bilinen ve ona atfedilen eserler incelendiğinde, aynı tezhip kalıplarının farklı albümlerde kullanıldığı görülür. Örneğin yukarıda B. 408'de kullanılan kalıplar arasında tarif edilen “ucu kıvrık iri yaprak içindeki çiçekler motifi” albümün sekiz yaprağında¹²⁶, B. 409 numaralı albümde Kalender tarafından düzenlendiği düşünülen 7 sayfada¹²⁷, H. 2171'in önsözünün 6 sayfasında¹²⁸ ve *Falname*'nin 16 sayfasında¹²⁹ kullanılmıştır (bkz. Resim 59).

Resim 59. TSMK B. 408, y. 2b, TSMK. B. 409, y 36b, TSMK H. 2171, y. 17b, TSMK H. 1703, y. 39a. (Yukarıdan aşağıya)

H. 2171'deki pervaz bezemelerinden bazıları Bellini Albümünün sayfalarında da görülür. Bellini Albümü 8a'da yer alan, 17,9x24,3cm boyutlarındaki “tavus kuşu şeklinde istiflenmiş kıt'a”, orta panoda yer almaktadır ve etrafı Kalender Paşa'nın imzası niteliğinde olan verev dilimli bordür ile çevrilmiştir. Pervazdaki bezemede kullanılan, yan yana sıralanmış daireler

¹²⁶ B. 408'de 2b, 7a, 11b, 12b, 14a, 22b, 25b ve 32b yapraklarında.

¹²⁷ B 409'da 8a, 19b, 36b, 38b, 40b, 43a ve 48a yapraklarında.

¹²⁸ H. 2171'de 17b, 18b, 19a, 21b, 22b, 23a yapraklarında.

¹²⁹ H. 1703'te 2a, 4a, 6b, 9a, 10a, 11b, 12b, 14b, 17a, 19b, 28a, 29b, 33a, 35a, 37a, 39a yapraklarında.

içindeki hatâyî motifleri, H. 2171'in yedi sayfasında¹³⁰ kullanılmıştır. Bezemenin birebir uygulanmış olması, her iki sayfanın da aynı albüme ait olduğunu düşündürür (Resim 60).

Resim 60. MET Bellini Albümü y. 8b (solda), TSMK 2171, y. 24b.

Bugün MET Bellini Albümü olarak bilinen albüme ait bazı sayfalarda kullanılan halkârî kalıpları, H. 2171'de kullanılan bazı kalıplarla bire bir aynıdır. Bellini Albümü'nün bu sayfaları, belki de H. 2171 Yıldız Sarayı Kütüphanesi'nde sayfalara ayrılıp dikildiği ve her bir sayfasının sırt kısmı yeniden oluşturulduğu sırada, albümden çıkartılmış sayfalardır. Bu durum, albümün önsözünde işaret edilen tasvirlerin varlığını da kanıtlayacaktır (bkz. Tablo 7).

Ayrıca B. 408'in 29a ve 30b sayfalarında kat'ı olarak düzenlediği rûmî köşebentlerin kalıbı, yine Bellini Albümü 1a sayfasındaki kat'ı ve vasl düzenlemesi ile aynıdır (Tablo 7).

4.5.2.6. Pervaz bezemelerinde halkârî bezeme ile sayfa kenarı arasında boşluk bırakılması

Kalender'in eserlerinde tespit edilen özelliklerden birisi de sayfa kenarından 1-1,5cm boşluk kalacak biçimde sivri uçlu bir aletle çizgi çekilerek halkârî bezemeyi bu sınır içinde tasarlamış olmasıdır. H. 2171 ve H. 1703'ün sayfalarının kenarları yeniden ciltlenme sırasında kesilmiş olabilir. Bu nedenle bazı sayfaların kenarlarındaki boşluk görülmez.

B. 409'da Kalender'in elinden çıkmadığı düşünülen tüm sayfalarda halkârî bezeme sayfa kenarına kadar yapılmış, boşluk bırakılmamıştır. B. 409'daki 7a-15b yapraklarının Kalender'in elinden çıktığı görüşü yukarıda anlatılmıştır. Resim 61'de görüleceği gibi, 15b sayfasında kenarlardaki boşluk görülürken, 16a sayfası kenara kadar bezenmiştir.

¹³⁰ H. 2171, y. 24b, 30b, 44a, 46b, 57b, 59b, 60b.

Resim 61. TSMK B. 409, y. 15b ve y. 16a.

4.5.2.7. Halkârî bezemede ayırt edici desen

B 409 numaralı albümün bazı sayfalarında Kalender'in tanıdık elinden daha farklı bir üslup göze çarpar. Albümün 1a - 6b, 16, 27a - 34b yaprakları Kalender'in elinden çıkmamıştır. Buna karşın, 7a - 15b, 17a - 26b, 35a - 48a sayfaları da Kalender'in elinden çıkmış olmalıdır. Kalender tarafından hazırlandığı bilinen albümlerindeki halkârî bezemelerde kullandığı hatâyî motiflerinin ucundaki küçük dendanlar, ayırt edici özelliğe sahiptir (Resim 62). Kalender'in yaptığı halkârî bezemelerdeki hatâyî örneklerin tamamında, çiçeklerin ucunda küçük kıvrımlar görülürken B 409'da Kalender'in elinden çıkmadığı düşünülen sayfalardaki hatâyîlerde bu özellik görülmez.

Resim 62. TSMK B. 409 25a, H. 1703 7a, B. 408 31b, detay.

B 409'un yukarıya anılan sayfalarındaki hatâyî bezemelerdeki değişiklik, farklı bir ele işaret eder. Diğer eserlerinde bu türden bir farklılık görülmez. Bu nedenle albümün yapımında Kalender ile birlikte çalışan bir başkasının onun üslubuna yakın biçimde ve onun malzemelerini kullanarak albümü sonradan oluşturduğunu düşündürmektedir.

SONUÇ

Albümler, kitap formunda olmaları, hazırlanmalarında kullanılan malzemeler ve yapım teknikleri nedeniyle yazma eserlerin bir grubu olarak ele alınırken, içeriğinde metin - resim ilişkisi olmaması ve her sayfanın bağımsız olarak okunabilmesi nedeniyle de resimli yazmalardan ayrı olarak değerlendirilir. 17. yüzyıl ortalarında üretimi ve kullanımı yaygınlaşan güzel yazı, desen, tezhip ya da resim koleksiyonu içeren albümlerin hazırlanmasında, tıpkı yazma eser üretim sürecindeki gibi cedvelkeş, mücellid, müzehhip, efşancı, nakkaş, ebru ve vassale ustaları birlikte çalışır. Soldan sağa açılacak şekilde hazırlanan albümler, murakka kartondan hazırlanan yaprakların her iki yüzü de kullanılacak biçimde tasarlanmıştır. Hamiliğini sultanın, şehzadelerin ya da güçlü saray görevlilerinin yaptığı bazı albümlerin başında, albümün kim için hazırlandığını belirten ve albümü hazırlayan sanatçı ile ilgili bilgileri içeren önsöz (dibace) bulunur.

Bir başka albüm türü olan ve 18. yüzyıldan itibaren üretimi yaygınlaşan meşklerden ve güzel yazı örneklerinden oluşan murakkaların (albümlerin) ise iki taraflı ya da tek taraflı tasarlanmaları vardır. Yapraklar dört kenarı deri (bazen de tekstil) ile çevrilerek, dikilmeden bir cilt içinde yerleştirilir. Bunlar ya sırt kısımlarından yapıştırılır ya da yalnızca ilk yaprakları yapıştırılarak diğerleri körüklü biçimde katlanarak yerleştirilir. Bu albümlerde geniş pervazlar, kenar suyu ve koltuk bezemeleri, ebrular ve cetveller kullanılır. Her bir yaprak önceki yüzyıllarda üretilen albümlerin geleneğini sürdürecekt biçimde, murakka karton olarak hazırlanmıştır.

Osmanlı dünyasında bulunan elçiler, diplomatlar, seyyahlar, koleksiyoner ya da gezginler için hızlıca üretilen kıyafet albümleri ise işlevleri ve alıcı kitlesinin farklılığı nedeniyle diğer albümlerden farklı olarak, Avrupa kitapları gibi hazırlanmıştır. 18. yüzyılda üretimi yaygınlaşan kıyafet albümlerinde, resmin yapıldığı kâğıt aynı zamanda kitabın sayfasıdır ya da figürler kesilerek kâğıdın üzerine yapıştırılır. Sayfalar murakka karton biçiminde değildir, tek kat kâğıtlardan oluşur. Ayrıca bu eserlerde geniş pervazlar, iç içe cetveller kullanılmamış, kâğıtların birleşim yerini gizlemek gibi bir kaygı güdülmemiştir. Bu resimler genellikle sayfanın bir yüzüne yapılır ya da yapıştırılır, kimi zaman cetvellerle kenarları çevrilir, kâğıtlar forma haline getirilerek dikilir. Genellikle Avrupalılar için hazırlandığından sağdan sola açılacak biçimde ciltlenmiştir.

Literatürde, albümlerin içerikleri, önsözleri ve hamileri konusunda 20. yüzyılın başından bu yana yapılmış pek çok çalışma bulunmakla birlikte, albümlerin yazma bilimi (kodikoloji) kapsamında henüz yeterince değerlendirilmediği açıktır. Genel olarak albümler, çeşitli doku, renk ve kalınlıktaki kâğıtlar üzerine, opak (guaj) ya da şeffaf (suluboya) boyaarla, mürekkep,

altın ya da gümüşle yapılmış kıt'aların sayfaları oluşturacak murakka kartonlara (desteklere) yapıştırılması şeklinde hazırlanmıştır. Kimi zaman kat'ı ya da vasl tekniği ile yapılmış kıt'aların da yer aldığı albümlerde kâğıt yanında az da olsa deri, tekstil ya da parşömenden oluşan kıt'aların olduğu da görülür. İçeriği ise tek figür imgeler, günlük yaşam sahneleri, av sahneleri, meclisler, hayvan ya da bitki resimleri, güzel yazı örnekleri, kitap sayfaları ya da geometrik motiflerden oluşan, farklı dönemlerde ve üslupta hazırlanan kıt'alar oluşturur.

Bu kâğıt sanatlarının hemen hemen tüm örneklerini bir arada görebileceğimiz nadir albümlerden birkaçını, Kalender Çavuş (ö. 1616) Sultan I. Ahmed (s.1603-1617) için hazırlamıştır. Gelibolulu Âli'nin (ö. 1600) bir vasl ustası olarak övdüğü Kalender'in dönemi aşan tasarım zevkini, anlayışını ve kişisel yeteneğini gösterdiği, başlarında da birer önsöz bulunan iki albümü (TSMK B. 408, H. 2171) ile bir falmesi (TSMK H. 1703) olduğu bilinmektedir. Ayrıca literatürde Kalender'e atfedilen ancak tamamı O'nun elinden çıkmamış olan bir başka albüm (TSMK B. 409) daha yer alır.

Kalender'in, bugün bildiğimiz ilk albümü (Nisan-Ekim 1612) olan H. 2171'in başındaki önsöz, Kalender'in kendisi tarafından değil, o dönemde Rumeli Kazaskeri olan ve önsözün sonunda yer alan kasidede “*Kemali*” takma ismi ile kendinden söz eden Taşköprizade Kemaleddin Efendi (ö.1621) tarafından yazılmış olmalıdır¹³¹. Önsözde, albümün içinde hüsn-i hat örneklerinin yanı sıra “Hıta ve Çin nakkaşlarının nakış ve tasvirlerinden örneklerin bulunduğu” belirtilmiş ancak literatürde, bu albümün içinde tasvir bulunmadığı vurgulanmıştır. Tezin hazırlanması sırasında yapılan çalışmalarda, H. 2171'in pervazındaki halkârî bezemelerinin bugün Metropolitan Museum of Art'ta bulunan Bellini Albümü olarak tanınan albümdeki yapraklara benzediği fark edilmiştir. Daha sonra, H. 2171'deki sayfaların tamamı tek tek MET Albümü'ndeki sayfalarla karşılaştırılmış, bezemelerin aynı kalıplarla yapılmış olduğu anlaşılmıştır¹³². Ayrıca Kalender'in imzası niteliğindeki damalı kenar suları karşılaştırıldığında da, aynı kenar suyunun her iki albümde de kullanıldığı tespit edilmiştir¹³³. Bu teknik ve kodikolojik değerlendirme, MET Albümü'ndeki sayfaların H. 2171'den çıkmış olduğunu açıkça göstermiştir. Eser, Sultan II. Abdülhamid (s. 1876-1909) döneminde onarım gördüğü sırada cildi dahil tüm sayfaları sökölerek yeniden birleştirildiğinden, söz konusu tasvirli sayfaların o zaman albümden ayrılmış olduğu ve sonrasında tamamının dip kısımlarından yeniden birleştirildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

¹³¹ Bkz. Bölüm 2.1, s. 13-14. Bağcı 2013: 261.

¹³² Bkz. Tablo VII. S. 103-106.

¹³³ Bkz. Bölüm 4.5.2.3, s. 69.

Benzer bir şekilde I. Ahmed Albümü'nün de başında önsöz yer alır. Bu kez önsözü kendisi yazan Kalender, Sultan I. Ahmed'e hediye olarak ya da in'am almak amacıyla sunulan geçmiş ve çağdaş hattatların ve nakkaşların eserlerinin bir araya getirme işinin kendisine verildiğini belirtir¹³⁴. Bugün 32 varak olarak ve orijinal cildi ile korunduğunu düşündüğümüz albümden de onarım sırasında en az iki yaprağın ayrılmış olduğu, yine yapılan teknik inceleme sırasında ortaya çıkmıştır. Albümün dikişlerinin bazılarının onarım gördüğü ve iki yaprağın onarım şeritleri ile birleştirildiği tespit edilmiş¹³⁵, ayrıca resimlerdeki kurşun beyazının kararmasına yol açacak etkenin karşı sayfada bulunmadığı not edilmiştir. Yapılan inceleme sırasında Harvard Art Museums'da bulunan bazı resimlerde, Kalender'in imzası niteliğindeki unsurlara rastlanmıştır. Harvard sayfalarındaki tek figür betimlemeleri, orta panoyu çevreleyen damalı kenar suları, cetveller ve halkârî bezeme, Kalender'in I. Ahmed Albümü ile tamamen aynı karakteri taşımaktadır. Bu sebeplerle, daha önce literatürde sözü edilmeyen bu Harvard sayfalarının I. Ahmed Albümü'ne ait olduğu anlaşılmıştır. Bunun bir başka anlamı da eserin cildi onarıldığı sırada, sırtı yenilenirken albümden sayfaların çıkarılmış olduğudur. Sayfalar arasında birbirini takip eden devamlılık olmadığından, albümden kaç sayfa da çıkarılmış olabileceği konusunda yorum yapmak mümkün olmayacaktır.

Falname ise önsözünde Kalender'in kendisini Paşa olarak tanımladığı, 1614-16 yılları arasında yine Sultan I. Ahmed için hazırladığı son albüm olmalıdır. Eser, bir yüzünde resim, bir yüzünde yazı olacak biçimde tasarlanmıştır. Albümün cildi H. 2171'deki gibi değiştirilmiş olduğundan, bugünkü halinin eserin tamamı olup olmadığını net biçimde söylemek mümkün değildir.

Literatürde Kalendere'e atfedilen B. 409 numaralı albümü bunlardan ayrı değerlendirmek gerekir¹³⁶. Bir önsözü olmayan ve Sultan II. Osman'a (s.1618-1622) ithaf kaydı ve methiye içeren B. 409'un tamamı Kalender tarafından yapılmamıştır. 48 varaktan oluşan albümdeki 23 sayfanın Kalender'in elinden çıktığı, ancak albümün cildinin ve kalan sayfalarının başkaları (belki de Kalender'in takipçisi ya da öğrencisi) tarafından hazırlandığı düşünülmektedir¹³⁷. Halkârî bezeme kalıpları ve üslubu, orta pano düzeni, sayfa düzeni Kalender'i anımsatsa da damalı ve verev dilimli kenar sularını kullanmamış olması, 23 sayfanın dışındaki sayfalarda yer alan pervazlarda kullanılan renkler şu ihtimalleri akla getirir: 1] Kalender bu sayfaları, henüz damalı ve verev dilimli kenar suyu uygulamasını tam olarak kullanmaya başlamadığı, yani diğer albümleri hazırlamadan önceki döneminde hazırlamış olabilir. 2] Orta panoları kendisi

¹³⁴ Bkz. Bölüm 2.3. s. 16-17. Bağcı ve diğerleri 2006: 229.

¹³⁵ Bkz. Bölüm 3.2.1. s. 26.

¹³⁶ Bkz. Bölüm 2.2. s. 14-16 ve Bölüm 4.4. s. 62 - 64.

¹³⁷ Bkz. Bölüm 4.4, s. 62 ve Bölüm 4.5.2.5, 4.5.2.6, 4.5.2.7, s. 69 - 75.

hazırlamış ancak sayfaları sonradan başkası oluşturmuştur. 3] Tamamen kendi seçimi olarak kenar suyu kullanmak istememiştir. Başkaları tarafından hazırlanmış olan sayfalar, belki de Kalender'in ölümünden sonra Kalender'in yaptığı sayfalarla bir araya getirilerek bir albüm oluşturulduğunu ve bunun Sultan Osman'a ithaf edildiğini gösterir.

Albümler karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde, Kalender'in bazı uygulamalarını her albümde tekrar ettiği görülür¹³⁸. Örneğin albümlerin başına ve sonuna renkli kâğıtların tümünü kullandığı, vassale-i nadir ve efşancı olduğunu vurgulayan geometrik ve rumi motifli tasarımlar yerleştirmiştir¹³⁹. Ayrıca kıt'aları tek tek cetveller içine almış, kendi buluşu olan damalı ve verev dilimli kenarsuyu uygulamalarını sıkça kullanmıştır. Kalender'in kat'ı ve vasl tekniklerindeki ustalığı albümlerin tasarımında, renk seçiminde, yapıştırma ve birleştirme biçiminde, kenar sularının renk ve açısı tasarımlarında da görülür. Dönemine göre modern sayılabilecek tasarım ile düzenlenen albümler, Kalender'in kâğıt sanatı, geometri ve renk bilgisini de gösteren eserlerdir. Özellikle düzenli biçimde yerleştirdiği tek kıt'alar için kullandığı ara pervazda sağ, sol ve alt kenar boşlukları hep aynı olacak biçimde planlamış, çok sayıda resmi yerleştirdiği sayfa düzenlerinde ise yüzey farkı olmaması için aralarda ince kâğıtlar kullanmıştır. Kullandığı kıt'aların bazılarını kendi cetvelleri ile birlikte değerlendirmiş, bazılarını kendisi cetvel çekmiş, kimi zaman da cetvel kalınlığında kâğıt şeritler yapıştırarak hem boşluğu doldurmuş hem de cetveli tamamlamıştır. Kıt'aların birleşim yerlerini gizlemek için kâğıtları vasl etmekteki ustalığını kullanmış, göz yanılmasından yararlanmıştır. Örneğin aynı kıt'aya iki cetvel çekerek, araya ince bir ara suyu bezemesi yaparak ya da başka renkte ince bir kâğıt şerit yerleştirerek kâğıtların birleşim kenarını gizlemeyi başarmıştır.

Kâğıtlarını kendisi boyamış ve terbiye etmiştir. Albümlerde kullandığı kâğıtların renkleri birbiri ile uyumludur. Ancak B.409'da görülen yeşil renkli kâğıt başka bir albümde görülmez. Elinde bulunan büyük boy kâğıtları çeşitli bitkilerle renklendirdikten sonra, kıt'anın (kıt'aların) rengine uyacak olanları, hazırlayacağı sayfanın pervazı ve kenar suları için planlayarak seçmiştir. Çoğu sayfada birden fazla renkli kâğıt kullanarak iç içe kenar suları yaptığından, bunların renk uyumuna önceden karar vermiş olmalıdır. Vasl tekniğini mükemmel biçimde uyguladığı iki kenar suyu tasarımı kendisine aittir. Biri "damalı" olarak nitelendirdiğim, aynı kalınlıktaki ince uzun şeritlerden hazırlanan, kimi zaman çok renkli, kimi zaman da iki renkli kâğıtları, birbirleri üzerine 0,5mm binecek şekilde başka bir kâğıdın üzerine yan yana yapıştırdığı kenar suyudur.

¹³⁸ Bkz. Tablo VI. s. 100-102.

¹³⁹ Bu renkli kâğıtları da kendisi boyamış, kendisi terbiye etmiş olmalıdır. Albümlerde aynı renklerin farklı tonlarını tekrar tekrar kullandığını görmek mümkündür.

Sonra da hepsi yaklaşık aynı boyda olacak şekilde (0,9cm – 1,2cm) ince ince kesmiştir. Böylece ilk anda “küçük kare kâğıtlar” birbirine yapıştırılmış gibi görünür. Bunların boylarını da yapıştıracağı yere tam oturacak biçimde kesebilmek için uzun bırakmıştır. Kendisine ait diğer kenar suyunu ise, renkli kâğıt şeritlerin belirli bir açı ile yine birbirleri üzerine binecek biçimde yapıştırarak elde etmiştir. Daha sonra yine yaklaşık 1 cm eninde kestiği bu şeritleri, orta panonun çevresine tam oturacak biçimde keserek yapıştırmıştır. Albümlerinde, üst üste binen iki kâğıdın birleşme kenarını cetvel çekilerek gizlemiştir. Bu cetvel uygulamasına özellikle dikkat etmiş olmalıdır, zira her kıt’anın, orta panonun ve birleşen tüm kâğıtların çevresinde altın ve siyah renk cetvel vardır.

Yine Kalender’e ait tasarımlardan olan ve albümlerin başına ve sonuna eklediği kat’ı ve vasi sanatını bir arada görebildiğimiz geometrik düzenlemeler, kesip oyduğu motiflerle, altına yerleştirdiği renkli kâğıtları bir bütün olarak algılamaya sebep olacak şekilde, birleşme kenarlarını gizleyecek şekilde yapılmıştır. Hangi kâğıdın nerede bittiği, diğerinin nerede başladığı anlaşılmaz. Bunu sağlamak için de yapıştırıcının kıvamını çok iyi tutturup ne az ne fazla olacak şekilde taşırmadan yapıştırması gerekir. Muhtemelen tüm yapıştırma işi bittikten sonra ve kâğıt kuruduktan sonra, cetvele geçmeden önce bu kâğıtları biraz vurarak dövüyordu. Bu şekilde de üst üste binen incecik kenarlar bile, tamamen bütünleşmiştir. Hazırladığı sayfaların dip kısmındaki pervazını uzun bırakıp, diğer sayfanın dibine yapıştırarak da kalın yaprakların birleşmesini sağlamıştır. Kimi sayfalarda bu birleştirmeyi hem içten hem dıştan yaptığı görülür. I. Ahmet Albümünde hem pervazlarla hem de dikişle bir araya getirdiği albümün cildini de kendisi yapmıştır. B. 409’un cildi de B. 408’ benzemesine rağmen, enli bordürdeki küçük şemselerin uygulanma biçiminin, B. 408’deki gibi özel olmayıp “sıradan” oluşu, bu cildin Kalender tarafından yapılmadığını düşündürür. Diğerleri yeniden ciltlendiği için orijinal ciltleri hakkında bir bilgimiz yoktur.

İçeriklerinin özelliği yanında yapısal, malzeme ve teknik farklılıkları nedeniyle her yazma eser üniktir ve konservatör için öğretici bir kaynaktır. Albümler de zengin görsel içerikleri ve az sayıda olmaları nedeniyle, kodikolojik araştırmaları için eşsiz eserlerdir. Özellikle Kalender’in albümleri gibi çeşitli kâğıt sanatlarının birlikte incelenebildiği albümler, malzemelerle ve tekniklerle detaylı olarak uğraşan konservatörler için inceliklerin fark edilebildiği özel eserler olarak yazma eserler arasında yerini alır.

Albümler bugün Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi’nde uygun depo koşullarında saklanmaktadır. Ancak I. Ahmed Albümü’nün sayfaları ciltten ayrılmıştır, dikişleri ve şirazesini en az bir kez onarım geçirmesine rağmen bu gün dağılmış durumdadır. Zaman içinde ciltte ve

sayfa aralarında yapılmış onarımlar da yıpranmış, formalar dikişlerinden tamamen ayrılmıştır. Sıkça kullanılmış yazma eserler, günümüze büyük oranda en az bir kez onarılmış olarak ulaşmaktadır. Bu nedenle I. Ahmed albümü, ağır murakka sayfaları ve (muhtemelen) dikiş ipinin dayanıksızlığı sebebiyle en az iki kez onarım geçirmiş, sırtı yenilenerek yeni deri ile kaplanmıştır. Burada Kalender'in kullandığı malzemeler günümüze ulaşmadığı için bir yorum yapmak mümkün değildir ancak sonradan yapılan onarımların da sayfaları bir arada tutmak için yeterli olmadığı görülür.

Öte yandan, pervazlardaki kâğıtların boyanmasında kullanılan boyar maddelerden bazıları (12. ve 25. sayfalarda yoğun olmak üzere 21 ve 17. sayfalarda) kimyasal bozunmaya neden olmuştur. Sayfalar kenarlarından başlayarak kırılmış, parça kayıpları ve yüzey kaybı olmuştur. Bu kısımların antioksidan emdirilmiş Japon kâğıtları ile sağlamlaştırılması, daha fazla parça kaybını engelleyecektir. Ayrıca bazı sayfaların yüzeyinde gümüş balığı böceği tahribatı, pervazlarda böcek galerileri, sayfa kenarlarında yıpranmalar ve aşınmalar görülür. Albüm önleyici konservasyon uygulaması ile daha uzun süre korunabilecektir.

Albümün genel yapısında görülen hasarlar dışında kıt'alarda da bazı bozulmalar tespit edilmiştir. Kurşun kararması, boyalarda dökülmeler, çatlamlar, kat'ı yazıda ayrılımlar görülür. Bu bozulmaları bilimsel olarak teşhis edecek ve albümler arasındaki benzerliği ve farklılığı ortaya koyacak mikroskobik ve çeşitli spektroskopik analizler yapılabilir. Ayrıca, albümün sayfaların rahat açılmasını sağlayacak bir şekilde yeniden bir araya getirilmesi, boya tabakalarının ve kırılğan kâğıtların sağlamlaştırılması, sayfa aralarına kırıymayacak biçimde ayırıcı ince yapraklar eklenmesi ve albümün alkali tampon içeren bir kartondan yapılacak bir kutu içinde saklanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- (2003). Topçular Kâtibi ‘Abdülkadir (Kadri) Efendi Tarihi (Metin ve Tahlil), yay. haz. Ziya Yılmaz, c. 1, s. 647, Ankara.
- ‘Âli, Gelibolulu M.(1982). *Menâkib-i Hünerverân*, (Yay. İbnülemin Mahmud Kemal), İstanbul, 1926, s. 76-77 ve *Menâkib-ı Hünerverân*, Yay. Haz. M. Cumbur, Ankara.
- Afshar, Iraj. (1995). “The Use of Paper in Islamic Manuscripts as Documented in Classical Persian Texts.” *The Codicology of Islamic Manuscripts: Proceedings of the Second Conference of Al-Furqan Islamic Heritage Foundation*, Ed. Yasin Dutton, Al-Furqan Islamic Heritage Foundation, London, s. 85.
- Altbaş (Çelik), Zeynep. (2011). “Dağılmış Bir Safevi Murakkasının 18. Yüzyıla Ait Bir Osmanlı Murakkasında Değerlendirilişi”, *Gelenek, Kimlik, Bireşim: Kültürel Kesişmeler ve Sanat, Günsel Renda’ya Armağan*, Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi, Ankara.
- And, Metin. (1985). “17.yüzyıl Türk Çarşı Ressamları”, *Tarih ve Toplum*, 16.
- And, Metin. (2002). *Osmanlı Tasvir Sanatları I: Minyatür*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Arıtan, Ahmet Saim. (1993). *TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 7*, s. 551-557.
- Arıtan, Ahmet Saim. (2008). “Türk Cild Sanatı”, *Türk Kitap Medeniyeti*, Ed. Alper Çakar, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, s. 62-96.
- Arseven, C. E. (1943-1952). *Sanat Ansiklopedisi, I. ve II. Cilt*, İstanbul, s. 341-348.
- Artan, Tülay. (2008). "A book of kings produced and presented as a treatise on hunting", *Muqarnas: An Annual on the Visual Culture of the Islamic World*, Vol.25.
- Aslanapa, Oktay. (1954). “Türkische Miniaturmalerei am Hofe Mehmet des Erobers in Istanbul”, *Ars Orientalis I*, s.77-84.
- Atasoy, Nurhan ve Çağman, Filiz. (1974). *Turkish Miniature Painting*, İstanbul.
- Atasoy, Nurhan. (1970). “Four Istanbul Albums and Some Fragments From Fourteenth Century Shah-namehs”, *Ars Orientalis VIII*.

- Atasoy, Nurhan. (1970). "Some Designs and Sketches in Two Topkapı Albums (H2152 and H 2153)", *Journal of Reginal and Cultural Institute, III* (1-2).
- Atıl, Esin. (1973). "Otoman Painting Under Sultan Mehmed II", *Ars Orientalis IX*.
- Atıl, Esin. (1973). "Ottoman Miniature Painting under Sultan Mehmed II", *Ars Orientalis*, 9, s. 103-120.
- Atıl, Esin. (1987). *The Age of Sultan Süleyman the Magnificent*, Sergi Kitabı, National Gallery of Art, Wasington D.C.
- Aubaile, F. ve Sefrioui, Anne. (1999). *Topkapı a Versailles: Tresors de la Cour ottomane*, Paris: Editions de la Peunion des musees nationaux, (sergi kitabı).
- Babinger, Franz. (1931). *Zur Geschichte der Papiererzeugung im Osmanischen Reichs*, Berlin.
- Bağcı, Serpil. (2006). Filiz Çağman, Günsel Renda ve Zeren Tanındı, *Osmanlı Resim Sanatı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Bağcı, Serpil. (2013). "Presenting Vaşşâl Kalender's Works: The Prefaces of Three Ottoman Albums", *Muqarnas* (30).
- Bağcı, Serpil. "Osmanlı ve Safevi Gelenekleri Buluşturan bir Eser: I. Ahmed Murakkası", *Türk İran Kültürel İlişkileri Beşinci Sempozyumu: İran ile Anadolu Kültürlerinin Karşılıklı Etkileşimi*. 18-21 Mayıs 2007, Tahran. Bildiriler (Baskıda)
- Bağcı, Serpil. "Vassal Kalender Paşa'nın Eserlerini Takdimidir: Üç Osmanlı Murakkasının Önsözü", *Filiz Çağman'a Armağan Kitabı* (Baskıda).
- Banik, G. ve Ponahlo, J. (1982). "Some Aspects of Degradation Phenomena of Paper Caused by Green Copper-containing Pigments", *The Paper Conservator*, 7(1).
- Barkan, Ömer L. (1979). *Süleymaniye Cami ve İmareti İnşaatı (1550-57)*, II. Cilt: İnşaata ait emir ve Fermanlar, Ankara, s. 287.
- Bavaveas, Le Leannec. ve Therese (Marie). (1998). *Les Papiers Non filigranes Medievaux de la Perse a l'Espagne: Bibliographie 1950-1995*.
- Baydar, Nil. (2005). "Conservation aspects of Ottoman period manuscripts: binding, decoration and handtools for making bindings", *Care and Conservation of Manuscripts 8th*

Seminar Proceedings, University of Copenhagen, 16-17 October 2003, ed. Gillian Fellows-Jensen, Peter Springborg, Kopenhag, s. 190-208.

Bhowmik, S. K. (1970). ‘‘A Note on the Use and Deterioration of Verdigris in Indian Watercolor Painting’’, *Studies in Conservation* (15).

Binark, İsmet. (1975). *Eski Kitapçılık Sanatlarımız*, Ankara.

Biröl, İnci A. ve Derman, Çiçek. (2012). *Türk Tezyini Sanatlarında Motifler*, İstanbul.

Blanck, Horst. (2000). *Antikçağda Kitap*, (Çev. Zehra Aksu Yılmaz). Ankara: 48-72.

Bloom, J. (2003). *Paper Before Print: The History and Impact of Paper in the Islamic World*. New Haven: Yale University Press, (2001) Çeviri. *Kâğıda İşlenen Uygarlık*, Kitap Yayınevi.

Bosch, Gulnar. (1961). ‘‘The Staff of the Scribes and Implements of the Discerning: An Excerpt.’’ *Ars Orientalis* 4, s. 1-13.

Bosh, G., Carswell, J ve Petherbridge, G. (1981). *Islamic Bindigs and Bookmaking*, A Cataloge of an Exhibition The Oriental Institute, The University of Chicago.

Bozkurt, Nabi. (2010). *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Cilt 38), s. 513.

Çağman, Filiz. (1982). ‘‘Anadolu Türk Minyatürü’’, *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi* (6), İstanbul.

Çağman, Filiz. (1983). ‘‘Osmanlı Sanatı’’, *Anadolu Medeniyetleri III*, İstanbul.

Çağman, Filiz. (1983). *An Early Ottoman Album from the Middle of the XVIth Century*, VII. Uluslararası Türk Sanatları Kongresi Varşova 20-25 Eylül 1983, Yayımlanmamış Kongre Bildirisi.

Çağman, Filiz. (1985). ‘‘On the Contents of Four Istanbul Albums H. 2152, H. 2153, H. 2154 and H 2160’’, *Between China and Iran, Paintings from Four Istanbul Albums. A Colloquy Held in 23-26 Haziran 1980*, Edt. E.J. Grube ve E. Sims, New York Islamic Art Foundation.

Çağman, Filiz. (2000). ‘‘The Ahmed Karahisarî Qur’an in the Topkapi Palace Library in Istanbul’’, *Persian Paintings from the Mongols to the Qajars: Studies in Honour of Basil W. Robinson*, London-New York.

- Çağman, Filiz. (2001). “Topkapı Sarayı’nın Hamamları”, *P Dergisi: Su ve Sanat*, Sayı. 22
- Çağman, Filiz. (2014). *Kat’ı: Osmanlı Dünyasında Kâğıt Oyma Sanatı ve Sanatçıları*, Aygaz Yayınları, İstanbul.
- Canby, Sheila R. (1998). *Princes, Poets & Paladins: Islamic and Indian Paintings from the Collection of Prince and Princess Sadruddin Aga Khan*, sergi kataloğu, London, s. 65–66, katalog no. 40.
- Canby, Sheila R. (1996). *The Rebellious Reformer: The Drawings and Paintings of Riza-yi Abbasi of Isfahan*, London, s. 69–72, katalog no. 39.
- Çelebi, Evliya. (1996). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi. Topkapı Sarayı Bağdat 304 Yazmasının Transkripsiyonu – Dizini, I. Kitap*, İstanbul.
- Çelik, Zeynep. (2003). *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi’ndeki H 2155 Numaralı Murakka*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Çığ, Kemal. (1953). *Türk Kitap Kapları*, Ankara.
- Çığ, Kemal. (1975). *Eski Kitapçılık Sanatlarımız*, Ankara.
- Dalkıran, A. (2012). “On Yedinci Yüzyıl Osmanlı Minyatürlerinde Sıra Dışı Bir Eğilim: Müstehcenlik”, *İDİL Dergisi*, Cilt 1(5), s. 118.
- Değirmenci, Tülün. (2012). *İktidar Oyunları ve Resimli Kitaplar: II. Osman Devrinde Değişen Güç Simgeleri*, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Değirmenci, Tülün. (2015). “Osmanlı Tasvir Sanatında görselin Okunması: İmgenin Ardındaki Hikâyeler”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi, The Journal of Ottoman Studies*, XLV, s. 30, 31.
- Derman, Çiçek. (2009). *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (Cilt 15).
- Derman, Uğur. (1987). “Yazma Eserlerde Kullanılan Alet ve Malzemeye Dair”, 5-6 Mayıs 1987 *Fırat Havzası Yazma Eserler Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Elazığ.
- Derman, Uğur. (1995). *Sabancı Koleksiyonu*, Akbank Kültür ve Sanat Müdürlüğü, İstanbul.
- Derman, Uğur. (2006). *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Cilt 31), s. 204-205.

- Deroché, F. (2005). *Islamic Codicology: an Introduction to the Study of Manuscripts in Arabic Script*, London.
- Doğanay, A. (2004). “Türk Sanatında Pelengî ve Şâhî Benek Nakışları ya da Çintemani Yanılgısı”, *DİVAN İlmi Araştırmalar*, s. 17 (2), s. 193 – 218.
- Duda, Dorothea. (1983). “Cod. Mixt. 313”, *Die Illuminierten Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek Islamische Handschriften I*, Wien.
- Duda, Dorothea. (1987). “Das Album Murad III in Wien”, *Ars Turcica, Akten des VI. Internationalen Kongresses für Türkische Kunst. München*, 3-7 Eylül 1979, Münih.
- Duran, Gülnur. (2012). *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (Cilt 41).
- Eroğlu, Hüdaverdi. (1990). *Kâğıt ve Karton Üretim Teknolojisi*, Trabzon, s. 4-5, 9-10.
- Ersoy, O. (1964). Bursa’da Kâğıt Fabrikası Meselesi, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XXII, 1-4.
- Ersoy, Osman. (1959). *Türkiye 'ye Matbaanın Girişi ve İlk Basılan Eserler*, Ankara.
- Ersoy, Osman. (1963). *XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Türkiye'de Kâğıt*, Ankara.
- Ettinghausen, Richard. (1954). “Some Paintings in Four Istanbul Albums”, *Ars Orientalis I*.
- Ettinghausen, Richard. (1965). *Turkish Miniatures, From the Thirteenth to the Eighteenth Century*, A Mentor –Unesco Art Book, Milano.
- Farhad, Massumeh. ve Bağcı, Serpil. (2009). Jr., *Arthur M. Sackler Gallery (Smithsonian Institution), Falnama The Book of Omens*, Thames & Hudson, Washington, D.C.
- Fetvacı, Emine. (2010). “Love in the Album of Ahmed I”, “Festschrift in Honor of Walter G. Andrews II,” Ed. Mehmet Kalpaklı, *Türklük Bilgisi Araştırmaları Dergisi Özel Sayısı*, 34 (2).
- Fetvacı, Emine. (2011). “Enriched Narratives and Empowered Images in Seventeenth-Century Ottoman Manuscripts,” *Ars Orientalis 40*, s. 260
- Fetvacı, Emine. (2012). “The Album of Ahmed I”, *Ars Orientalis (42)*.
- Fetvacı, Emine. (2015). "The Gaze in the Album of Ahmed I," *Muqarnas (32)*.

- Froom, A. (2006). "Adorned like a Rose: The Sultan Murad III Album (Austrian National Library, Cod. Mixt. 313) and the Persian Connection", *Studies in Islamic Art in Honor of Priscilla Soucek*. Bölüm I, *Artibus Asiae*, Vol. 66 (2).
- Froom, Aimée. (2001). *A Muraqqa' for the Ottoman Sultan Murad III (r. 1574-1595)*, Österreichische Nationalbibliothek, "Codex Mixtus" 313, Doktora Tezi, New York University.
- Gacek, A. (1997). "Instruction on the art of bookbinding attributed to the Rasulid ruler of Yemen Al-Malik Al Muzaffar", *Scribes et manuscrits du Moyen-Orient*, Ed. F. Deroche ve F. Richard, Paris, s. 57-63.
- Gültepe, Necati. (2016). *Kızılelmanın İzinde Turan Dünyasının Onbin Yıllık Sırrı*.
- Huart C.L. ve Grohmann, A. (1994). "Kaghad", *Encyclopedia of Islam*, 2. Ed (4).
- Hunter, Dard. (1939). "The Papermaking Moulds", *Papermaking by Hand in India*. Bölüm III, New York.
- Hunter, Dard. (1940). "The Papermaking Moulds of Asia", *Gutenberg Jahrbuch*, Vol. 15.
- Hunter, Dard. (1978). *Papermaking: The History and Technique of an Ancient Craft*. New York: Dover Publications.
- İnal, Güner. (1984). "Tek Figürden Oluşan Osmanlı Albüm Resimleri", *Arkeoloji – Sanat Tarihi Dergisi III*, s. 83-96.
- İpşirli, Mehmet. (2007). *Tarih Terimleri Sözlüğü, Târih-i, Na'îmâ*, c.2, Ankara.
- İpşirli, Mehmet. (2011). *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Cilt 40).
- İpşiroğlu, Mazhar Ş. (1976). *Siyah Qalem. Vollständige Faximile Ausgabe der Blätter des Meisters Siyah Qalem aus dem Besitz des Topkapi Sarayı Müzesi, İstanbul und Freer Gallery of Art Washington, Graz*.
- İpşiroğlu, Mazhar Ş. ve Eyüboğlu, Sabahattin. (1955). *Fatih Albumuna Bir Bakış, Sur L'album du Conquérant*, İstanbul.
- Kâğıtçı, Mehmet Ali. (1936). *Kâğıtçılık Tarihçesi*, İstanbul.
- Kalender, E. (1993). *Topkapı Sarayı Müzesi H. 2165 No'lu Albümün Minyatürleri*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Karadağ, Recep. (2008). *Doğal Boyamacılık*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, DÖSİM Yayınları, Ankara.
- Karamağralı, Beyhan. (1968). “Cami ü Tevarih’in Bilinmeyen Bir Nüshasına Ait Dört Minyatür”, *Sanat Tarihi Yıllığı II*, İstanbul.
- Karamağralı, Beyhan. (1981). “Muhammed Siyah Kalem İmzalı Minyatürler Hakkında”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 3*, Ankara, s. 179-220.
- Kazan, Hilâl. (2010). *XVI. Asırda Sarayın Sanatı Himayesi*, İslam Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırmaları Vakfı, s. 118, 152-153.
- Kundak, Ali Nihat, (2005). “Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi’ndeki H. 2135 numaralı murakka”, *Bilim Eşiği. Sanat Tarihinde Gençler 2004 Semineri Bildiriler*, İstanbul, s. 477-494. Kundak, Ali Nihat, (2009). “An Ottoman Album of Drawings Including European Engravings (TSMK 2135)”, *Thirteenth International Congress of Turkish Art*, Ed. Geza David, Ilbolya Gerelyes; Budapest, s. 423-437.
- Kundak, Ali Nihat. (2004). *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi’ndeki H 2135 Numaralı Murakka*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Kütükoğlu, Bekir. (1989). *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (Cilt 2), s. 414-416.
- Lentz, T. W. ve Lowy, G. D. (1989). *Timur and the Princely Vision, Persian Art and Culture in the Fifteenth Century*, Los Angeles.
- Levey, Martin. (1962). *Medieval Arabic Bookmaking and its Relation to Early Chemistry and Pharmacology (1025)* The American Philosophical Society, Philadelphia.
- Loehr, Max. (1954). “The Chinese Elements in Istanbul Miniatures”, *Ars Orientalis I*, s.85-89.
- Loveday, Helen. (2001). *Islamic Paper: A Study of the Ancient Craft*. London: The Don Baker Memorial Fund.
- Mahir, Banu. (2002). “XVI. Yüzyıl Osmanlı Nakkaşhanesinde Murakka Yapımcılığı”, *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu Prof. Dr. Gönül Öney’e Armağan*, 10-13 Ekim 2001, İzmir.

- Mahir, Banu. (2004). "Sultan III. Mehmed için Hazırlanmış bir Albüm: III. Mehmed Albümü", *16.yüzyıl Osmanlı Kültür ve Sanatı 11-12 Nisan 2001 Sempozyum Bildirileri, Sanat Tarihi Derneği Yayınları (7)*.
- Meriç, Rıfki Melûl. (1953). "Karahisarî Mushaf-ı Şerifi Masraf Defteri", *Türk Nakış Sanatı Tarihi Araştırmaları I, Vesikalar*, AÜİF, Ankara, s. 66-68.
- Minorsky, V. ve Wilkinson, J. V. S. (1958). *The Chester Beatty Library: A Catalogue of the Turkish Manuscripts and Miniatures*.
- Nefeszâde, İbrahim. (1938). *Gulzâr-ı Savâb*. yay. haz. Kilisli Rıfat Bilge, Güzel Sanatlar Akademisi, İstanbul.
- Ögel, B. (1955). "Topkapı Sarayı Müzesinde Bulunan İki Minyatür Albümü Hakkında Notlar", *Tarih Vesikaları, Yeni Seri I (1)*.
- Öz, Tahsin. (1953). *Topkapı Sarayında Fatih Sultan Mehmed II'ye Ait Eserler*, Ankara.
- Özdeniz, E. (1981). "Türk Cilt Sanatı", *Sanat Dünyamız*, Yıl 8, Ocak, Sayı 21, İstanbul.
- Özen, Mine Esiner. (1985). *Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü*, İ. Ü. Fen Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Prof. Dr. Nazım Terzioğlu Basım Atölyesi, İstanbul.
- Özönder, H. (2003). *Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Sözlüğü*, Konya.
- Pakalın, Mehmet Zeki, (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, (Cilt 3)*, MEB Yayınları.
- Pataki, A. (2009). "Remoistenable Tissue Preparation and Its Practical Aspects", *Restaurator*, 30(1-2).
- Raby, J. ve Tanındı, Zeren. (1993). *Turkish Bookbinding in the 15th Century*, Londra.
- Raby, Julian. (1981). "Mehmed II Fatih and the Fatih Album", *Islamic Art*, I, New York.
- Renda, Günsel. (1977). *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Renda, Günsel. (1998). "17.Yüzyıldan Bir Grup Kıyafet Albümü", *17.Yüzyıl Osmanlı Kültür ve Sanatı Sempozyumu Bildirileri*, 19-20 Mart 1998, İstanbul: 125-139.

- Rogers, J. M. (2005). "Mehmed the Conqueror: Between East and West", *Bellini and the East* [sergi kataloğu], London and Boston.
- Roxburgh, David J. (1996). *Our Works Point To Us: Album Making, Collecting and Art (1427-1565) Under The Timurids and Safavids*, Yamımlanmamış Doktora Tezi, Pensilvanya Üniversitesi.
- Roxburgh, David J. (1999). "Catalogue of Scripts by the Seven Masters (H 2310): A Timurid Calligraphy Album at the Ottoman Court", *Art Turc/Turkish Art 10th Congrès international d'art turc*, Geneve.
- Roxburgh, David J. (2001). *Prefacing the Image. The Writing of Art History in Sixteenth Century-Iran*, Leiden-Boston-Köln.
- Roxburgh, David J. (2005). *The Persian Album, 1440-1600: From Dispersal to Collection*, Yale University Press.
- Sahillioğlu, Halil. (1995). *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Cilt 11), s.121.
- Schick, Leslie Meral. (1999). "Ottoman Costume Albums in a Cross-Cultural Context", *Art turc/Turkish Art. 10th International Congress of Turkish Art/10e Congrès international d'art turc, Genève-Geneva, 17-23 Septembre 1995, Actes/Proceedings*, Ed. F. Déroche, C. Genequand, vd., Genève.
- Schick, Leslie Meral. (2003). "Meraklı Avrupalılar için bir Başvuru Kaynağı. Osmanlı Kıyafet Albümleri", *Toplumsal Tarih*, CXVI.
- Selânikî, Mustafa Efendi. (1989). *Tarih-i Selânikî*, 2, Haz. Mehmet İpşirli, (1003-1008 / 1595 / 1600), İstanbul.
- Serin, Muhittin. (2006). *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Cilt 32), s. 523.
- Sevin, Nureddin. (1976). "A Sixteenth-Century Turkish Artist whose Miniatures were Attributed to Kalender Paşa", *IVème Congrès international d'Art turc (Aix-en-Provence, 10-15 Septembre 1971)*, Éditions de l'Université de Provence.
- Sinemoğlu, Nermin. (1991). "Bir Osmanlı Kıyafet Albümünün Takdimi", *Mimar Sinan Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1), Aralık.
- Stchoukine, Ivan. (1935). "Notes sur des peintures persanes du Serail de Stamboul", *Journal Asiatiques*, 226.

Stochoukine, Ivan, (1966). *La Peinture turque d'apres les manuscrits illustres, Ire Partie de Suleyman I. et Osman II 1520-1622*, Librairie orientaliste Paul Geuthner, Paris.

Süreyya, Mehmed. (1996). *Sicill-i Osmanî /Osmanlı Ünlüleri*, (Cilt 3), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tackston, Wheeler M. (2001). *Album Prefaces, And Other Documents on The History of Calligraphers and Painters*, Leiden-Boston-Köln.

Tanındı, Zeren. (1996). *Türk Minyatür Sanatı*, Ankara.

Tanındı, Zeren. (1999). “Osmanlı Sanatında Cilt”, *Osmanlı, Kültür ve Sanat*, (Cilt 11), Ed. Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

Tanındı, Zeren. “Saray Albümlerinin Geçmişi: Ciltler, Mühürler ve Bazı Kayıtlar”, Yayınlanmamış Makale.

Togan, Zeki V. (1953-54). “Topkapı Sarayında Dört Cönk”, *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi* I.

Toprak, Filiz Adıgüzel. (2012). “1918 Tarihli ‘Peter Mundy’ Albümü: Figürler Üzerine Bir İnceleme”, *Sanat Dergisi* (22).

Türkoğlu, Hidayet Yavuz. (1996). *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Cilt 14), s. 260.

Ünver, Süheyl. (1958). *Fatih Devri Saray Nakkaşhanesi ve Baba Nakkaş Çalışmaları*, İstanbul.

Ünver, Süheyl. (1960). XV. “Asırda Kullandığımız Filigranlı Kâğıtlar Üzerine”, *V. Türk Tarih Kongresi (1956)* Ankara.

Ünver, Süheyl. (1962). “XV. Yüzyılda Türkiye’de Kullanılan Kâğıtlar ve Su Damgaları”, *Belleten*, 26 (104).

Ünver, Süheyl. (1965). “L’album d’Ahmet 1”, *Annali dell’Istituto Universitario orientale di Napoli*, nuova ser, XIII, 1963: 127-162. Richard Ettinghausen, *Turkish Miniatures, From the Thirteenth to the Eighteenth Century*, A Mentor –Unesco Art Book, Milano.

Ünver, Süheyl. (2007). *Türk Süsleme Sanatçıları - Müzehhipler*, İstanbul.

Waley, Muhammad Isa (2005). “Books and their ornamentations”, *Islamic Codicology*, Ed. François Déroche, Londra.

Welch, A. ve Welch, S. C. (1982). *Arts of the Islamic Book: The Collection of Prince Sadruddin Aga Khan*, sergi kataloğu, London, s. 88–90, katalog no. 28.

Yaman, Bahattin. (1995). *İstanbul Kütüphaneleri Yazmalarına Göre Türk Kitap San'atlarında Boya, Mürekkep, Âhar ve Kâğıt Boyama Usulleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Yaman, Bahattin. (2002). *Osmanlı Resim Sanatında Kıyamet Alametleri: Tercüme-i Cifrü'l Cami ve Tasvirli Nüshaları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yazır, Mahmud Bedreddin. (1981). *Kalem Güzeli*, İkinci Kitap, Yay. Haz. U. Derman, Ankara.

Yıldız, Nuray. (1985). *Eskiçağ Kütüphaneleri*, İstanbul.

Yıldız, Nuray. (2000). *Eskiçağda Yazı Malzemeleri ve Kitabın Oluşumu*, Ankara.

İlk El Kaynaklar

Mehmed-Rumî b. Mehmed (öl.1640), *Târih-i Âl-i Osmân*, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Efendi, 300, y.64b.

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Arşivi, Dosya No. 114, y. 388-391.

Elektronik Kaynaklar

http://rosettaapp.getty.edu:1801/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE388331.

<https://urduwallahs.wordpress.com/2013/05/17/colours-in-urdu/>

http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=3051188&partId=1

<http://www.harvardartmuseums.org/collections/object/215997?position=1>.

TABLÖLAR

Tablo 2. TSMK B. 408'in Sayfa, Pervaz, Orta Pano ve Ara Pervaz Ölçüleri

Sayfa no	Sayfa ölçüsü	Pervaz				Orta pano	Ara pervaz dış ölçü	Ara pervaz			
		Üst	Alt	Ön	Sırt (dip)			Üst	Alt	Ön	Sırt
5a	47,2 x 34,2	4,0	5,0	4,5	1,7	38,5 x 28					
5b		4,0 4,2	3,5	4,0	3,5	39,5 x 27,0					
6a	47,2 x 34,2	4,0	4,8	4,8 4,5	2,5	38,5 x 27,4	37,4 x 23,0	7,0	3,5	3,5	3,5
6b		4,5 4,0	3,9 4,1	0,7	2,5	38,8 x 31,0					
7a	47,2 x 34,3	7,5 7,0	4,4 4,5	9,5 9,8	1,7	35,4 x 22,8					
7b		4,0 4,7	4,8	2,2 1,8	3,0	38,5 x 29,0					
8a	47,2 x 34,3	6,8 6,2	8,7 9,2	8,6 9,4	4,0 3,5	32,0 21,5					
8b		4,7 4,8	5,0	6,2 6,4	1,8	37,5 x 26,3					
9a	47,0 x 34,4	6,8 7,2	7,5 7,3	8,3	2,0	32,5 x 24,0					
9b		4,0	4,5 4,2	6,0 6,5	1,8 2,0	23,5 x 16,0	38,3- 38,7 x 25,8	8,5	3,0	3,1	3,1
10a	47,3 x 34,3	3,3 3,1	5,0 4,4	6,0 6,5	1,8 2,0	39,0 x 27,4					
10b		4,0	4,5 4,0	5,8 5,3	1,2 1,5	39,0 x 27,5					
11a	47,2 - 47,0x 34,4	7,0 7,4	6,8 6,4	8,0	1,8 2,0	33 x 24,5					
11b		5,4 4,7	5,0	8,8 8,3	2,2	24,5 x 16,7	36,8 x 23,3- 23,6	7,7	2,1	2,3	2,3
12a	44,2 x 33,4	8,8 8,4	5 3,5	8,8 9,2	1,8 1,6	30,8 x 22,4					
12b		5,5 5,8	1,8 3,0	8,5 8,0	1,0 1,8	24,0 x 14,5	35,4 x 22,8	6,2 6,0	3,0	3,0	3,0
13a	47,2 x 34,2	6,4 7,0	6,5	9,7	1,8	17,8 x 6,8	38,6 x 23,0	8,2	8,1	8,0	8,0
13b		4,1 3,7	4,0 3,8	6,3 5,7	2,0 1,8	23,2- 22,2- x 17,7	39,0 x 26,0	10	2,5 2,3	2,5	2,5
14a	47,0 x 34,2	4,3 4,5	4,7 4,4	5,8	2,4	30,2 x 23,5	39,6 x 26,2	7,0	1,1	1,1	1,1
14b		8,3	9,0	5,2 4,0	2,2 2,8	30,6 x 27,4					
15a	47,3 x 34,5 47,0	7,0 6,7	7,1	6,2	2,2	32,5 x 25,5					
15b		5,8	5,6	9,2	1,8 1,6	27,2 x 20,2 26,0 x 20,2	35,5 x 23,4 35,5 x 23,1				
16a	47,2 x 24,4	11,0	5,0 5,3	2,8	2,8	31,0 x 29,3 31,0 x 28,8					

Sayfa no	Sayfa ölçüsü	Pervaz				Orta pano	Ara pervaz dış ölçü	Ara pervaz			
		Üst	Alt	Ön	Sırt (dip)			Üst	Alt	Ön	Sırt
16b	47,2 x 24,4	4,6 4,3	4,2 4,0	7,0	2,8 2,0	38,4 x 24,4					
17a	47,1 x 34,2	4,7 4,5	4,2 3,1	3,9 3,8	1,7	39,8 x 29,3					
17b		4,7	5,6	1,7 1,4	2,7	35,5 x 29,8					
18a	47,1 x 34,2	5,0 4,5	4,8	3,1	3,1	37,4 x 30,0					
18b		4,8	2,5	2,5	2,2	40,0 x 28,0 39,5 x 28,4					
19a	47,2 x 34,4	4,6	6,7	3,8	2,0	39,0 x 28,5					
19b		5,2 4,8	7,6 7,3	5,0	1,5	36,5 x 27,6					
20a	46,8 x 34,3	4,5	5,9	2,9	3,1	28,3 x 30,0					
20b		11,3	4,8	5,7	6,3	30,9 x 24,6					
21a	47,2 - 47 x 34,2 - 34,5	6,3 5,9	6,7 6,3	3,7 3,4	3,8 3,2	34,5 x 25,6					
21b		3,7	3,8	5,0	3,1	39,7 x 26,2					
22a	47,3 x 34,2	4,2	4,8	9,0 8,8	2,8	17,0 x 11,0	38,5 x 22,3		4,5		
22b			9,3 9,0	1,4	3,2	23,0 x 13,2	29,5 x 15,2 30,0 x 15,2		9,3 9,0	3,2	1,4
23a	47,2 x 33,6	4,5	4,7	2,3 1,7	2,8	38,0 x 29,0					
23b		4,0 3,8	2,5	3,6	1,4	41,8 x 28,8					
24a	46,9 x 34,5	5,9 5,7	6,2 4,5	5,3 4,0	2,0	35,0 x 27,2					
24b		2,7 2,4	2,9	3,7 3,3	2,7 2,2	41,6 x 29,0					
25a	43,0-42,8 x 30,5-31,3	6,2 5,1	4,0 3,0	4,0	0,7	33,0 x 26,2					
25b		6,2 4,5	4,0 3,1	1,0	0,3	33,5 x 29,4 33,5 x 29,8					
26a	47,0 x 34,0	11,6	6,0 5,6	5,8 5,0	2,0	29,5 x 27,3					
26b		6,3 6,0	6,6 6,0	10,7 10,5	2,6	17,5 x 9	34,5 x 22,3	6,8	2,6	2,8	2,6
27a	46,2 x 34,4	6,6	7,4 7,0	6,5	2,8	32,5 x 25,5					
27b		8,0 7,3	8,0	10,4 10,2	2,8	32,5 x 25,5					
28a	47,3 - 47,0 x 34,2	4,5 4,6	4,7 4,6	6,9 6,8	3	38,0 x 24,8 37,8 x 24,8					

Sayfa no	Sayfa ölçüsü	Pervaz				Orta pano	Ara pervaz dış ölçü	Ara pervaz			
		Üst	Alt	Ön	Sırt (dip)			Üst	Alt	Ön	Sırt
28b	47,3 – 47,0 x 34,2	7,5 7,2	7,4 7,2	7,3 7,0	1,8	32,3 x 25,4 32,3 x 25,8					
29a	47,3 x 34,3	3,9	3,7 3,5	5,0	2,5	40,0 x 26,3 39,4 x 26,3					
29b		7,6	5,3	5,0	2,5	35,8 x 27,2 35,6 x 27,2					
30a	47,3 x 34,2	5,5	6,1	4,7	2,5	35,5 x 27,0					
30b		4,0	3,4	4,7 4,2	yapışık	37,0 x 23,4					
31a	46,5 x 28,7	5,9 5,4	5,3	4,7	2,5	19,5 x 13,0	35,5 x 22,4	10,5	3,6	3,8	3,8
31b		5,3	4,8	9,6	3,3 3,0	21,0 x 13,5	37,8 x 23,0 37,8 x 23,5	9,9	4,3	4,0	4,2
32a	46,7 x 28,7 - 28,5	5,6 5,8	5,4 4,8	2,5 2,8	3,0 3,8	35,4 x 22,3					
32b		5,3 5,0	5,5	3,0 3,3	2,5 3,0	36,0 x 23,0					

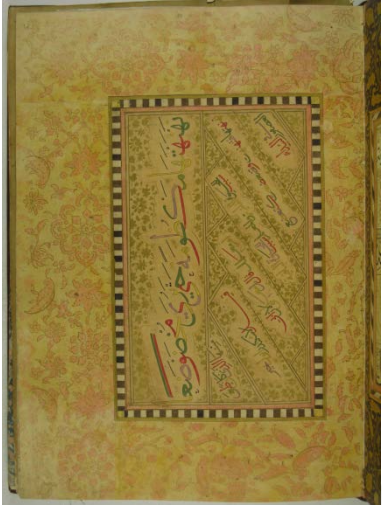
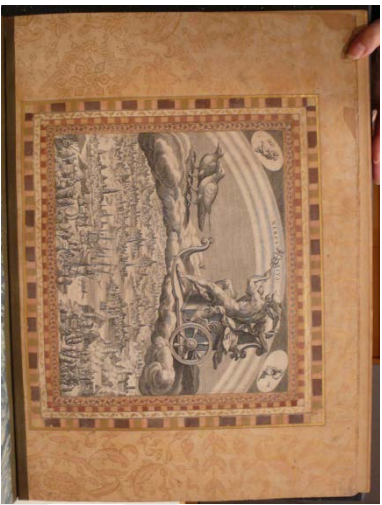
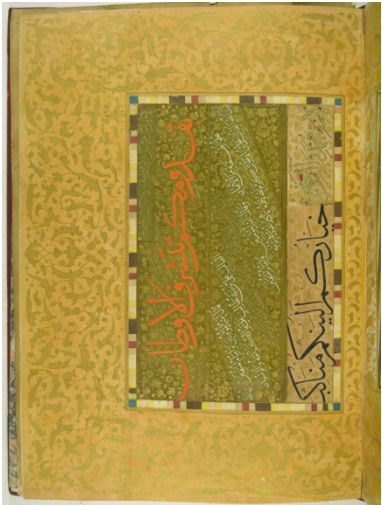
Tablo 3. TSMK B. 408'in Pervazlarındaki Halkârî Bezemede Kullanılan Kalıp Motifler

Bezeme Numarası	Motif	Sayfa no	Motifin resmi	Açıklama
1	Küçük pafta biçimindeki kapalı formlu bezeme.	8a, 12a, 15b, 20b, 22a, 31a, 31b		Kapalı formun içi rûmî motifleri ile doldurulmuştur. Yalnızca 31b sayfasındaki bezemede çiçek deseni kullanılmıştır.
2	Dalların ucuna yerleştirilen yaprak biçimindeki kapalı form (Ortasında hatâyî motifi olan yaprak)	9a, 11b, 13a, 25a, 26b, 27b ve 31b		Motifin içi altın sıçratma tekniği ile bezenmiştir.
3	Ucu kıvrık iri yapraklar	2b, 7a, 11b, 12b, 14a, 22b, 25b ve 32b		Motifin içinde saplarından birbirine eklenmiş çiçekler için boşluk bırakılmış, boşluğun dışında kalan kısım sürme altın yıldız ile doldurulmuştur.
4	Pelenk	3a, 4a, 8b ve 28b		Motifin içi sıçratma altın ve sıçratma kırmızı boya (mürekkep) ile doldurulmuştur. Kırmızı boya, 8b sayfasındaki bezemede kullanılmıştır. Yalnızca bu albümde görülür. Kalender'e atfedilen diğer eserlerde kullanılmamıştır.
5	Sırt kısmında boşluk olan kıvrımlı yapraklar ve çiçekler	19b, 20b, 32a		Sürme yıldız ile bezenmiştir.

Tablo 4. TSMK B. 408 Ara Pervaz Kullanılan Sayfalar ve Ara Pervazda Kenarsuyu Düzenlemesi

Sayfa no	Orta panonun çevresi					Ara pervazın çevresi			
	Renkli kâğıt şerit	Verev dilimli kenar suyu	Damalı kenar suyu	Cetvel	Deri ve kâğıt kenar suyu	Renkli kâğıt şerit	Verev dilimli kenar suyu	Damalı kenar suyu	Cetvel
9b	x3	x				x		x	
11b	x2				x		x		
12b	x		x				x		
13b	x3		x			x2			
14a			x						x
15b				x					x
22a	x2		x				x		
26b	x2		x				x		
31a	x2		x					x	
31b	x2		x					x	

Tablo 5. MET Albümü'nün Pervaz Bezemelerinin H. 2171 ve B. 408 ile Karşılaştırılması

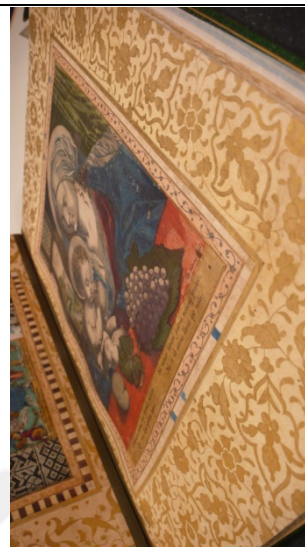
H. 2171	MET Bellini Albümü
 43a	
 44b	
 47a	

H. 2171

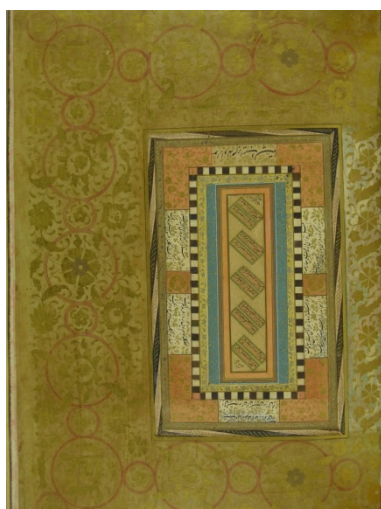

48b

MET Bellini Albümü

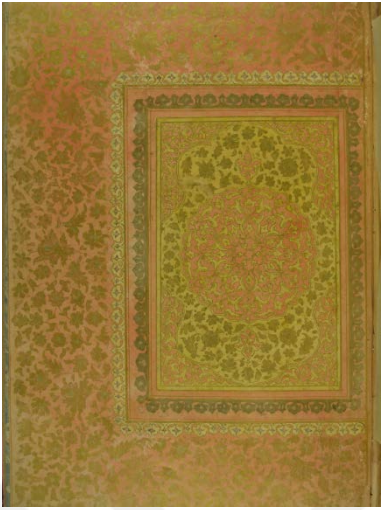
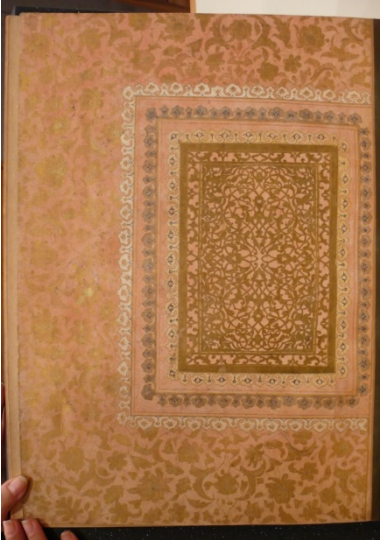
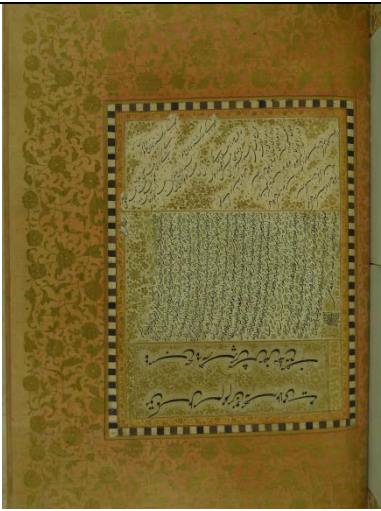
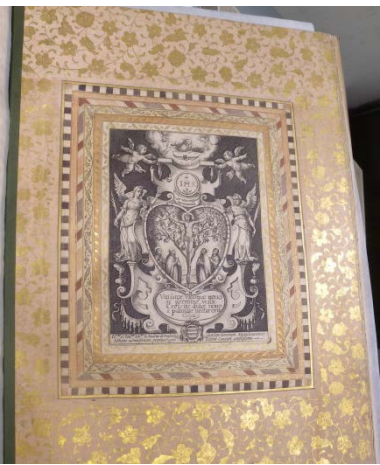
45b

46b

8b

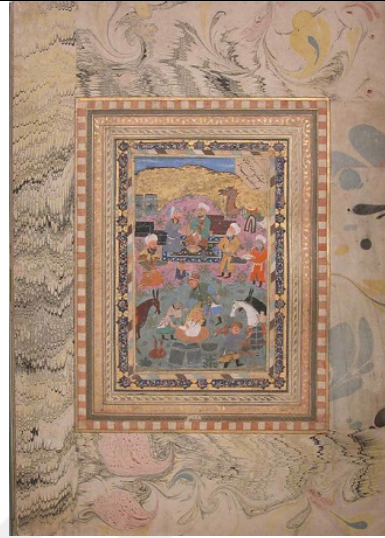
H. 2171	MET Bellini Albümü
 14b	 1a
 36b	
 27b	

H. 2171

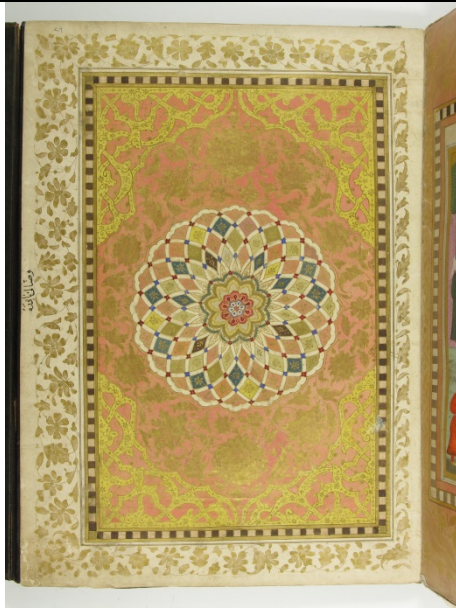
45a

MET Bellini Albümü

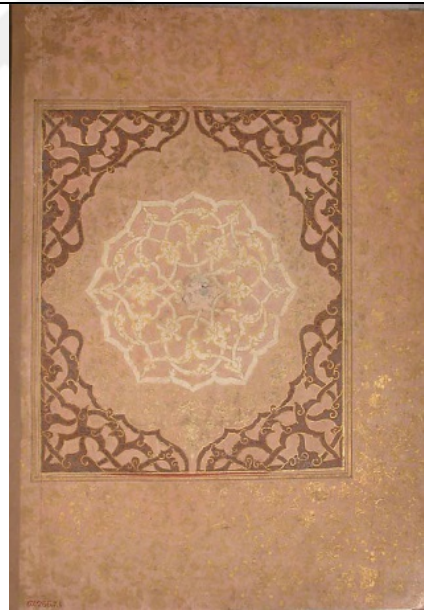
8b

I. Ahmed Albümü

5a

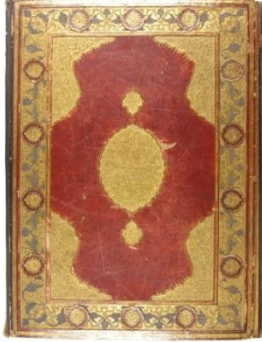
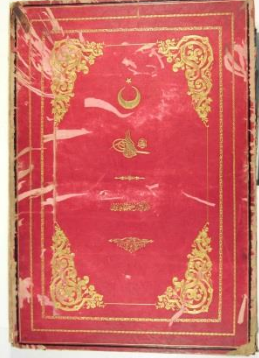
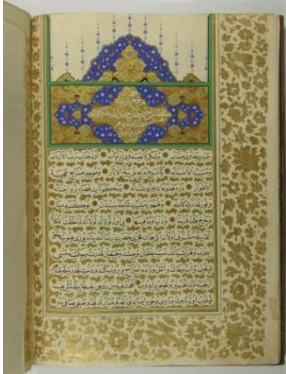
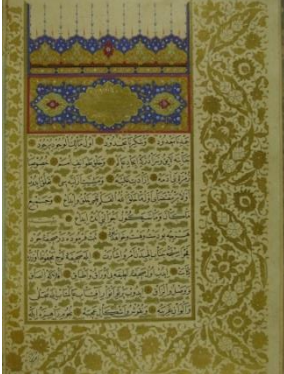
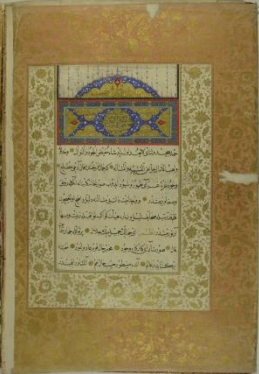
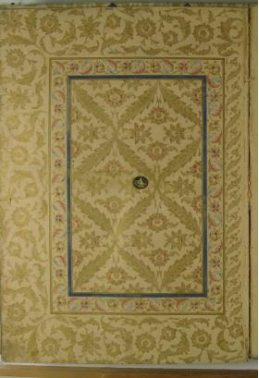
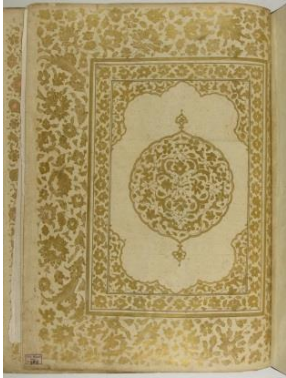
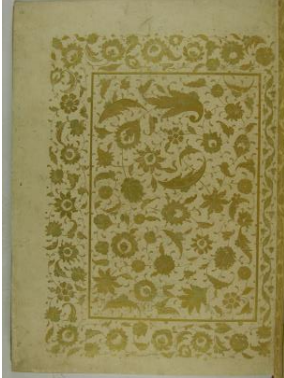
MET Bellini Albümü

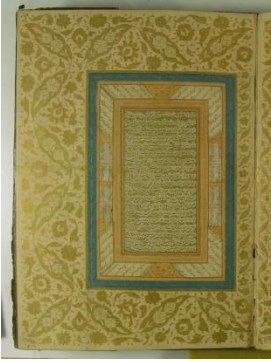
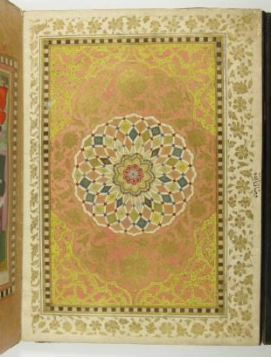
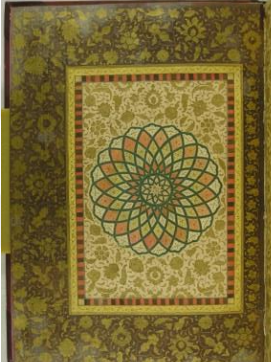
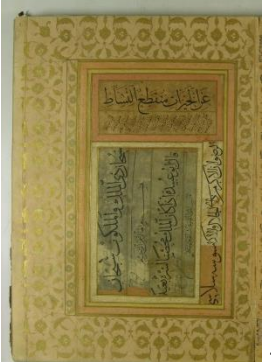
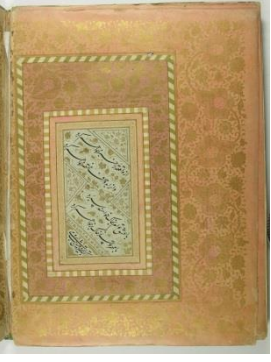
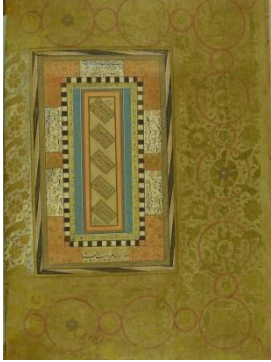
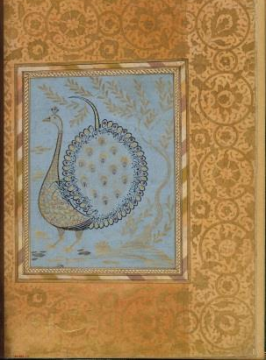
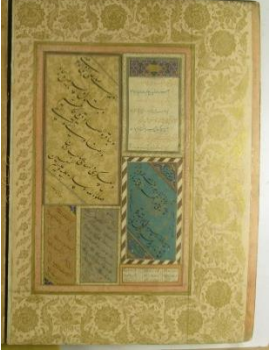
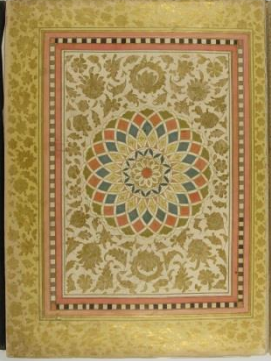
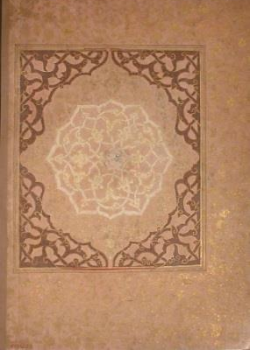

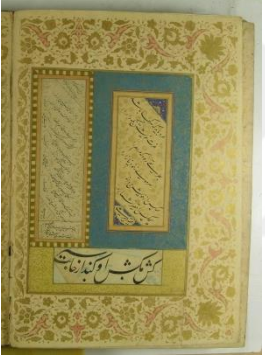
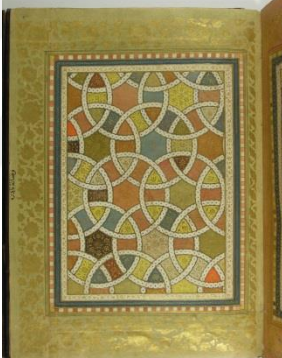
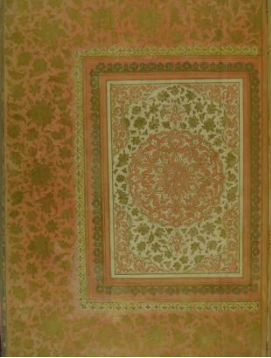
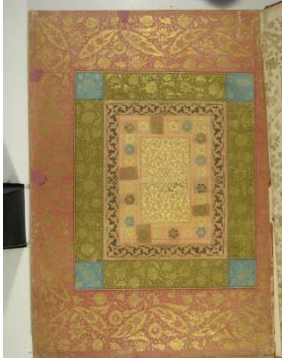
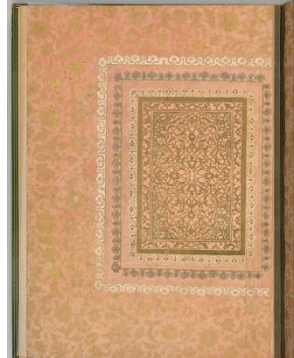
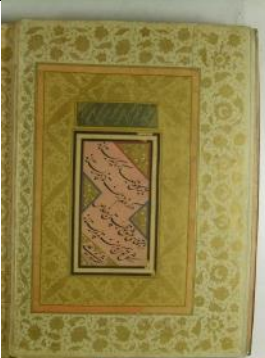
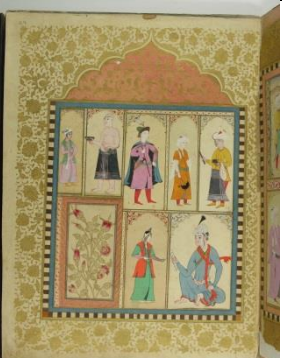
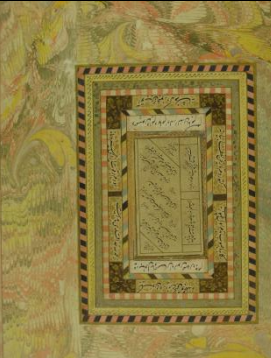
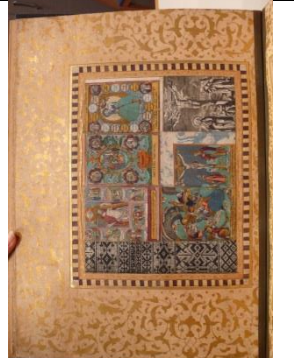
1b

Tablo VI.

Albümlerin Karşılaştırma Tablosu

	B 409	B 408	H. 2171	H.1703	MET
Cild					
Önsöz, Başlık tezhibi	Önsöz yok	 1b	 17b	 3b	Önsöz yok
İlk yaprak	 1a	 1a	 17a	 3a	İlk yaprak yok

Son yaprak	B 409	B 408	H. 2171	H.1703	MET
	 48a	 29a	 74a	 41b	Son yaprak yok
	 30a	 26b	 46b	 1b	
Sayfa düzeni, Kalender'e has özellikler	 6b	 5a	 1b	 2b	

Sayfa düzeni, Kalender'e has özellikler	B 409	B 408	H. 2171	H.1703	MET
	 47b	 30a	 14a	 2a	
Kâğıt birleştirme inceliği	 14b	 26a	 62b	 33a	

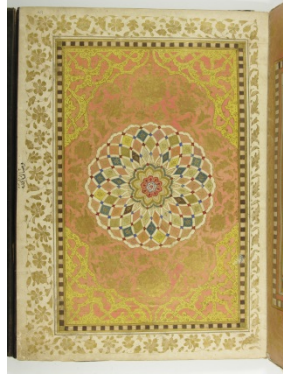

EK I. Sayfa Tasarım Grupları

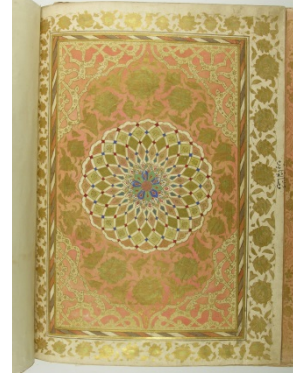
I. Pervaz, kenarsuyu, kıt'alar arasında geniş boşluklarla tasarlanmış sayfalar. (6 sayfa)

5a

29a

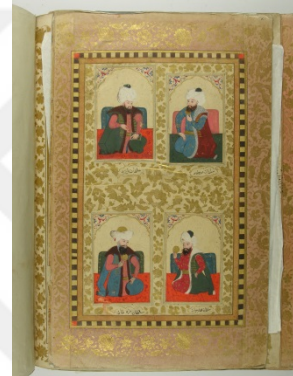
30b

7a

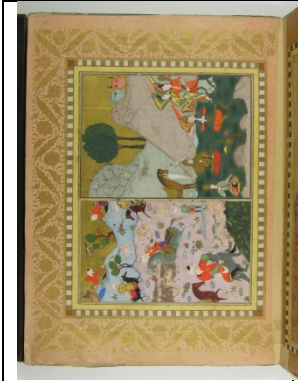

32a

32b

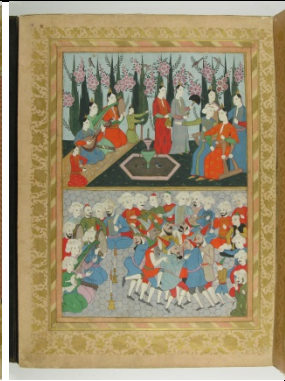
II. a. Pervaz, kenarsuyu ve içeriği düzenli biçimde yerleştirilen sayfalar. (11 sayfa)

24a

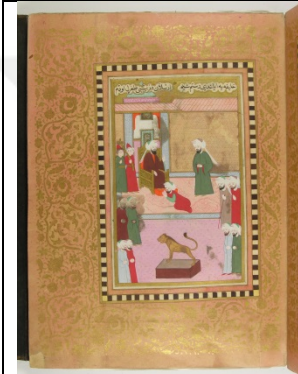
23a

19a

18a

8a

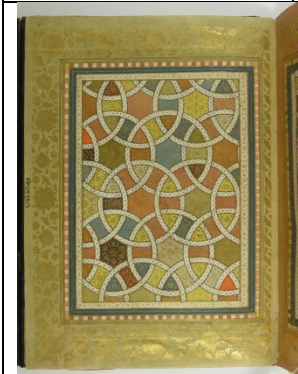
7b

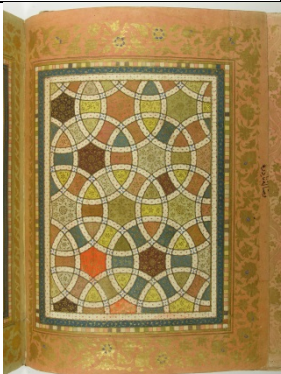
6b

28b

29b

30a

20b

II. b. Pervaz, kenarsuyu, bitişik yerleştirilen kıt'alarla tasarlanmış (tek figürlü ve tepelik vasıl edilen) sayfalar. (13 sayfa)

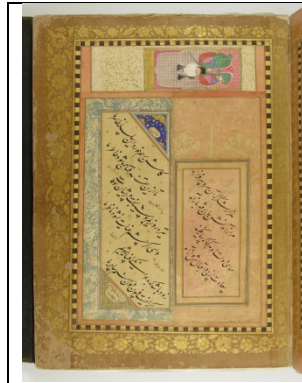
II. c. Pervaz, kenarsuyu (bir sayfada yok), içeriğin yerleştirilmesinde düzensizlik olan sayfalar. (10 sayfa).

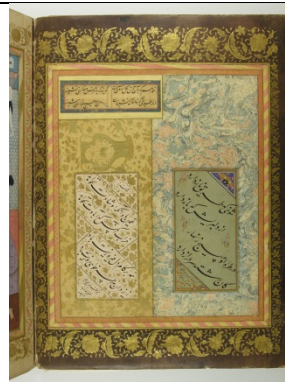
III. Pervaz, kenarsuyu (bir sayfada yok), ara pervaz, kenarsuyu ve kıt'alarla tasarlanan sayfalar. (6 sayfa).

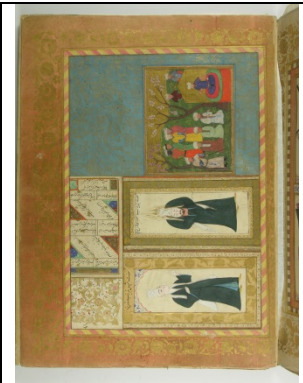
VI. Pervaz, kenarsuyu, kıt'alar ve çevrelerinde geniş boşluklarla tasarlanan sayfalar. (3 sayfa).

10a

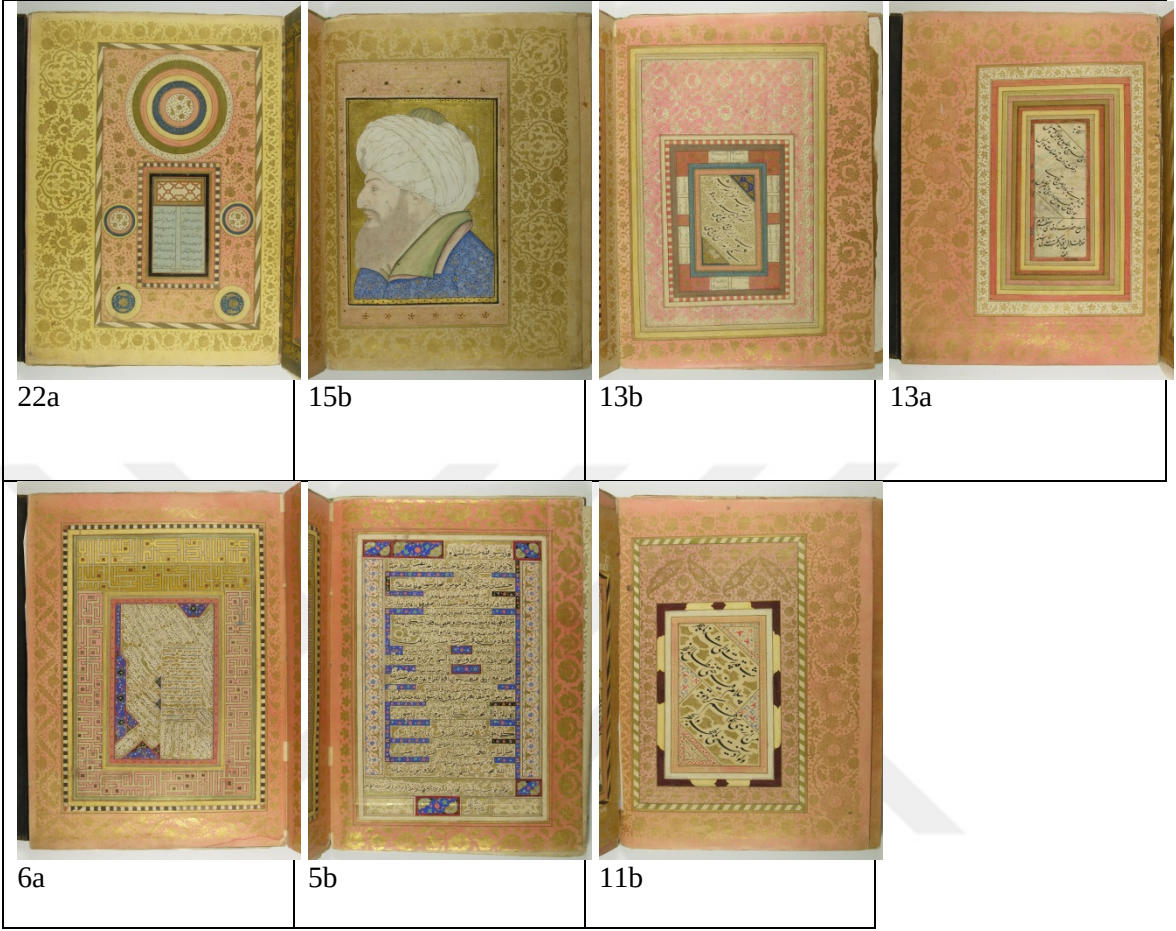

17b

10b

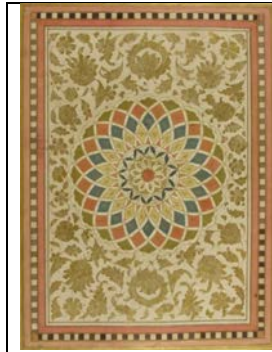
V. Pervaz, kenarsuyu (bazısında yok), ara pervaz, kenarsuyu (bazısında yok), kıt'alarla tasarlanmış özel sayfalar. (7 sayfa).

EK II. İmgelerin Gruplandırılması

I. Grup. Vasil ve kat'ı düzenlemeler.

5a

29a

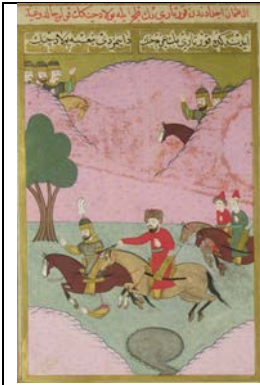

30b

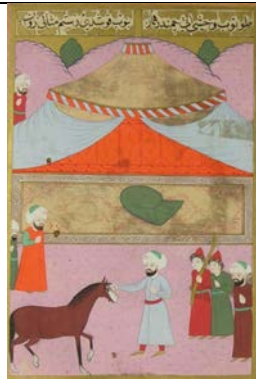

29b ve 30a

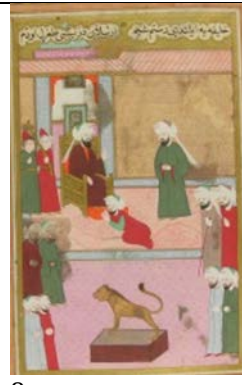
II. Grup. Tarih kitabından çıkan resimler.

6b

6b

8a

7b

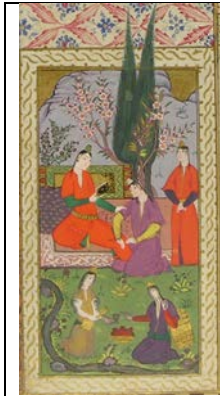

7b

28b

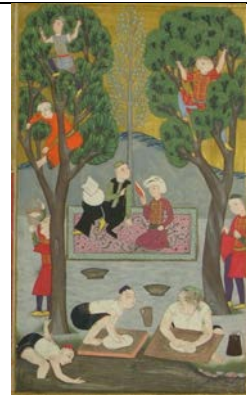
III. Grup. Kır eğlenceleri ve Meclisler.

14a

14a

28a

19a

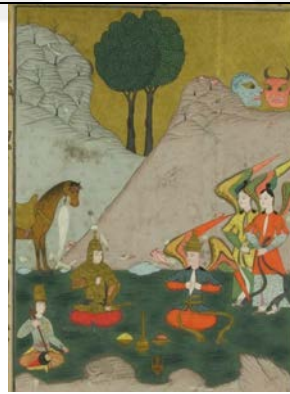
16a

17a

10b

24a

23b

IV. Grup. Av sahneleri.

17a

24a

19b

18b

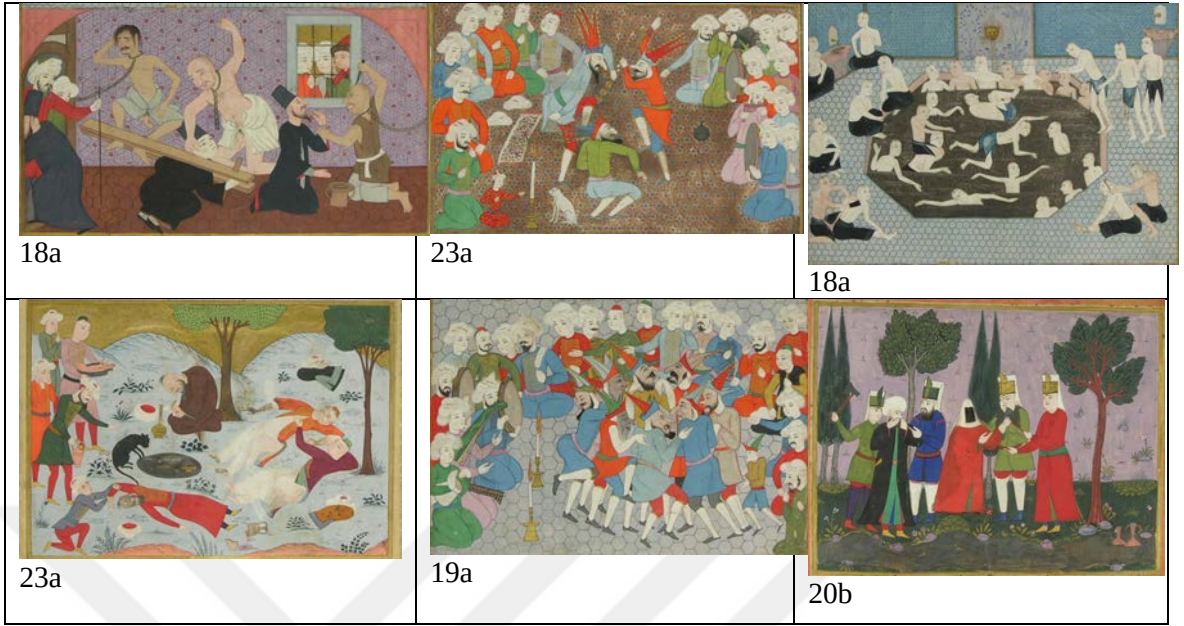

17a

17a

V.Grup. İstanbul'un günlük yaşamından sahneler.

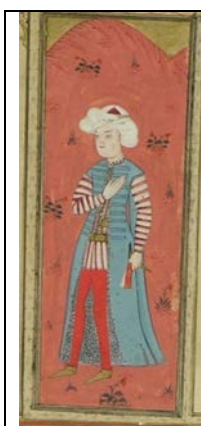
VI. a. Grup. Tek figürler: Sultan portreleri ve saray görevlileri

VI. b. Grup. Tek figürler: Erkek imgeleri

			
15a	10a	10a	16a
			
8b	9a	24b	
			
25a	9a	27a	9a

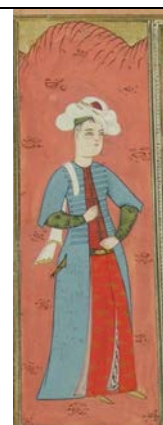
25a

16b

16b

14a

16a

24b

26a

25b

25b

25b

25a

14b

24b

26a

25b

24b

14b

8b

16b

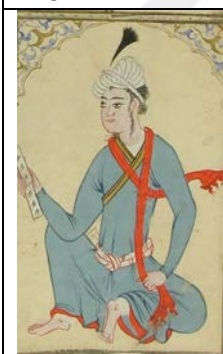
27b

18b

15a

26a

23b

28a

11a

26a

26a

16a

16a

12a

16b

16b

27b

24b

21a

17a

28a

VI. c. Grup. Tek figürler: Kadın imgeleri

8b

27a

27a

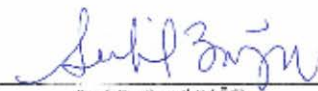
VII. Grup. Hayvanlar, Periler, Çiçekler

VIII. Grup. Kalem-i siyahî resimler ve Boyanmamış resimler.

EK III. Etik Kurul İzni Muafiyeti Formu

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA	
Tarih: 29/05/2017	
Tez Başlığı / Konusu: KÂĞIT SANATLARI VE KALENDER PAŞA: L. AHMED ALİ ÖMÜR	
Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:	
1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır. 2. Biyolojik, toksikolojik, (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve rumeneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve bedensel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları, taramalar, sistematik araştırma çalışmaları) niteliğinde değildir.	
Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulları ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasını gerektirmediğini; aksi durumda doğabilecek her türlü hukukî sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.	
Görevimi saygılarımla arz ederim.	
Adı Soyadı: NİL BAYDAR Öğrenci No: N1C229398 Anabilim Dalı: SANAT TARİHİ Programı: SANAT TARİHİ Statüsü: ☒ Y. Lisans ☐ Doktora ☐ Bitirme Tezi Dr.	29.05.2017 Tarih ve İmza
DANISMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI	
Tezin üzeri Etik Kurul izni gerektir- mektedir. Prof. Dr. Serpil BAĞCI	
Telefon: 0-312-2976860 Detaylı Bilgi: http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr Faks: 0-3122992147 E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr	

EK IV. Orijinallik Raporu

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLIK RAPORU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA	
Tarih: 03/05/2017	
Tez Başlığı: ...Kâğıt Sanatları ve Kalender Pazarı I. Ahmed Albülmü	
Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısmından oluşan toplam ...60... sayfalık kısmına ilişkin, 02/05/2017 tarihinde yabancılık/tez danışmanım tarafından Turnatir adlı imajinal tespit programından aşağıda belirtilen ölçütler kullanılarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % Y'dir.	
Uygulanan filtrelemeler: 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Abartılar hariç/dâhil 4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç	
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın her hangi bir maddesi içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda deşablacak her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.	
Gereğini saygılarımla arz ederim.	
Adı Soyadı: NİL BAYDAR Öğrenci No: N10229398 Anabilim Dalı: SANAT TARİHİ Programı: SANAT TARİHİ Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Hukukîyetlik Dr	03.05.2017 Tarih ve imza N. Baydar
DANİSMAN ONAYI İNGÜNDÜR Prof. Dr. Serpil BAĞCI	

KATALOG

KATALOG NO : 1, Cilt

35x48cm boyutlarındaki cildin dışı koyu kiremit kırmızısı renkli keçi derisi (sahtiyan) ile kaplanmış, salbekli gömme şemse, köşebentler, enli bordür ve bordürdeki küçük şemselerle bezenmiştir. Köşebentlerin ve şemsenin etrafına küçük tığlar geçilmiştir. Bordür, paftalar (küçük şemseler) ve zencerek ile bezenmiştir.

Miklep, kapağın yaklaşık yarısı boyutlarında hazırlanmıştır. Cildin sırtı ve sertabı onarım görmüş, yenilenmiştir (detaylı ölçüler için bkz. cilt analizi).

Hançerî yapraklar, bulutlar, tomurcuklar ve sarmal dallar ile süslenen salbek, şemse ve köşebentler gömme olarak hazırlanmıştır ve kalıpla basılan bezemeler sıvama sarı altın ile kaplanmıştır. Enli bordürdeki bulutlar sarı altın üzerine yeşil altınla, birbirine bağlı hatâyî grubu çiçekler ise gümüşle boyanmıştır. Köşebentlerin ve şemsenin etrafına altın ile küçük tığlar geçilmiştir. Şemse ve köşebentlerden oluşan orta panonun etrafında tek, bordürün dışında çift zencerek ile bezenmiş bir çerçeve yer alır. İç kısımdaki çerçevenin eni 0,5 cm, kapakların dış kısmındaki çerçevenin eni ise 1cm'dir.

Albümün kapak içi çok koyu yeşil (koyu mavi) renkli mat keçi derisi üzerine *mülevven şemse*¹. tekniği ile bezenmiştir. Şemse ve köşebentlere yerleştirilen açık kahverengi deri üzerine kalıp basılmış, kapağın kenarı zencerekli cetvel ile çerçevelenmiştir. Altan ayırma tekniğinde motifler deri rengine bırakılmış, zemin altın yıldız ile bezenmiştir. Dendanlı şemse, köşebentler ve miklebin uç kısmındaki şemse, hançerî yaprakları ve hatâyî grubu çiçek motifleri; salbekler ise bulut motiflerinden oluşan kalıplar ile bezenmiştir. İçten dışa çift sıra cetvel, zencerek ve kenardaki cetvelle çevrilmiştir. İç kapaklar son derce sade olup ince bir işçilikle bezenmiştir.

YAPIM TEKNİĞİ

Kapakların dışını kaplayan koyu kiremit kırmızısı keçi derisi, dıştan kapak içine doğru kıvrılarak yapıştırılmıştır. Kapaklar en az üç kat murakka ile hazırlanmıştır. Cildin dışında gömme şemse için oyulmuş olan mukavva (1.tabaka); ortada taşıyıcı (destek) mukavva (2.tabaka) ve kapakların içini oluşturan ve gömme şemse kısmı hafifçe oyulan mukavva (3.tabaka). kapakların murakka karton kalınlığı 0,5cm'dir.

1.kat mukavva orta panoyu oluşturan salbekli şemse ve köşebentler ile çevresinde 0,5cm çerçeve kalacak biçimde oyulmuştur. Bu mukavva, destek tabakası olan 2. kat mukavvaya yapıştırılmıştır. Bordürün dışında yer alan ve kapağın dış kenarını oluşturan kısım için de, aynı

¹ Nabi Bozkurt, *TDV İslam Ansiklopedisi* c. 38, 2010: 513; Arıtan 1993: 552.

kalınlıktaki murakka ile bir dikdörtgen çerçeve hazırlamıştır. Bunu da yine destek tabakasına yapıştırarak kapağın sınırını belirlemiştir. Daha sonra deriyi yapıştırıp, kalıpları basmıştır. Deri, cildin tüm yüzeyinde tek parça olarak değil, şeritler halinde ve inceltiilerek (tırışlanarak) kaplanmıştır. Orta pano ve çevresindeki çıta tek parça deri ile enli bordürün önce kenardaki çerçevesi sonra da bordürün içi deri ile kaplanmıştır.

Enli bordürün içinde sıralanan küçük şemselerin, orta pano ile kapak kenarındaki kartonu bir arada tutma gibi bir özelliği yoktur. Her bir kapakta, üstte ve altta üçer, sağda ve solda dörder adet olmak üzere on dört küçük şemse bulunur. Bugün albümün arka kapağında görülen tahribat, cildin yapımında kullanılan sıra dışı uygulamayı göstermesi bakımından önemlidir. Arka kapağın etek kısmındaki bordüre yapıştırılan küçük şemselerden bir tanesi kopmuş ve kaybolmuştur (bkz. resim 12). Bu durum cildin yapım tekniğinin, çıplak gözle anlaşılamayacak bir detayını görmemizi sağlamaktadır. Küçük şemseler, cildin kapaklarından bağımsız olarak ayrı birer parça halinde hazırlanmış ve cildin tüm süslemesi bittikten sonra belirlenen kısımlara yapıştırılmıştır. Resim 12’de görüleceği gibi yapıştırmanın daha sağlam olması için küçük şemsenin yapıştırılacağı kısımdaki deri, ortadaki destek (2. kat) mukavvaya kadar kesilerek çıkartılmıştır. Bordürdeki gümüş bezemeler kararmışken, küçük şemsenin altında kalan gümüş kararmamış altın da kirlenmemiştir. Bu nedenle şemsenin çok eskiden değil, yakın bir zamanda düşmüş olma ihtimali yüksektir. Küçük şemselerin yüksekliği, orta pano ve çerçeveler ile aynı seviyede olacak biçimde ayarlanmıştır. Gömme olarak hazırlanan kartonun et kalınlığı kırmızıya boya ile kapatılmıştır. Bu küçük şemseler, yüzeyin bir parçasıymış gibi algılanmaktadır. Kalender’in malzemelerin birbirine kaynaştırılması sanatını ciltte de kullandığını söylemek mümkündür. Şemse, köşebent ve çerçevelerdeki kartonun et kalınlığı ise üzerine kaplanan derinin içe doğru kıvrılması ile kapatılmıştır.

Orta panonun etrafında tek, bordürün dışında çift zencerek ile çevrelenen bezemede sarı ve yeşil altın ile gümüş kullanılmıştır. Salbekli şemse, köşebentler ve bordürlerin gömme olarak tasarlanmış; orta panoyu ve bordürü çevreleyen 5mm enindeki çerçeve ve küçük şemseler yüksek bırakılmıştır. Zemin rengindeki deri ile hazırlanan küçük şemselerin üzerinde sarı altın ile bezenmiş hatâyî motifi yer alır. Küçük şemselerin etrafı çift sıra cetvel ile çevrilmiştir.

Bordürde Çin bulutları yeşil altın, zemin sarı altın, hatâyîler ve hatâyîleri birbirine bağlayan dallar gümüş ile yapılmıştır. Küçük şemselerin üzerindeki hatâyî motifi gömme olarak tasarlanmıştır. Karton, çeperde 1.5mm kalacak şekilde, 1mm derinliğinde oyulmuş, deri bunun üzerine kaplanmış ve motif basılmıştır. Bu şekilde gömme olarak yapılan bezemelerin, aşınma nedeniyle tahrip olması engellenmiş olmaktadır.

İç kapağı oluşturan kartonun şemse ve köşebenti yüzeyden 1mm kadar derindir. Şemse ve köşebentlerde kapak derisinden farklı renkte bir deri kullanılmıştır. Kapak içine yapıştırılan deri mat ve ince olduğu için, kapak içindeki deri üzerinde, tıraşlama² izleri görülür. Şemse ve köşebentler, motifler deri renginde kalacak şekilde alttan ayırma tekniği ile bezenmiştir. Kapakların kenarları altın yaldız cetvel ve zencerek ile çevrilmiştir. Mıkletin içi de kapaklarla aynı biçimde bezenmiş olup mıkletin ucunda şemse yer alır.

GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR

Kapaklar ve sertab zaman içinde onarım görmüştür. Cildin sırtı ve sertabı koyu bordo renkli keçi derisi ile yenilenenmiş, deri en dıştaki cetvelin üzerini 3mm kadar örtecek şekilde kapakların üzerine yapıştırılmıştır. Sertabın orijinal derisi yenilenen derinin üzerine monte edilmiştir. Özenli yapılan onarım için kapaklardaki orijinal derinin kenarları kaldırılmış, onarım derisi bu 2-3mm'lik açıklığa yerleştirilerek orijinal deri tekrar yüzeye kapatılmıştır. Sertap onarımı dış yüzden yapılarak kenarları içeriye doğru kıvrılmıştır. Daha sonra da, iç kısım onarılmıştır. Sertab için onarımda da ince karton kullanılmış, orijinal sertab parçaları da kartonları ile birlikte yeniden monte edilmiştir.

BOZULMALAR

Cildin yüzeyinde çizilme, aşınma, küçük parça kayıpları, böcek pislikleri, köşelerde tabakalara ayrılma, soyulma, gümüşte kararma görülür. Ön kapakta ortadaki ince çerçeve tahrip olurken, arka kapak yüzeyindeki soyulma ve aşınma, eserin yatay depolanması sırasında sürtünmesinden kaynaklanmıştır.

Kapak içine en dışa çekilen zencerek, kösteğin altında kaldığından, yan kâğıt üzerine yapıştırılan kösteğin onarım sırasında eklendiği anlaşılır. Onarım sırasında kapak içindeki deri, kenardan kaldırılarak köstek, 1cm kadar içine yapıştırılmıştır.

YAYIN

Atbaş, 2014, s. 74-81.

Bağcı, 2013, s. 263.

² “Tıraşlama” derinin “bıçkı” adı verilen bıçaklarla inceltilmesi işlemidir.

Cilt Analizi, Ön ve Arka Kapak Bozulmaları

Ön Kapak (üst kapak, üst kab). Dışı ve içi

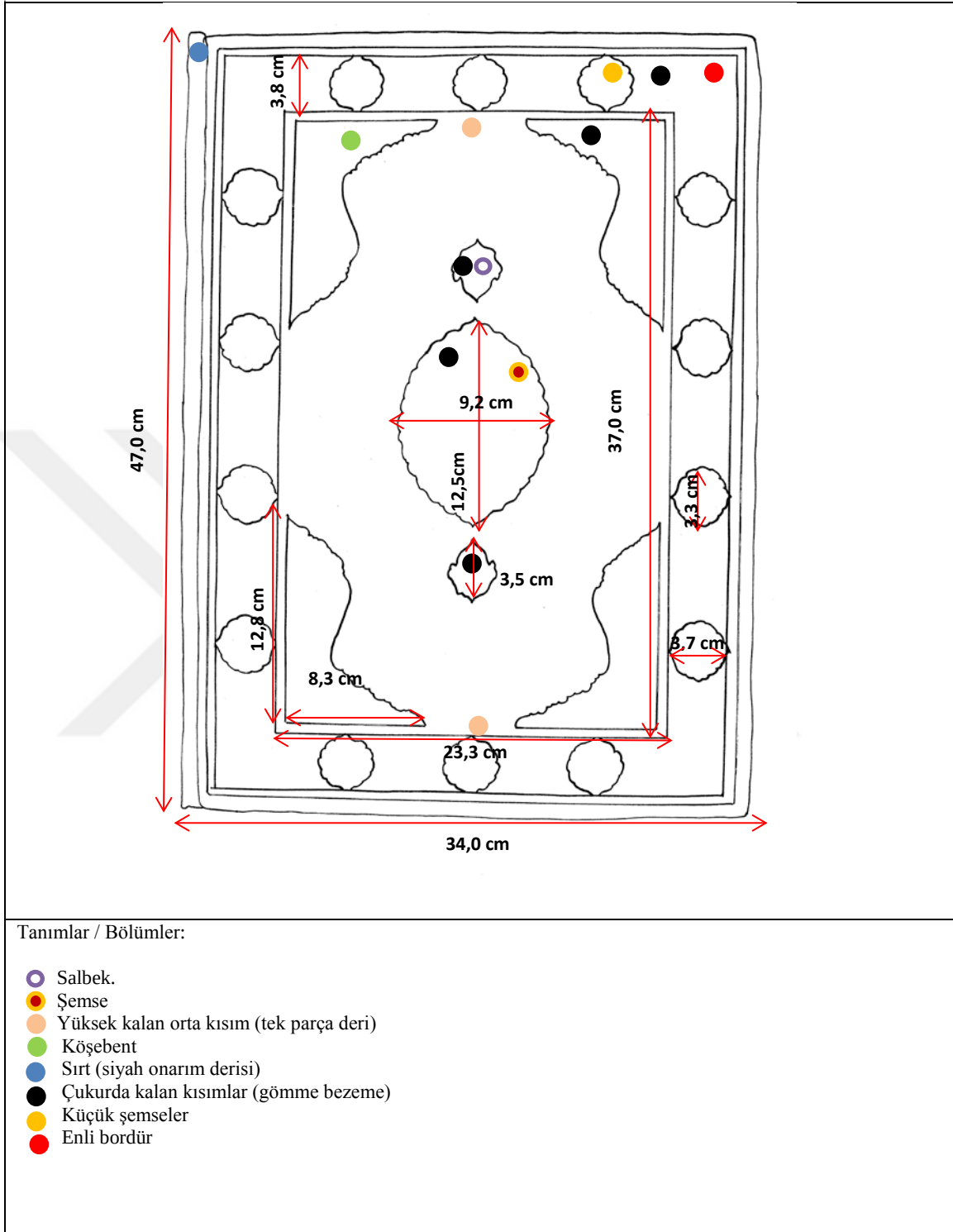

Arka Kapak. Dışı ve İçi.

Bozulma / Tahribat:

- Aşınma, soyulma
- ➔ Böcek deliği.
- Onarım derileri.
- ➔ Eksik kısım
- Gümüş kararması
- Küçük parça kayıpları, murakka kartonda tabakalara ayrılma.

Cildin Analizi, Ön kapak dışı

KATALOG NO : 2, y. 1a, Halkârî bezemeli zahriye

Sayfa krem renkli, aharlı, mühreli, heterojen hamurlu, doğu kâğıdıdır ve üzerine halkârî tekniğinde bezeme yapılmıştır. Sayfanın ortasında yer alan salbekli şemsenin dört köşesine, uçları birbirine değen köşebentler yerleştirilmiştir. Çevresi cedvel ve bir ara pervaz ile geçilen orta panonun dışında da kalın bir cedvel kullanılmış, pervaz da hatâyî grubu motifler ve yapraklarla halkârî tekniğinde bezenmiştir.

YAPIM TEKNİĞİ

Salbekli şemse, köşebentli ve bordürlü olarak cildin kapağını andıran bir tasarımla, halkârî teknikle bezenmiştir. Bu sayfada albümün diğer sayfalarındaki halkârî bezemeden farklı, 1b, 5a (orta pano), 5b, 7a, 32a ve b'deki bezemelerle benzerlik görülür. Sol alt köşede gayet küçük kütüphane demirbaş mührü yer alır.

Şemse ile köşebentler arasında kalan boşlukta pergelin batırıldığı noktaları görmek mümkündür. Sayfa 2mm daha uzun hazırlanmış ve kıvrılarak 2b'nin dibine yapıştırılmıştır. Çeyrek simetrik biçimde tasarlanan bir şemse içindeki hatâyî ya da rûmî motiflerin, simetrilerinde de birbirinin aynısı olması beklenir. Ancak, burada motifler birbirinden farklıdır. Pervazda da benzer motifler birbirinden farklı işlenmiştir.

BOZULMALAR

Sayfanın sol alt kısmında böcek tahribatı olmuş, onarım sırasında b yüzünden tamamlama yapılmıştır. İlk sayfa olması ve diğer sayfalara göre daha ince bir kâğıttan yapılmış olması nedeniyle sol alt köşesinde kirlenme ve yıpranma söz konusudur. Pervazın üst kenarında kâğıt

birleşme kenarı gibi görünen kısım, 1b sayfasındaki başlık tezhibinde kullanılan yeşil boyanın okside olması nedeniyle, 1a yüzüne kahverengi bir iz olarak geçmiştir. Bu hafif dikdörtgen biçimde kahverengi çizgi olarak, şemsenin hemen üzerinde de görülmektedir.

Onarım sırasında kapak içine köstek ile yapıştırılmış olan krem renkli doğu kâğıdından yapılan yan kâğıt, 2a'nın dip kısmına da yapıştırılmıştır. Bu şekilde 180 derece açılması mümkün olmayan sayfa, yan kâğıt ile birlikte hareket etmektedir. Sol alttaki küçük TSM mührünün böcek tarafından tahrip edilmemiş olması, bu aidiyet mührü basılmadan önce bir gümüşbalığı böceği tahribatı oluştuğunu göstermektedir.

YAYIN

Bağcı, 2013, s. 257.

KATALOG NO : 3, y. 1b, Tezhipli serlevha.

Başlık tezhibi ile taçlandırılmış ve yedi sayfa olarak tasarlanan nesih hat ile yazılan önsözün ilk sayfasıdır ve önsözün içeriği doğrudan albümün kendisi ile ilişkilidir. Başlık tezhibinde zeminde lacivert ile iki renk altın, mat ve parlak olarak kullanılmıştır. Rumiler, hatâyî grubu çiçekler, yapraklar, penç ve goncalarla yapılan tezhipte beyaz, sarı, mavi, kırmızı, turuncu renkler kullanılmıştır. Albümün diğer sayfalarındaki halkârî bezeme fırçasına göre daha kaba ve özensiz bir işçilik olduğu söylenebilir. Aynı üslupta bezeme ayrıca 5a-b, 7a, 32a ve b sayfalarında da görülmektedir.

Ortada boş bırakılan mat altın üzerine üstübeç ile altı satır yazı yazılmıştır. Tezhibi çevreleyen iç içe iki ara suyundan siyah olanın içi beyaz “artı” işareti, yeşil olanın içi mavi dört nokta ile bezenmiştir. Tezhibin tığı mavi ile yapılmıştır. Pervazdaki halkârî bezemede de hatâyî grubu çiçekler ve yapraklar kullanılmıştır. Satır araları içbükey beyn’es sûtûr tekniği ile doldurulmuş, etrafı tahrirlenmiştir. Duraklar kırmızı ve mavi noktalarla altıya bölünmüş, bölümler siyah ile çizilmiştir.

YAPIM TEKNİĞİ

Krem renkli, aharlı, mühreli, heterojen hamurlu, doğu kâğıdı üzerine başlık tezhibi ve halkârî bezeme yapılmıştır. Siyah karbon mürekkebi ve nesih hat ile 10 satır olarak yazılmıştır. Şemse ile köşebentler arasında kalan boşlukta pergelin batırıldığı noktaları sayfanın bu yüzünden de görmek mümkündür. Tek parça kâğıttan yapılan sayfanın pervazındaki halkârî, alt ve sağ kenarda boşluk bırakılarak yapılmıştır.

Metin, renklendirmeden kullandığı krem rengi, kalınlıkları 0,21 - 0,26 mikron arasında değişen, homojen hamurlu, el yapımı doğu kâğıdı üzerine yazılmıştır. Kâğıtlar ışıklı düzenek ile incelendiğinde saz saplarından yapılmış bir süzgeç kullanıldığı anlaşılmış, 1cm/6 adet sık aralıklı çizgi görülmüş, geniş aralıklı süzgeç izi tespit edilememiştir. Metin, farklı kalınlıklarda üç altın cedvel ile sınırlandırılmıştır.

1b ve 2a arasında görülen dikişin, pembe renkli dikiş ipi ile dört duraklı zincir dikişi şeklinde yapıldığı tespit edilmiştir. Ancak bu dikişin, albümün onarımı sırasında yapıldığı düşünülmektedir. Aynı iple şirazenin kolon dikişi de yapılmıştır. İlk yaprağın dip kenarı uzun bırakılmış, kıvrılarak 2b’nin dip kısmına yapıştırılmıştır. Dikiş de buradan yapılmıştır.

BOZULMALAR

Sayfanın sağ alt kenarında, böcek tahribatı için açık renkte kâğıt ile tamamlama yapılmıştır. Başlık tezhibinde ara suyu olarak kullanılan yeşil renk, hafif de olsa bozulmaya uğrayarak sayfanın arka yüzüne kahverengi olarak geçmiştir.

YAYIN

Bağcı, 2013, s. 256.

KATALOG NO : 4, y. 2a - 4b, Önsöz

Nesih hat ile siyah mürekkeple yazılmış, cetveli, pervazı halkârî bezemeli önsöz sayfalarıdır. Halkârî bezemede hatâyî grubu çiçekler ve yaprak motiflerinin içinde kalan küçük boşluklar, pembe renk mürekkep (boyar madde) ile renklendirilmiştir. 3a ve 4a sayfalarında kullanılan pelengî (pelenk, kaplan çizgileri)³ motifleri, zerefşan tekniği ile bezenmiştir.

YAPIM TEKNİĞİ

Krem renkli, aharlı, mühreli, heterojen hamurlu, doğu kâğıdı üzerine, siyah karbon mürekkebi ve nesih hat metin yazılmış, yazı alanı dışında kalan pervazlar halkârî tekniği ile bezenmiştir. 15 satır yazı yazılmıştır. Bazı kelimeler altın ile yazılmıştır. Yazının etrafını çevreleyen altın cetvel, içte bir dışta iki siyah cetvel ile tahrirlenmiştir. 3. yaprağın dip kısmı 3mm uzun bırakılarak 4b dip kısmına binecek şekilde yapıştırılmıştır. Albümün 1b, 5a ve b, 7a, 32a ve b sayfalarındaki halkârî bezeme fırçasına göre çok daha ince ve özenli bir işçilik görülmektedir. Bu sayfalardaki bezemeler hariç, diğerleri aynı incelikte yapılmıştır. Desenler için kalıp kullanılmıştır.

Halkârî bezemenin etrafında bırakılan boşluk sayfanın her tarafında aynı değildir. Sayfanın baş kısmında 2,8cm'lik boşluk bırakılmışken ön kenarda 1,1cm ve etek kısmında 0,8cm boşluk bırakılmıştır. Halkârî bezemenin sınırlarını belirlemek üzere sivri uçlu bir alet ile (biz) çizgi çekilmiştir.

Dört duraklı zincir dikişi ile dikildiği görülen formada pembe dikiş ipleri tespit edilmiştir. Ancak bu dikişin, albümün onarım sırasında yapıldığı düşünülmektedir. Aynı iple şirazenin kolon dikişi de yapılmıştır.

³ Birol, İnci Ayan, "Çintemani, pelenk", *DİA*, 2012, cilt:41, s. 61-62.

BOZULMALAR

Sayfalar kolon dikişlerinden, dikişten ve birbirinden ayrılmıştır. Tüm sayfalarda, sol alt köşede, sayfanın çevrilmesi sırasında oluşan gri kir tabakası görülmektedir. Ayrıca etek kısmında küçük parça kayıpları görülmektedir. Sol alt kenarda böcek tahribatı, 2b sayfasının dip kısmındaki halkârî motiflerin altında dökülme görülmektedir. Dikiş ipliği görülmekle birlikte kolon dikişleri kopmuştur.

YAYIN

Önsözün transkripsiyonu ve İngilizce çevirisi yayınlanmıştır. Bağcı, 2013, 296 – 306.

KATALOG NO : 5, y. 5a, Vasl ve kat'ı tasarım

Dikdörtgen orta panonun ortasında yer alan yuvarlak kat'ı şemse, üç sıra kenarsuyu ile çevrilmiştir. Albümün 29b, 30a ve 30b sayfalarında kat'ı şemse örnekleri görülür.

YAPIM TEKNİĞİ

Sayfa, tek parça sarı renk kâğıtla hazırlanmış olan pervaz, orta panoyu oluşturan beyaz kâğıtla aynı kesilerek hazırlanan kat'ı şemse ile iki sıra pembe kenarsuyu arasına yerleştirilmiş siyah beyaz damalı kenarsuyundan oluşur. Pervaz, iri hatâyî grubu çiçekler ve yapraklarla, halkârî tekniğinde bezenmiş, sayfanın kenarı ile arada boşluk bırakmak için biz ile çizilen çizgilerin üzerine de bezeme yapılmıştır. Üst kenarda halkârî bezeme sayfanın ucuna kadar yapılmış, boşluk bırakılmamıştır.

Şemse, göbekteki on yapraklı çiçek deseninden açılarak birbiri ile kesiştirilen 20 daire biçiminde tasarlanmıştır. Her bir dairenin et kalınlığı 2mm olacak biçimde, aralarda kalan baklava ve kare şekiller oyularak çıkarılmıştır. Boşaltılan bu alanlarda dıştan içe doğru yeşil, şekerrenk, mavi, sarı, şekerrenk, mavi ve yeşil küçük kâğıtlar görülür. Yapım sırasında, önce renkli küçük kâğıtlar destek kâğıdı üzerine yapıştırılmış sonra da kat'ı olarak hazırlanan şemse bunların üzerine yerleştirilmiştir.

Dairelerin birbirleri ile kesiştiği tüm köşeler küçük dört yapraklı altın çiçeklerle bezenmiş, ayrıca tüm renkli kâğıtların üzerine de altın ile havalı tezhip ile küçük çiçekler yapılmıştır. Kat'ının kenarları altın cetvel ile çevrilmiştir.

Orta panonun şemse dışında boş kalan kısımları, halkârî teknikle yapılan iri hatâyî grubu çiçekler ve yapraklarla bezenmiş, iç kısmına altın cetvel çekilmiştir. Orta panoyu çeviren dört parça şekerrenk kâğıt şeritten oluşan kenarsuyunun dış tarafında, siyah beyaz kâğıtlardan hazırlanan damalı kenarsuyu yer alır. Damalı kenarsuyunun köşeleri şekerrenk küçük kâğıtlarla tamamlanmıştır. En dışta da yine dört parça pembe kâğıt şeritten oluşan kenarsuyu yer alır. Kenarsularının iç ve dış kenarları, kalın altın cetvellerle çevrilmiştir (bkz. s.12).

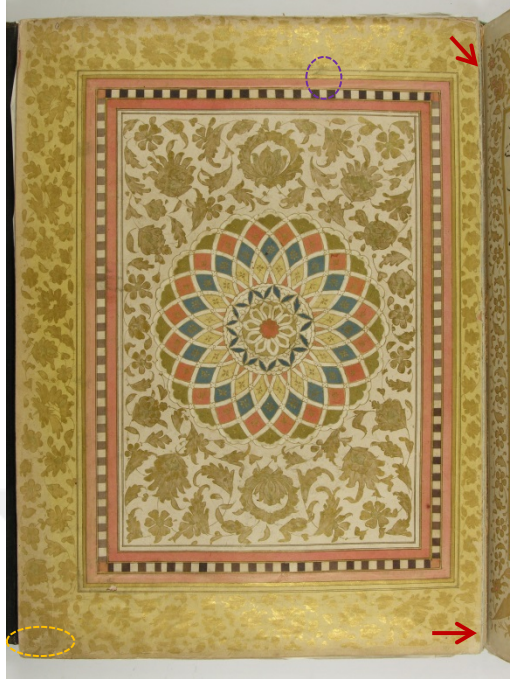
BOZULMALAR

Kirlenme, böcek deliği, gümüşcül böceği tahribatı tespit edilmiştir. Sayfa boyutları diğer sayfalara göre küçüktür.

YAYIN

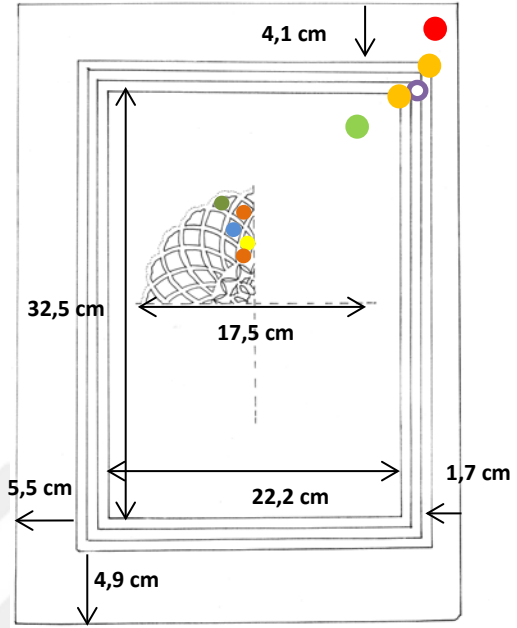
Çağman, 2014, s. 154.

Yaprağın Analizi, 5a

Bozulma / Tahribat:

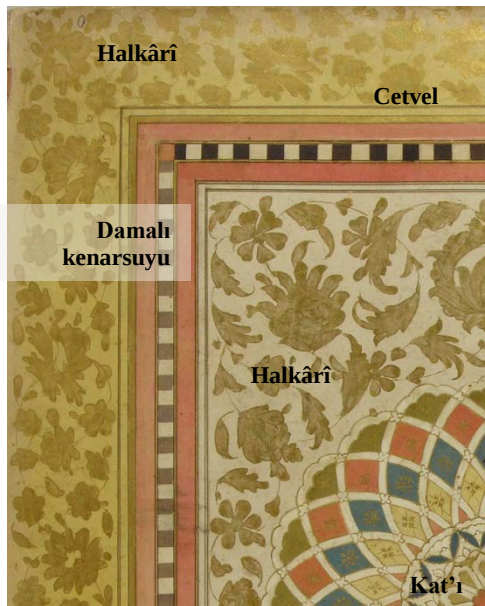
- Gümüşçül böceğinin tahribatı.
- Eski onarım ve yapıştırıcı kalıntısı.
- Cedvel dağılması.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz tek parça sarı renk kâğıt.
- Pembe renk kenarsuyu
- Damalı kenarsuyu (siyah ve beyaz renkler, köşeler şekerrenk kâğıt).
- Orta pano boşluğu, beyaz kâğıt, tek parça.
- Kat'ı şemsenin boşluklarına yerleştirilen küçük kâğıtlar (dıştan içe, yeşil, şekerrenk, mavi, sarı)

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler

Sayfa: 47,2 x 34,2 cm
Orta pano: 38,4 x 28,0 cm
Madalyon çağı: 17,5 cm

KATALOG NO : 6, y. 5b, Yazı

Sayfada Sultan Ahmed'in, krem renk kâğıt üzerine siyah mürekkeple, 24 satır olarak kendi el yazısıyla yazdığı Hz. Muhammed'in hadislerinin yer aldığı metin, klasik tezhip ile düzenlenerek dikdörtgen bir pano olarak tasarlanmış ve albümün başına yerleştirilmiştir.

	Dikdörtgen bir pano şeklinde yazılan yazı klasik tezhip ile süslenmiştir. Klasik tezhipte, mavi, açık mavi, siyah, turuncu, kırmızı, pembe ve yeşil renkler kullanılmıştır. Son satırda, <i>Ketebuhu İmâmü'l-Müslimîn Sultân Ahmed Hân</i> yazar.
---	---

YAPIM TEKNİĞİ

Şekerrenk dört parçadan oluşan pervazın kenarları kesilmiştir. Dip kısmında, sayfa kenarı ile bezeme arasında boşluk bırakmak üzere sivri uçlu bir aletle çizgi çekildiği görülür.

Krem rengi kâğıt üzerine siyah mürekkep ile 24 satır olarak yazılmış olan yazının satır aralarında beyn'es sûtûr uygulanmıştır. Ayrıca yazının baş ve son kısımlarında ince dikdörtgen alanlar yaratılarak bu kısımlar mavi ve siyah zemin üzerine klasik tezhip ile bezenmiştir. Yazının dışında sağ ve solda kalan genişçe dikdörtgen alanlar da birbirini takip eden rûmî ve çiçek motifleri ile mavi, kırmızı mürekkep ve altınla bezenmiştir. Hem yazının üst kısmında hem de altında koltuk tezhibi için alanlar yaratılmış, bu kısımlar klasik tezhip ve altın ile havalı tezhip ile bezenmiştir. Bazı koltuk tezhipleri yalnızca kırmızı ve altın cetvelle çevrilirken, bazıları da “+”,-“ işaretlerle doldurulan ara suyu ile çevrilmiştir. Yazının kenarında bırakılan 5mm'lik boşluk, krem rengi bir kenarsuyu olarak algılanır.

BOZULMALAR

Kirlenme, böcek deliği, gümüşcül böceği tahribatı tespit edilmiştir. 5a yüzündeki kenarsuyunun izleri görülür. Sayfa boyutları diğer sayfalara göre küçüktür.

YAYIN

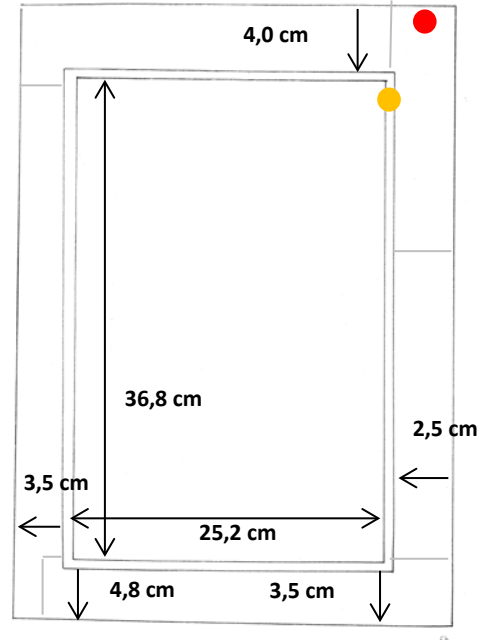
Bağcı, 2013, s. 263.

Yaprağın Analizi, 5b

Bozulma / Tahribat:

- Gümüşçül böceğinin tahribatı.
- Eski onarım ve yapıştırıcı kalıntısı.
- 5a kenarsuyunun izi.
- Kahverengi leke.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz şekerrenk dört parça kâğıt.
- Beyaz renk kenarsuyu (yazının yazıldığı kâğıdın devamı olabilir).

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler

Sayfa: 47,2 x 34,0 cm
Orta pano: 39,6 x 27,4 cm
Yazı: 36,5 x 25,2 cm

KATALOG NO : 7, 6a, yazı, kat'ı ve vasl.

Orta panoda düzensiz biçimde istiflenen yazıda, Araf suresi 173 – 176. ayetler yer alır. Krem renk kâğıt üzerine guaj boyalarla ve altın ile bezeme yapılmıştır. Sayfa, içten dışa doğru yazı ve içindeki klasik tezhip bezeme, üç sıra kenarsuyu, kat'ı olarak hazırlanmış kûfî yazıdan oluşan bir ara pervaz, yine üç sıra kenarsuyu ve pervazdan oluşur.

YAPIM TEKNİĞİ

Sayfa kat'ı ve vasl sanatlarının birlikte kullanıldığı, ince işçilikle hazırlanan özel tasarımlı sayfalardan biridir. Yazının çevresindeki geometrik bir tasarımı andıran ara pervaz, aslında istifli kûfî yazıdır. Sayfa dıştan içe sırasıyla pervaz, siyah beyaz damalı kenarsuyu; sarı ve yeşil kenarsuları, kûfî ara pervaz, sarı, bej ve pembe kenarsuları ve yazı olarak 5 kısımda tasarlanmıştır. Şekerrenk tek parça kâğıttan oluşan pervazdaki halkârî bezemenin sayfa kenarı ile arasında boşluk bırakmak üzere sivri uçlu bir aletle çizgi çekildiği görülür. Pervazın kenarı, siyah-beyaz damalı kenarsuyunun altından, sarı bordüre kadar uzanmaktadır. Pervazın sağ alt köşesinde su lekesi gibi duran kısım, boyanmış kâğıdın kenarındır.

Kûfî yazının çevresini (içten dışa) yeşil, dört parça kâğıttan oluşan sarı ve siyah-beyaz damalı kenarsuyu çevrelemiştir. Damalı kenarsuyunun köşeleri pembe küçük kare kâğıtlarla tamamlanmıştır. Yeşil kenarsuyu üzerine kırmızı ve açık yeşil boyalarla cetvel çekilmiştir. Tek parça bej rengi kâğıttan kesilen (oyulan) kûfî yazı, değişik renklerde boyanmış kâğıtlar üzerine yerleştirilerek farklı bir etki yaratılmıştır. Sayfanın üst tarafındaki yazı iki satırdır. Satırları ayırt etmek için yazının altına iki farklı renk kâğıt yerleştirilmiştir. Alt satır için yerleştirilen yeşil kâğıt, bej rengi kâğıdın da rengini değiştirmiştir. Yazının çevresindeki bej rengi kenarsuyu, kûfî yazının kesildiği kâğıdın devamı olabilir. Kûfî yazının içinde beyaz üzerine mavi ve pembe renk

ile düzeltmeler yapılmıştır. Yuvarlak harflerin boşluklarını göstermek için küçük kareler kullanılmış, bunlar da farklı renklerle “x” biçiminde bezenmiştir.

Farklı yönlerde yazılan yazının satır aralarına beyn'es sûtûr uygulanmıştır. Altın ve kırmızı cetvellerle bölünen yazı, klasik tezhipte bezenmiştir. Yazı dört parça kâğıt şeritten oluşan pembe kenarsuyu, bej renkli kâğıttan yapılan kenarsuyu ve dört parça kâğıttan hazırlanmış sarı kenarsuyu ile çevrilmiştir. Pembe kenarsuyu atlamalı olarak altın ve gümüşle yapılmış küçük çiçek ve yapraklarla; bej olanı gümüş diğerleri altın ile “s” ve “z” şekilleri ile bezenmiştir.

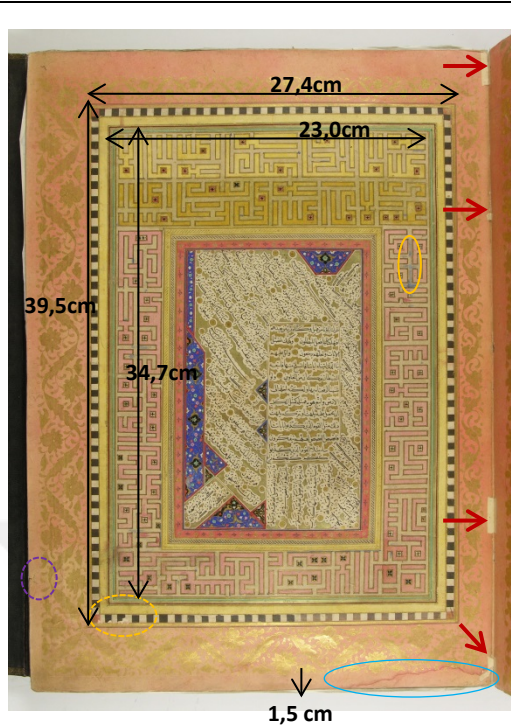
BOZULMALAR

Böcek tahribatı vardır. Sayfanın dip kısmında sarı küçük kâğıtlarla onarımlar yapılmıştır. Sol alt kenarında küçük bir yırtık ve cetvellerde dağılma görülür.

YAYIN

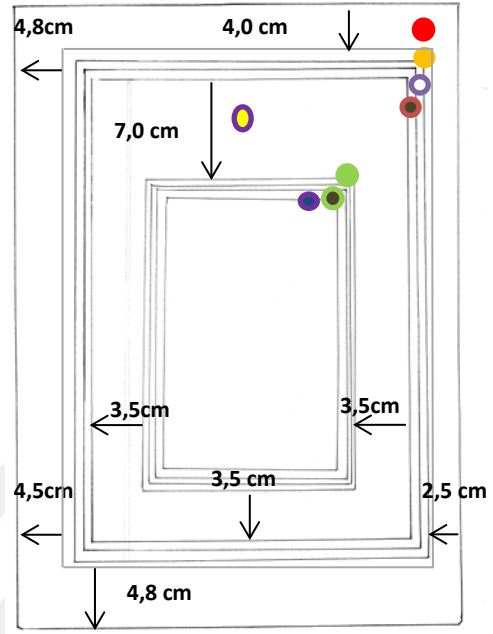
Bağcı, 2013, s. 263.

Yaprağın Analizi, 6a

Bozulma / Tahribat:

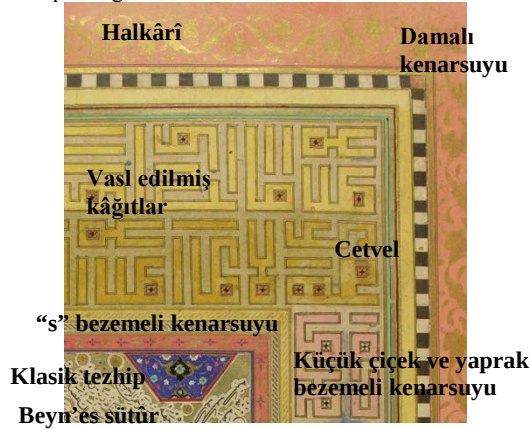
- Düzeltmeler, mürekkep lekesi.
- Yırtılma.
- Gümüşçül böceğinin tahribatı.
- İki kağıdın yapışma kenarı.
- Eski onarım ve yapıştırıcı kalıntısı.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz şekerrenk tek parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (beyaz ve siyah, köşeler kiremit rengi).
- Sarı renk kenarsuyu, dört parça kâğıt.
- Yeşil renk kenarsuyu
- Ara pervaz şeklinde düzenlenen kûfî kat'ı yazı.
- Sarı renk dört parça kenarsuyu.
- Bej renk ince kenarsuyu (kat'ı olarak kesilmiş yazının kenarı olabilir)
- Pembe renk kenarsuyu, tek parça kâğıt.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler

Sayfa: 47,2 x 34,0 cm
Orta pano: 39,6 x 27,4 cm
Yazı: 20,5 x 13,0 cm

KATALOG NO : 8, y. 6b, İki resim

Sayfaya yatay yerleştirilen, Osmanlı tarihinden Yalvac ve Kurtarı Beyler'in yaşamlarından sahneler anlatan iki resim, yazıları ile birlikte arada boşluk olmayacak şekilde yerleştirilmiştir. Aynı renk paletinin kullanıldığı resimlerin çevresi halkârî bezeme ile süslenmiştir. Resimler guaj boya ile yapılmıştır.

	<i>Âl-i Osman ecdadından Yalvac Beğ fukaraya tasadduk ve libâs verdiğüdür İder idi Yalvac sahib-i ata mesâkin ve eytama bezl ü seha</i> Yüce Osmanlı ceddinden Yalvac Bey, örf üzere fakirlere sadaka ve elbise vermesidir, Hediye vermeyi seven Yalvac, tüm evlere ve yetimlere cömertliğini gösterirdi. <i>Âl-i Osman ecdadından Kurtarı Beğ kılıç ile Bolad Çengin kolun haldığıdur. İdindikde Kurtarı Beğ azm-i cenk, dayanmazdı tığına Pûlâd-çeng</i> Yüce Osmanlı ceddinden Kurtarı Beğ'in kılıç ile mahareti alanda üstündür. Kurtarı Beğ cenk etmeye başladığında onun kılıcına sağlam çelik pençeler bile dayanmazdı.
--	--

Padişah portreleri gibi albümün başına ve sonuna yerleştirilen ve konusunu Osmanlıların ataları ve Kayı boyunun ileri gelenlerinden alan, tamamlanmamış bir tarih kitabından çıkan resimlerden bu albümde altı adet kullanılmıştır⁴ (aynı kitaptan çıkan sayfalar için bkz. kat. no. 10, 11 ve 52, 7b, 8a ve 28b).

YAPIM TEKNİĞİ

İki resim, bir kâğıt üzerinde yan yana yapıştırılmış, üste kırmızı mürekkep ile genel başlıklar yazılmış, alta siyah mürekkeple betimlenen sahne anlatılmıştır. Siyah mürekkeple yazılan yazıların kenarları altın ile çevrelenmiş (cetvel çekilmiş) ve altın ile bulut içine alınmıştır. Resimleri içten dışa doğru çevreleyen 6 parça şekerrenge kâğıt şeritten oluşan kenarsuyu ve siyah-sarı renkli damalı kenarsuyu, şekerrenge pervazın üzerine monte edilmiştir. Damalı kenarsuyunun köşeleri beyaz küçük kare kâğıtlar ile tamamlanmıştır. Pervaz 5 kâğıt şeritten hazırlanmıştır. Pervazın üç kenarında biz ile yapılmış çizgiler bulunmaktadır. Halkârî bezeme bu sınırlara kadar yapılmıştır.

⁴ Bağcı makalesinde, *Oğuzname*'nin bir özeti şeklinde, Bayati Hasan b. Mahmud tarafından kaleme alınan bir Osmanlı silsilenamesi olan ve Osmanlıların ataları ve Kayı boyunun ileri gelenlerinden söz edilen *Câm-ı Cem-âyîn*'den çıkma resimler olabileceğini belirtir. Bkz. Bağcı, 2013, 266. Ayrıca bu resimli tarih kitabı ve tasvirlerinden örnekler için bkz. Bağcı ve diğerleri, 2006, s. 152-55.

Orta panonun iç kısmındaki geniş altın, resimlerin üzerinden çekilmiştir. Damalı kenarsuyunun dışına da geniş altın cetvel çekilmiş ve bunun dışındaki tüm birleşim kenarları ince altın cetvelle geçilerek gizlenmiştir. Tüm altın cetveller tahrirlenmiştir.

BOZULMALAR

Resimlerin ortasına kadar gelen kahverengi iz, miklebin izidir. Her iki resimde de kurşun beyazı bozulması, boya dökülmesi, su lekesi, gümüşcül böceği tahribatı görülmektedir. Sayfanın dip kısmında ve ön kenarında koyu krem rengi kâğıtla yapılmış onarımlar mevcuttur.

YAYIN

Bağcı, 2013, s. 266.

Bağcı ve diğerleri, 2006, s. 225.

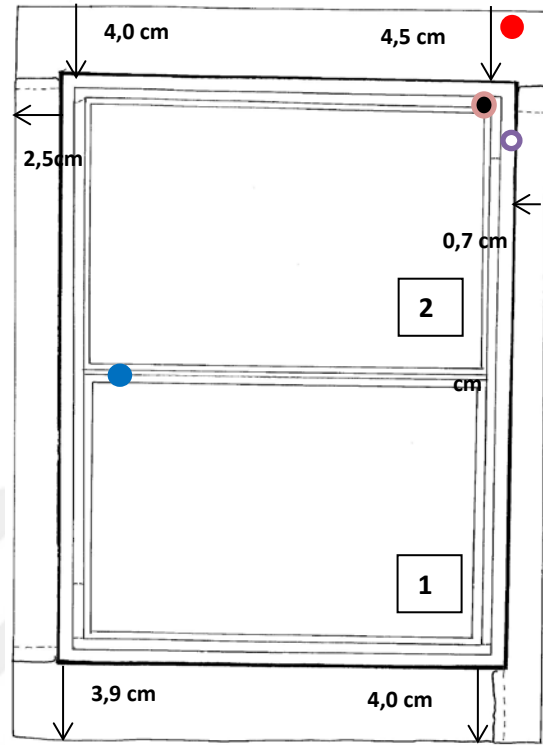
Fetvacı, 2015, s. 150-151.

Yaprağın Analizi, 6b

Bozulma / Tahribat:

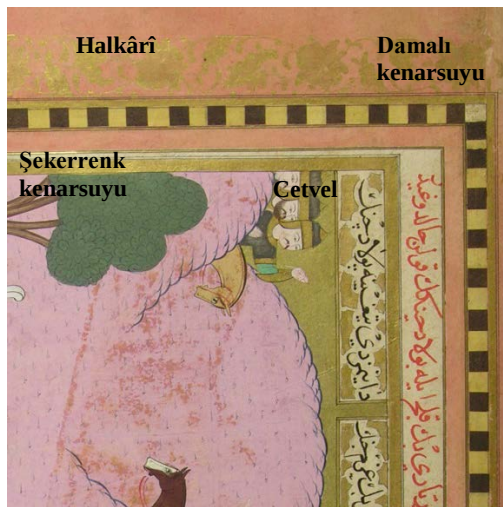
- Su lekesi
- Gümüşçül böceği hasarı.
- Kurşun beyazı kararması.
- ← Miklebin izi.
- ← Eski onarımlar

Vasıl edilen kısımlar:

- Pervaz, şekerrenk, 5 parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (sarı ve siyah renk, köşelerde beyaz kâğıt).
- Orta pano zemini, 2 parça kâğıt.
- Şekerrenk kenarsuyu, altı parça kâğıt.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler

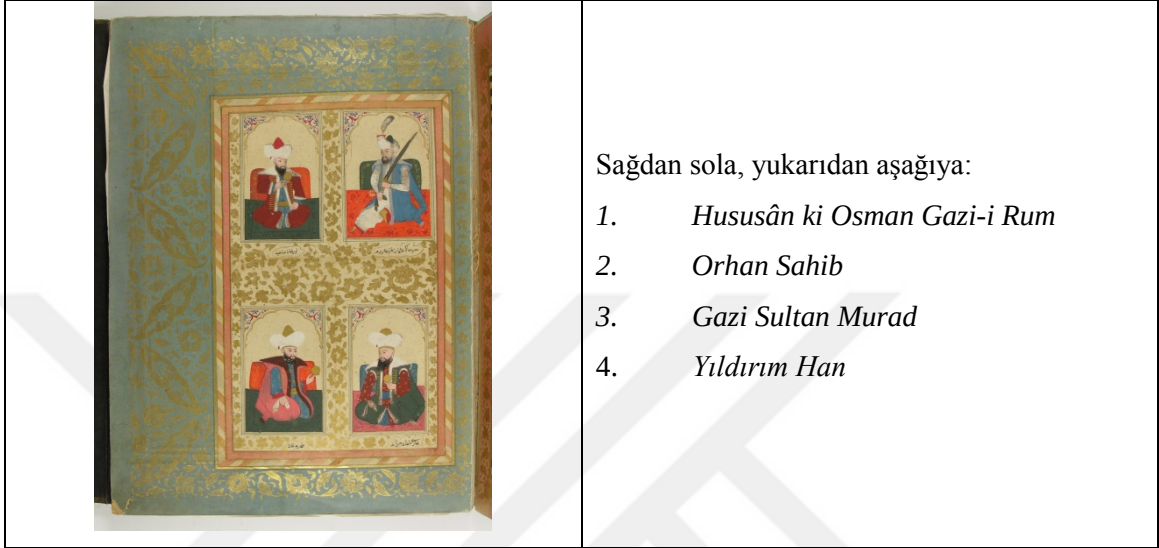
Orta pano (en x boy): 38,9 x 31,2 cm

Resimler (en x boy):

1. 17,2 x 26,0 cm
2. 17,2 x 26,0 cm

KATALOG NO : 9, y. 7a, Dört resim

Orta panoya dört padişahın oturur biçimde portreleri yerleştirilmiştir. Aynı renk paleti ile betimlenen padişahlardan Osman'ın elinde kılıç, diğerlerinde altın küre bulunur. Portrelerin altına padişahların isimleri unvanları ile birlikte yazılmıştır. Resimlerin tamamı krem renk kâğıt üzerine guaj boya ile yapılmıştır.

Padişah portreleri, albümü bir bütün olarak Osmanlı ailesi ile ilişkilendirir⁵. Bağcı makalesinde bu portrelerin, birbirleri ile tematik ilişkileri olmayan resim ve yazıların tematik bağlamını Osmanlı kıldığını ifade eder. Albümde portrelerin yerleştirildiği üç sayfa da (7a, 32a, 32b) dört portre krem renkli bir kâğıdın üzerine yapıştırılarak aynı şekilde hazırlanmış, pervazlar farklı renklerde kâğıtlarla kaplanmıştır. Orta panonun halkârî bezemesinin üslubu, her üç sayfada da bezemelerin aynı elden çıktığını gösterir.

YAPIM TEKNİĞİ

Orta pano, üç parçadan oluşan krem rengi kâğıt üzerine yerleştirilen dört padişahın portresinden oluşur. Portrelerin kendisi de krem renk kâğıt üzerine yapılmış ve tam simetrik olmayan biçimde sayfanın ortasına yerleştirilmiştir. Resimlerin arasında kalan boşluk, halkârî bezeme ile doldurulmuştur. Diğer iki sayfadaki padişah portreleri ile birlikte değerlendirildiğinde halkârî bezemenin önce yapıldığı, sayfaya yapıştırıldıktan sonra da çevresindeki cetvelin çekildiği görülür. Ayrıca portrelerin üzerindeki dilimli kemerin içine kırmızı ve mavi mürekkeple (tasvirlerde kullanılan boyadan daha sulu olmalıdır) bezeme yapılmış, dendanlar çift altın cetvel

⁵ Bağcı, 2013, 266-267.

ile geçilmiştir. Üstteki iki resmin içinde kalan eskiz nedeni ile mavi kırmızı bezemeden önce 19b sayfasındaki padişah portresinde görüldüğü gibi bir Bursa kemeri tasarlandığı anlaşılr.

Orta panonun çevresi, içte şekerrenge kâğıt şerit, dışta da dört ayrı renk kâğıtla hazırlanan verev dilimli kenarsuyu ile çevrilmiştir. Dört parça mavi kâğıt şeridin birleştirilmesi ile oluşturulan pervaz halkârî teknikle bezenmiştir. Pervaz kâğıdı uzun bırakılıp 8b yüzüne yapıştırılarak forma oluşturulmuştur. Sol alt köşedeki küçük yırtık, sayfanın bir nevi enine kesitini göstermektedir; krem rengi kalınca bir destek kâğıdı üzerine daha ince olan mavi renkli kâğıdın yapıştırıldığı görülür. Pervaz, verev dilimli kenarsuyunun altında kalmıştır.

Resimlerin etrafına içten dışa doğru siyah, altın, çift sıra siyah ve mavi cetvel çekilmiştir. Orta panonun etrafındaki halkârî bezemenin pervazdaki kadar ince bir işçilikle yapılmadığı görülür. Pervazın ön kenarında, Tablo 3’da verilen bezeme örneklerinden 3 numara ile belirtilen ucu kıvrık iri yapraklar içindeki çiçek motifi kalıpla halkârî bezeme yapılmıştır. Aynı kalıp 2b, 11b, 12b, 14a, 22b, 25b sayfalarında da kullanılmıştır. İç kısımdaki şeker renk kenarsuyu, beş ayrı kâğıt şeridin birleştirilmesi ile kullanılmıştır. Bu şeritler arasında renk farklılığı görülür.

3. resimde betimlenen padişah portresinin kenar detayından da anlaşılacağı üzere, resmin orta panoya kesilerek yerleştirildiği anlaşılr. Portreler küçük hazırlanmış, krem kâğıtların üzerine yapıştırılmıştır.

GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR

Sayfanın sol alt köşesinde böcek tahribatı, küçük bir yırtık ve b yüzünden yapılan onarım vardır.

BOZULMALAR

Resimlerde, boya dökülmesi, kurşun beyazında bozunma, boyalarda silinme, gümüş kararması görülür.

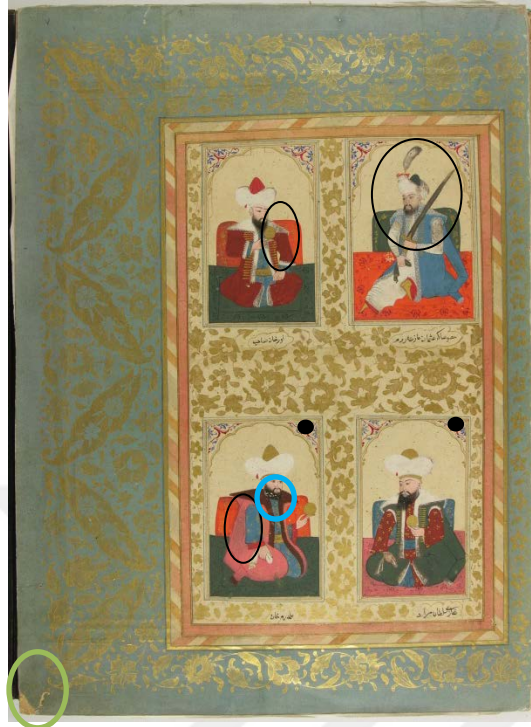
YAYIN

Bağcı, 2013, s. 266.

Gültepe, 2016.

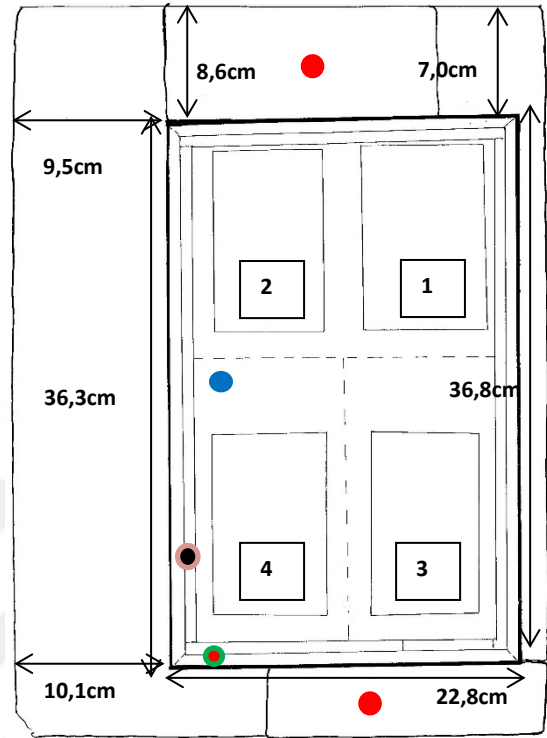
Padişahın Portresi, Tesavir-i Âl-i Osman, Sergi Kataloğu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Yaprağın Analizi, 7a

Bozulma / Tahribat:

- Boya dökülmesi
- Yırtılma ve onarım.
- Kurşun beyazı kararması.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, açık mavi renk, 4 parça kâğıt.
- Orta pano zemini, 3 parça kâğıt.
- Vevv dilimli kenarsuyu (Krem, turuncu, açık mavi, , pembe renk 7 parça kâğıt).
- Şekerrenk kenarsuyu, 5 parça kâğıt.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler

Sayfa (en x boy cm):
34,2 (üst), 34,7 (alt) x 47,2cmOrta pano (en x boy):
22,8 x 36,3 (sol) cm - 36,8 (sağ) cm

Sayfa Kalınlığı : 8a-b, 47-51 mikron

Resimler (en x boy):

1. 8.3 x 12 cm
2. 7.6 x 12 cm
3. 7.2 x 12cm
4. 7.6 x 11,6 cm

KATALOG NO : 10, y. 7b, İki resim

Sayfaya yatay yerleştirilen, Osmanlı tarihinden Sungur Bey'in yaşam sahnelerini canlandıran iki resim, arada boşluk olmayacak şekilde monte edilmiştir, üzerlerinde bir satır yazı yer alır. Guaj boya ile yapılan resimlerin çevresi halkârî bezeme ile süslenmiştir.

	<i>Çû-sûngurla Sungur Bey itse şikâr Olurdu evveli cehhe-i tarûmâr Sungur bey sungurla ava çıksa Olurdu evvelde perişan bir halde</i> <i>Tutub vahşi atı çemendir hemân Binib koşdu Rüstem misali revân Vahşi atı çemenlikte hemen yakalayınca Rüstem misali binerek koştu ve yola revan oldu.</i>
--	--

YAPIM TEKNİĞİ

İki resim, bir kâğıt üzerinde yan yana yapıştırılmış, yazı siyah mürekkeple aynı kâğıdın üzerine yazılmıştır. Daha sonra yazıların kenarları altın ile çevrelenmiş (cetvel çekilmiş) ve altın ile bulut içine alınmıştır. Resimler içten dışa doğru çevreleyen geniş şekerrenge kenarsuyu ve siyah-sarı renkli damalı kenarsuyu, aynı renkteki pervazın üzerine monte edilmiştir. Damalı kenarsuyunun köşeleri beyaz küçük kare kâğıtlar ile tamamlanmıştır. Pervaz 4 kâğıt şeritten, şekerrenk kenar suyu ise 5 adet kâğıt şeritten oluşur. Pervazın üç kenarında biz ile yapılmış çizgiler bulunmaktadır. Halkârî bezeme bu sınırlara kadar yapılmıştır.

Orta panonun iç kısmındaki geniş altın, resimlerin üzerinden çekilmiştir. Damalı kenarsuyunun dışına da geniş altın cetvel çekilmiş ve bunun dışındaki tüm birleşim kenarları ince atlın cetvelle geçilerek gizlenmiştir. Tüm altın cetveller tahrirlenmiştir.

BOZULMALAR

Her iki resimde de kurşun beyazı bozulması, boya dökülmesi görülmektedir. Kurşun beyazı bozulması, karşı sayfadaki (8a) yeşil rengin kullanıldığı alanlarda görülür. Boyaların birbiri ile reaksiyonu sonucu bu bozulma oluşmuştur. Sayfanın sağ alt köşesinde, koyu krem rengi kâğıtla yapılan bir onarım mevcuttur.

YAYIN

Bağcı, 2013, s. 266.

Bağcı, vd., 2006, s. 225.

Fetvacı, 2015, s. 150, 151.

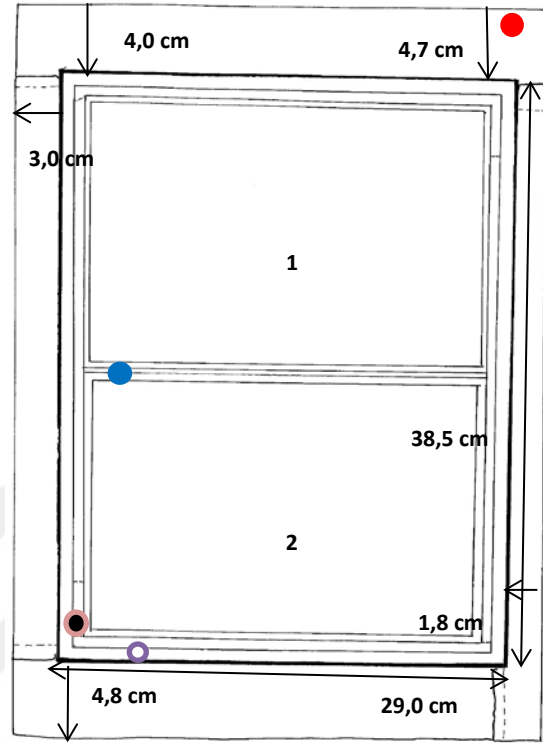

Yaprağın Analizi, 7b

Bozulma / Tahribat:

- Boya dökülmesi
- Yırtılma ve onarım.
- Kurşun beyazı kararması.
- Yeşil boyanın karşı sayfaya etkisi.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, şekerrenk, 4 parça kâğıt.
- Orta pano zemini, 2 parça kâğıt.
- Şekerrenk kenarsuyu, beş parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (sarı ve siyah renk, köşelerde beyaz kâğıt).

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Orta pano (en x boy): 38,5 x 29,0 cm
Sayfa kalınlığı : 8a-b, 47-51 mikron

Resimler (en x boy):

1. 6,7 x 25,1 cm
2. 6,1 x 24,7 cm

KATALOG NO : 11, y. 8a, Bir resim

Sayfada tek resim orta panoya yerleştirilmiş, etrafı iki sıra kenarsuyu ile çevrilmiştir. Resmin üst kısmındaki, sayfanın bir parçası olan tek satır yazı altın ile bulut içine alınmıştır. Resimde, kubbeli, çinili bir mekânda, tahtında oturan halifenin eteğini öpen Tuğrul Bey'in doldurulmuş aslan derisi sunması betimlenmiştir.

YAPIM TEKNİĞİ

Orta panoya yerleştirilen tek resmin etrafında görülen ince, beyaz kâğıt, resmin üzerine yapıldığı sayfadır. 6b ve 7b yapraklarındaki resimlerin devamıdır.

Pervaz dört parça şekerrenk kâğıttan yapılmıştır: Ön kenar ve dip kenarı boyunca iki uzun şerit ve altta ve üstte iki kısa şerit kullanılmıştır. Bunların birleşme çizgileri takip edildiğinde, birleşme kenarlarının damalı kenarsuyu ile cetvel arasında kaldığı görülür. Pervazın ön kenarı küçük pafta biçimindeki kapalı formlu kalıp ile altınla halkârî teknikte bezenmiştir (Tablo 3, no. 1). Aynı kalıp albümde 12a, 15b, 20b, 22a, 31a ve 31b sayfalarında da kullanılmıştır. Kapalı form içinde kullanılan rûmî ve çiçek motifleri farklılık gösterse de kalıbın aynı olduğu görülür. Pervazın diğer kenarları ise bitkisel motifler, hatâyî grubu çiçekler ve rûmîlerle halkârî teknikte bezenmiştir. Pervazın dört kenarında biz ile yapılmış çizgiler bulunmaktadır. Halkârî bezeme bu sınırlara kadar yapılmıştır.

Resmin çevresindeki şekerrenk kenarsuyu için 4 parça kâğıt kullanılmıştır. Bunun dışında yer alan siyah beyaz damalı kenarsuyunun köşeleri sarı renkli küçük kare kâğıtlar ile bitirilmiştir.

Alt kenarda, dibe yakın kısımda pervazın birleşme kenarları arasında boşluk vardır. Bu boşluktan, alttaki açık renkli “destek kâğıdı” görülür.

Pervazdaki halkârî bezeme yapıldıktan sonra kenarsularının etrafındaki tahrirli altın cetveller ve her iki kenarına siyah çekilmiştir.

BOZULMALAR

Resim üzerinde ara ara kurşun beyazı kararması vardır. Karşılıklı olarak 7b ve 8a üzerinde yer yer oluşan kararma, yeşil ile boyanmış kısımların karşı sayfada neden olduğu bozulmadır. Örneğin 7b sayfasındaki ağacın alt kenarı, 8a sayfasının sol kenarına denk gelmiştir. Yer yer görülen küçük kararmalar da yeşil renkli alanların değdiği kısımlardır. Sayfanın sol alt köşesinde ve kolon dikişinin olduğu kısımdaki böcek deliklerinin krem rengi bir kâğıtla tamamlandığı görülür. Sol üst köşede kahverengi bir leke vardır. Sayfanın dip kısmında üst kenarına yakın bölümde, muhtemelen kâğıdın yapımı sırasında oluşan yırtılmanın izi görülür.

YAYIN

Bağcı, 2013, s. 266.

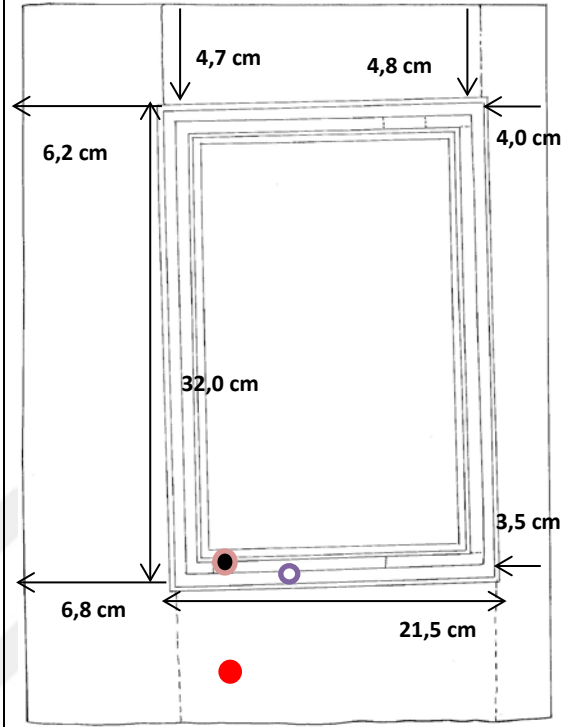
Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, 2006, s. 225.

Yaprağın Analizi, 8a

Bozulma / Tahribat:

- Yırtılma ve onarım.
- Yeşil boyanın karşı sayfaya etkisi.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, şekerrenk, 4 parça kâğıt.
- Şekerrenk kenarsuyu, 6 parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (beyaz ve siyah renk, köşelerde sarı kâğıt).

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

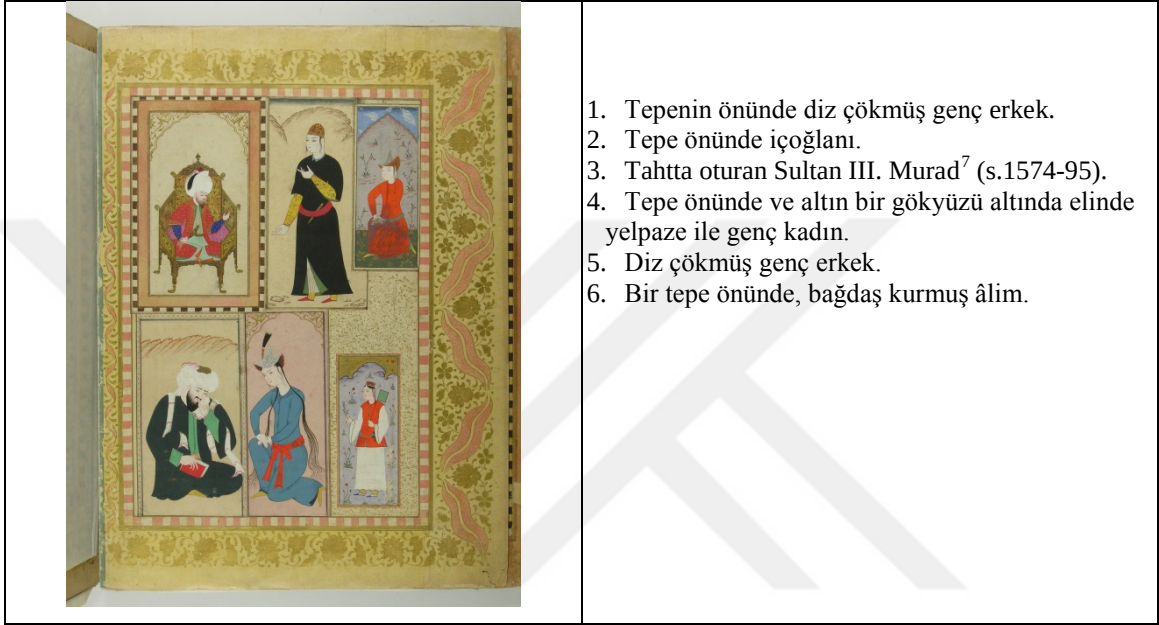
Sayfa (en x boy cm): 47,2 x 34,3 cm
(üst), (alt) x cmOrta pano (en x boy): 32,0 x 21,5 cm
(sol) cm - (sağ) cm

Sayfa Kalınlığı : 8a-b, 47-51 mikron

Resim (en x boy): 27,0 x 16,3 cm

KATALOG NO : 12, y. 8b, Altı resim

Altı tek figür resmin yerleştirildiği sayfa, pervazın pelenk motifi ile bezendiği sayfalardan biridir⁶. Üstten ilk resim(1) ile 4. resim tamamen guaj ile boyanmıştır. İkinci ve 6. resimler krem rengi bir kâğıt üzerine guaj, suluboya ve altın ile yapılmıştır. Üstte son sıradaki (3) resimde ise guaj, altın ve gümüş kullanılmış, resim, tek başına iki kenarsuyu ile çevrilmiştir. Beşinci resim pembe kâğıt üzerine guaj ile yapılmıştır.

1. Tepenin önünde diz çökmüş genç erkek.
2. Tepe önünde içoğlanı.
3. Tahtta oturan Sultan III. Murad⁷ (s.1574-95).
4. Tepe önünde ve altın bir gökyüzü altında elinde yelpaze ile genç kadın.
5. Diz çökmüş genç erkek.
6. Bir tepe önünde, bağdaş kurmuş âlim.

YAPIM TEKNİĞİ

Pervaz sarımsı renkte 8 parça kâğıttan oluşur. Pervazın ön kenarındaki pelenk motifi aks tekniği ile pembe renkte bezenmiştir. Albümün tamamında bu motifi dört sayfada görmek mümkündür (3a, 4a, 8b ve 28b). Sayfanın dip kısmındaki uç uca eklenmiş yaprak motifi de aynı ton pembe ile renklendirilmiş ancak burada fırça ile boyama yapıldığı tespit edilir. Aralardaki boşluklar hatâyî çiçekleri ve yaprakları ile halkârî teknikte bezenmiştir. Resimlerin çevresi pembe beyaz damalı kenarsuyu ile çevrilmiş, köşelere sarı renkli küçük kare kâğıtlar yerleştirilmiştir.

Resimler üçerli olarak iki sıra halinde, dikey biçimde düzenlenmiştir. Üçüncü resim tek başına iki kat kenar suyu ile çevrilmiştir. İçte 4 parça şekerrenk kâğıt, dışta da dar siyah beyaz damalı

⁶ Güner İnal, 1984, s. 91 – 83, İnal makalesinde, çeşitli pozlarda görülen bu figürlerin, çağdaş Safevi sanatı örnekleri ile yakınlık gösterdiklerini ifade eder.

⁷ Bu Büyük olasılıkla Nakkaş Hasan tarafından yapılmış bu portre, albümde yer alan resimlerin konularının yanında sanatçıların da çeşitliliğini yansıtır. Günlük yaşam sahnelerinden kesitler yer almaktadır. Bağcı vd., 2006, s. 229-230; Has Oda'da görevli Enderun mensubu bir sanatçı olması sebebiyle, Sultan III. Murad'ın çevresinde yaşamış olan Hasan'ın resmettiği bu portrenin, sultanın tahta çıktığı yıllardaki görüntüsünü doru yansıtan örneklerden biri olduğu ifade edilir. Padişahın portresi, s. 271.

kenarsuyu ile çerçevelenerek özel bir bezeme ile diğer resimlerden ayrılır 2. resmin üst kenarı 3.resmin altına kadar devam etmektedir. Resim 6'nın sağ, sol ve üst kenarı ince beyaz/gri bir kâğıt şerit ile çevrilmiş ve “+, -“ şekilleri ile doldurulmuş, ayrıca damalı kenarsuyuna kadar kalan kalınlığında boşluk başka bir krem renkli kâğıt ile doldurularak ara suyu oluşturulmuştur. Resim 4 ve 5'in çevresine gümüş cetvel çekilmiştir. Her iki resmin hem kenarlarına hem de resmin iç kısmına cetvel çekilmiştir. Üçüncü ve 5. resmin içine altın ile dilimli bir kemer yapılmış, içi rûmî ile bezenmiştir. Dördüncü resim zerefşanlı kâğıdın üzerine yapıştırmış, çevresi altın ve turuncu le çevrilmiştir. Resimlerin birbiri üzerine binen kenarları incelendiğinde sağdan başlayarak yerleştirildiği anlaşılır. Örneğin önce 6.resmin kenarındaki ara suyu yerleştirilmiş, üzerine 5 resim yapıştırılmıştır.

Sayfanın dip kısmında, formanın ne şekilde olduğu görülür. 7a yüzündeki mavi renkle yapılan pervazın kenarı, 8b'nin dip kısmına kıvrılarak yapıştırılmıştır.

BOZULMALAR

Sayfanın dip kısmında, kıvrılan mavi kâğıt şeritte gümüş balığı böceği tahribatı, sayfanın sağ alt köşesinde de böcek tahribatı görülür. Sağ alt köşedeki böcek deliği sayfanın a yüzünden onarılmıştır.

YAYIN

Sultan III. Murad portresinin Nakkaş Hasan'a atfedilmesi hakkında Bağcı, vd, 2006, s. 229-230. 5.resimdeki figürün ayna görüntüsünün, Kazvin'de 1587'lerde yapılmış ön örneklerinin olması hakkında bkz. Welch ve Welch, 1982, s. 88-90; Canby, 1998, s. 65-66; Bağcı, 2013, s. 266.

5. resmin 1602-03 ya da 1604-05'lerde Rıza Abbasi tarafından da kopyalandığına dair bkz. Stchoukine, 1964, s. 191; Canby, 1996, s. 69-72; Bağcı, 2013, s. 265.

İnal, 1984, s. 83, 91.

Padişahın Portresi, s. 271.

Yaprağın Analizi, 8b

Bozulma / Tahribat: ○ Böcek deliği ve arkadan onarım. ● Kurşun kırmızısının kararması. ○ Boya dökülmesi	Vasl edilen kısımlar: ● Pervaz: 8 parça kâğıt. ● Şeker renk kenar suyu 5 parça kâğıt. ○ Damalı kenarsuyu (beyaz ve pembe renk, köşelerde sarı kâğıt). ○ Damalı kenarsuyu (beyaz ve siyah renk, ince kesilmiş kâğıt). ○ 2.resmin üst kenarı, 3.resmin altına girmiştir. ○ 4.Resmin kenarlarında kadar ince kesilmiş kâğıt şeritler. ● Üst üste yapıştırılan katlar (6 kat birbirine vasl edilmiştir.)
Tezhip / Kâğıt Süsleme:	Ölçüler: Orta pano(en x boy): 37,5 x 26,3 cm 1. 5,5 x 14,0 cm 2. 8,3 x 18,6 cm 3. 8,4 x 15,2 cm 4. 5,0 x 13,0 cm (çevresindeki kâğıt ile 7,5 x 21,7 cm) 5. 7,0 x 17,1 cm 6. 9,1 x 17,0 cm

KATALOG NO : 13, y. 9a, Altı resim

Orta pano, üstte üç, altta üç olmak üzere iki sıra halinde yerleştirilmiş 6 tek figürden ve çevresindeki iki sıra kenar suyundan oluşur. Pervaz halkârî teknikle bezenmiştir. Üçüncü ve 6. resimler kendi içinde diğerleri de kendi içinde benzer üsluplarda yapılmıştır. Dördüncü resim beyaz, diğerleri krem renk kâğıt üzerine guaj boya ile yapılmıştır.

YAPIM TEKNİĞİ

Pervaz koyu krem renkli tek parça kâğıttan hazırlanmıştır. Pervazın ön kenarında, dalların ucuna yerleştirilen yaprak biçimindeki kapalı form (ortasında hatâyî motifi olan yaprak) motifi kalıpla yapılmış, ortasındaki hatâyînin geleceği kısım boş bırakılarak, kalan kısım sıçratma tekniği ile altın kullanılarak doldurulmuştur (Tablo 3, no 2). Aynı kalıp 11b, 13a, 25a, 26b, 27b ve 31b 26b’de de kullanılırken bazılarının ortada farklı bir hatâyî motifi görülür.

Orta panoyu dıştan çevreleyen verev dilimli kenar suyunda siyah ve pembe renk kullanılmış, kâğıt şerit sayfaya yerleştirilirken kesilmiştir (köşelerdeki birleşme kısımlarında kesikleri görmek mümkündür). Dört parçadan oluşan iç kısımdaki sarı renkli kenar suyunun birleşme kenarları düz/keskin hatlı değildir. Bu da yırtılarak ya da koparılarak yapıştırılmış olduğunu düşündürür.

Resimler, Avrupa ve doğu kâğıtlarına yapılmıştır. 3, 4, 5 ve 6 numaralı resimlerde Avrupa Kâğıdı kullanıldığı kâğıdın dokusundan anlaşılır. Resimler arasında kalan boşluklara çeşitli genişliklerde krem rengi kâğıt şeritler yapıştırılmıştır. Bunlardan 3. resim ile 4, 5 ve 6. resimler altında kalan boşluğa yapıştırılan ince kâğıtların üzerine mavi mürekkep ile “+ , - ” şeklinde ara

suyu bezeme yapılmıştır. Üçüncü resmin solunda, 6. resmin solunda ve 4. resmin sağında kenar suyu ile aralarında kalan kısımlar da beyaz kâğıt şeritlerle doldurulmuş, üzerine havalı (çift tahrir) tezhip tekniği ile mavi ve kırmızı renklerle, bitkisel motifler yapılmıştır. Birinci resmin sağında kalan boşluk da ince beyaz renkte bir kâğıt şeritle doldurulmuş, bezeme yapılmadan sadece cetvelle geçilmiştir.

Resimlerden de 1. resmin sol kenarı 2.'nin altında; 5. resim, 4. nün altında kalmıştır. Buna göre üst sıra sağdan sola, alt sıra soldan sağa doğru yapıştırılmıştır. Resimler bir destek kâğıdı üzerine yapıştırılmıştır. İkinci resmin ilk resim ile birleşme kenarına cetvel çekilmiş ayrıca, 1. resmin içine de cetvel çekilmiştir. Resimlerin hem içlerine hem de birleşme kenarlarına cetvel çekilmiştir. Dördüncü resmin sağ tarafında görülen beyaz şerit şeklindeki kâğıt, resimlerin üzerine yapıştırıldığı bir yüzey olabilir.

Resimlerin üzerine altın ile yapılan dilimli kemerlerin içi kırmızı renkte rûmîler ve mavi renkle yapılan çiçek motifleri ile havalı tezhip tekniği ile bezenmiştir. Kemerlerin şekli önce sivri uçlu bir alet ile tespit edilmiş, sonra boyama yapılmıştır. Üst sıradaki resimlerin cetvellerinde gümüş kullanılmıştır.

BOZULMALAR

Dip kısmında krem renkli bir kâğıt şerit ile onarım yapılmış, y. 9a ve y. 10b ile bağlanmıştır. Cetvellerde kullanılan gümüşte kararma, kurşun beyazında kararma, üst ve sol pervazda böcek delikleri görülmektedir. Birinci resmin sarığında kurşun beyazında kararma görülür. aynı şekilde 4.resimde, 8b'deki alim tasvirinin siyah kıyafeti kararmaya yol açmıştır. Aynı resimde boya dökülmeleri de görülür.

YAYIN

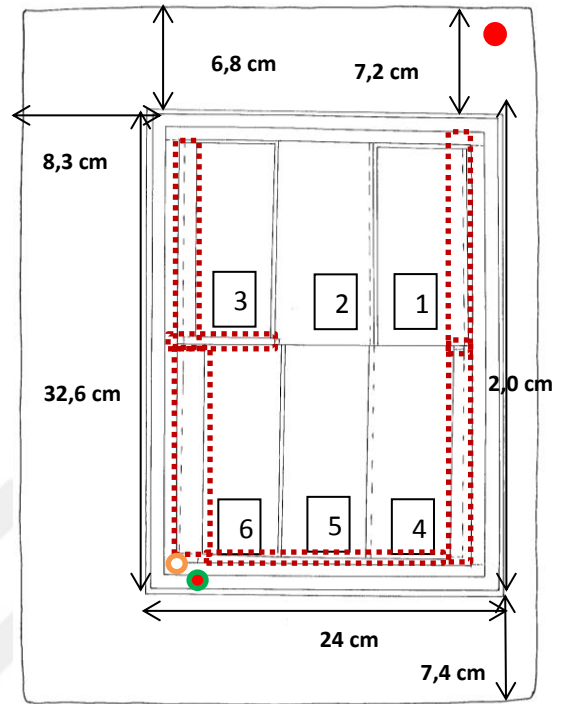
Resim [4] yayınlanmıştır. Bkz. İnal 1984, s. 85 ve Esin, 1960, Resim. 12.

Yaprak Analizi, 9a

Bozulma / Tahribat:

- Kurşun beyazı kararması.
- Kurşun kırmızısı kararması.
- Boya dökülmesi.
- Böcek deliği ve arkadan onarım.
- 9b'nin kenar suyu izi ve kâğıtta hafif kırışmalar.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz tek parça kâğıt.
- Verve dilimli kenar suyu (pembe ve siyah renk kâğıt).
- Açık sarı renk kâğıt şeritten kenar suyu.
- Resimlerin kenarlarında kadar ince kesilmiş kâğıt şeritler.
- Resimlerin kenarlarında kalan boşlukların küçük kâğıtlarla doldurulduğu kısımlar.

Tezhip / Kâğıt Süsleme

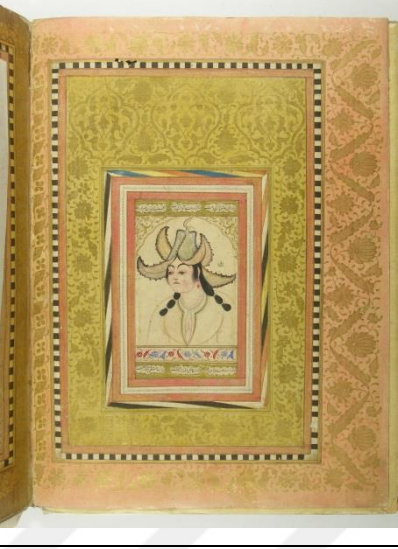
Ölçüler

- Sayfa (en x boy): 34,4 x 47,0 cm
 Orta pano (en x boy): 24,0 x 32,6 cm
 Resimler(en x boy): (soldan sağa, üstten alta)
1. 6,5 x 13,2 cm
 2. 6,7 x 13,2 cm
 3. 5,2 x 13,2 cm
 4. 5,7 x 14,2 cm
 5. 5,6 x 14,2 cm
 6. 5,2 x 14 cm

Sayfa Kalınlığı: 9 a-b, 39-47 mikron

KATALOG NO : 14, y. 9b, Bir resim

Sayfanın ortasına yerleştirilmiş peri büstü¹, dört sıra kenar suyu, ara pervaz ve tekrar iki sıra kenar suyu ile çevrilmiştir. Resim, krem renkli kâğıda suluboya ile yapılmıştır. Resmin üstünde ve altında ta'lik hatla yazılan yazı, altın ile bulut içine alınmıştır, ayrıca resmin sağ tarafında sanatçının imzası² yer alır. Saz yolu üslubu ile betimlenen portre göğüs hizasında kesilmiştir.

	<i>Zi yâd-i aşk-i âşık nâzûkî yâft Zi zikr-i û büilend âvâzegî yâft Eger Mecnûn ne mey zin câm hordî</i> <i>Kî û râ der du 'âlem nâm bordî Hezârân 'âkıl u ferzâne reftend Velî ez 'âşıkî bigâne reftend</i> Aşkın anısından âşık kibarlık buldu Aşkın yâdından ismi şöret buldu Eğer Mecnûn bu kadehin şarabından içmeseydi Kim onu iki âlemde yâd edebilirdi (bu dünyadan) Binlerce âkil ve bilgin gittiler Ama âşıklık ile [Âşıklığa] yabancı olarak gittiler
--	--

YAPIM TEKNİĞİ

Pervaz şekerrenk, ara pervaz yeşilimsi sarı renkte kâğıtla yapılmıştır. Üç parça kâğıt şeritten oluşan pervazın kenarları biz ile çekilen çizgilere kadar halkârî tezhip ile bezenmiştir. Sayfa kenarında boşluk bırakılmıştır. Ara pervazın üst kenarında Tablo 3, no 1'de ifade edilen kapalı form kullanılmıştır. Araları ve pervaz hatâyî çiçek grupları, yapraklar ve dallar ile bezenmiştir. Ara pervazı pervazdan ayıran, içten dışa, en az üç parça pembe kâğıttan hazırlanan kenar suyu ve siyah beyaz damalı kenar suyudur. Damalı kenar suyunun köşeleri dikdörtgen biçiminde beyaz kâğıtlarla kapatılmıştır.

Sayfanın hafif soluna yakın biçimde yerleştirilen resmin altındaki ve üstündeki yazılar, kartuş şeklinde kesilerek monte edilmiş, daha sonra etrafları altın ile bezenerek birleşim yerleri kapatılmıştır. Resmin çevresi (dıştan içe) altın cetvel, çok renkli verev dilimli kenar suyu sonra sırasıyla pembe, beyaz ve pembe düz kâğıt şeritlerden oluşan kenar suları ile çevrilmiştir. Tüm kenar sularının birleşme kenarları altın cetvel ile kapatılmıştır. Sayfadaki tüm düz renkli

¹ Resmin bir ön örneği Dublin Chester Beatty'deki albümde (DCBL, T 439, 12a); ayrıca, Kopenhag David Collection'da da bir ön örneği vardır (118-2006).

² Bağcı makalesinde imzayı "... Kalem-i 'Ali Beg" olarak belirtir. Bağcı, 2013, dipnot 54, s. 310.

şeritlerden oluşan kenar sularının üzerine altın ile iç içe geçmeli “s” ve “z” motifi ile bezeme yapılmıştır.

Peri imgesinin şapkasının sağ ve sol kenarları kesilerek monte edilmiştir. Resmin hemen altına kırmızı ve mavi renkte havalı tezhip yapılmış, figürün hemen üzerine de altınla dilimli kemer çizilip, içi rûmî desenleri ile bezenmiştir.

BOZULMALAR

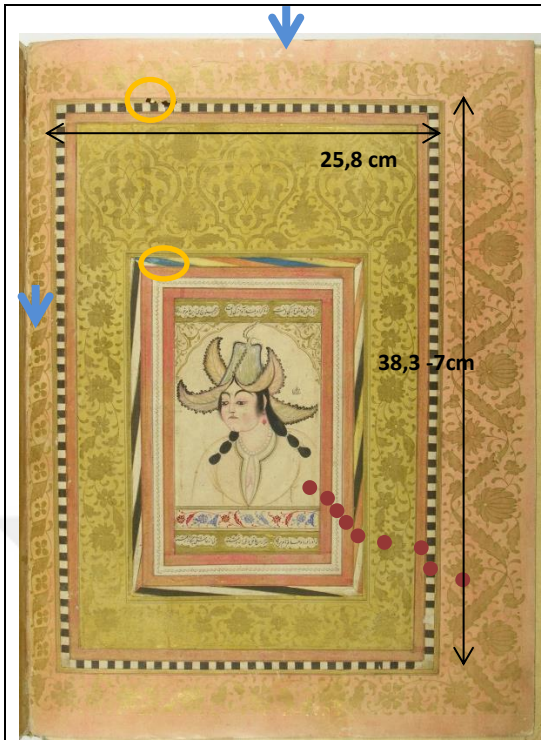
Sayfada görülen tahribat albümün yapım tekniği hakkında fikir verir. Sayfanın üst kenarında görülen gümüş balığı böceği tahribatı, alttan açık renk kâğıdın çıkmasına neden olmuştur. Boya kâğıdın içine kadar işlememiştir ya da pervaza yapıştırılan kâğıt incedir ve böcek alttaki açık renk kâğıda kadar tahrip etmiştir. Benzer bir tahribat, dip kısmına yakın kenarda da görülmektedir. Aynı şekilde gümüş balığı böceği bozulması, orta panonun üst kenarındaki verev dilimli kenar suyunda görülmektedir. Mavi kenar suyundaki gümüş balığı böceği tahribatı rengin açılmasına yol açmıştır. Üst kenardaki siyah beyaz damalı kenar suyunda böcek dekleri görülür. Damalı kenar suyunun sağ alt kısmında bir siyah kâğıt yırtılmıştır.

YAYIN

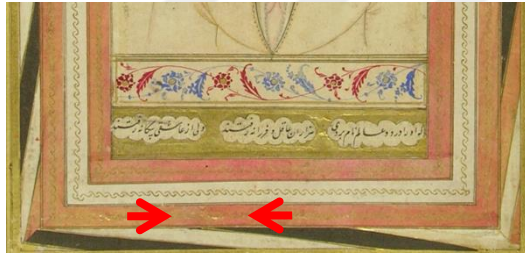
Bağcı, 2013, s. 310.

Üçer, *Tezhip Buluşması*, tarih yok, s. 259.

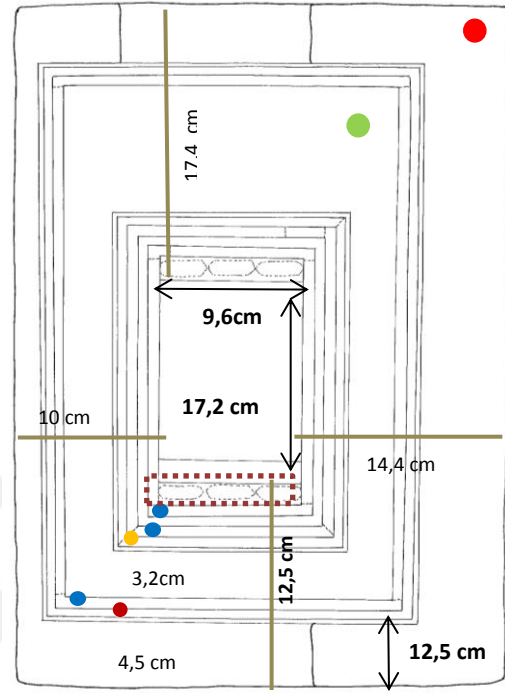
Yaprak Analizi, 9b

Bozulma / Tahrifat:

- ➔ Farklı şeritlerle hazırlanan pembe kenarsularının birleşme yeri. Hafif renk tonu farklılığı görülür.
- Üst üste gelen kâğıt tabakaları (9 tabaka vardır).
- ➔ Gümüşçül böceğinin yüzey tahribatı
- Böcek deliği ve arkadan onarım.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz: 4 tek parça kâğıt.
- Ara pervaz tek parça sarımsı yeşil kâğıt.
- Pembe düz kenarsuyu, her biri dört parça kâğıt.
- Verev dilimli kenarsuyu (pembe, beyaz, sarı, siyah ve mavi renklerle yapılmıştır.)
- Siyah – beyaz damalı kenarsuyu, köşeler beyaz kâğıt.
- Kesilerek monte edilen yazılar

Tezhip / Kâğıt Süsleme

Ölçüler:

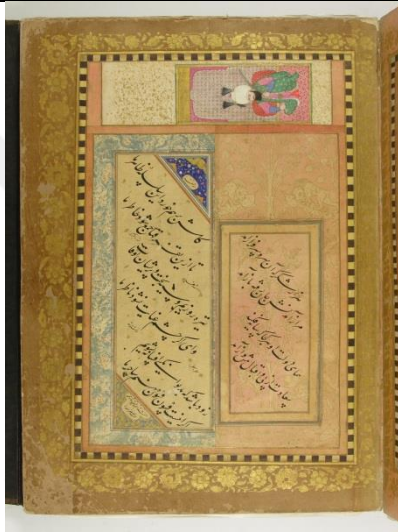
Sayfa (en x boy): 34,4 x 47,0 cm
Ara pervaz (üst x sırt x ön x alt):
Orta pano (Resim): 17,2 x 9,6 cm

Resmin içinden dışa doğru kenarsuyu:

1. 0,7 cm pembe
2. 0,6 cm beyaz
3. 0,7 cm pembe
4. 0,7 cm verev dilimli, iki kenar iki renkli, iki kenar çok renkli kâğıtlarla hazırlanmıştır.

KATALOG NO : 15, y. 10a, İki yazı, bir resim

Orta pano, sayfaya dik yerleştirilen yan yana iki ta'lik kıt'a ve üst kenara paralel biçimde yatay yerleştirilen bir Osmanlı sultanı portresinden oluşur. Orta pano, damalı kenar suyu ile çevrilmiştir. Birinci resmin tamamı guaj ile boyanmıştır. İlk yazı (2), ta'lik hat ile dört satır olarak siyah mürekkeple, negatif aks tekniğinde bezenen pembe kâğıda yazılmıştır. İmza yoktur. İkinci yazı, ta'lik hat ile 6 satır olarak yazılan yazı krem rengi ince zereşanlı bir kâğıt üzerine yazılmıştır, imzalıdır.

1. Bursa kemeri altında, arkasındaki yastığa dayanmış biçimde oturan Osmanlı sultanı portresidir. Elinde kılıç olduğu için I. Osman olduğu düşünülür.

2. Yazı

*Hezârân şükr ki ân serv-i ser-efrâz âmed
Mer ez âmedeneş cân-i refte bâz âmed
Hümây-i devlet-i û her kocâ ki sâye fikend
Saâdet ez pey u ıkbâleş pişvâz âmed*

O bülent servin gelmesine binlerce şükür
Benim çıkmış canım tekrar döndü
Onun yüce devletinin ankasının nereye konar göle sererse
Peşinden saadet, ağrılmaya da ikbal gelir

3. Yazı.

*Kâş ber-hem hored in selsele-i zâhir-i mâ
Tâ ezin tefrekehâ cem' şevad hâtir-i mâ
Tire rûzim u siye-baht u perişân evkât
Vây eger çeşm-i 'inâyet neşevad nâzir-i mâ
Zûd bâşed ki be-divânegî efsâne şevim
Eger inest füsûn-i sanam-i sâhir-i mâ
Der Meşhed-i münevvere-i müteberrike-i mutahhare-i muatter
nevişte şod
Meşkehu el-abdi'l-fakir Muhammed el-Meşhedî*

Keşki bizim bu zahiri kalıplar bozulsa
Ta'ki hatırımız (aklımız) bu karmaşıklıklardan kurtarıp
odaklansın
Günümüz kara, bahtımız siyah, zaman u halimiz perişandır
Eğer iltifat gözüyle bize bakılmazsa
Bu denli delilikte efsane olacağım
Bizim zahir putumuzun sihirleri sayesinde

Der Meşhed-i münevvere-i müteberrike-i mutahhare-i muatter
nevişte şod
Meşkehu el-abdi'l-fakir Muhammed el-Meşhedî

YAPIM TEKNİĞİ

Pervaz, muhtemelen bakır içerikli bir boya ile renklendirilen 7 parça kâğıttan hazırlanmıştır. Pervaz, kıvrımlı dallarda hatâyî, penç ve yaprak motifleri kullanılarak halkârî teknikle bezenmiştir. Sayfa kenarlarında, biz ile çizgi çizilerek boşluk bırakılmıştır. Orta pano ile pervaz,

altın cetvel, sarı siyah damalı kenar suyu ve pembe renkli düz kenar suyu ile ayrılmıştır. Sayfanın üst kenarına yatay yerleştirilen portrenin üst kenarında ise pembe renk kenar suyu kullanılmamıştır.

Resmin etrafı altın, siyah ve açık yeşil cetvelle; arkasındaki kâğıdın etrafı ise altın cetvel ve siyah tahrir ile çevrilmiştir. İlk yazının (2) yazıldığı kâğıt, desenler boyanmadan kalacak şekilde kalıp kullanılarak aks tekniğinde bezenmiş, etrafı boyanan desenler altın ile tahrirlenmiştir. Yazının üzerine yapıştırıldığı kâğıt da aynı teknikle bezenmiştir.

İkinci yazı, mavi beyaz ebrulu kâğıt üzerine yapıştırılmıştır. Ebrunun üzerine de zerefşan yapılmıştır. Yazının üst ve alt köşelerinde yapılan muska koltuklar bezenmiştir. İmza altın bulut içine alınmıştır.

BOZULMALAR

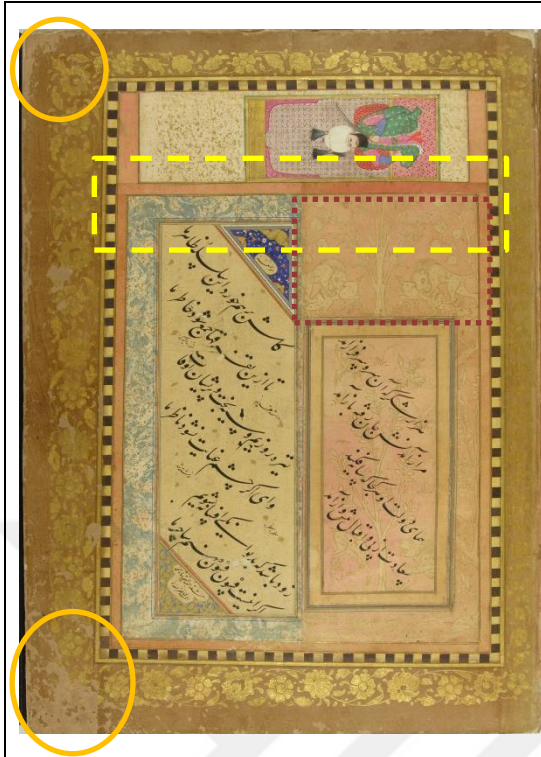
Pervaza yapıştırılan kâğıt zaman içinde bozunduğu (kimyasal tahribata uğradığı) için, kâğıdın kenarlarının, siyah-sarı damalı kenar suyunun altına ne kadar ilerlediği tespit edilebilmektedir.

Pervazın yüzeyinde dökülmeler görülür, gümüşçül böceği tahribatı ve yazının yüzeyine yapışmış küçük kâğıt parçaları görülür. 9b sayfasının pervazı, dip kısmına yapıştırılmış ancak üst kısmı yırtılarak kaybolmuştur.

YAYIN

Yayınlanmamıştır.

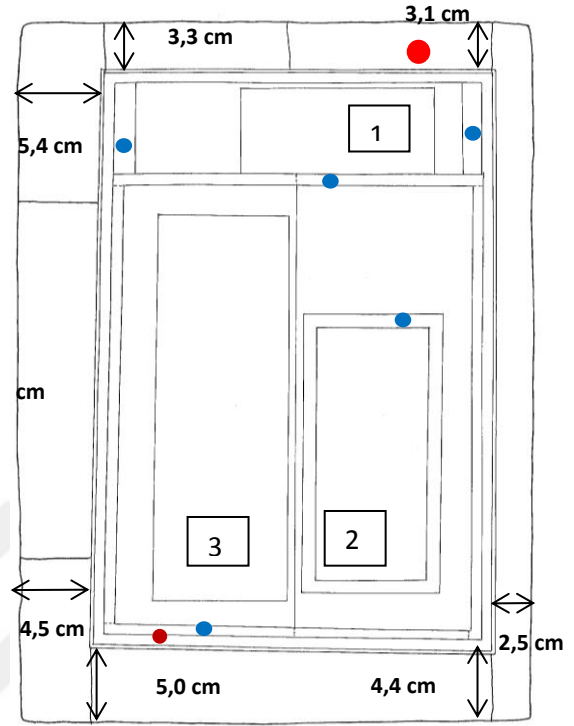
Yaprak Analizi, 10a

Bozulma / Tahribat:

- ➡ Pembe kenarsuyu şeritlerin birleşme kenarı.
○ Kâğıdın yüzeyinin döküldüğü kısımlardır.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz: 7 parça kâğıt.
- Pembe düz kenarsuyu, her biri dört parça kâğıt.
- Siyah – sarı damalı kenarsuyu, köşeler beyaz kâğıt.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

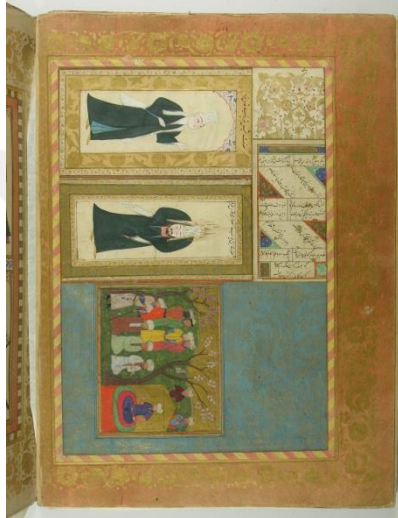

Ölçüler:

- Sayfa (en x boy): 34,3 x 47,3 cm
Orta pano (en x boy): 27,4 x 39 cm
Kıt'alar (en x boy) cm
1. 13,0 x 5,8 cm
 2. 6,8 x 17,5 cm
 3. 9,1 x 20,8 cm

KATALOG NO : 16, y. 10b, Bir yazı, üç resim

Orta panoda, yatay yerleştirilen üç resim ile dik yerleştirilen bir kitap sayfası ve bunun üzerine yerleştirilen halkârî bezemeli bir kâğıt yer alır. Yazı (2) ta'lik hat ile siyah mürekkeple yazılmış, cetvellerle ve koltuk tezhipleri ile süslenmiştir. Yan yana iki resim (3 ve 4) krem rengi kâğıt üzerine guaj ile boyanmış, üst kenarlarında imgenin kime ait olduğunu belirten birer satır yazı yer alır. Geniş pervazı olan resmin (5) tamamı guaj ile boyanmış, gökyüzü için altın kullanılmıştır.

	 1. Halkârî tezhip bezemeli krem rengi kâğıt, üzerinde "ben" yazar. 2. Kitap sayfası. <i>Biyâ ki vasl-i tu râ ez hodây mi-hâhem</i> <i>Biyâ ki gûş ber âvâz u çeşm ber râhem</i> <i>Zi kahr-i rûy-i tu bâ dîde-i setâre feşân</i> <i>Neşeste şeb heme şeb der nezâre-yi mâhem</i> <i>Nevid-i devlet-i vaslet dehend nâgâhem</i> <i>Gozeşt ömr ü neyâbed be-çengem ân ser-i zülf</i> <i>Bebin derâzi-yı ummid u ömr-i kütâhem</i> <i>Eğer ne hâne konem hemçü kûh-ken der seng</i> <i>Be-bâm u der ofted âteş ze şu 'le-yi âhem</i> <i>Gulâm -i Pîr-i Mugânem ki feyz-i 'âmeş sâht</i> <i>Be yek du câm ze encâm-i kâr âgâhem</i> <i>Begû be işve kez in hâk der bered Câmî</i> <i>Ki men segân-i tu râ kemterin hevâ hâhem</i> Gel ki senin vaslını Allah'tan istiyorum Gel ki kulağım sese, gözüm yoldadır Cemalini görmeyince yıldız gibi gözyaşları sıçratan gözlerim Geceden geceye, her gece oturup beklemektedir Ne hoş o an ki hicrine gönül vermişken Bir an huzuruna kavuşmamı müjdelensin Ömür geçti, zülfün ucunu bile elde edemedim Umudun uzunluğuna ömrün kısalığını bak! Dağ kesen (Ferhad) gibi menzilimi taşlarda kurmazsam Emin ol ki ahımdan ateş düşer evin çatısına kapısına Bereketi ve feyzi tüm herkese şamil olan Mugân piri'nin kuluyum Ki bir iki kadeh ile benim sonumdan akıbetimden haberdar etti İş ve nazıkce söyle "eğer Cami bu topraktan geçebilirse Senin köpklerinin en hakir hatıralarıyım". 3. Yeşil astarlı haki yeşil uzun hırkası ile Hz. Şems-i Tebrizi. 4. Elinde tuttuğu kesilmiş kutsal başı ile tasvir edilen Hz. Ebu Yusuf el Ensari. 5. Açık havada bir hükümdarın meclisi.
--	---

YAPIM TEKNİĞİ

Pervaz, iki parça halinde şekerrenk kâğıttan hazırlanmıştır. Orta panoyu, verrev düzenlenmiş pembe sarı dilimli kenar suyu çevreler. Orta panoda yer alan birbirinden çok farklı ölçülerdeki kıt'aların etrafındaki boşluklar parça / şerit kâğıtlarla, farklı biçimlerdeki bezemelerle ve kullanılmış kâğıtlardan çok ince şeritler kesilerek doldurulmuştur.

Üstten ilk (3) ve 4. resimlerin etrafındaki parlak kırmızı renkli cetveli kâğıtlar albüm hazırlanması sırasında bu sayfa üzerinde birleştirilmiş, albüm yapımı sırasında çekilmemiştir, resimlerin üzerinde mevcuttur. Dik yerleştirilen yazı (2) ve üzerindeki halkârî bezemenin (1) sağ kenarı kesilerek, simetrik olmayan biçimde sayfaya yerleştirilmiştir. Resimlerden üçüncü ve dördüncünün çevresindeki turuncu, altın, yeşil ve lacivert cetveller aynıdır. Önce bu resimler sayfaya yapıştırılmış, yazı ve 5. resim daha sonra yerleştirilmiştir. Verev dilimli kenar suyu, üçüncü ve dördüncü resimlerin çevresindeki parlak kırmızı cetvelin üzerine binmiştir. Ayrıca, verev dilimli kenar suyunun bu iki resmin altına gelen kısmına, altın cetvel ve etrafındaki siyah ince cetvel çekilmemiştir. Bu sebeplerle, diğer sayfalardan farklı olarak, bu sayfadaki resimlerin etrafındaki cetvellerin, albüm hazırlanırken değil, daha önceden çekilmiş olduğu düşünülür. İri altın parçaları ile *zerefşan* yapılan kâğıda yazılan yazının muska ve koltuk tezhipleri vardır (2). Aynı bezemeler eserin farklı sayfalarında kullanılan kıt'alarda da görülür. Krem rengi kâğıt üzerine yapılan halkârî bezeme, mavi-kırmızı mürekkeple yapılan noktalarla hareketlendirilmiştir. Yazının (2) üzerinde kalan boşluğu doldurmak için kullanılmıştır. Üzerinde siyah mürekkep ile “*ben*” yazmaktadır.

Üstten ilk (3) resmin üst kısmına dilimli kemer yapılmıştır. Kırmızı renk ile yapılan dendanların içi mavi renkte rûmî ve bitki motifleri ile bezenmiş, noktalar kırmızı renk ile yapılmıştır. Resmin etrafına yapıştırılan krem renkli kâğıdın üzerine halkârî bezeme yapılmış ve figürün kim olduğunu belirten bir satır yazı yazılmıştır. Kâğıt şeritler yapıştırıldıktan sonra halkârî yapıldığı, köşelerdeki çiçeklerin kâğıdın birleşen kısımlarına gelmesinden anlaşılır. Resmin etrafındaki kenar suyu, önce iki kısa kenara, sonra da uzun kenarlara yapıştırılan şeritlerle oluşturulmuştur. Bunun da sağ, sol ve alt tarafına daha dar olacak şekilde krem renk kâğıt ile kenar suyu yapılmıştır.

Üstten ikinci (4) resmin üzerine, siyah mürekkeple portrenin kime ait olduğu yazılmıştır. Cetvel, kâğıdın içinden çekilmiştir. Koyu krem renkli ince kâğıt şeritler ile ilk kenar suyu, onun dışına gri-yeşil kâğıt ile ikinci kenar suyu yapılmıştır. Bunun dışına da sağ ve sol kenara gelecek şekilde koyu krem renkli ince kâğıt şeritle ara suyu yapılmıştır.

Üstten üçüncü (5) resim, ince bir kâğıda yapılmış ve altındaki kâğıda yapıştırılmıştır. Bir yazma eserden çıkmış olduğu düşünülen resmin hemen altında, yazıların uç kısımlarını görmek mümkündür. Resmin kenarları incelendiğinde, kenarlarının yıpranmış olduğu görülür. Altındaki mavi kâğıt, iri hatâyî çiçekler ve dallar ile halkârî teknikte bezenmiştir.

BOZULMALAR

Sayfa ciltten tamamen ayrılmıştır. Yüzeyde böcek tahribatı vardır, küçük lekeler ve üzerine yapışmış kâğıt parçaları görülür. Sayfanın dip kısmı bir kâğıt şerit ile onarılmıştır.

YAYIN

Yayınlanmamıştır.

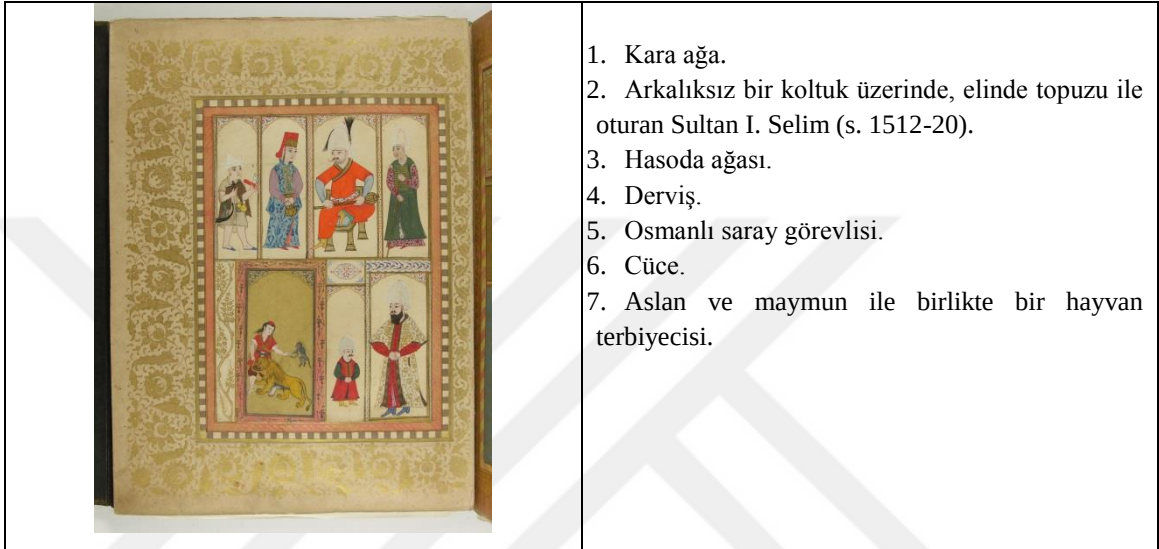

Yaprak Analizi, 10b

Bozulma / Tahribat: Böcek deliği ve arkadan onarım. Gümüşçül böceğinin yüzey tahribatı. Vervev dilimli kenarsuyu, cetvellerin ve resimlerin çevresindeki kâğıtların üzerine binmiştir.	Vasl edilen kısımlar: - Pervaz 2 parça kâğıt. - Kenarsuyu 4 parça yeşil kâğıt. - Nohudî kenarsuyu, dört parça kâğıt. - Krem rengi kâğıt üzerine halkârî bezeme. - Vervev dilimli kenarsuyu (pembe ve sarı renklerle yapılmıştır). - Resmin kenarında önceki çıktığı kitaptan kalan kâğıdın parçası ve yazının izleri görülür.
Tezhip / Kâğıt Süsleme:	Ölçüler: Kıt'alar (en x boy): - Resim 1: 7,0 x 7,0 cm - Resim 2: 7,0 x 14,7 cm - Resim 3: 6,0 x 15 cm - Resim 4: 6,0 x 15,6 cm - Resim 5: 15,0 x 12,4 cm Pervaz: - Alt: 4,0 – 4,6 cm - Üst: 4,0 cm - Ön kenar: 5,4 – 6,0 cm - Dip: 4,0 cm

KATALOG NO : 17, y. 11a, Yedi resim

Üstte dört, altta üç resim olmak üzere iki sıra halinde yerleştirilen tek figür resimlerle düzenlenmiş bir sayfadır. Beşinci resim hariç diğer 6 resim krem renkli kâğıt üzerine guaj boya, altın ve mürekkeple yapılmıştır. Altta son sırada yer alan resim (7) koyu yeşil-sarı kâğıt üzerine guaj, altın, gümüş ve suluboya ile yapılmıştır.

YAPIM TEKNİĞİ:

Pervazı tek parça sarımsı krem rengi kâğıt olan sayfanın orta panosu, 5 parça pembe kâğıt şeritten oluşan düz renkli kenar suyu ve gri-beyaz kâğıtlardan oluşan damalı kenar suyu ile çevrilmiştir. Damalı kenar suyunun köşeleri küçük sarı kâğıtlarla tamamlanmıştır. Pembe kenar suyunun kâğıt parçalarının birleşim yerleri son derece özenli biçimde yapıştırılmış, üzerine de altın “s” lerle bezeme yapılmıştır. Pervazdaki iri hatâyî çiçek ve yapraklarla yapılan halkârî bezemenin sınırı, sivri uçlu bir aletle çizilerek belirlenmiştir.

Orta panoda bir araya getirilen resimlerin boyutları arasındaki farklılıklar nedeni ile ortaya çıkan boşluklar kenar suyu, halkârî, geçmeler ve havalı tezhipler ile doldurulmuştur. Resimler albüme yapıştırıldıktan sonra dört tarafına cetvel çekildiğinden, resimlerin kenarları cetvelin altında kalmıştır. Yan yana iki resmin hem birleşme kenarına hem de resimlerin içine cetvel çekilmiş, böylece her bir resim ayrı bir çerçeveye alınmıştır.

Beşinci resim üzerindeki üç iplik rûmî, yatay birleştirilmiş iki kâğıt üzerine yapılmıştır, bu birleşim dikkatlice bakılmadan anlaşılmaz. Yedinci resmin çevresindeki kenar suyunun üzerine,

gümüş ile dalda sümbüller yapılmıştır. Bu bezemenin, cetvellerin de üzerinde olması, sanatçının bunu sonradan yaptığını gösterir.

Tüm resimlerin üst köşelerine, dendanları altın, içleri kırmızı ve mavi havalı tezhip ile rûmîler ve bitkisel motiflerle bezenmiş dilimli kemerler yapılmıştır. Altıncı ve 7. resmin üzerindeki boşluklar da aynı renklerle havalı tezhip ile doldurulmuştur. Beşinci resmin üzerinde, köşebent ve şemse motifi, 7. resmin üzerine de üç iplik rûmî motifi ile bezeme yapılmıştır. Dördüncü resmin sol kenarı ile orta panonun kenar suyu arasındaki boşluk ise altın ile yapılmış ağaç dalı ile bezenmiştir.

BOZULMALAR:

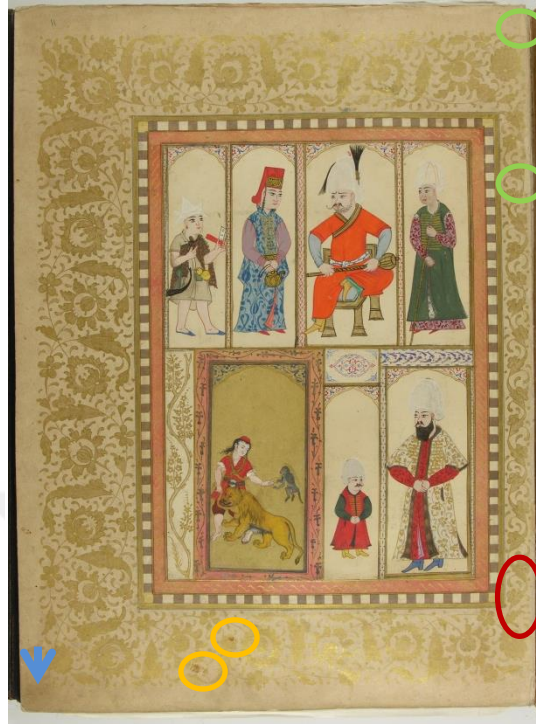
Sırt kısmının alt köşesindeki tahribat nedeniyle küçük kâğıtlarla onarım yapılmıştır. Sayfada küçük kahverengi lekeler görülür. Sırta yakın kısımda iğne delikleri görülür.

YAYIN:

Bağcı makalesinde resim 2’de görülen I. Selim portresinin saray görevlileri ile birlikte yerleştirildiğini belirtir. Bağcı, 2013, s. 265-66.

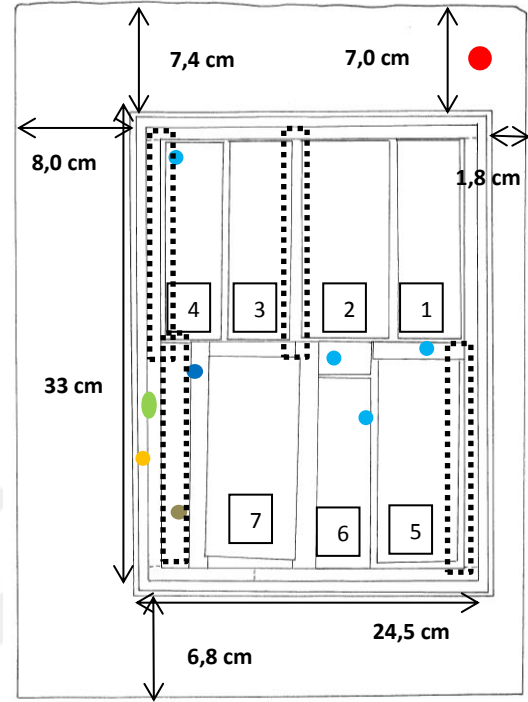
Fetvacı, 2015, s. 140, 141, 143.

Yaprak Analizi, 11a

Bozulma / Tahribat:

- Küçük kahverengi lekeler.
- İğne delikleri.
- ➔ Kirlenme.
- Eski onarımlar.

Vasıl edilen kısımlar:

- Pervaz, tek parça kâğıt.
- Pembe kenarsuyu, 5 parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (gri ve beyaz , köşeler sarı.)
- Krem rengi kâğıt üzerine halkari bezeme
- Gümüş bezemeli kenarsuyu, dört parça kâğıt.
- Havalı tezhip ile bezenen kâğıtlar
- Resmin kenarında önceki çıktığı kitaptan kalan kâğıdın parçası ve yazının izleri görülür.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Sayfa (en x boy): 34,4 x 47,2 cm (farklılıklar var)

Kıt'alar ve çevresi (en x boy): cm

Resim 1: 4,2 x 13,4 cm

Resim 2: 6 x 13,4 cm

Resim 3: 4,2 x 13,4 cm

Resim 4: 3,7 x 13,4 cm

Boşluk 1: 1,8 x 15,8 cm

Resim 5: 5,2 x 13,5 cm

Resim 6: 3,6 x 13,8 cm

Boşluk 2: 2,3 x 3,6 cm

Resim 7: 6,2 x 13,5 cm

BOZULMALAR

Sayfanın kenarlarında tabakalara ayrılma görülmektedir. Alt dip kısımda küçük böcek pislikleri vardır.

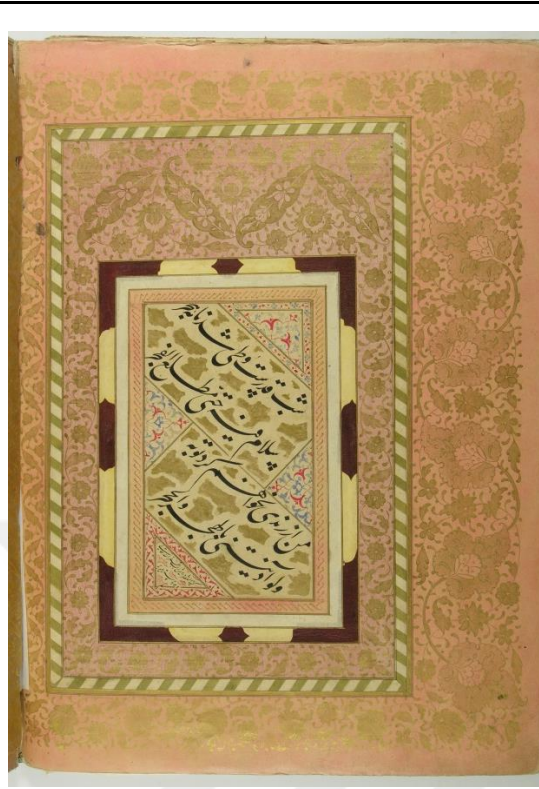
YAYIN

Bağcı, 2013, s. 263-264.

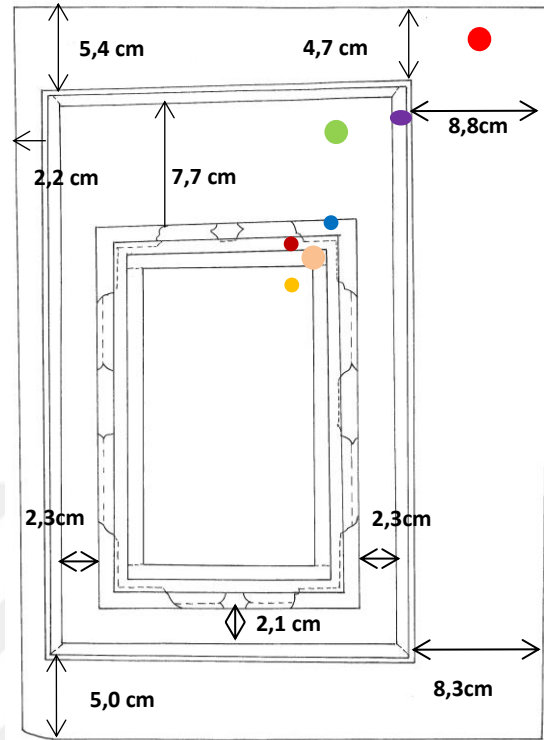
Fetvacı, 2015, s. 139, 140.

Yaprak Analizi, 11b

➤ Deri kenarsuyu şeritlerin kenarları, beyaz ve sarı kenarsuyunun altından görülür.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, tek parça, şekerrenk kâğıt
- Ara pervaz, tek parça, pembe kâğıt.
- Kenarsuyu dört parça şekerrenk kâğıt.
- Kenarsuyu, dört parça beyaz kâğıt.
- Kenarsuyu, sarı kâğıt ve kahverengi deri şeritler.
- Muska tezhipler
- Verve dilimli kenarsuyu (yeşil ve beyaz renklerle yapılmıştır.)
- Kesilerek monte edilen yazılar

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

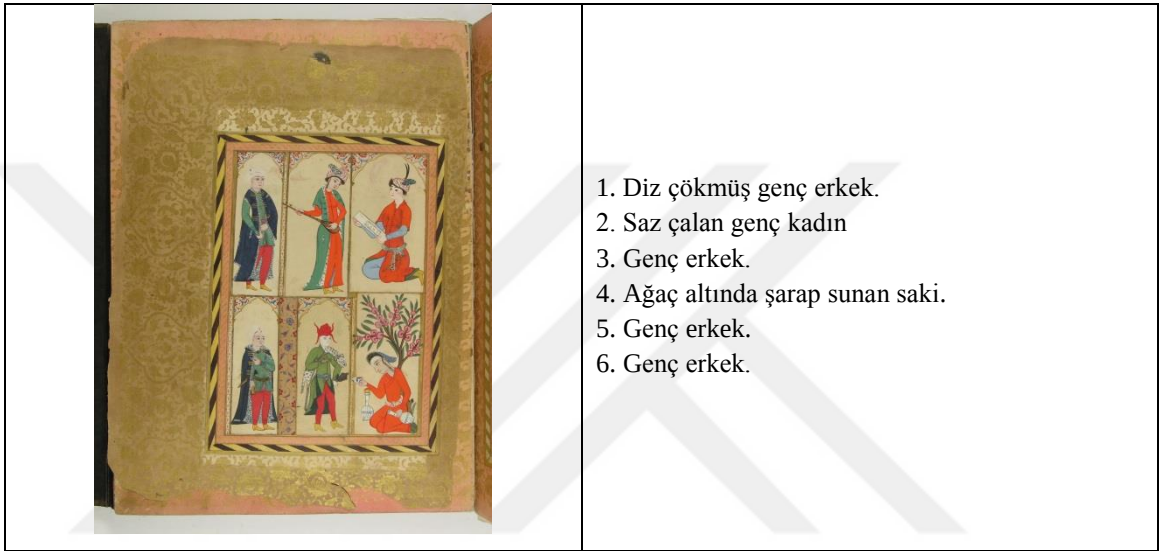

Ölçüler:

Sayfa (en x boy): 34,2 x 47 cm
Ara pervaz (en x boy): 24,7 x 37,2 cm
Orta pano (en x boy): 17,7 x 25 cm
Yazı (en x boy): 9,0 x 11,0 cm

KATALOG NO : 19, y. 12a, Altı resim

Orta panoyu üstte üç, altta üç olmak üzere altı adet resim oluşturmaktadır. Etrafı iki sıra kenar suyu ile çevrilmiş, pervaz bitkisel motifler ve rûmîlerle halkârî teknikte bezenmiştir. Resimlerin tamamı krem renk kâğıt üzerine guaj boya ile yapılmıştır. Yalnızca dördüncü resimde, arka fonda ağaç deseni kullanılmıştır. Beşinci resim hariç diğerlerinin üslubu, renk paleti, yüz ifadeleri birbiri ile büyük benzerlik gösterir.

YAPIM TEKNİĞİ

Krem rengi pervaz üzerine altın ile halkârî tekniğinde yapılan bezemede Tablo 3’de 1 numarada verilen, küçük pafta biçimindeki kapalı formlu bezeme kalıbı kullanılmıştır. Kapalı formun arası iri hatâyî grubu çiçek ve yapraklar ile bezenmiştir. Pervazda halkârî bezemenin yapılacağı sınır, biz ile çizilerek belirlenmiştir. Resimlerin yapıldığı kâğıtların kenarları inceltilerek yapıştırılınca, birleşme yerlerini görmek çok daha zorlaşmaktadır. Birinci resmin sağ uzun kenarı detaylı incelendiğinde, kâğıdın kenarının inceltildiği görülür. Pervaz kısmında herhangi bir ek yeri tespit edilmemiştir. Sayfanın pervazı krem rengi kâğıt olduğu için, 12b yüzüne yapıştırılan kâğıdın etkisini görmek mümkündür. Yukarıda s.38 ve 39’da detaylı biçimde anlatıldığı gibi, 12a yüzünde orta panonun üst ve alt kenarında beyaz kalan kısımlar, b yüzündeki bakır içerikli kâğıdın sınırındır. Bakır içerikli pervaz bu kısma kadar uzanmadığı için, kâğıt değişmeden kendi renginde (krem) kalmıştır.

Orta panoda yer alan altı resim ve çevresinde pembe düz renkli, onun dışında da koyu kahverengi ve sarı renkli kâğıtlardan oluşan verev dilimli kenar suyu yer alır. Enli, krem rengi

pervaz, b yüzüne yapıştırılan bakır içerikli boya ile renklendirilen kâğıt nedeniyle tahrip olmuştur. Pembe kenar suyu, küçük kâğıt şeritler kullanılarak yapılmıştır. Verev dilimli kenar suyunun köşeleri, yapıştırıldıktan sonra sayfa üzerinde kesildiğini köşelerdeki izlerden görmek mümkündür. Pembe kenar suyu en son yapıştırılmış olmalıdır. Çünkü hem koyu kahverengi dilimlerin kenarı pembe kâğıdın altında kalmıştır, hem de köşelerde kesik izi görülmez.

Dördüncü resim hariç diğerlerinde resmin üst köşelerine gelecek şekilde, altın ile iki sıra dilimli kemer çizilmiş, kemerin içi kırmızı ve mavi renkli havalı tezhip (çift tahrir) tekniği ile rûmîler ve hatâyî motifleri ile doldurulmuştur. Resimlerin çevresi sırasıyla ince altın cetvel, pembe renkli 1cm eninde kâğıt şerit ve 0,8cm eninde verev dilimli sarı-siyah kenar suyu ile çevrilmiştir. En dışta da yine altın cetvel kullanılmıştır.

Resimler bir araya getirilerek sayfa boyutundaki krem rengi bir kâğıda yapıştırılmış olmalıdır. Ancak, yerleştirilirken simetriye çok önem verilmediği resimler arasındaki boşlukların, simetrik biçimde dağıtılmadığı görülür. Yan yana kesilerek yerleştirilen resimlere cetvel çekilirken, resimlerin kenarlara gelen uç kısımlarına özen gösterilmiş, resimlerin detaylarının cetvelin altında kalmamasına dikkat edilmiştir. Ayrıca, resimlerin birleşme kenarlarına iki kez cetvel çekilmiş, arada ara suyu bırakılmıştır. 1, 4 ve 6. resimde bu şekilde çift cetvel görülmektedir. Cetveller altın ile çekilerek her iki tarafına siyah mürekkep ile tahrir çekilmiştir.

2.-3. resimler, 4.ve 5. resimler arasında ve 6. resmin soluna ara suyu bırakılmış (1,5-3 mm), bu kısımlar “+” işaretleri ile doldurulmuş, iki tarafına da cetvel çekilmiştir. Birinci resim 2.nin üzerine, 6.resim 5.nin üzerine binecek şekilde yapıştırılmıştır. Cetvellerin altındaki kenar izi, resimlerin birleşme kenarını belli etmektedir. Beşinci ve 6. resim arasındaki yaklaşık 1cm enindeki boşluk, nohudi renkli kâğıt ile tamamlanmış ve üzerine kırmızı ve mavi renkler ile havalı tezhip yapılmıştır.

BOZULMALAR

Sayfanın b yüzündeki pervaza yapıştırılmış olan kâğıt, çok büyük olasılıkla bakır (Cu) içerikli boyar madde ile boyanmış ve yeşil renkli bir kâğıt elde edilmiştir. Bu nedenle de a yüzünün orta panosu ve orta panonun alt-üst kenarları hariç, pervazı büyük ölçüde tahrip olmuştur.

Bakır, kimyasal açıdan stabil değildir ve zamanla kâğıtta bozunmalara sebep olur. İçeriğindeki bakır metali kâğıdın ana maddesi olan selülozun bozunmasında önemli rol oynar. Bozunmanın ilk aşamalarında boyanın rengi koyu yeşile döner. Sonraki aşamalarda renk değişimi sayfanın

arka tarafında da belirir ve son olarak koyu kahverengiye dönen boyanın hem kendisinde hem de kâğıtta tahribatı gözle görülebilir. Bakır iyonlarının oksidatif tahrip edici etkisi, kâğıdın önce kırılma ve parçalanmasına sonrasındaysa çatlayıp parçalanmasına neden olur. Sayfanın tüm kenarlarında önemli ölçüde parça kaybı vardır. Ayrıca kenarlarda kırılmalar ve çatlamlar devam etmektedir. Dip kısmındaki kırılma ve parça kayıpları nedeniyle, yaprak metin kısmından tamamen kopmuş ve ayrılmıştır. Sol ve alt kenarda kırılma vardır.

Üst sıradaki üç resmin üst tarafında, mikroorganizma hasarı gibi görünen, üzeri boyanmış (rötuş yapılmış) küçük lekeler vardır. Sayfanın üst kenarında ve sağ alt köşesinde mürekkep lekeleri vardır.

YAYIN

Fetvacı, 2015, s. 139, 140.

Yaprak Analizi, 12a

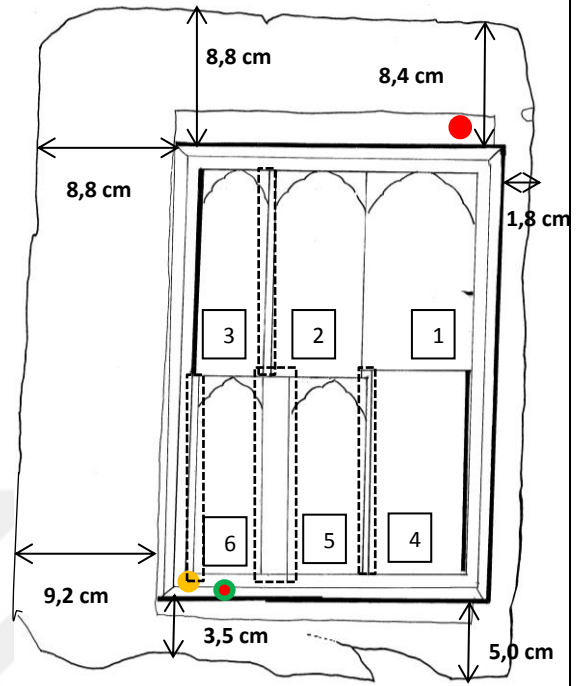
Bozulma / Tahribat:

➡ Bakır içerikli boya tahribatı, kırılmalık, parça kayıpları

➡ Sayfanın b yüzüne yapıştırılan bakır içerikli boya ile renklendirilen kâğıt nedeniyle, sayfanın a yüzündeki renk değişimi.

➡ Sayfanın sırt kısmındaki bağlantı tamamen kopmuştur.

○ Siyah boya (mürekkep?) lekesi.

Vasl edilen kısımlar:

● Pervaz, krem renk, tek parça kâğıt.

● Orta pano etrafındaki pembe renk kenarsuyu, 5 parça kâğıt.

● Verev dilimli kenarsuyu (sarı ve siyah renk kâğıt).

□ Boşluk olan kısımlara yapıştırılan ince kâğıt şeritler.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Sayfa (en x boy): 33,4 x 44,2 cm

Orta pano (en x boy): 22,4 x 30,8 cm

Resimler (en x boy):

1. 4,2 x 13,5 cm

2. 5,8 x 13,5 cm

3. 7,0 x 13 cm

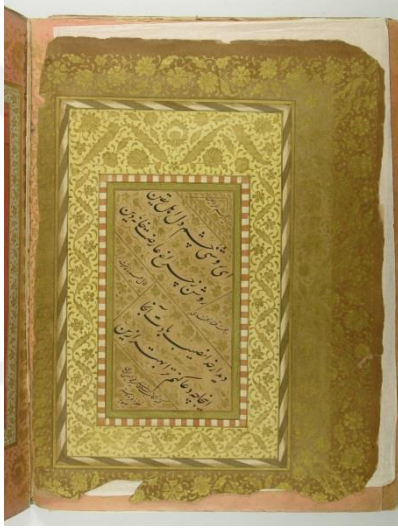
4. 4,3 x 12,8 cm

5. 4,7 x 12,8 cm

6. 5,9 x 13,4 cm

KATALOG NO : 20, y. 12b, Bir yazı.

Nohudi renkli doğu kâğıdı üzerine, is (karbon) mürekkebi ile yazılan yazı, sayfada tek olarak yer alır. Hafif aşağıya doğru sayfanın ortasına yerleştirilen ta'lik hat ile mail yazılmış Farsça kıt'anın çevresini iki sıra kenar suyu çevirmektedir. Ketebesinde, *el- Kâtib es- Sultani Emir Muhammed Emin et-Termizi* ifadesi yer alır. Sayfada yeşilin farklı tonlarında hazırlanan kâğıtlar kenar suyu, verev dilim ve pervaz olarak kullanılmıştır. Ara pervaz, yine bir kenar suyu ile çevrilmiş ve sayfanın pervazı yeşil kâğıt ile kaplanmıştır. Ara pervazda ve dış pervazda halkârî tekniği ile iri yaprak ve hatâyî grubu çiçek motifleri ile bezeme yapılmıştır. Yazının içinde kalan boşluklar muska tezhiplerle bezenmiş, satır aralarında beyn'es sûtûr uygulanmıştır.

	<i>Yâ erhamü'r-râhîmin</i> <i>Ey rûşeni-yi çeşm-i dil-i ehl-i yakîn</i> <i>Revşen zi-çerâğ-i 'arizet hâne-yi dîn</i> <i>Didâr-ı hudâ nasib bâdet âncâ</i> <i>İncâ çe duâ' konem to râ behter ez-în</i> Ey ehli yakının yürek gözlerinin aydınlığı Ey din evinin aydınlığı senin cemalin nurundan Allah'ı ziyaret etme nasibin olsa orada Bundan daha iyi ne dua edeyim burada <i>Ketebe el-Kâtib es-Sultani Emir Muhammed Emin et-Termizi</i>
--	---

YAPIM TEKNİĞİ

Sayfanın yapım tekniği a ve b yüzü birlikte incelendiğinde anlaşılmaktadır. 12b yüzündeki sarı renkli ara pervaz kâğıdı a yüzünü oluşturan kâğıda, kenarlardan yaklaşık 5cm daha kısa olacak şekilde yapıştırılmıştır. Ancak, 12b yüzündeki iç pervazı oluşturan sarı kâğıt paspartu şeklinde (ortası boş) hazırlanmış olmalıdır çünkü damalı kenar suyunun altından birleşim kenarı görülmektedir. 4 parça kâğıt, pervaza önce iki uzun kenara sonra da kısa kenarlara gelecek şekilde şeritler halinde yapıştırılmıştır. Pervaz yapıştırılırken orta panoda görülmesi istenen kısmın ölçüsü hesaplanmış olmalıdır.

Pervaza yapıştırılan kâğıdın renklendirilmesinde kullanılan boyanın bakır içeriği, kâğıdın ince olduğu kısımlarda (kenarlarda) kâğıdın rengini değiştirerek kahverengine çevirmiş; kâğıdın kalın olduğu (sarı pervazın bulunduğu) orta kısımlarda ise bakır içeriği kâğıdın içine kadar

işlemediği için kâğıdın rengi açık yeşil kalmıştır. Ara pervaza yapıştırılan sarı kâğıt, ağız kısmının (ön kenarın) ortasına gelmektedir. Bunu da 12b'nin ön kenarındaki renk farklılığından anlamak mümkündür. 12a pervazı krem rengi kâğıt ile kaplandığı için, 12b yüzüne yapıştırılan kâğıdın etkisini görmek mümkün olmuştur. 12a yüzünde orta panonun üst ve alt kenarında beyaz kalan kısımlar, b yüzünde bakır içerikli kâğıdın sınırındır. Bakır içerikli pervaz bu kısma kadar uzanmadığı için, kâğıt kendi renginde (krem) kalmıştır (bkz. tez s. 38-39). Pervazda kullanılan yaprak içindeki çiçek motifi, Tablo 3'de 3 numaradaki kalıp 7a sayfasında da kullanılmıştır.

Yazının çevresi yeşil renkli ve kiremit rengi-beyaz damalı kenar suyu ile çevrilmiştir. Yeşil renkli kenar suyunun birleşme kenarları tespit edilemediğinden kaç parçadan oluştuğu anlaşılamamıştır. Bunun üzerine altın ile “s” biçiminde bezeme yapılmıştır. Damalı kenar suyunun köşeleri daha açık renkli küçük kareler ile tamamlanmıştır. Yeşil kenar suyu ile sarı ara pervazın kenarları, damalı kenar suyunun altında görülmektedir.

Yeşil beyaz kâğıt şeritlerle hazırlanan verev dilimli kenar suyunun köşeleri, verev kesilerek birleştirilmiştir. Altındaki sarı renk kâğıttan yapılan pervazın kenarları, dış pervazın ortasına kadar uzanmaktadır. Bu nedenle sayfanın kenarlarındaki yaklaşık 3cm'lik kısmın, geri kalandan daha ince olduğu anlaşılmaktadır.

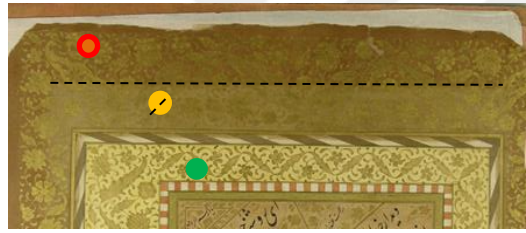
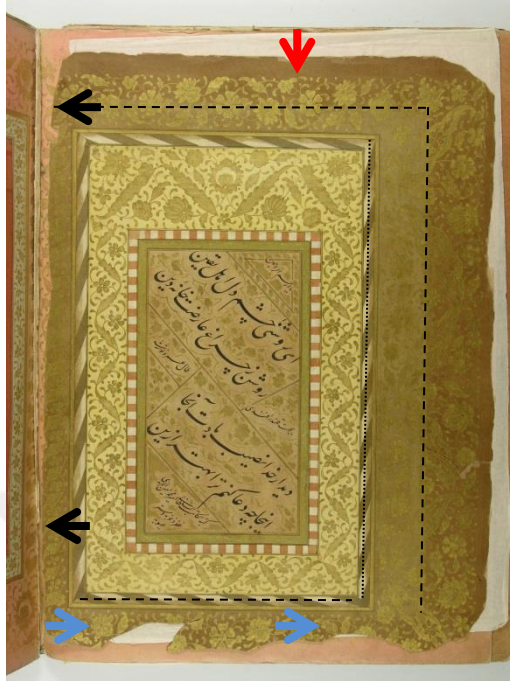
BOZULMALAR

Sayfadaki pervazda kullanılan bakırın, kâğıtta yol açtığı bozunma 12a'da anlatılmıştır. Burada net biçimde görülen, yeşil dış pervaz ile a yüzünde kullanılan kâğıttan oluşan kenar kısımlarının çok daha fazla bozunduğu ve tamamen kahverengine döndüğü görülmektedir. Kırılmalar ve yırtılmalar söz konusudur.

YAYIN

Bağcı, 2013, s. 263.

Yaprak Analizi, 12b

Bozulma / Tahribat:

➡ Bakır içerikli boya tahribatı, kırılmalık, parça kayıpları

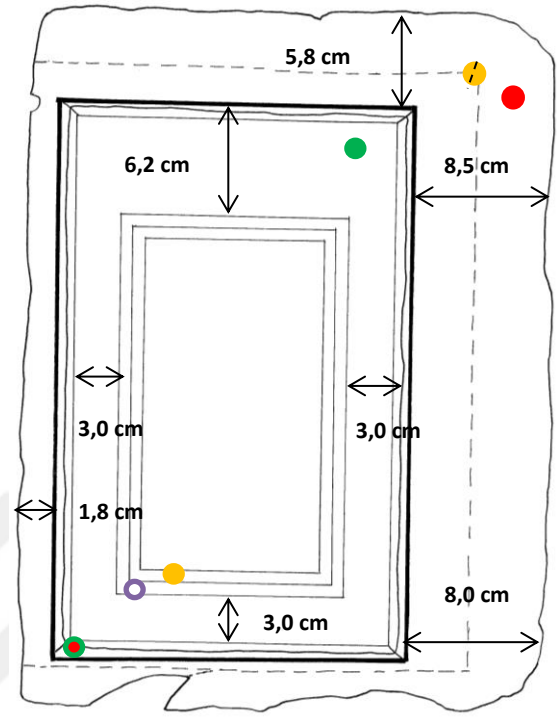
➡ Sayfanın b yüzüne yapıştırılan bakır içerikli boya ile renklendirilen kâğıt nedeniyle, sayfanın a yüzündeki renk değişimi.

➡ Sayfanın sırt kısmındaki bağlantı tamamen kopmuştur.

● Bu yüze yapıştırılmış olan bakır içerikli kâğıt

⚡ Bu yüze yapıştırılmış olan ara pervazın sınırları

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Vasl edilen kısımlar:

● Pervaz, yeşil renk, 4 parça kâğıt.

● Ara pervaz, sarı renk, tek parça kâğıt.

● Orta pano etrafındaki yeşil renk kenarsuyu

● Verev dilimli kenarsuyu (yeşil ve beyaz renk kâğıt).

● Damalı kenarsuyu (kiremit rengi ve beyaz renk kâğıt).

⚡ Bu yüze yapıştırılmış olan ara pervazın sınırları

Ölçüler:

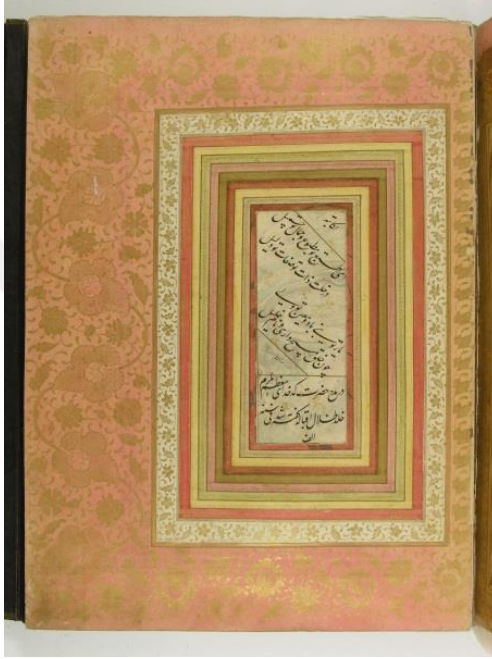
Orta pano (en x boy) : 24,0 x 14,5 cm

Ara pervaz (alt x üst x sağ x sol): 22,8 x 35,4 cm

Yazı (en x boy) : 11,2 x 21,9 cm

KATALOG NO : 21, y. 13a, Bir yazı

Ta'lik hatla, ebru üzerine siyah is mürekkebi ile yazılmış Üstte iki sıra ikişer satır mail, altta iki satır halinde düz yazılmış Farsça yazı, sayfanın ortasına yerleştirilerek çevresine aynı kalınlıklarda ve farklı renklerde kâğıt şeritlerle 10 kat kenar suyu yapılmış, sayfaya bir derinlik verilmiştir.

...li-kâtibe

*Ey tab'-î tu matbu'u cemâl-i tu cemîl
Der hallat-i zât-ı tu sıfât-i tu delîl
Yâr-ı tu hebi bâd ü mü'in-i tu velî
Çün hulk-ı mesih darî yû nâm-i hâlîl*

el-Müznib Sıdkî

*Der medh-i hazret-i kethüdây-ı muazzamî
mükerrem, Hallade zılâl-ı ikbâlehû güfte aüdü fi
snene Elf*

Ey senin tabi'in makbul ve yüzün güzel
Senin zatındaki sıfatların, varlığına delil
Peygamber senin yârin olsun ve yardımcın ise Veli
Çünkü mesih gibi huyun ve Halil gibi ismin var
Muazzam ve mükerrem kethüda hazretlerinin

Günahkâr Sıdkî

Muazzam ve mükerrem Kethüda hazretleri
medhinde söylendi; Allah onun ikbalinin gölgesini
sonsuz eylesin; 1000 senesinde

YAPIM TEKNİĞİ

Yazı sayfaya yapıştırıldıktan sonra, pervaz ve kenar suları dıştan içe doğru yapıştırılmıştır. Yazı, uçuk mavi ve gri renklerdeki ebru üzerine yazıldıktan sonra *zerefşan* yapılmıştır.

Pervaz, ön kenardan yaklaşık 3cm içeride olmak üzere iki parçadan oluşur. Pervaz şekerrenk kâğıt ile yapılmış, ön kenar dalların ucuna yerleştirilen yaprak biçimindeki kapalı form kalıbı kullanılarak (Tablo 3 no 2) halkârî tekniği ile bezenmiştir. Pervazın ön kenarındaki tezhip, kenara kadar devam edecek biçimde yapılmıştır. Kenarda boşluk bırakılmamıştır. Alt ve üst kenarda boşluk bırakılmasına rağmen hem a hem de b yüzünde ön kenarda boşluk yoktur. Kenar suyu olan kâğıt şeritler önce iki kısa kenar, sonra uzun kenarlar olmak üzere dört parçadan oluşmuştur. Ancak, dıştaki beyazın hemen altında olan şekerrenk şerit, uzun kenarların üst kısmına iki küçük parçanın eklenmesi ile oluşturulmuştur.

Yazının çevresindeki 10 farklı renk kâğıt şerit ile yapılan kenar suları vasl tekniği ile birleştirilmiştir. İçten dışa doğru, gümüş bezemesi olan koyu pembe kâğıt, krem, sarı, şekerrenk, yeşil, açık pembe, açık yeşil, sarı, şekerrenk ve beyaz boyanmış kâğıtlar ile kenar suyu şeritleri hazırlanmıştır.

Dıştan içe doğru birbiri üzerine bindirilerek yapıştırılan kâğıtların kenarları, kenar sularının altından anlaşılmaktadır. Yaklaşık 1mm üst üste bindirilen şeritlerin üstte kalan kenarları, altın cetvel ile gizlenmiştir. Cetvellerin her iki tarafı da siyah ile tahrirlenmiştir. Biri hariç diğerler tamamının üzerine küçük “s”ler ile altın zencerek yapılmıştır. Yazının hemen dışındaki pembe kâğıdın üzerinde bazı altın ve gümüş bezemeler ve çizgiler vardır. En dıştaki geniş beyaz kenar suyu da altınla halkârî teknikle dallarda çiçek ve yapraklarla bezenmiştir.

BOZULMALAR

Sayfa onarım görmüştür. Dip kısmında kahverengi yapıştırıcı lekeleri ve onarım kâğıdı vardır. Yazının çevresindeki cetvelde bozulma ve düzensizlik vardır. Sayfanın sol alt köşesinde gümüş balığı böceği ve ön kenarın üst kısmında böcek deliği görülmüştür.

YAYIN

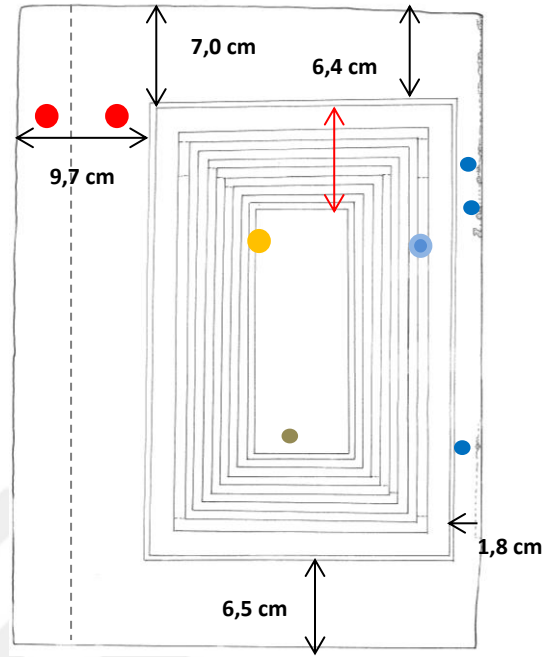
Yayınlanmamıştır.

Yaprak Analizi, 13a

Bozulma / Tahribat:

- Gümüşçül böceğinin tahribatı.
- ➡ Yapıştırıcı kalıntıları nedeniyle yüzey kaybı.
Kenarsuları (içten dışa doğru): Gümüş bezemesi olan koyu pembe kâğıt, krem, sarı, şekerrenk, yeşil, açık pembe, açık yeşil, sarı, şekerrenk ve beyaz.
- Onarım gören kısımlar ve yapıştırıcı lekeleri.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, 2 parça kâğıt.
- ➡ 4'er parça kâğıt şeritten oluşan (9 sıra) kenarsuyu.
- 6 parça kâğıt şeritten oluşan şekerrenk kenarsuyu.
- Ebru kâğıt
- Gümüş bezemeli koyu pembe kâğıt, kenarsuyu

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

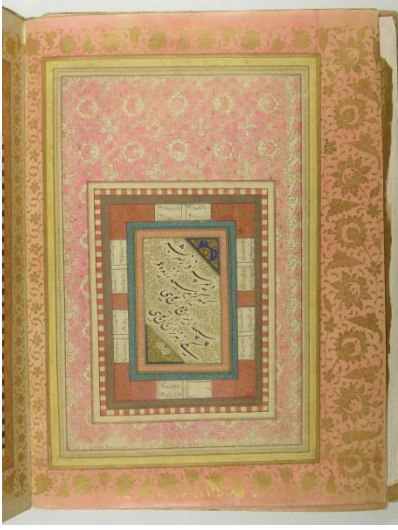

Ölçüler:

Sayfa (en x boy): 34,3 x 47,2cm
 Desen ve çevresi (en x boy): 26,0 x 39,0 cm
 Yazı (en x boy): 6,8 x 17,8 cm

KATALOG NO : 22, y. 13b, Bir yazı

Ta'lik hatla, krem rengi kâğıt üzerine, siyah is mürekkebi ile yazılmış Farsça kıt'anın ketebesidir. Dört satır halinde mail yazılmış yazı, sayfanın ortasına (aşağıya doğru) yerleştirilmiş ve çevresi, başka bir kitabın sayfasından kesilen ikişer satırlık ta'lik yazılarla ve kenar suları ile düzenlenmiştir. Sayfanın ortasındaki yazının sağ üst ve sol alt köşelerinde muska tezhipler yer alır. Ara pervazı ve enli pervazı bulunan sayfada halkârî ve aks teknikleri ile bezeme yapılmıştır.

	<i>Delir-i ser efrâz serr-i beşer ki hergiz ne-tersid ez Zeyd ü Ömer Sipehdâr-ı İran u Turan tuyî Yeki ez hejîrân-ı Îrân tuyî</i> İnsanların başı, yiğit ve silahşor sesin Ki hiç bir zaman Zeyd ola Ömer ola hiç bir kimseden korkmadın İran'ın ve Turan'ın emiri ve komutanı sensin İran'ın güzide ve seçilenlerinden birisi sensin Fakir Malek-i Deylemî
Yazının çevresindeki kıt'alar <i>Der ân âine did ez hod neşânî Çu hod râ did bi-hod şod zamânî</i> O aynada kendisinden bir nişan görünce Kendini görünce, bir an (çoşarak) kendiliğinden çıktı <i>Be-reft ân şahs (mâh) u ân sûret nehân kerd Be gel horşid penhân çün tevân kerd Vez-âncâ raht ber-bestend hali Ze gûlhâ sebze râ kerdend hâlî</i> O şahıs (Ay) gitti ve cemalini sakladı Çamurla güneş kapatılır mı? Oradan toparlayarak hicret ettiler Bostanı da çiçeklerden boşalttılar <i>Şakâik seng râ buthâne kerde Sebâ ca 'd-i çemen râ şâne kerde Perende morgekân gostâh gostâh Şemâil ber şemâil şâh ber şâh</i> Şakayık taşı putluk yapmış Saba çimenin saçlarını taramış Kuşlar ise cesaretle Yüz yüze baş başa koymuşlar	<i>Be-nûşânûş mey der câm kerdend ... Şekem por kerd ezin yek dâne yâkût ...</i> Devamlı içmek için kadehleri şarapla doldurdular. Bir tane yakut ile karnını doldurdu. <i>Ber ân pîrûze taht ân tâcdârân Rehâ kerdend mey ber cûr'a hârân Besâtî sebz çün cân-i hiredmend Havâî mu'tedil çün mihr-i ferzend</i> O firuze taht'a tac sahibler Şerabi, şerab içenler için bıraktılar Akilli bir can gibi yeşil bir sofrası! Evlat sevgisi gibi bir hoş hava! <i>Bedân gülşen resid ân nakş-perdâz Hemân nakş-i nohostin kerd âğâz Degr reh did çeşm-i mihrebâneş hemân sûret ki bûd ârâm-i câneş</i> O gülşene varınca hemen nakş etmeye başladı İlk nakşın nakş etmesine başladı Bir de sevimli gözlerini gördü nakışta Ve kalbine huzur veren cemali gördü

YAPIM TEKNİĞİ

Sayfa üç kısım olarak tasarlanmıştır: Orta pano ve çevresi, ara pervaz ve pervaz. Tasarım, dıştan içe doğru yapılmış, önce 5 parça kâğıttan oluşan pervaz düzenlenmiş, sonra sırasıyla 4 parça kâğıttan sarı kenar suyu, krem kenar suyu ara pervaz kâğıdının devamıdır ancak cetvelle ayrılarak farklı bir kâğıtmış algısı yaratılmış, üzerine de “s” şeklinde altın ile bezeme yapılmıştır. Krem rengi tek parça kâğıttan oluşan ara pervaz, geometrik paftalar içerisinde hatâyî grubu motifler kullanılarak pembe boya ile aks tekniğinde bezenmiştir. Yazıyı çevreleyen en dış kenar suyu da ara pervazın uzantısıdır. Aks tekniğinde kalıp ile bezeme yapılırken kâğıdın kenarlarında boşluk bırakılmış, bu boşluklar da cetvelle sınırlandırılarak kenar suyu olarak kullanılmıştır. Aks tekniğinin uygulanması sırasında üstte sağ kısımda kâğıttan kenara taşan süsleme, aşağıdaki fotoğrafta daha net görülür. Krem rengi kenar suyunun altında kiremit rengi ve beyaz damalı kenar suyu, bunun altında gri/mor 4 parçadan oluşan kâğıt şerit kenar suyu kullanılmış, üzerine küçük “s”ler ile altın zencerek yapılmıştır.

Ortakdaki yazının etrafında yapılan düzenlemede ikişer satır ikişer sütundan oluşan yazılar, köşelerde ve orta kısımlara yerleştirilen kiremit rengi kâğıtların üzerine binecek şekilde yerleştirilmiştir. Bu kâğıtların üzerine de halkârî teknikte bezeme yapılmıştır. Köşelere yerleştirilen kiremit rengi kâğıtlar ikişer parçadan oluşur. Her bir yazı parçasının sağ tarafında ince bir çizgi şeklinde mavi kâğıt görülür. Yazıya doğru yaklaşıldığında iki ayrı kenar suyu daha vardır. Dışta mavi, içte pembe rengi 4'er parça kâğıt şeritten oluşan kenar sularının üzeri *zerefşan* ile bezenmiştir. İkisinin arasına da parlak sarı renkli bir boya ile cetvel çekilmiştir. Yazının çevresinde kullanılan yeşil renkli cetvel aynı zamanda yazının köşelerindeki muska tezhipli kısımları da ayırmak için kullanılmıştır. Sayfadaki tüm cetvellerin her iki tarafı da siyah ile tahrirlenmiştir. Pervazın ön kenarındaki tezhip, kenara kadar devam edecek biçimde yapılmıştır. Kenarda boşluk bırakılmamıştır. Ancak biz gibi bir aletle, halkârî nin sınırı belirlenmiştir. Alt ve üst kenarda boşluk bırakılmasına rağmen hem a hem de b yüzünde ön kenarda boşluk yoktur. Üst köşedeki yaprağın bir kısmının da eksik olması, sayfanın ön kenarının kesildiğini düşündürür.

Satır aralarında beyn'es sûtûr uygulanmıştır. Alt köşedeki muska tezhip içinde yine bulut içine alınmış hattatın adı yazar.

GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR

Sayfa onarım görmüştür. 14a ile birleştiren küçük bir krem rengi kâğıt tam kolon kısmında görülür.

BOZULMALAR

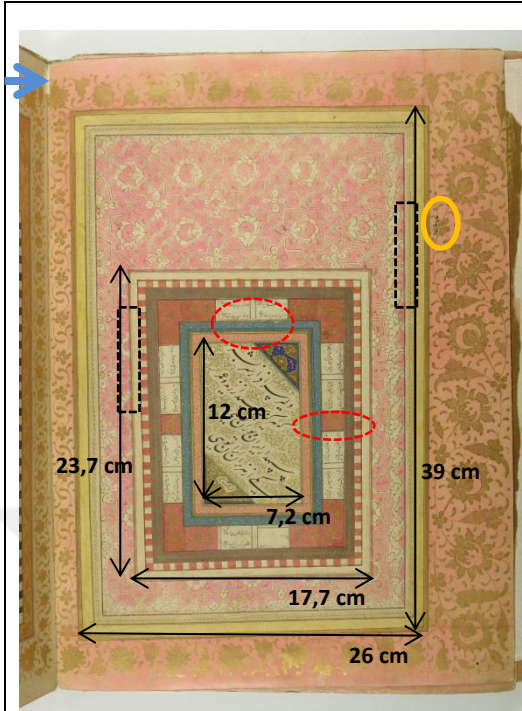
Sayfanın sağ alt köşesinde ve pervazın ön kenarında böcek deliği görülür. Üst köşedeki yaprağın kesilmiş olması, çizimde de görüleceği gibi ön kenarda üst ve alt kısımda 0,6cm'lik bir fark olması, sayfanın ön kenarının kesildiğini düşündürür.

YAYIN

Yayınlanmamıştır.

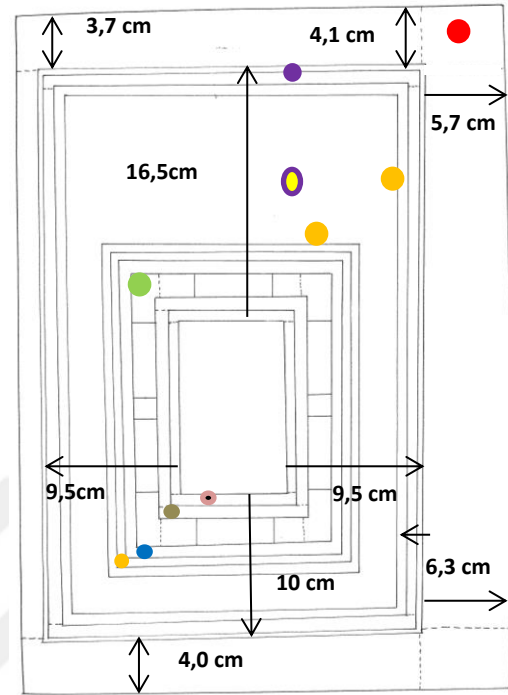

Yaprak Analizi, 13b.

Bozulma / Tahribat:

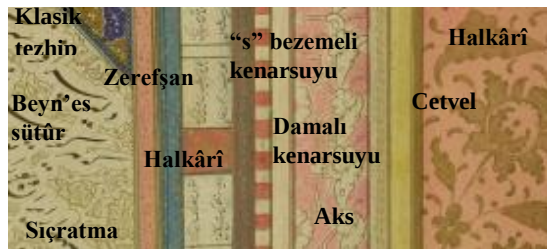
- Böcek deliği ve arkadan onarım.
- ➡ Eski onarım.
- ⋮ Ara pervazın ask ile bezendiği zaman cedvelin diğer tarafına geçen pembe bezemesi. Ara pervazın iç ve dış kısmında kenarsuyu kalınlığında boşluk bırakılmış ve “krem” rengi kenarsularının farklı kağıt olarak algılanması sağlanmış.
- Kıt’anın yıpranmış ve cedveli ile birlikte kesilerek monte edilen kenarları.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz 5 parça şekerrenk kâğıt.
- Sarı kenarsuyu, dört parça
- Krem renkli kenarsuyu, ara pervazı oluşturan kâğıdın devamı.
- Ara pervaz, aks tekniği ile bezeli tek parça kâğıt.
- Krem renkli kenarsuyu, ara pervazı oluşturan kâğıdın devamı.
- Damalı kenarsuyu (pembe ve beyaz renkli kâğıtlar.)
- Gri/mor kenarsuyu, dört parça kâğıt.
- Mavi renkli kenarsuyu, zerefşan.
- Açık pembe rengi kenarsuyu, dört parça, zerefşan.
- Kiremit rengi kâğıtlar, her biri ikişer parça kâğıt.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

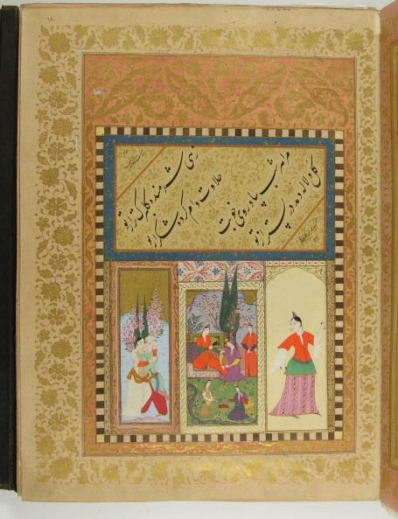

Ölçüler:

Ara pervaz (en x boy): 26 x 39 cm
Orta pano (en x boy): 17,7 x 23,7 cm
Yazı (en x boy): 7,2 x 12 cm

KATALOG NO : 23, y. 14a, Bir yazı, üç resim

Orta panoyu, üstte yatay yerleştirilen bir yazı ve altındaki üç resim, oluşturur. Üst kısmı kenarlardan daha enli olan şekerrenk bir ara pervaz ile çevrelenen orta pano, krem rengi tek parça kâğıttan yapılmış pervaz ile çevrilmiştir. Yazı (1) sarımsı krem rengi kâğıt üzerine, ta'lik hat ile yazılmıştır. Ketebesinde, *Ketebehu Muhammed Emin el-Kâtib el-Herevî*, ifadesi yer alır. Altta ilk resim (2) sarımsı kâğıt üzerine guaj, ikinci ve üçüncü resimler (3 ve 4) tamamen guaj ile boyanmıştır.

	1. Yazı: <i>Huve'l-Muuz der Mekke-i müşerrife tahrir yâfte</i> <i>Zehî şermende gülberg-i ter ez tu Halâvet vâm kerde şeker ez tu Merâ her şeb beyâd-ı rûy-ı hübet Gül ü lâle demed der bester ez tû Ketebehu Muhammed Emin el-Kâtib el-Herevî</i> Gül yaprağı tazelikte bile sana mahcubdur Şeker bile tatlılığını senden ödünç almıştır Güzel yüzünü her gece yâd ettiğimde Senden (yâdından) yatağında laleler, güller biter 2. Çengi. 3. Eğlence meclisi. 4. Birbirine sarılmış bir çift sevgili.
--	--

YAPIM TEKNİĞİ

Sayfa üç kısım olarak tasarlanmıştır. Orta pano, ara pervaz ve pervaz. Tasarım, dıştan içe doğru yapılmış, önce 2 parça krem renkli kâğıttan oluşan pervaz düzenlenmiş, sonra sırasıyla şekerrenk 2 parça kâğıttan ara pervaz, gri / beyaz damalı kenar suyu (köşelerde küçük sarı renkli kâğıtlar), ortada da yazı ve resimler yer alır. Pervaz ile ara pervaz, cetvelle ayrılmıştır. Kenarlarda çok az mesafe kaldığı için kenar suyu kullanılmamış olabilir. Pervaz, kıvrılan dallara yerleştirilen hatâyî grubu motifler ve yapraklar ile ara pervaz da Tablo 3'daki 3numaralı, ucu kıvrık iri yapraklar arasında hatâyî motiflerle halkârî teknikte bezenmiştir. Pervazdaki halkârî bezemenin kenarlarını belli etmek için sayfa kenarında boşluk kalacak şekilde sivri uçlu bir aletle çizgi çekilmiştir.

Orta pano ve ara pervaz ise damalı kenar suyu ile ayrılır. Düzenleme dıştan içe doğru yapılmıştır. Önce dört parça kâğıttan oluşan *zerefşanlı* mavi kâğıt ile bir kenar suyu yapılmış, yazı bunun ortasına yerleştirilerek birleşme kenarları altın ve turuncu cetvelle çevrilmiştir. Siyah

is mürekkebi ile yazılmış olan ta'lik kıt'anın satır aralarında beyn'es sûtûr uygulanmıştır. Ketebe, halkârî üzerine yazılmıştır. Sol üst ve sağ alt köşelerdeki ayrılan kısımlar da altın ve turuncu renkli cetvel ile çevrilmiştir.

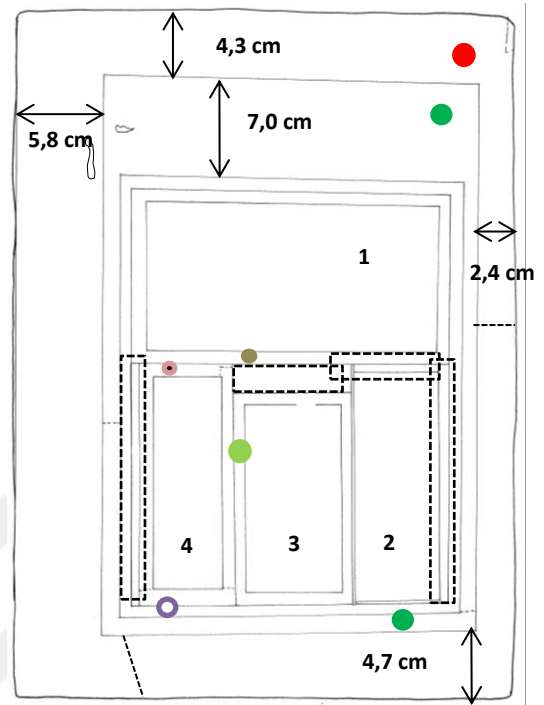
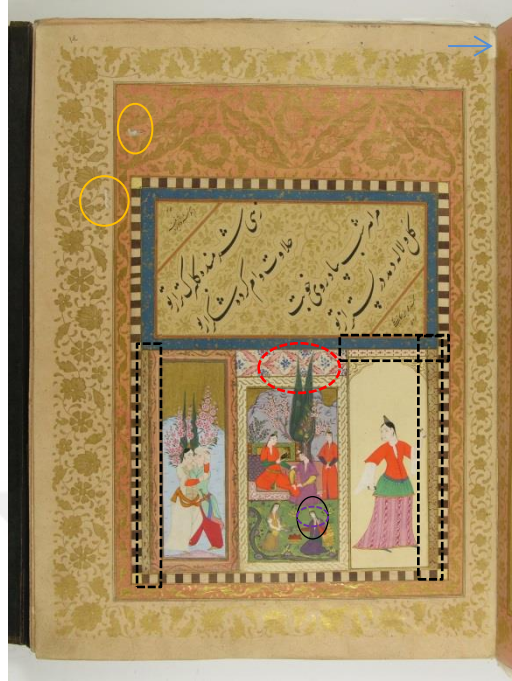
Orta pano yazının eni düşünülerek oluşturulmuştur. Bu nedenle alta yerleştirilen resimlerin kenarlarında düzensiz boşluklar kalmıştır. Birinci resmin sağ tarafında ve üstünde, 2.resmin üst kısmında, 3.resmin de solunda kalan boşluklara farklı renklerde kâğıtlar yapıştırılmış ve çeşitli biçimlerde ara suyu yapılmıştır. İkinci Resmin üstünde kalan dikdörtgen boşluk kâğıt, mavi, kırmızı ve altın ile havalı tezhip ile yaprak ve çiçeklerle bezenmiştir. Resim, en az selvi ağaçlarının ucu kadar uzun olmalıdır. Resmin çevresine bırakılan krem rengi kenar suyuna “s” şeklinde yapılan zencerek ile üst kısımdaki havalı tezhip, Kalender tarafından yapılmış olmalıdır. Resim ve çevresi cetveller ile ayrılarak, sanki iki hatta üç farklı kâğıt kullanılmış algısı oluşmuştur. Birinci resmin sağına ve 3.resmin soluna gri renkli ince kâğıt şeritler yapıştırılmış, bunlar kırmızı renk ile “Y” şekli ile ve üç iplik rûmî motifi ile bezenmiştir. Ayrıca 1. Resmin üzerindeki boşluk da “+, - “ işaretleri ile doldurulmuş, resmin içine de dilimli kemer ile köşebentler yapılmış, altın Rûmîler ile bezenmiştir. Üçüncü resmin çevresindeki 4 parça kâğıtla düzenlenen şekerrenk kenar suyu üzerindeki gümüş sümbül bezemesi, 11a'daki 7. resmin çevresinde de kullanılmıştır. Burada iç kısma da gümüş ve beyaz renk cetvel çekilmiştir.

BOZULMALAR

Sayfa onarım görmüştür. 13b ile birleştiren küçük bir krem rengi kâğıt tam kolon kısmında görülür. Ara pervasın üst kısmında ve pervazda böcek deliği görülür. Üst köşedeki yaprağın kesilmiş olması, çizimde de görüleceği gibi ön kenarda üst ve alt kısımda 0,6 cm'lik bir fark olması, sayfanın ön kenarının kesildiğini düşündürür.

YAYIN

Fetvacı, 2015, s. 138.

1. 19,7 x 9,6 cm
2. 5,7 x 15cm
3. 6,6 x 12,8 cm (ağaç ile birlikte 16,2cm)
4. 4,5 x 14,4cm

KATALOG NO : 24, y. 14b, Sekiz resim

Sayfa üstte dört, altta dört figür olarak iki sıra halinde yerleştirilen tek figür resimlerle düzenlenmiştir. Sayfa kenarı krem renkli geniş pervazla çevrilen orta panoda iki sıra kenar suyu kullanılmıştır. Tüm figürler tek olarak resmedilmiştir. Üçüncü ve 4.resmin arka fonu tamamen boyanmıştır. Diğer resimlerin tamamı krem renkli kâğıt üzerine guaj ile yapılmıştır.

YAPIM TEKNİĞİ

Orta panoda bir araya getirilen resimlerin boyutları birbirine yakındır ancak beşinci resmin sağ tarafında yaklaşık 5mm boşluk bırakılmışken, altıncı resim ile arasında yalnızca 1mm'lik bir ara suyu olacak kadar pay bırakılmıştır. Alt sıradaki resimler sola doğru kaydırılarak yapıştırmıştır. Resimlerin çevresinde birden fazla düzensiz cetvelin olması ve aralarda düzensiz ince boşlukların kalması, bu tek figür resimlerin kesilmiş biçimde sanatçının eline ulaştığını düşündürür. Ayrıca, hem alt hem de üst sırada yer alan resimlerin kenarlarındaki düzensiz boşlukların, farklı şekillerde kapatılabileceği halde bu şekilde kalmasının çok da önemsenmediği anlaşılar.

Orta panoda, resimler arasında kalan bu boşluklar, “+”,-“ şekiller ve rûmî geçmeler ile doldurulmuştur. Pervazı krem rengi kâğıt ile çevrelenen sayfadaki orta panosu, siyah-beyaz damalı kenar suyu ile çevrilmiştir. Köşeleri küçük sarı kare kâğıtlarla tamamlanmıştır. 0,6cm enindeki bu şeridin içinde 0,9cm eninde pembe ince kenar suyu yer alır. Bu pembe kenar suyu, 5 parça kâğıt şerit ile yapılmıştır. Birleşim yerleri son derece özenli biçimde yapıştırılmıştır.

Dış pervazdaki halkârî, orta panonun etrafına cetvel çekilmeden önce yapılmıştır. Halkârî yapılacak alan sivri uçlu aletle çizilerek belirlenmiştir. Resimler albüme yapıştırıldıktan sonra dört tarafına cetvel çekilmiş, 2.resmin ve 6.resmin sağ tarafında çekilen cetvel, yukarıdan aşağıya doğru bütün olarak çekilmiştir. Tüm resimlerde birden fazla cetvel vardır. Bazıları cetvelli olarak albüme yerleştirilmiş, sonrasında da etrafına yeniden cetvel çekilmiş olmalıdır.

3.ve 4.resimler diğerlerinden üslup ve fırça olarak farklıdır, daha kaba bir fırça ile çalışılmıştır. Beşinci resim hariç diğer resimlerin üst köşelerine, dendanları ve içleri altın ile havalı tezhip ile rûmîler ve bitkisel motiflerle bezenmiş dilimli kemerler yapılmıştır. Beşinci resmin üzerindeki boşluk da dendanı altınla, içleri mavi renkle havalı tezhip ile doldurulmuştur.

Dip kısmına kıvrılarak yapıştırılan kenarın üzerinde halkârî bezeme vardır. Bunun anlamı, forma oluşturmak için uzun bırakılan dip kısmının bezeme yapıldıktan sonra kıvrılarak formaların oluşturulmuş olmasıdır.

BOZULMALAR

Dip kenarında gümüşçül böceğinin yüzey tahribatı görülür. Yine dip kısmında, kolon ve dikiş kısmında krem rengi kâğıtla yapılmış eski onarım şeritleri görülür. Sayfanın ön kenarına yakın üst ve alt kısmında çeşitli kahverengi lekeler vardır. Ayrıca orta panonun üst köşesinde böcek deliği vardır. Sağ alt köşede kullanım nedeniyle el kiri (gri bir tabaka) oluşmuştur.

YAYIN:

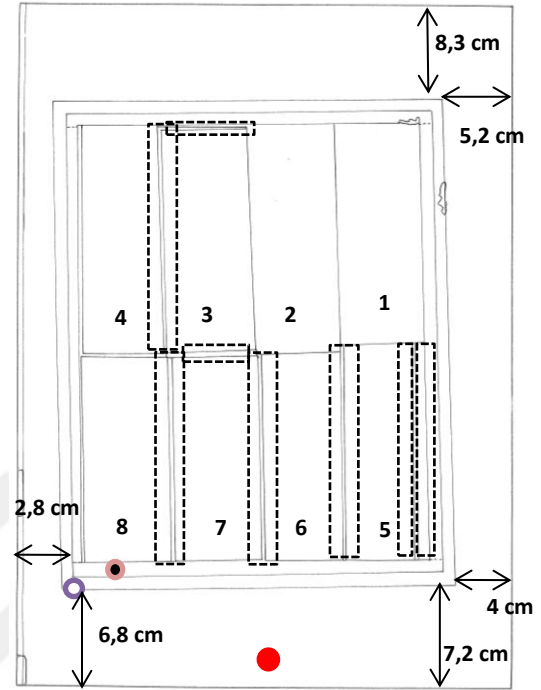
Fetvacı, 2015, s. 142.

Yaprak Analizi, 14b

Bozulma / Tahribat:

- Böcek deliği.
- Eski onarım.
- Boyanın silinmesi.
- Gümüşçül böceğinin tahribatı.
- Pervaz kâğıdının yapısında bulunan delik nedeniyle, alttaki destek kâğıdı görülür. Üstüne de halkârî teknikle bezeme yapılmıştır.
- Boya dökülmesi

Vasıl edilen kısımlar:

- Pervaz, krem renk, 2 parça parça kâğıt.
- Şekerrenk kenarsuyu, dört parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (siyah ve beyaz renk kâğıtlar, köşeler sarı renk kâğıt).
- Boşluk olan kısımlara yapıştırılan ince kâğıt şeritler.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Orta pano (en x boy): 27,4 x 30,6 cm

Resimler:

1. 5,6 x 14,3 cm
2. 5,6 x 14,8 cm
3. 5,7 x 14,7 cm
4. 5,2 x 14,9 cm
5. 4,5 x 14,3 cm
6. 5,2 x 14,1 cm
7. 5,6 x 14,1 cm
8. 5,7 x 14,0 cm

KATALOG NO : 25, y. 15a, Yedi resim

Sayfa üstte üç, altta dört tek figür olarak iki sıra halinde yerleştirilen yedi resimden ve 2.ve3.resim arasında kalan dikdörtgen boşluğa yerleştirilen salbekli şemse ve köşebent formunda bir düzenlemeden oluşur. Birinci ve 3. resim pembe, diğer resimlerin tamamı krem renkli kâğıt üzerine guaj ile yapılmıştır.

YAPIM TEKNİĞİ:

Pervazı açık pembe rengi kâğıt ile çevrelenen orta pano, siyah-beyaz damalı kenar suyu ile çevrilmiştir. Köşeleri, kiremit rengi küçük kare kâğıtlarla tamamlanmıştır. 0,7cm enindeki bu şeridin içinde 0,7cm eninde kiremit rengi ince kenar suyu yer alır. Bu kenar suyu, en az 6 parça kâğıt şerit ile yapılmıştır. Birleşim yerleri son derece özenli biçimde yapıştırılmıştır.

İki renk kâğıt kullanıldığı için 1. ve 3. resmin birleşme kenarları net olarak görülür. Bu şekilde özellikle 3.resmin altı kenarının düz kesilmediği, seviye farkı oluşmayacak biçimde diğer resimle birleştirildiği görülür. Tek figürler, oran olarak birbirinden farklı ölçülerdedir. Her bir resim cetvelle çerçeve içine alınmış, aralarda kalan ince boşluklar, çizimde de görüleceği gibi “+”,-“ şekillerle kırmızı ve mavi mürekkeple ara suyu olarak bezenmiştir. Altıncı ve 7. resimlerin altında kalan ince boşluk hariç, diğerleri arasına kâğıt yapıştırılmamıştır.

Pervazdaki halkârî, orta panonun etrafına cetvel çekilmeden önce yapılmıştır. Halkârî yapılacak alan sivri uçlu aletle çizilerek belirlenmiştir. Sayfa kenarı ile halkârî bezeme arasında kalan boşluklar sayfanın tüm kenarlarında eşit değildir. Resimlerin üst köşelerine dendanları altın, içleri mavi ve kırmızı mürekkep ile havalı tezhip ile rûmîler ve bitkisel motiflerle bezenmiş

dilimli kemerler yapılmıştır. İkinci ve 3. resim arasındaki dikdörtgen alan da aynı biçimde mavi ve kırmızı mürekkep kullanılarak havalı tezhip tekniği ile rûmîler ve bitkisel motiflerle bezenmiştir.

1. ve 3. resimdeki kenarlara gelen detaylar ile cetvel ilişkisi bazı cetvellerin albüm tamamlanırken, bazılarının ise önceden çekilmiş olduğunu gösterir. Birinci resmin sağ tarafındaki cetvel, betimlenen figürün kuşağı atlanarak albüm yapılırken muhtemelen Kalender Paşa tarafından çekilmiştir. Üçüncü resmin sol kenarındaki cetvel, çıplak gözle incelendiğinde ise betimlenen figürün gömleğinin ucunun altında, dendanlı köşebendin ise üzerinde görünmektedir.

BOZULMALAR:

Üst ve alt köşede gümüşçül böceğinin yüzey tahribatı görülür. Sayfanın ön kenarına yakın alt kısmında kahverengi leke ve böcek deliği vardır. Cetvellerde dağılma; 3.resimdeki boyalarda dağılma görülür.

YAYIN:

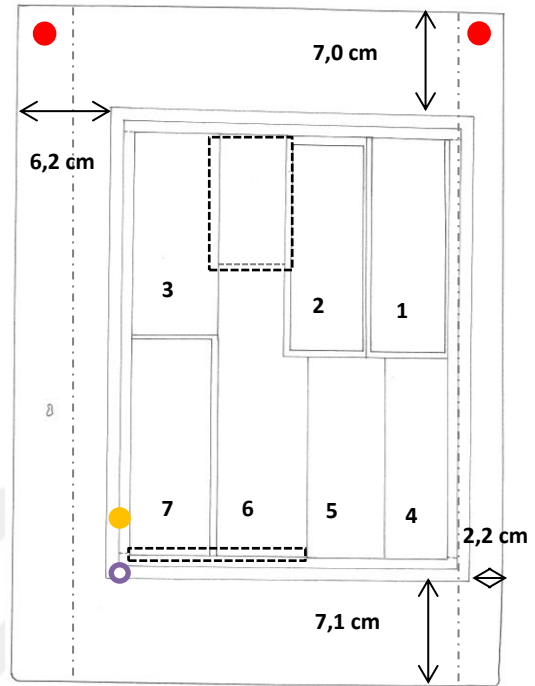
Fetvacı, 2015, s. 142.

Yaprak Analizi, 15a

Bozulma / Tahribat:

- Böcek deliği.
- Cedvelin dağılması.
- Gümüşçül böceğinin tahribatı.
- Boya dökülmesi

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, açık pembe renk, 2 parça parça kâğıt.
- Orta pano etrafındaki kiremit renk kenarsuyu, en az 6 parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (siyah ve beyaz renk kâğıtlar, köşeler kiremit renk kâğıt).
- Boşluk olan kısımlara yapıştırılan ince kâğıt şeritler.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Sayfa: 47,3 x 34,2 cm

Orta pano: 25,5 x 32,5 cm

Resimler:

1. 5,7 x 14,8 cm
2. 4,9 x 14,8 cm
3. 5,4 x 13,7 cm
4. 4,2 x 14,8 cm
5. 5,3 x 14,8 cm
6. 5,9 x 19,8 cm
7. 5,4 x 14,7 cm

KATALOG NO : 26, y. 15b, Resim

Bir ara pervaz ve geniş pervazın ortasına, pastel renklerde suluboya¹ kullanılarak ve altın ile Fatih Sultan Mehmed'in sol profilden portresi yerleştirilmiştir. Portrenin sakal ve sarığı özenle işlendiği halde kıyafeti daha kaba bir fırça işçiliği ile hazırlanmış bir onarım olabilir (bkz. Yaprak Analizi. s. 207).

YAPIM TEKNİĞİ

Sayfa düzenlemesine krem rengi pervazdan başlanmış, sırasıyla açık pembe renkli ara pervaz ve resim yerleştirme yapılmıştır. Portre sayfanın ortasına yerleştirilmiştir. Kıyafetin ve portrenin çevresindeki altının sakalların üzerine gelmiş olması, mavi kaftanın üzerine yapılan bezemenin cetvelin üzerine gelmesi, sayfa düzenlenirken resmin üzerine müdahale yapıldığını gösterir. Ayrıca sarık, sakallar ve iç gömlekteki ince işçilik, yeşil yakalı gömlekte ve pembe astarlı mavi kaftan betimlemesinde görülmez.

Portrenin çevresine yapıştırılan varak altın ile resmin üst kenarına şerit şeklinde siyah renk ile alt kenarına ise yeşil ve kırmızı renklerle yapılan nokta bezemeler birleşim kenarlarını gizler. Bu şerit kısımlara ayrıca iğne perdahı da yapılmıştır. Pervazdaki halkârî bezeme Tablo 3'da 1 numara olarak belirtilen, küçük pafta biçimindeki kapalı formlu bezeme, kalıbı ile yapılmıştır. Ara pervazdaki halkârî bezemede çiçeklerin iç kısımları da aynı renklerle noktalarla süslenmiştir. Bu süslemeler yapıldıktan cetvel çekilmiş, son olarak da sonra portrenin mavi kıyafeti üzerindeki bezeme yapılmıştır. Ara pervaz ile pervazı ayırmak üzere kalın bir altın cetvel çekilmiştir. Ara pervazdaki halkârî bezemeden önce resmin çevresine ince ve kalın olmak üzere iki sıra cetvel çekilmiş, sonra da dışındaki beyaz cetvel çekilmiştir. Halkârî bezemenin cetvellere sonra yapılmış olması sıra dışı bir uygulamadır.

BOZULMALAR:

Sayfanın üst kenarında yer yer soyulma görülür. Dip kısmında, kolon ve dikiş kısmında krem rengi kâğıtla yapılmış eski onarım şeritleri vardır. Sayfanın ön kenarında küçük siyah renkte böcek pislikleri vardır. Sağ alt köşede kullanım nedeniyle el kiri (gri bir tabaka) oluşmuştur.

YAYIN

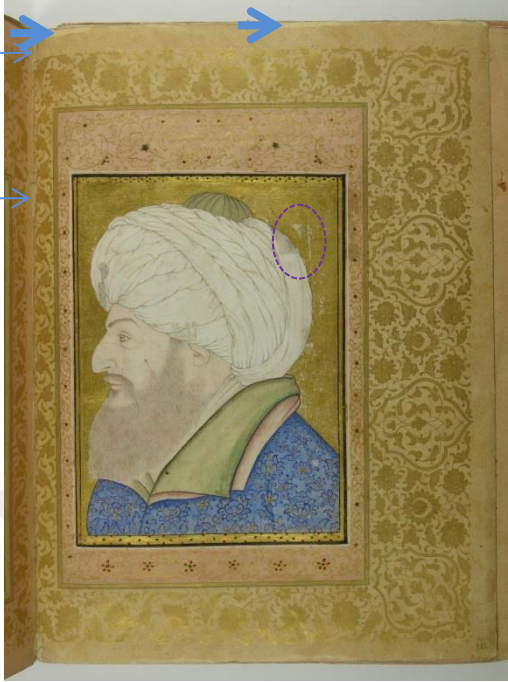
Padişahın Portresi, 2000, Katalog No 8, s. 91.

Öz, 1953.

Atıl, 1973, s. 103-120.

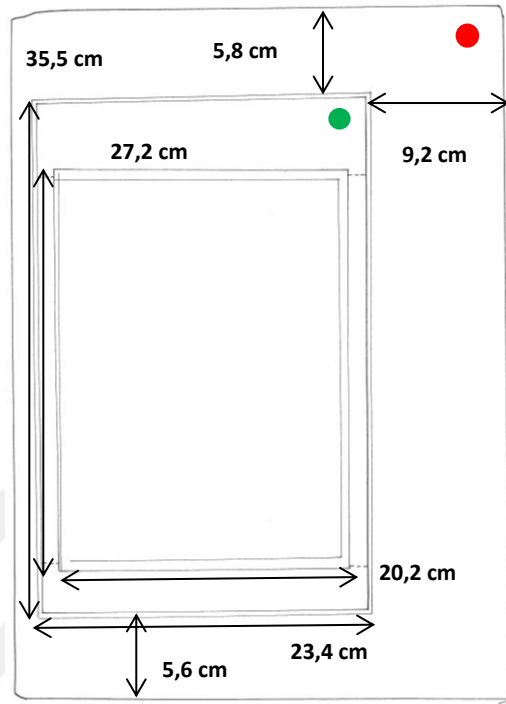
¹ Suluboya veya guaj kullanımı ile ilgili bkz. s. 9

Yaprak Analizi, 15b

Bozulma / Tahribat:

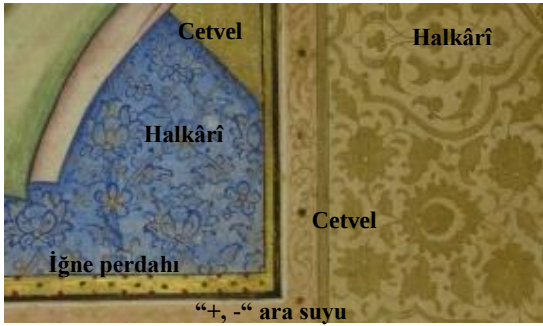
- Eski onarım.
- Yüzey kaybı.
- Altının aşınması silinmesi.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, oku krem rengi tek parça kâğıt.
- Ara pervaz, açık pembe renk, tek parça kâğıt.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Orta pano: 25,5 x 32,5
Resim : 20,2 x 27,2 cm

KATALOG NO : 27, y. 16a, Sekiz resim

Sayfa üstte dört, altta dört olmak üzere iki sıra halinde yerleştirilen krem renkli kâğıda yapılan tek figür ve bir günlük yaşam sahnesinden oluşan resimler düzenlenmiştir. Sayfa kenarı pembe geniş pervazla çevrilen orta panonun üst kısmına krem rengi bir kâğıttan tepelik yapılmıştır. Orta panoyu çevreleyen bir kenar suyu yoktur. Birinci resim hariç diğer figürler tek olarak resmedilmiştir. Birinci, beşinci ve altıncı resmin tamamında, diğerlerinde de yalnızca figürler guaj boya kullanılmıştır. Birinci, beşinci ve altıncı resimlerde ayrıca altın da kullanılmıştır. 2., 3., 4., 7. ve 8. resimler krem rengi kağıt üzerine yapılmıştır.

YAPIM TEKNİĞİ:

Sayfa düzenlemesi sırasıyla pervaz, tepelik, resimlerin çevresindeki kenar suyu, aralara yapıştırılan kâğıtlar ve resimler şeklinde yapılmıştır. Bu sayfada, her bir resmin çevresi farklı biçimde, farklı renkte kâğıtlarla, ara suları ve kenar suları ile düzenlenmiştir. Birinci ve 3.resim tek olarak, 4-5.resimler ise birlikte kenar suyu ile çevrilmiştir. Bunun dışında resimlerin arasında kalan boşluklarda bir düzensizlik görülür. Orta pano, sayfa sağdan ve soldan ortalanarak yerleştirilmiştir. Pembe renkli pervaz üzerine neredeyse kare biçiminde olan (28,8 x 29,3cm) orta pano yerleştirilerek, üst kenarına krem rengi bir kâğıttan, vasl tekniği ile dendanlı bir tepelik yapılmıştır. Pervaz iri hatâyî grubu çiçekler ve yapraklar ile halkârî teknikte bezenirken, tepeliğin için yine halkârî teknikle rûmî desenlerle doldurulmuştur. Orta panonun sağ tarafını krem rengi "L" şeklinde kenar suyu, sol tarafına ise pervaz ile aynı renkte "L" biçiminde ayrı bir kâğıt şerit kullanılmıştır.

Günlük yaşam sahnesinin betimlendiği 1. resmin çevresi, kenar kalınlıkları eşit olmayan şekerrenk kenar suyu ile çevrilmiş üzerine de “s” şeklinde bezeme yapılmıştır. Birleşim yeri tam olarak görülemediğinden kaç parçadan oluştuğu anlaşılamamıştır. İkinci Resmin alt kenarına ince bir kâğıt şerit yerleştirilerek kırmızı renk mürekkep ile küçük yapraklarla bezenmiştir. Üçüncü resmin çevresini eşit kalınlıkta gri/mor kenar suyu çevirmiştir, üzerine yine altınla “s” şeklinde bezeme yapılmıştır. Önce kenar suyu şeritlerin yapıştırıldığı, krem rengi kâğıdın altından 4. resmin sağ tarafındaki cetvel, kâğıdın birleşme kenarından değil içinden çekilmiştir. Bu nedenle ayrı bir kâğıt olarak algılanmakla birlikte, resmin yapıldığı kâğıdın devamıdır. Resimlenen figürün eli dışarıda bırakılarak cetvel çekilmiştir. Resmin üst kısmına ise kalan boşluğu doldurmak üzere beyaz bir kâğıt yapıştırılarak içi havalı tezhip ile mavi ve kırmızı mürekkeple bezenmiştir. Üçüncü resim ile arasındaki boşluk ise “+,-” şekilleri ile ara suyu şeklinde doldurulmuştur.

Tek figür olarak hazırlanan ve arka fonları açık mavi tonlarında ve altınla doldurulan 5.ve 6.resimlerin sağ, sol ve alt kenarını çevreleyecek biçimde eşit kalınlıkta orijinali pembe olan ama solarak krem rengine dönmüş olan 1,2cm eninde kâğıt şeritlerle kenar suyu yapılmıştır. Yedinci ve 8.resimlerin birleşim çizgisi ortada net biçimde görülmektedir. Resimlerin altına ve 8.resmin soluna ince kâğıt yapıştırılmış “+,-” şekilleri ile ara suyu şeklinde doldurulmuştur. Bu ince dolguların da altına yapıştırılan krem rengi kâğıt havalı tezhip ile kırmızı mürekkep ile bezenmiştir. 2, 3, 4, 7 ve 8.resimlerin üst köşelerine, dendanları altın içleri mavi ve kırmızı mürekkep ile havalı tezhip ile rûmîler ve bitkisel motiflerle bezenmiş dilimli kemerler yapılmıştır. Resimlerin çevresine çekilen tüm cetvellerin iki tarafı da siyah mürekkep ile tahrirlenmiştir.

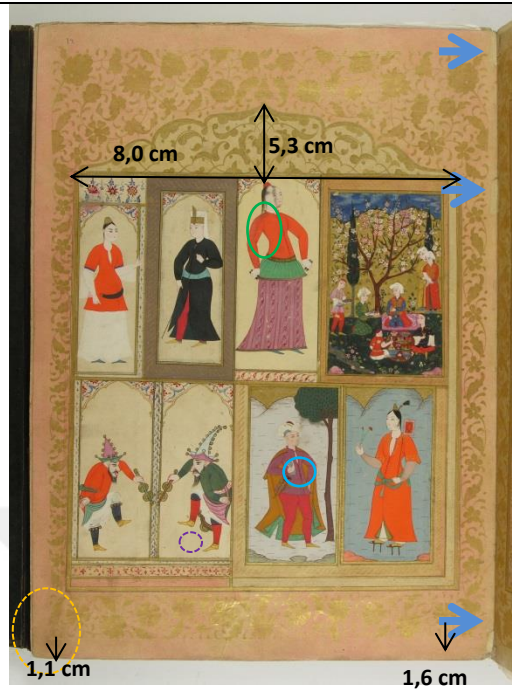
BOZULMALAR:

Dip kısmında, kolon ve dikiş kısmında krem rengi kâğıtla yapılmış eski onarım şeritleri görülür. Sağ alt köşede kullanım nedeniyle el kiri (gri bir tabaka) oluşmuştur.

YAYIN

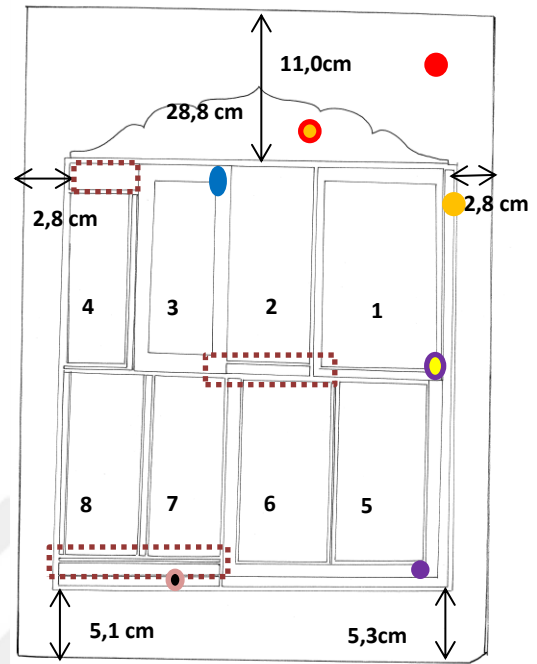
Değirmenci, 2015, s. 30, 31.

Yaprak Analizi, 16a

Bozulma / Tahribat:

- Kirlenme.
- Eski onarım.
- Boya dökülmesi
- Kurşun kırmızısı kararması

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz tek parça şekerrenk kâğıt.
- Krem rengi tepelik kâğıt.
- Şekerrenk kenarsuyu, iki parça kâğıt.
- Krem renkli kenarsuyu, tek parça kâğıt.
- Şekerrenk kenarsuyu, dört parça kâğıt.
- Gri/mor kenarsuyu, dört parça kâğıt.
- Açık pembe rengi kenarsuyu tek parça.
- Boşluk olan kısımlara yapıştırılan ince kâğıt şeritler.

Tezhip / Kâğıt Süsleme

Ölçüler:

Sayfa: 34,4 x 47,2cm

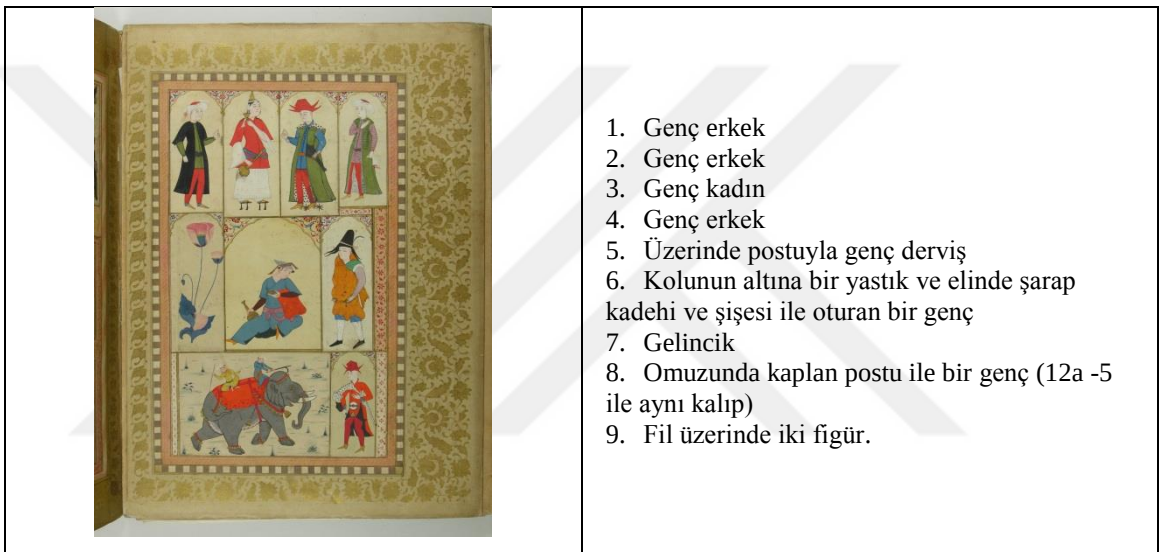
Orta pano: 29,3 x 31,0cm

İçerik:

1. 8,9 x 13,5cm
2. 6,0 x 14,3cm
3. 4,1 x 12,5cm
4. 4,1 x 12,4cm
5. 6,5 x 13,8cm
6. 6,5 x 13,8cm
7. 5,2 x 13,1cm
8. 5,2 x 13,1 cm

KATALOG NO : 28, 16b, Dokuz resim

Sayfa üstte dört, ortada üç, altta iki sıra halinde yerleştirilen krem renkli kâğıtlara yapılan tek figürler, bir gelincik ve bir fil üzerinde iki figür ile düzenlenmiştir. Kenarı krem renkli geniş pervazla çevrilen sayfadaki orta panonun çevresi de iki sıra kenar suyu ile çevrilmiştir. Figürlerden 1, 2, 3, 4 ve 5. resimlerin üslubu ve kullanılan renk paleti dikkate alındığında aynı elden çıktığı görülür. Dokuzuncu resim hariç diğerleri, krem tonlarında kâğıtlara guaj boya ile yapılmıştır. Dokuzuncu resim, de krem rengi bir kâğıda yapılmış ancak arka fonu çalı desenleri ile hareketlendirilmiştir.

YAPIM TEKNİĞİ

Sayfaya önce geniş pervaz yapıştırılmış, damalı kenar suyu ve şekerrenk kenar suyu yapıştırılarak orta panonun boyutları tespit edildikten sonra resimler yerleştirilmiştir. Pervaz tek parça krem rengi kâğıttan yapılmış, siyah-beyaz damalı kenar suyunun köşelerinde sarı kare kâğıtlar kullanılmıştır. İçteki şekerrenk kenar suyu 5 parça kâğıt şeritten yapılmıştır. Bunun üzerine de “s” işaretiyle altın zencerek yapılmıştır.

Orta panonun eni, üstteki dört resme göre ayarlanmış olmalıdır. Orta panonun ortasında ve altta yer alan resimlerin kenarlarında kalan boşluklara ince kâğıt şeritler yapıştırılmış ve bunlar kırmızı mürekkeple havalı tezhip ile çiçekler ve küçük yapraklarla ve “+ , -“ şekillerle bezenmiştir. 9. resim hariç diğerlerinin üst köşelerine, dendanları altın içleri mavi ve kırmızı mürekkep ile havalı tezhip ile rûmîler ve bitkisel motiflerle bezenmiş dilimli kemerler yapılmıştır.

Resimlerin aralarında altın cetvel ve iki tarafında siyah tahrir kullanılmıştır. Üst sıra yerleştirilmeden önce 5.resim yerleştirilmiş, 2.resim bunun köşesinin bir kısmını kapatacak biçimde yerleştirilmiştir. Çizimden de anlaşılacağı gibi 5.resmin üzerine küçük bir kâğıt yapıştırılmış gibi cetvelle sınırlandırılarak küçük bir dikdörtgen alan yaratılmıştır. Beşinci resmin sağ kenarına nohudi renkli, 8. resmin sağ kenarına ise beyaz renkli birer kâğıt şerit yapıştırılmış ve bu alanlar kırmızı mürekkeple havalı tezhip tekniği ile çiçek ve yapraklarla bezenmiştir.

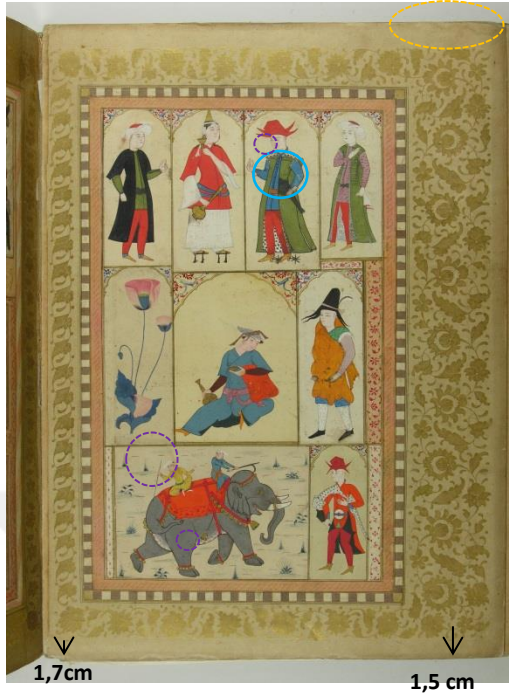
BOZULMALAR

Sayfanın sağ üst köşesinde küçük bir miktar su lekesi görülür. Resimlerde ve pervazda az miktarda kirlenme, cetvellerde de dağılma vardır.

YAYIN

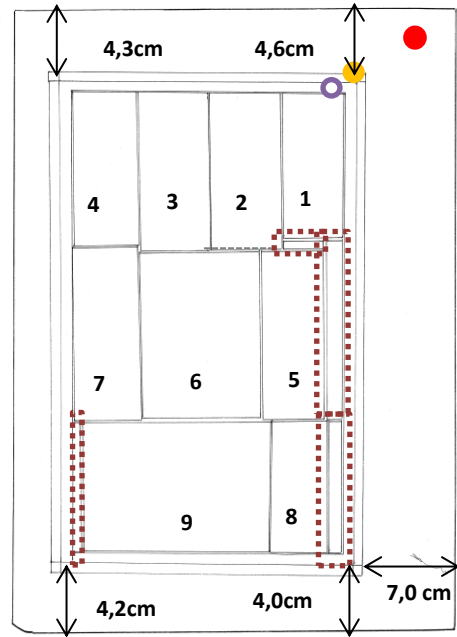
Yayınlanmamıştır.

Yaprak Analizi, 16b

Bozulma / Tahribat:

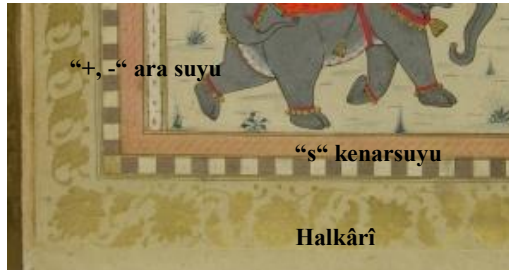
- Boya dağılması.
- Su lekesi.
- Boya dökülmesi

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, açık pembe renk, 2 parça parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (siyah ve beyaz renk kâğıtlar, köşeler kiremit renk kâğıt).
- Şekerrenk kenarsuyu, en az 5 parça kâğıt.
- Boşluk olan kısımlara yapıştırılan ince kâğıt şeritler.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Orta pano: 24 x 38,4cm

İçerik:

1. 5,5 x 10,8cm
2. 5,6 x 11,8cm
3. 5,3 x 11,8cm
4. 5,0 x 11,6cm
5. 4,7 x 12,8cm
6. 9,0 x 12,5cm
7. 5,0 x 13,0cm
8. 4,3 x 10,0cm
9. 14,0 x 9,7cm

KATALOG NO : 29, y. 17a, Beş resim

Sayfa, yatay bakılmayı gerektirecek biçimde yerleştirilen günlük yaşam ve av sahnesi içeren resimler ile bir figürden oluşur. Orta panonun alt kısmında yer alan üç resim, aynı elden çıkmış olmalıdır. Tek figür baş aşağı olacak biçimde yerleştirilmiştir. İlk resim krem rengi kâğıt üzerine siyah mürekkep, suluboya ve guaj ile yapılmıştır. Diğer resimlerin tamamı guaj ve altın ile boyanmıştır. Kırdan dinlenme sahnesi (3) ile 4. ve 5. resimlerde aynı renk paleti kullanıldığı görülür.

YAPIM TEKNİĞİ

Sayfada 5. Resimdeki figürün baş aşağı duruşu, sayfanın belki de ters monte edildiğini gösterir. 17a'nın dip kısmı ile 18b'nin dip kısmında görülen yaklaşık 3mm eninde krem renkli kâğıt şerit, onarım sırasında sayfaları bir arada tutmak için kullanılmıştır. Ancak sonraki sayfalarda dip kısımlarında bir farklılık görülmediğinden, sayfanın bu şekilde tasarlandığı ihtimal kazanır.

Önce yeşil renkli dört parça kâğıttan oluşan pervaz, sonra da pembe ve beyaz verev dilimli kenar suyu yerleştirilmiştir. Resimlerin yerleştirilmesi sırasında, orta panoya yerleştirilen tek figür hariç diğer resimlerin çevresinde düzensiz boşluklar kalmıştır. Bu kısımlar önceden altın ya da gümüş ile bezenmiş olan şekerrenk kâğıtlardan kesilen şeritlerle doldurulmuştur. Önce, birbirleri üzerine 1mm kadar bindirilerek, düzensiz biçimde yerleştirilen bu “ara suyu” şeritler yerleştirilmiş sonra da resimler üzerine yapıştırılmıştır.

Üçüncü, 4. ve 5. resim gümüş cetvel ile çevrilmiş, kenarlarında gümüş ve altın ile önceden bezenmiş şekerrenk kâğıt şeritler kenar suyu olarak kullanılmıştır. Aşağıdaki çizimden de anlaşılacağı gibi birçok farklı parçanın bir araya getirilmesi ile düzensiz boşluklar doldurulmuştur. Dördüncü resim çevresi altın cetvel ile çevrilmiştir. Altına bir kenarı daha geniş olan şekerrenk kâğıt yapıştırılmış, bu geniş kısmın üzeri iri yaprak ve hatâyî grubu çiçekler ile halkârî tekniğinde bezenmiştir. Beşinci resmin de yine çizimden anlaşılacağı gibi üç tarafı krem renkli kâğıt ile çevrilerek kenar suyu oluşturulmuş, mavi ve kırmızı mürekkeple, küçük yaprak ve hatâyî grubu çiçeklerle, havalı tezhip ile bezenmiştir.

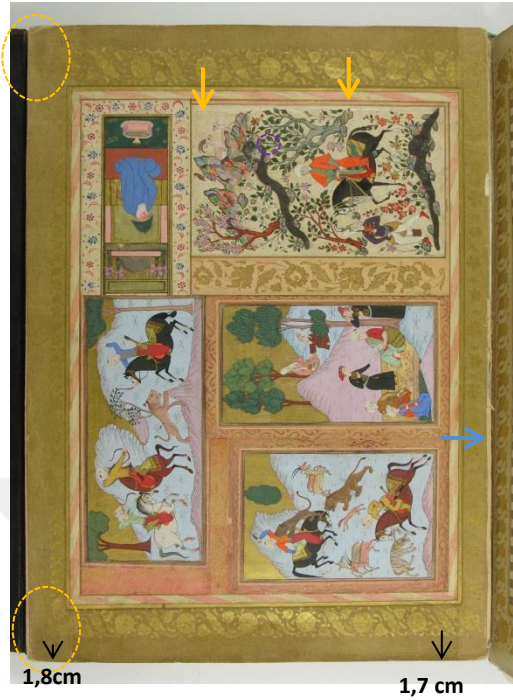
BOZULMA

Dip kısmındaki kâğıt şeritte yırtılma ve parça kaybı vardır. Üst ve alt köşelerde yıpranma, kırılma görülür.

YAYIN

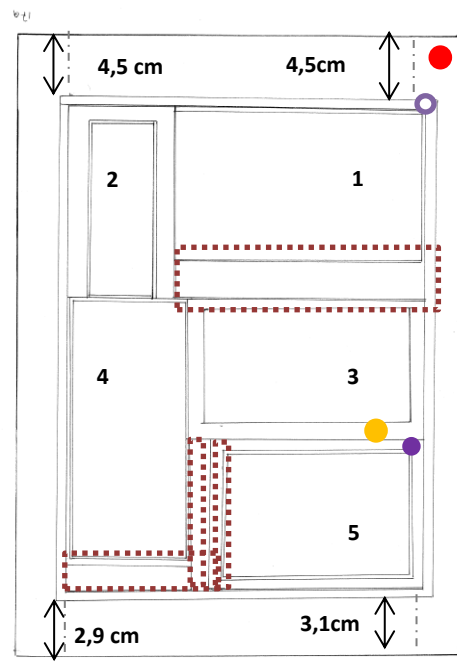
Resim 3 yayınlanmıştır. Değirmenci, 2015, s. 30, 32.

Yaprak Analizi, 17a

Bozulma / Tahribat:

- Yıpranma ve yırtılma.
- Eski onarım.
- Verve dilimli kenarsuyunun izi

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, açık yeşil renk, 2 parça parça kâğıt.
- Verve dilimli kenarsuyu (pembe ve beyaz renk).
- Şekerrenk kenarsuyu, dört parça kâğıt, altınla önceden bezenmiş.
- Şekerrenk kenarsuyu, dört parça kâğıt, gümüşle önceden bezenmiş.
- Boşluk olan kısımlara yapıştırılan ince kâğıt şeritler.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Sayfa: 34,2 x 47,1cm

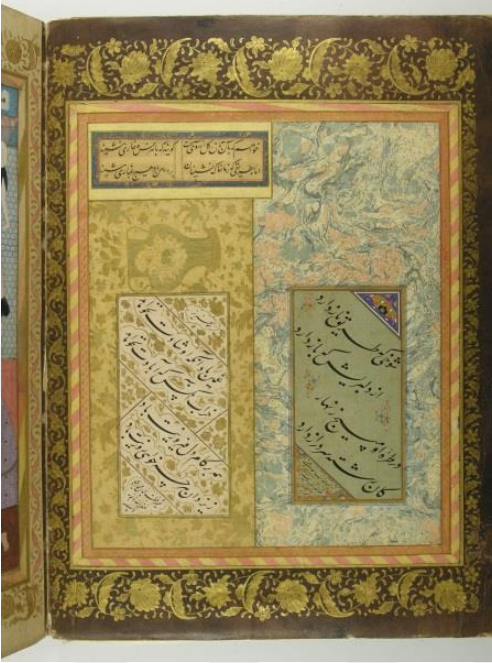
Orta pano: 29,3 x 39,8cm

İçerik:

1. 11,2 x 18,7cm
2. 4,7 x 13cm
3. 8,5 x 15,5cm
4. 19,5 x 8,3cm
5. 9,3 x 14cm

KATALOG NO : 30, y. 17b, Üç yazı

Sayfayı üç yazıyı ve çevrelerindeki ara pervazı çevreleyen iki sıra kenar suyu ve sayfa kenarındaki halkârî bezemeli koyu kahverengi kâğıt oluşturur.

	Yazı 1: <i>Şihi ki tarik-i nâz dâred Ez dilberiyêş ki bâz dâred Der turre-i û mepîç zînhâr Kân rişte ser-i derâz dâred Ketebehu el-abdi'l-muznib Ahmed el-Hüseynî</i> Nâz u cilveli olan o sevgiliyi Kim oku İşvesinden durdurabilir Onun kıvrır kıvrır saçlarında dolaşma ki Bu tellerin ucu yoktur Ketebehu el-abdi'l-muznib Ahmed el-Hüseynî Yazı 2: <i>Hâhem ki be-ân tâze gül ez rû-yi nasihat Gûyend ki bâ her has ü hâri nenişined Amma be-tariki ki zi mâ hâk nişinân Ber dâmen-i û hiç gubârî nenişined</i> O taze güle nasihat olarak “Her çöp dikenle oturmasın” desinler isterim Bizim toprağa oturan fakirlerin tariki gibi Onun eteğine hiç bir toz konulmaz Ketebe el-fakir Kutbuddin Muhammed el-Yezdi
--	---

1. Yazı yeşil kâğıt üzerine, ta'lik hat ve siyah mürekkep ile yazılmış dört satırlık Farsça bir kıtadır. Sol alt köşesindeki muska koltukta, bulut içine alınıp kenarları tezhip ile bezenmiş ketebesi yer alır. Sağ üstteki muska koltuk da klasik tezhip ile bezenmiştir. Yazının içine de küçük çiçek dalları ile bezeme yapılmıştır. Yazının çevresi mavi ve pembe renkli battal ebrunun üzerine *zerefşan* ile bezenmiş bir ara pervaz ile çevrilmiştir.
2. Yazı krem rengi kâğıt üzerine, ta'lik hat ve is mürekkebi ile dört satır olarak Farsça yazılmıştır. Sol alttaki muska koltukta ise hattatın adı, *ketebe el-fakir Kutbuddin Muhammed el-Yezdi* olarak yer alır. Kıta ikişer satır olarak cetvelle bölünmüş, altın ile bulut içine alınmış ve çevresine halkârî yapılmıştır. Kıtanın üzerine yapıştırıldığı kâğıt nohudi sarı renklidir ve iki renk altınla halkârî teknikte bezenmiştir.
3. Yazı, 2.yazının üzerine gelecek şekilde yerleştirilmiş, enine dört satırlık bir kıt'adır. Altta daha geniş olan sarı, üzerinde *zerefşan*lı lacivert kâğıt üzerine yapıştırılmıştır.

YAPIM TEKNİĞİ

Sayfa düzenlemesine, sayfa kenarlarını çeviren 4 parça kâğıttan oluşan koyu kahverengi kâğıt şeritlerle başlanmıştır. Kâğıdın dip kısmında bırakılan yaklaşık 3mm'lik uzun kısım, 18a'nın dip kısmına yapıştırılmıştır. Daha sonra sarı-pembe renklerdeki kâğıt şeritlerle yapılan verev dilimli

kenar suyu ve orta panonun hemen dışına 5 parça şekerrenk kâğıt şeritlerden, üzerine “s” şeklinde altın ile zencerek yapılan kenar suyu yapıştırılmıştır. Verev dilimli kenar suyunun üst kenara yapıştırılan kısmında şeritler açılı biçimde yerleştirilerek kesilmiştir. Burada 8 şerit kâğıt kullanılmışken, alt kısa kenarda 33 kâğıt şerit kullanılmıştır. Şekerrenk kenar suyunun iki tarafına da tahrirli altın ile ince cetvel çekilmiş, verev dilimli kenar suyunun dışına da altınla geniş daha geniş cetvel çekilmiştir.

Daha sonra yazıların çevresindeki ebru ve halkârî bezemeli kâğıtlar yapıştırılmış, en son da yazılar yerleştirilmiştir. Daha sonra da yazıların çevresinde değişik renklerde cetvel çekilmiştir.

3. Yazının çevresinde iki farklı kenar suyu görülür. Yazının hemen dışında lacivert *zerefşanlı* bir kâğıt, onun dışında da sarı bir kâğıt ile yapılmıştır. Her iki kâğıdın da çerçeve olarak hazırlandığı ve yazının bu çerçeve üzerine yerleştirildiği görülür.

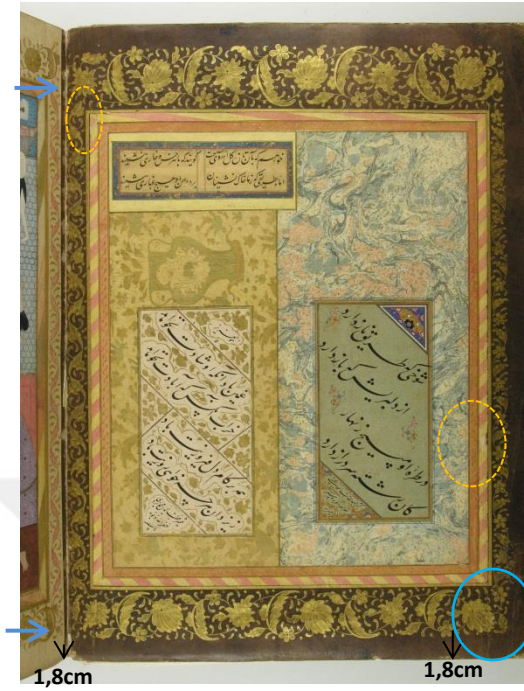
BOZULMALAR

Pervazın 18a tarafına yapıştırılan kenarı kopmuştur. Ayrıca ön kenarında kırılma ve kıvrımla görülür. Verev dilimli kenar suyunda sağ kenarda kopma görülür.

YAYIN

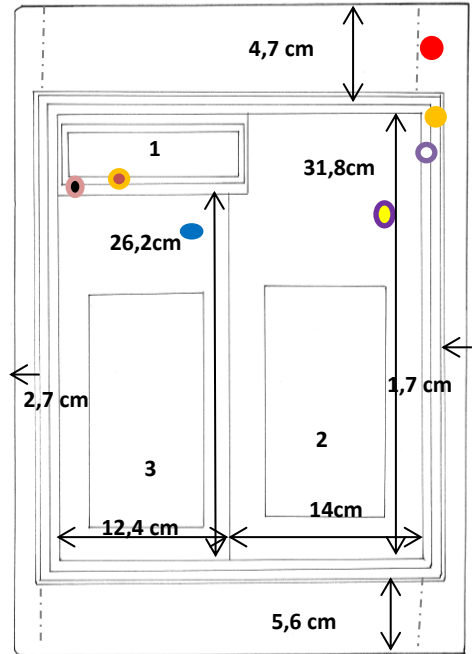
Emine Fetvacı, 2015, s. 148.

Yaprak Analizi, 17b

Bozulma / Tahribat:

- Eski onarım.
- Kenarsuyunda kopma.
- Kıvrılma ve kırışma.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, açık pembe renk, 4 parça kâğıt.
- Verve dilimli kenarsuyu (pembe ve sarı renkler).
- Şekerrenk kenarsuyu 5 parça kâğıt.
- Zerefşanlı ebru.
- Halkârî bezemeli kâğıt.
- Zerefşanlı lacivert kâğıt, dört parça
- Kenarsuyu, sarı kâğıt, tek parça.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

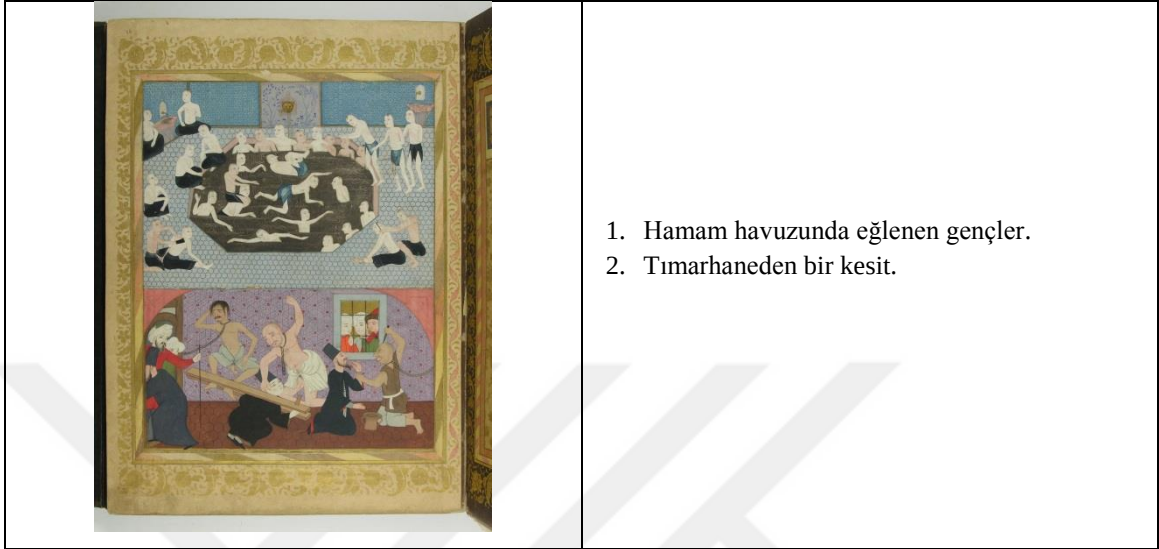
Orta pano: 29,8 x 35,5cm

İçerik:

1. 12,4 x 3,2cm
2. 8,0 x 16cm
3. 8,1 x 17,6cm

KATALOG NO : 31, 18a, İki resim

Sayfa üst üste yerleştirilen iki yatay resimden, sayfa kenarındaki halkârî bezemeli krem rengi kâğıttan ve orta panonun çevresindeki verev dilimli kenar suyundan oluşur.

1. Hamam havuzunda eğlenen gençler.
2. Tımarhaneden bir kesit.

YAPIM TEKNİĞİ

Dört parça krem rengi kâğıt ile öncelikle pervaz oluşturulmuştur. Daha sonra pembe, gri, şekerrenk, sarı ve beyaz kâğıt şeritlerle verev düzenlenen kenar suyu pervazın üzerine yerleştirilmiş ve önce alttaki sonra üstte ki olmak üzere iki resim sayfaya yerleştirilmiştir. İki resim arasına yalnızca cetvel çekilmiş, çevreleri de ince altın cetvel ile çevrilerek tahrirlenmiştir. Alttaki resmin alt kenarına ve verev dilimli kenar suyunun dışına kalın altın ile cetvel çekilmiştir.

Resimlerin boyutlarının büyük olması sebebi ile ön kenarda ve dip kısımda halkârî bezeme, dar bir alana yapılmıştır. Halkârî nin sınırlarını belirlemek üzere sivri uçlu bir alet ile çizgi çekilmiş, dipteki dar bezemedeki uç uca sıralanan yapraklar pembe renk ile boyanmıştır. Diğer kenarlarda iri yaprak ve çiçek motifleri kullanılarak altın ile halkârî yapılmıştır.

BOZULMALAR

Sayfanın dip kısmına yapıştırılan 17b'nin pervazı yırtılmıştır. İki sayfa arasındaki bağlantı kopmuştur. Üstte tam orta kısımda böcek tahribatı görülür. Yüzeyi yiyen böcek, alttaki beyaz kâğıdı ortaya çıkarmıştır.

İki resim arasındaki parça kaybından da orta kısımda, alt katta yeşil bir kâğıt olduğu görülür. Resimlerde kurşun beyazı kararması ve boya dökülmeleri gözlenmiştir.

YAYIN

Fetvacı, 2015, s. 148.

Çağman, 2001,

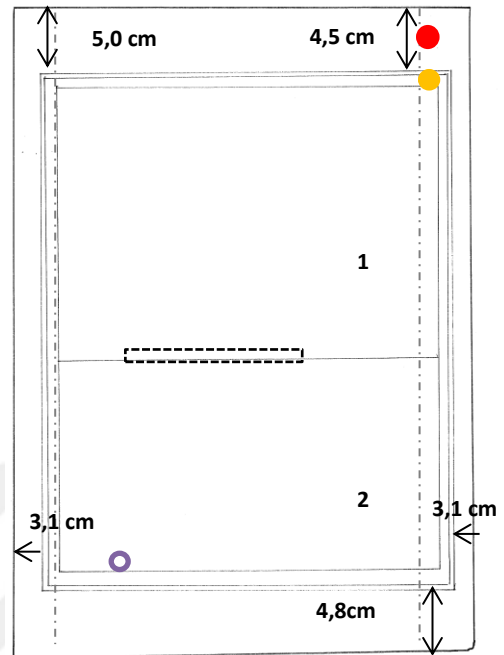

Yaprak Analizi, 18a

Bozulma / Tahribat:

- Sayfa birleşim yerinde kopma.
- Kirlenme
- Kurşun beyazı kararması

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, krem renk, 4 parça parça kâğıt.
● Verev dilimli kenarsuyu (pembe, gri, şekerrenk, sarı ve beyaz)
□ Alttaki yeşil renk kâğıt.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Sayfa: 47,1 x 34,2 cm

Orta pano: 30,0 x 37,4cm

Resimler:

1. 28,7 x 19,8cm
2. 28,8 x 15,5cm

**Verev
dilimli
kenarsuyu**

Renkli halkârî

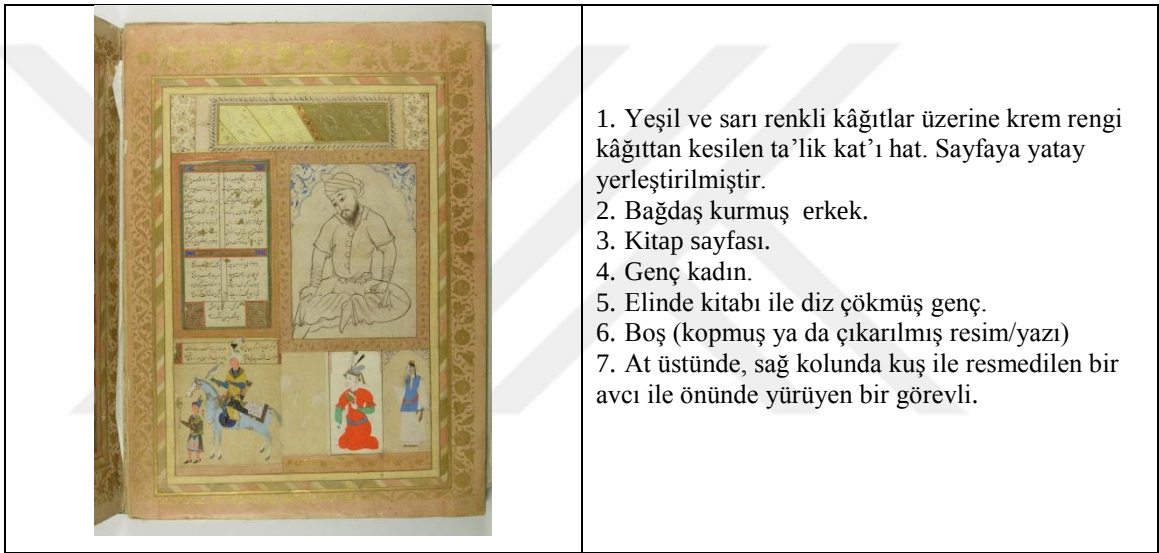
Cetvel

Cetvel

Halkârî

KATALOG NO : 32, y. 18b, Üç resim, üç yazı, bir yazı ve resim

Sayfa, üstte yatay yerleştirilen yazı ile altta iki sıra halinde yerleştirilen resimlerden ve yazılardan oluşur. Bir kitap sayfası olan metin (3), iki kolon halinde düzenlenmiş ta'lik hatla, siyah mürekkeple yazılmıştır. Yazıda koltuk ve başlık tezhipleri vardır. Aynı kitaptan çıkmış bir başka sayfa da 10b'de kullanılmıştır. Yedinci resmin üst kısmında iki kolon halinde ta'lik hat ile yazılmış iki satırlık bir yazı vardır. Ortadaki resim (2) krem renk kâğıt üzerine siyah mürekkep ile yapılmıştır. Alt sıradaki (4, 5 ve 7.) resimler guaj boya ile krem ve beyaz renk kâğıt üzerine yapılmıştır.

YAPIM TEKNİĞİ

Sayfaya öncelikle şekerrenk dört parça kâğıttan oluşan pervaz yapıştırılmıştır. Hemen iç kısmına pembe, yeşil ve beyaz kâğıt şeritlerden hazırlanan verev dilimli kenar suyu, bunun da iç kısmına orta panoyu çevreleyen beş parça sarı renkli kâğıt şeritten oluşan kenar suyu yapıştırılmıştır. Altta resimlerden birisi düştüğü için sayfanın tasarımı hakkında daha net fikir sahibi olmak mümkündür: Resimler, sağdan sola doğru yerleştirilmeden önce alt kısımdaki boşluğu doldurmak üzere şekerrenk bir şerit yapıştırılmıştır. Dördüncü, 5. ve şu anda kopmuş olan 6. resim/yazı, üst sıradaki iki numarada yer alan resmin kenar suyu yapıştırıldıktan sonra yerleştirilmiştir.

Pervaz halkârî tekniğinde bezenmiş, kenarlarda boşluklar bırakılmıştır. En dışta geniş olmak üzere kenar sularının çevresine altın ile cetvel çekilmiş, kenarlara siyah mürekkep ile tahrir

çekilmiştir. Ayrıca her resmin çevresine de altınla cetvel çekilmiştir. Bir numaralı yazıda kullanılan kâğıtların birleşme kenarına altın üzerine havalı tezhip ile bezeme yapılmıştır. Kırmızı mürekkeple küçük çiçek ve yapraklar biçiminde yapılan bezeme, kâğıtların birleşme kenarını gizler. Bu süsleme albümün hazırlanması sırasında yapılmış olmalıdır zira havalı tezhipte kullanılan üslûp ve motifler albümün tamamında görülür. Yazının iki köşesine halkârî iri hatâyî çiçekler yapılmış, hatâyînin göbeği mavi renk ile bezenmiştir. Kenar suyu olarak da görülen krem renkli zemine altın ile ince cetvel çekilmiş ayrıca altın ve gümüş küçük yapraklarla bezenmiştir.

İki ve dört numaralı resimlerin üst köşelerine mavi mürekkep ile dilimli kemerli köşebentler yapılmış, bunların da içi rûmîler ve bitkisel motiflerle doldurulmuştur. Resmin altından taslak çizimi görülür. Resim, kenarlarında kenar suyu oluşturacak büyüklükte pembe renkli bir kâğıt üzerine yapıştırılmıştır. Kenar suyu altın yaprak motifleri ile bezenmiştir. Üçüncü yazı, yeşil kenar suyu ile birlikte bir kitaptan kesilmiş ve albüme monte edilmiştir. Dört parça şekerrenk kâğıt şeritten oluşan kenar suyu üzerine yapıştırılmıştır. Kenar suyu “s” biçiminde altın zencerek ile bezenmiştir. Beşinci resim ise beyaz bir kâğıt üzerine yapılmış, üst kısmında kenarlardan köşelere doğru kıvrılan ince bir bezeme yapılmıştır. Yan tarafındaki altıncı resim/yazı düştüğü için resimlerin ne şekilde yerleştirildiği anlaşılar. Bu yırtılarak düşen kısmın altında kalan kenarların inceltildiği, anlaşılar. Yedinci resim de bir kitaptan çıkmış ancak tahrip olmuş bir sayfadır. Henüz albüme yapıştırılmadan önce kenarlarının yıprandığı (özellikle sol kenarın) anlaşılar. Kenarlarında parçaları görülen koltuk tezhipleri, üst sıradaki üçüncü yazının tezhibi ile aynıdır.

GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR

17. varak ile 18.varağı dip kısmından birleştiren kısımdan, krem rengi kâğıt ile onarılmış ayrıca, dikiş kısımlarına da küçük kâğıtlar yapıştırılmıştır.

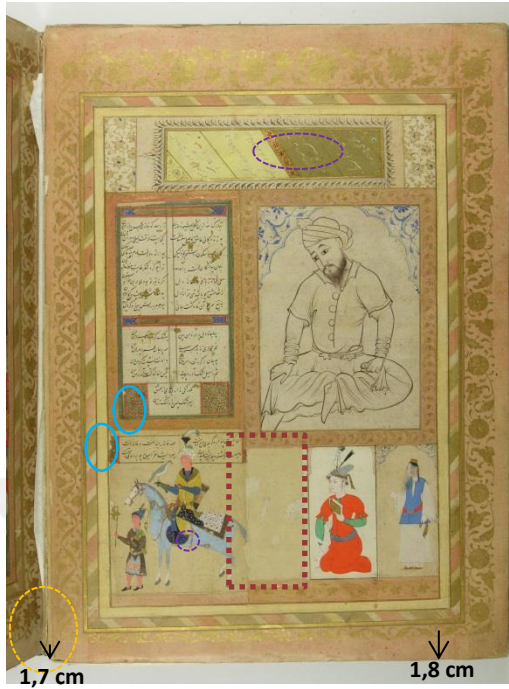
BOZULMALAR

Bir resim/yazı düşmüş ve yok olmuştur. Kat'ı olarak düzenlenen 1. yazıda kimi harfler kalkmış ve düşmüştür. Boya dağılması ve dökülmesi görülür. Yedinci resmin yazılı kısmında ve üçüncü yazıda tezhip kısımlarında dökülmeler görülür.

YAYIN

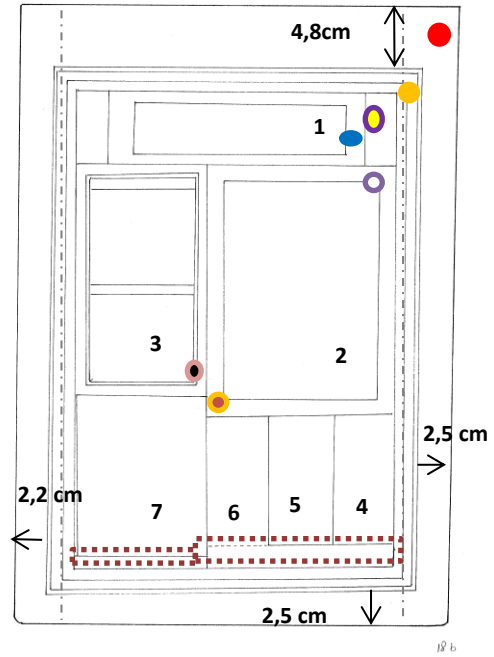
Bağcı, 2013, s. 265-266.

Yaprak Analizi, 18b

Bozulma / Tahribat:

- Düşmüş resmin boşluğu..
- Kopmuş, ayrılmış olan yazılar.
- Onarım kağıtları..
- Boya dökülmesi

Vasıl edilen kısımlar:

- Pervaz, açık pembe renk, 4 parça parça kâğıt.
- Vervev dilimli kenarsuyu (pembe, yeşil ve beyaz renkleri).
- Sarı renkli kenarsuyu 5 parça kâğıt.
- Halkârî bezemeli kâğıt.
- Krem rengi kâğıt, 2 parça.
- Şekerrenk kenarsuyu, dört parça kâğıt.
- Pembe renk kenarsuyu, dört parça kâğıt.
- Boşluk olan kısımlara yapıştırılan ince kâğıt şeritler.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

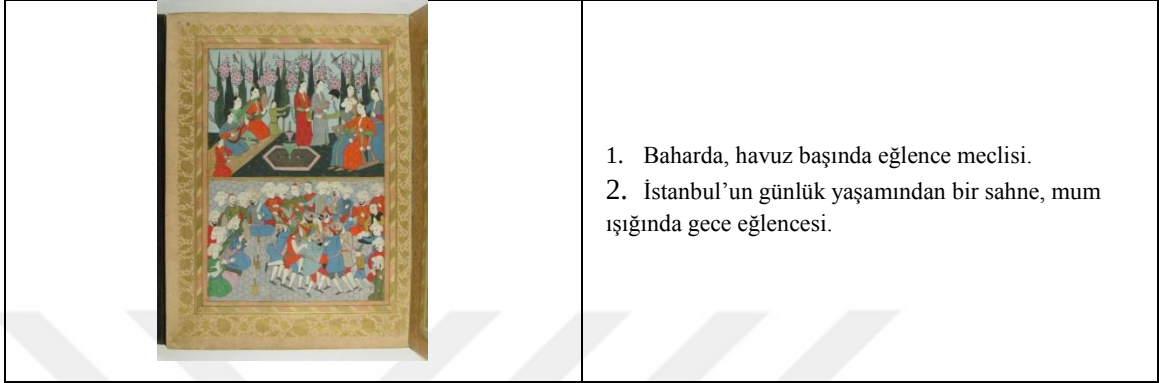
Orta pano: 28,4 x 39,5cm

Resimler:

1. 3,3 x 16,0cm
2. 11,8 x 16,4cm
3. 8,2 x 15,5cm
4. 4,5 x 10,0cm
5. 5,0 x 10,0cm
6. 4,5 x 10,0cm
7. 10,2 x 12,0cm

KATALOG NO : 33, y. 19a, İki resim

Sayfa üst üste yerleştirilen iki yatay resimden, sayfa kenarındaki halkârî bezemeli krem rengi kâğıttan ve orta panonun çevresindeki iki sıra kenar suyundan oluşur. Her iki resim tamamen guaj ile boyanmış, bezemelerde altın ve gümüş de kullanılmıştır.

YAPIM TEKNİĞİ

Pervaz, dört parça krem rengi kâğıt ile pervaz oluşturulmuştur. Pervaz, iri hatâyî grubu çiçek ve yapraklarla halkârî teknikte bezenmiştir. Dip hariç üç kenarda sayfa kenarında, sivri uçlu bir aletle çizilerek boşluk bırakılmıştır. Daha sonra pembe, yeşil ve beyaz kâğıt şeritlerle verev dilimli kenar suyu pervazın üzerine yerleştirilmiş ve bunun altında da dört parça kâğıt şeritten oluşan şekerrenk kenar suyu yer alır. Orta panoya önce alttaki sonra üstteki olmak üzere iki resim yerleştirilmiştir. İki resim arasında 1mm kalınlığında krem rengi kâğıttan ince bir şerit bulunur. Üzerinde belli belirsiz bezeme izi vardır. Ayrıca 1. resmin alt kenarına altın ile kalınca bir cetvel çekilmiştir. Her iki resmin kenarı ayrı ayrı ince altın cetvel ile çevrilerek tahrirlenmiştir.

GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR

Sayfanın dip kısmında küçük bir onarım kâğıdı ile ilk resmin üzerinde küçük bir üçgen kâğıt parçası görülür. Sayfa dikiş terlerinden onarılmıştır.

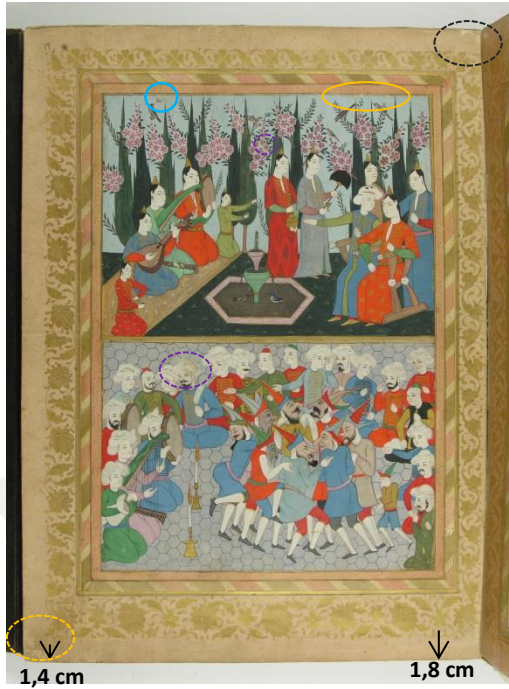
BOZULMALAR

Verev dilimli kenar suyunda yapıştırıcısından ayrılıp kalkan kısımlar görülür. Sayfanın üst kısmında kahverengi bir leke vardır. Ayrıca aşınma ve kirlenme tespit edilmiştir.

YAYIN

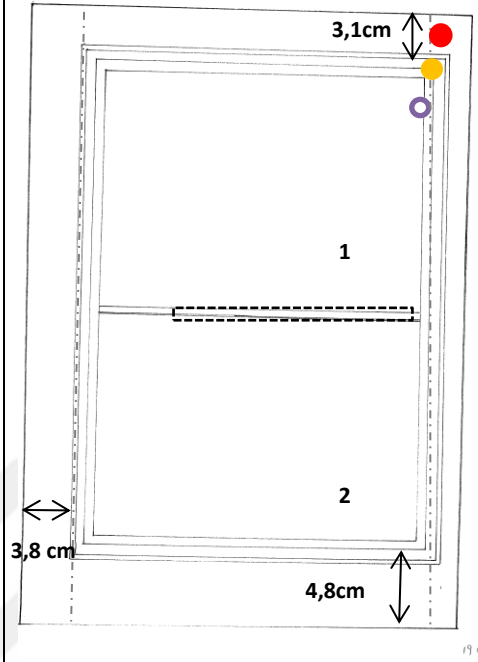
Bağcı, vd., 2006, s. 230-231.

Yaprak Analizi, 19a

Bozulma / Tahribat:

- Kâğıtta yıpranma, parça kaybı.
- Kurşun beyazı kararması.
- Gümüşçül böceğinin tahribatı.
- Üçgen bir kâğıt parçası.
- Eski onarımlar.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, krem renk, 4 parça parça kâğıt.
- Verve dilimli kenarsuyu (pembe, yeşil ve beyaz renkler).
- Şekerrenk kenarsuyu, 4 parça kâğıt.
- Kâğıdın çevresindeki orijinal cetvelleri.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

- Sayfa: 47,1 x 34,4 cm
Orta pano: 25,5 x 32,5 cm
Resimler:
1. 24,8 x 18cm
2. 24,8 x 17cm

KATALOG NO : 34, 19b, Üç resim, bir yazı, bir tezhip

Sayfa, ortada büyük bir resim, üstte yatay yerleştirilen iki tek figür resim, üst köşede bir tezhip ve sağ kenarda uzunlamasına ikiye bölünmüş bir sayfaya ait bir yazı yer alır. Üstteki iki resim (2 ve 3), krem renk kâğıt üzerine guaj ve altın ile yapılmıştır. Ortadaki resim (5) guaj ile tamamen boyanmış, gökyüzü için altın kullanılmıştır.

	1. Kırmızı mürekkep ile havalı tezhip tekniğinde yapılan bezeme. 2. Halı üzerinde bağdaş kurmuş bir sultan (muhtemelen III. Murad). 3. Savonarola koltukta oturan genç kadın. 4. Ta'lik hat ve siyah mürekkep ile iki sütun halinde yazılan sayfa, uzunlamasına ikiye kesilmiş ve albümün bu sayfasının sağ kenarına yerleştirilmiştir. 5. Çevgân oyuncularını.
--	---

YAPIM TEKNİĞİ

Krem rengi dört parça kâğıt şeritten oluşan pervaz, halkârî teknikte sırt kısmında boşluk olan kıvrımlı yapraklar ve çiçeklerden oluşan kalıp (Tablo 3, numara 5) ile süslenmiştir.

Orta panoyu çeviren kenar suyu iki ayrı parçadan oluşur. Bir parçası üst ve sağ kenarını çeviren siyah beyaz damalıdır. Diğer parçasını da üçüncü resmin çevresini dolanan sarı siyah damalı kenar suyu oluşturur. Sarı siyah damalı kenar suyunun köşeleri şekerrenk kâğıt ile siyah beyaz olanın köşeleri, sarı renk kâğıt ile tamamlanmıştır. İkinci ve üçüncü resimlerin üst ve sağ kenarlarına ince kâğıt şeritler eklenmiştir. Bu kısımlar “+”,-“ şekiller ve üç iplik rûmî motifleri ile doldurulmuştur.

Padişah portresinin betimlendiği resmin üst köşelerinde Bursa kemeri şeklinde ince bir bezeme görülür. Üçüncü resmin üst köşelerinde kırmızı mürekkeple yapılan dilimli köşebentlerin içinin rûmî bezemeler ile doldurulduğu görülür. Bu resimde görülen savonarola sandalyesi, albümün 28a yüzünde 2.resimde de görülür.

Dördüncü yazının arasına ve en alta da ince kâğıt şeritler yapıştırılmıştır. Beşinci resmin kenarlarında cetvelden sonra görülen pembe kâğıt üzerine yapılmış gümüş bezemeli kenar

suyunun kalan parçasından, albümün 11a resim 7 ve 14a resim 3'ün kenar suyunda görülen kıvrılan dalda sümbül motifi ile yapılmış kenar suyunun aynısı olduğu anlaşılır. Buradaki resim kenar suyu ile birlikte albüme alınmış, üzerine şekerrenk 4 parça kâğıt şeritten oluşan kenar suyu yapıştırılmıştır. Sarı siyah damalı kenar suyu yalnızca bu resmi çevreler.

BOZULMALAR

Sayfanın dip kısmında üst ve alt kenarda onarım yapılmıştır. Sayfanın üst kenarında tam ortada kare şeklinde kendinden yapışkan bir bant parçası görülür. Resim [5]'de ciddi boya dökülmeleri görülür. Sayfanın köşelerinde iğne delikleri ile işaretleme yapılmıştır.

YAYIN

Yayınlanmamıştır.

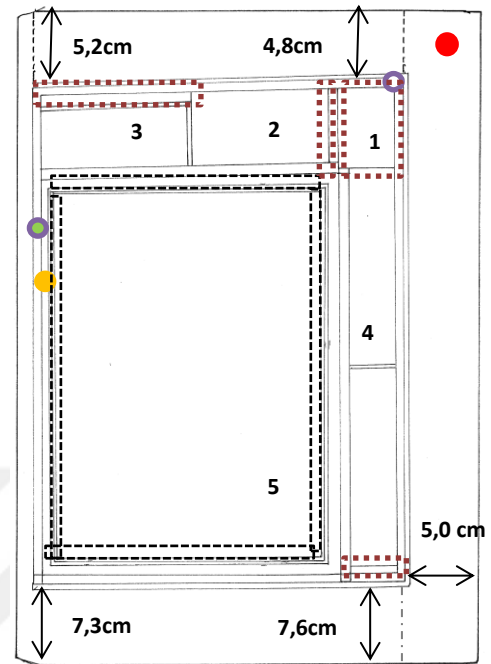

Yaprak Analizi, 19b

Bozulma / Tahribat:

- Yırtılma, kâğıt yapışmış.
- Kahverengi kirlenme.
- Eski onarımlar.
- Boya dökülmesi
- Selobant kalıntısı

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, krem rengi, 4 parça parça kâğıt.
- Resim etrafındaki şekerrenk kenarsuyu, 4 parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (siyah ve beyaz renk kâğıtlar, köşeler sarı renk kâğıt).
- Damalı kenarsuyu (siyah ve sarı renk kâğıtlar, şekerrenk kâğıt).
- Orijinal gümüş bezemeli pembe kenarsuyu ve cetvel.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

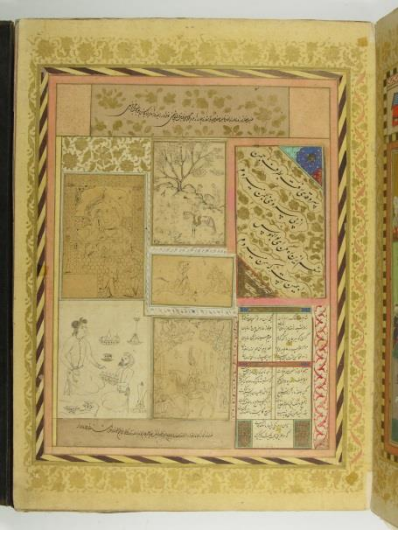
Orta pano: 27,6 x 36,5 cm

Resimler:

1. 4,0 x 5,6 cm
2. 10,5 x 5,2 cm
3. 10,0 x 4,2 cm
4. 3,5 x 28,3 cm
5. 19,0 x 26,0 cm

KATALOG NO : 35, y. 20a, Beş resim dört yazı

Yazıların, siyah mürekkeple ve altınla yapılan bitmemiş resimlerin birlikte düzenlendiği bir sayfadır. Sayfanın üstünde ve altında divani hat ile yazılmış birer satır yazı, bir kıt'a ve 10b, 18b, 21b sayfalarında da yer alan aynı kitaptan çıkmış olan bir yazılı sayfa yer alır. Yazılar ve resimler farklı krem tonlarında ve nohudî renk kâğıtlar üzerine yapılmıştır. Ortadaki (3) ve alttaki resimde (8), siyah mürekkebin yanı sıra altın da kullanılmıştır. Diğer resimlerden 4., 5. ve 7. resimler taslak halinde olduğundan, siyah mürekkeple kalmış, bunlardan dördüncü ve 7. resimde figürlerin ve desenlerin üzerine kullanılacak renklerin isimleri belirtilmiştir.

	1. Divani hat ile tek satır yazı. 2. Ta'lik hat ile dört satır Farsça mail yazı. <i>Serv kadî refî be-tarf-ı çemen</i> <i>Ez pey-i servi be-çemen mîrevem</i> <i>Men'em ezîn reh mekon ey bul-heves</i> <i>Râh hemîn est ki men mîrevem</i> <i>Ketebehu Muhammed Sâlih</i> - Servi boylu sevgili çimenliğe gitti Onun peşinden ben de oraya gidiyorum Beni bu yoldan alıkoyma ey heves sahibi kişi Yol gittiğim bu yoldur. Ketebehu Muhammed Sâlih 3. Kırdâ gezinti. 4. Bir çift ve hizmetkârları. 5. Cirit oyunu. 6. Kitap sayfası. 7. Atlı savaşı (?) sahnesi. 8. Genç erkek ve nar ikram eden hizmetkârı. 9. Divani hat ile tek satır yazı.
--	--

YAPIM TEKNİĞİ

Sayfaya resim ve yazılar yerleştirilerek, boyut farkından ortaya çıkan boşluklar kenar suyu ve ara suyu ile doldurulmuştur. Orta panoyu dört parça pembe kâğıt şeritten oluşan kenar suyu ve koyu bordo (siyaha yakın bir renk) ve sarı renk kâğıt şeritlerden hazırlanan verev dilimli kenar suyu çevirir. Pervaz, sarı renkli üç parça kâğıttan oluşur. Resim ve yazıların arasındaki kenar suyu ve ara suyu şeritler farklı kalınlıklardadır. Altıncı yazının altı kısmına ve sol kenarına 1mm kalınlığında turuncu bir cetvel kesilmiş ve yapıştırılmıştır.

Birinci yazının iki kenarındaki boşluk zerefşanlı pembe kâğıtlarla doldurulmuştur. İkinci yazının çevresi pembe renkli kâğıt şeritlerle çevrilmiştir. Yazıların satır aralarında beyn'es sûtûr

uygulanmış, alt ve üst köşesi klasik tezhip ile bezenmiştir. Sol alt köşesindeki tezhip, başka bir yerden kesilerek buraya monte edilmiştir.

Dördüncü resmin üst kısmındaki boşluğa yapıştırılan krem rengi kâğıt, altın ile halkârî tekniğinde iri hatâyî grubu çiçekler ve yapraklarla bezenenmiş, aynı kâğıt, 3.resimler arasında ara suyu olarak kullanılmıştır. Beşinci resmin çevresindeki beyaz kâğıt, mavi ve kırmızı mürekkeple yapılan yaprak motifleri ile bezenmiştir. Birinci yazının altında kalan orta panonun sol tarafındaki ince boşluk, sarı renk ince kâğıt şerit ile doldurulmuştur. Altıncı yazının sağ kenarındaki kenar suyu üç iplik rûmî, sağ tarafındaki ara suyu küçük yaprak motifleri ile kırmızı mürekkeple bezenmiştir.

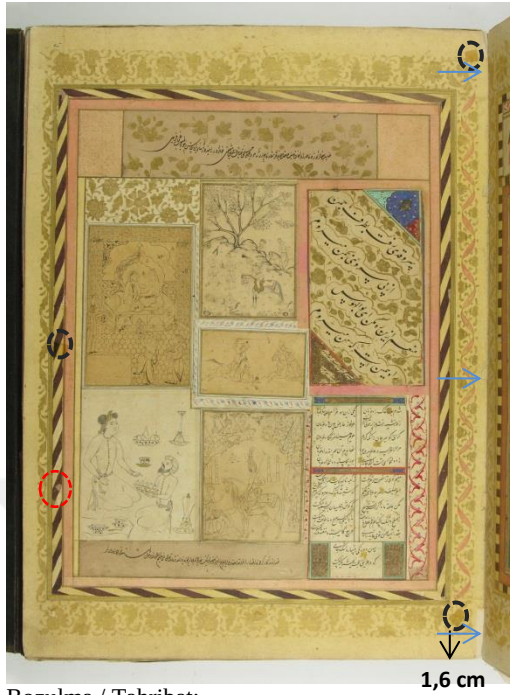
BOZULMALAR

Sayfanın dip kısmında üst ve alt kenarda onarım yapılmıştır. Sayfanın çeşitli yerlerinde kare şeklinde kendinden yapışkanlı bant parçaları ve bunların izi görülür. Verev dilimli kenar suyundaki bordo rengi kâğıtta kimi yerlerde yırtılma ve parça kayıpları görülür.

YAYIN

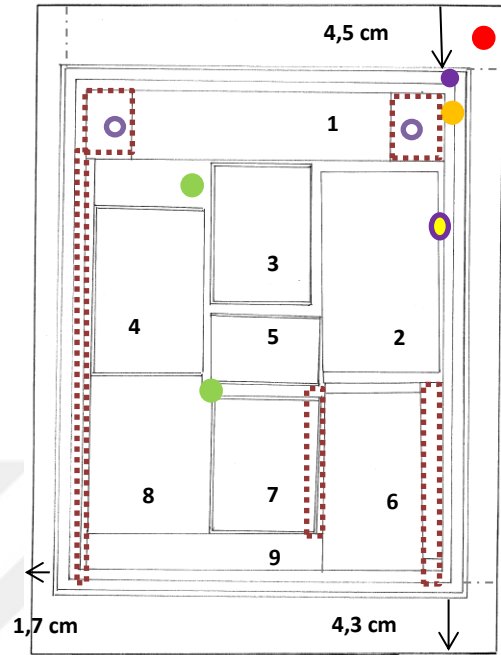
Bağcı, 2013, s. 309, dipnot 49.

Yaprak Analizi, 20a

Bozulma / Tahribat:

- Eski onarım.
- Boşluklara yapıştırılan ince kâğıt şeritler, kırmızı mürekkeple bezenmiştir.
- Yırtılma, yıpranma.
- Selobant kalıntısı

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz 3 parça sarı kâğıt.
- Verev dilimli kenarsuyu (koyu bordo ve sarı renk)
- Pembe renkli kenarsuyu, 4 parça kâğıt.
- Pembe renkli kenarsuyu, tek parça kâğıt.
- Beyaz renkli kenarsuyu, ara pervazı oluşturan kâğıdın devamı.
- Boşluk olan kısımlara yapıştırılan ince kâğıt şeritler.
- Zerefsanlı pembe renk kâğıt, tek parça.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler

Sayfa: 46,8 / 47,2 x 34,3 cm

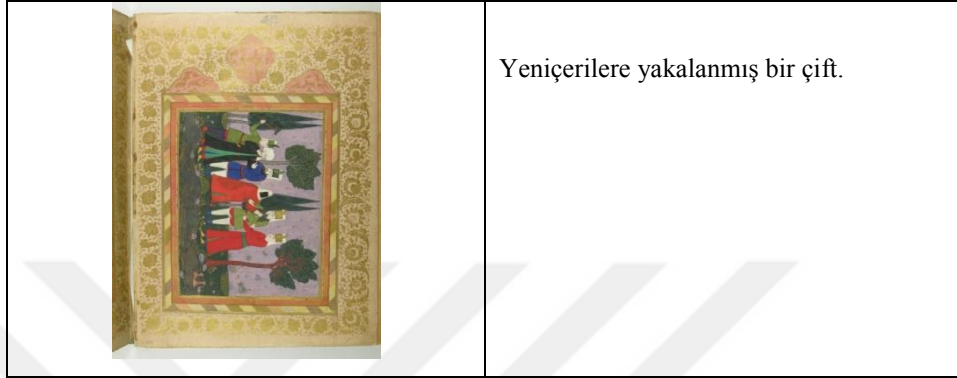
Orta pano: 30,0 x 28,3 cm

Resimler:

1. 19,0 x 5,2cm
2. 14,6 x 8,5cm
3. 10,3 x 7,0 cm
4. 11,8 x 7,9cm
5. 4,8 x 7,6cm
6. 13,6 x 7,2cm
7. 9,5 x 7,5cm
8. 11,4 x 9,0cm
9. 17,0 x 3,2cm

KATALOG NO : 36, y. 20b, Bir resim

Su kenarında yeniçerilere yakalanmış bir çiftin betimlendiği bir resim, sayfanın ortasına yatay bakılacak biçimde yerleştirilmiştir. Çevresi geniş pervazla çevrilen orta panonun üst kısmına pembe rengi kâğıtlarla farklı bir bezeme yapılmıştır. Tamamı guaj boya boyanan resimde gümüş de kullanılmıştır.

YAPIM TEKNİĞİ

Resim yatay biçimde yerleştirilmişken, sayfanın üst kısmına vassale tekniği ile bir tür tepelik yapılmıştır. Pervaz, krem renkli beş parça kâğıt şerit ile hazırlanmış, iri hatâyî ve yaprak motifleri ile halkârî teknikte bezenmiştir. Halkârî bezeme ile sayfa kenarı arasında boşluk bırakılmıştır.

Tepelik olarak düzenlenen kapalı formlar pembe renkli kâğıttan kesilerek, ortada tek, yanlarda iki yarım pafta şeklinde hazırlanmıştır. Pervazın üzerine, dört parça şekerrenk kâğıt şeritten hazırlanan kenar suyu ve yeşil, pembe, beyaz ve sarı kâğıt şeritlerden hazırlanan verev dilimli kenar suyu yapıştırılmıştır. Resmin dışındaki kalın altın cetvel ile şekerrenk kenar suyu arasında görülen krem rengi kâğıt, resmin ait olduğu ilk yerdeki kendi kenar suyu olmalıdır. Bunun üzerinde gümüş bezemeler vardır. 19a'nın dip kısmından kıvrılan pervaz, 20b'nin dibine yapıştırılmıştır.

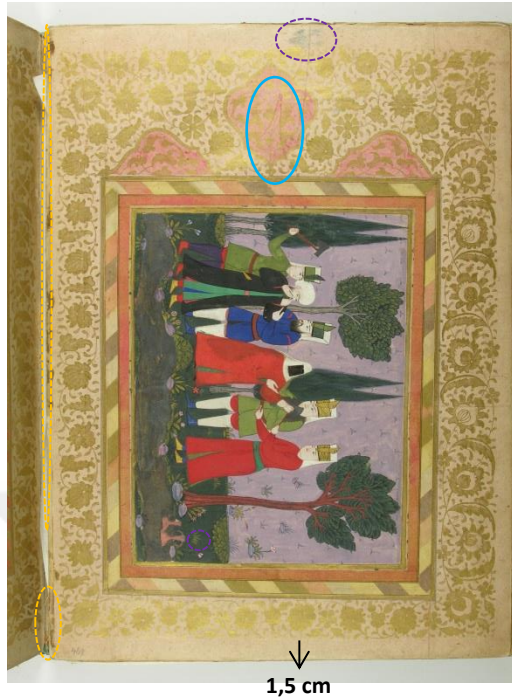
BOZULMALAR

Dip kısmına yapıştırılan pervazın üzerinde onarım şeridi ve koyu kahverengi yapıştırıcı artıkları görülür. Üst kenarda mavi bir leke vardır. Üst kenardaki formların ortada olanı, uygulama sırasında üçgen şeklinde yırtılmış, sonra yeniden yapıştırılmış olmalıdır.

YAYIN

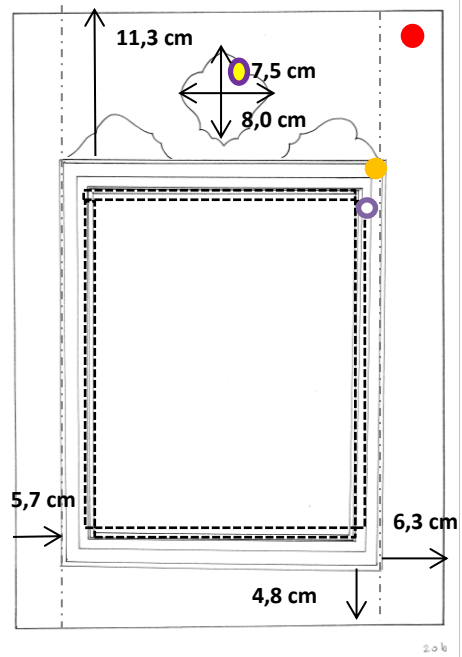
Yayınlanmamıştır.

Yaprak Analizi, 20b

Bozulma / Tahribat:

- Mavi leke.
- Yapıştırıcı kalıntısı
- Önceden oluşmuş yırtılma.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz beş parça krem (açık pembe) renk kâğıt.
- Vevv dilimli kenarsuyu (yeşil, beyaz, pembe, sarı ve gri renkler).
- Şekerrenk kenarsuyu, dört parça kâğıt.
- Tepelik şeklinde hazırlanan kapalı formlarla vassale .
- Gümüş cetveli ile birlikte orijinal kenarsuyu.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

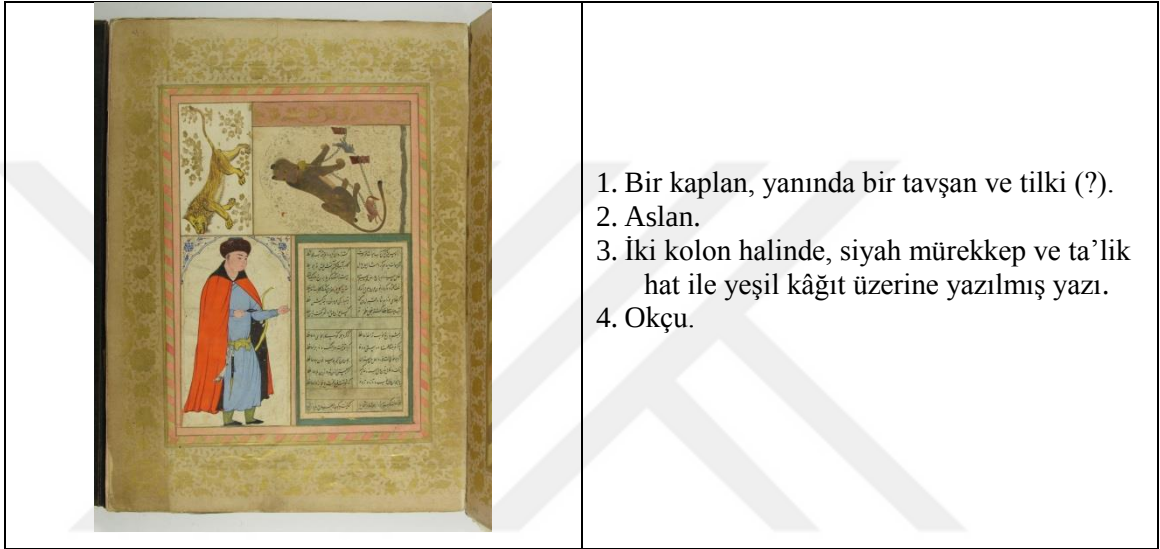

Ölçüler:

Orta pano: 31 x 28,5 cm
Resim: 25,6 x 19,5 cm

KATALOG NO : 37, y. 21a, Üç resim ve bir yazı

Sayfa, üstte iki resim, altta bir yazı ve bir resim ile düzenlenmiş, orta pano iki sıra kenar suyu ile çevrilmiştir. İlk iki resim sayfaya yatay biçimde yerleştirilmiştir. İlk ve 4. resim, krem rengi kâğıt üzerine, guaj boya ile yapılmıştır. İlk resmin arka fonunda siyah ve kırmızı mürekkep ile yapılmış belli belirsiz, saz üslubunda çiçek ve yapraklar görülür. İkinci resimdeki aslan, beyaz bir kâğıt üzerine yapılmıştır. Figürün çevresinde görülen çalı çiçekler, halkârî teknikle altın ile hazırlanmıştır. Üçüncü yazının çevresi altın cetveller ile sınırlandırılmıştır.

1. Bir kaplan, yanında bir tavşan ve tilki (?).
2. Aslan.
3. İki kolon halinde, siyah mürekkep ve ta'lik hat ile yeşil kâğıt üzerine yazılmış yazı.
4. Okçu.

YAPIM TEKNİĞİ

Dört parçadan oluşan pervazın ön kenarı ve dip kısmı, 21b yüzünde kullanılan bakır içerikli yeşil kâğıt nedeniyle renk değiştirmiştir, asıl rengi kremdir. 21b'de iki farklı tonda yeşil kullanıldığından, a yüzünün üst ve alt kenarındaki pervazda herhangi bir renk değişikliği görülmez.

Pervazdan sonra orta panoyu çevreleyen ve dört parçadan oluşan pembe renkli kenar suyu ve pembe yeşil renkli kâğıt şeritlerle hazırlanan verev dilimli kenar suyu yapıştırılmıştır. Birinci resmin üzerindeki boşluğa koyu pembe renkli bir parça kâğıt yerleştirilmiş ve üzeri halkârî ile bezenmiştir. Üçüncü yazının sol tarafından kalan boşluk ise, pembe renkli ince ara suyu ile doldurulmuştur. Yazının alt kısmındaki yıpranmış kenarlarının altından, yeşil renkli bir kâğıda yapıştırılmış olduğu görülür. Ayrıca çevresi içte pembe renkli, dışta koyu yeşil renkli kenar suyu ile çevrilmiştir. Yazının sol alt köşesinde, yeşil kenar suyunun dışında mavi renkle çekilmiş bir cetvelin bir kısmı görülür.

Dördüncü resmin üst köşeleri mavi mürekkeple yapılan dilimli kemer, çiçek ve yaprak motifleri ile bezenmiştir. Bu resmin içinde, krem rengi kâğıdın sağ ve sol kenarlarında su lekesi görülür. Albümdeki başka hiçbir resimde/yazıda görülmeyen bu uygulama hatası, kâğıdın hassasiyetinden kaynaklanabilir. Resmin sağ ve sol yanındaki pembe kâğıt şeritler henüz ıslak iken resim yapıştırılmış olmalıdır. Bütün yazı ve resimlerin çevresi tahrirli altın cetvelle çevrilmiştir.

BOZULMALAR

Bakır bozulması nedeniyle renk değişimi, sol alt köşede parça kaybı, kirlenme, çatlama, dikiş kısımlarında onarım kâğıtları ve iğne delikleri görülür.

YAYIN

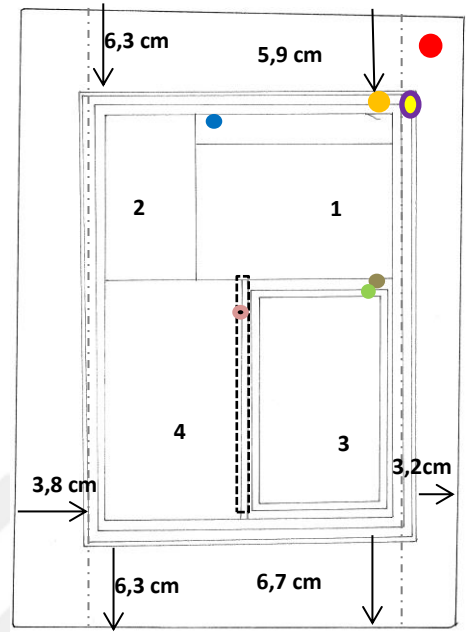
Yayınlanmamıştır.

Yaprak Analizi, 21a

Bozulma / Tahribat:

- Parça kaybı.
- Boya dökülmesi
- Su lekesi.
- Sayfanın b yüzündeki bakır içerikli boyanın etkisi ile renk değiştiren pervaz.
- Eski onarımlar

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz 4 parça krem renk kâğıt.
- Verv dilimli kenarsuyu (pembe ve yeşil renk kâğıt).
- Pembe renkli kenarsuyu, dört parça kâğıt.
- Koyu pembe renkli kâğıt, halkârî.
- Yeşil renkli kenarsuyu
- Açık pembe rengi kâğıt.
- Krem rengi kenarsuyu dört parça kâğıt.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

- Sayfa: 47 x 34,2 cm
Orta pano: 34,5 x 25,6cm
Resimler:
1. 10,4 x 15,6cm
 2. 7,0 x 12,7cm
 3. 10,0 x 15,6cm
 4. 10,4 x 18,2cm

KATALOG NO : 38, y. 21b, Beş yazı

Sayfaya dört kıt'a ve kitaptan çıktığı anlaşılan bir sayfa yerleştirilmiştir. Kitap sayfası uzunlamasına ikiye kesilmiş ve bu sayfadaki alana sığdırabilmek için alt alta yerleştirilmiştir. Aynı uygulamanın 19b sayfasında da kullanıldığı görülür. Orta pano beş yazı ve bir halkârî bezemeli kâğıttan oluşur, verev dilimli kenar suyu ile çevrilmiştir. İlk yazı pembe, diğerleri krem rengi kâğıtlar Farsça ta'lik hatla, mail olarak yazılmıştır.

	1. Yazı <i>Dar rahe to garde fetneh angikhtanist</i> <i>Dar kuye to aberuye ma rikhtanist</i> <i>Ma chon sare peyvandeh to dadim nakhost</i> <i>Peyvande del az gheyre to boksikhtanist</i> <i>Fagir Nur Ali</i> 2. Yazı <i>Khastam ta be mojebe delkhah</i> <i>Avaram tohfe be in dargah</i> <i>Dar khiyal anche naghsh misbastam</i> <i>Hç joz khat nayamad az dastam</i> <i>Az karim ozre bande ra bepazir</i> <i>Ke bovad tohfato faghir haghir</i> <i>Yüreğim istedi ki ben de istedim</i> <i>Sana güzel hediye getirdim</i> <i>Hayalimde güzel resim hediye yapmışım</i> <i>Ama bu çizgiden başkası elimden gelmedi</i> <i>Sende bağış çoktur benim özlümü kabul et</i> <i>Ki fakirlerin hediyesi bu kadar küçüktür</i> 3. Yazı <i>Bi zolf o rokhat zar o parishan halam</i> <i>Shabha ta sahar az mehnate hejran nalam</i> <i>Darda ke ghame eshghe to ey tazez javan</i> <i>Rosvaye jhan kard be Piran salam</i> <i>El- fagir Mir Ali</i> 4. Yazı <i>Yari ke tarighe naz darad</i> <i>Ger del bebarad ke baz darad</i> <i>An shookh baraye kosthane ma</i> <i>Sad shiveye jan godaz darad</i> 5. Kitap sayfası, ta'lik hat, krem rengi kâğıt.
--	--

YAPIM TEKNİĞİ

Beş parça kâğıt şeritten oluşan pervazda, yeşilin iki tonu kullanılmıştır. Uzun kenarlarda kullanılan yeşil renk bakır içerikli olduğundan bozulup kâğıdın arkasını da etkilemiş, alt ve üst kenarda kullanılan “çimen yeşili” kâğıt olduğu gibi korunmuştur. Pervazın üzerine, orta panoyu çevreleyen yeşil, sarı, pembe, gri, beyaz renkli kâğıt şeritlerden oluşan verev dilimli kenar suyu yapııştırılmıştır. Yazıların etrafını pembe ve şekerrenk tonlarında kenar suları çevirir. Yazıları

çevreleyen kenar sularının kalınlığı birbiriyle yaklaşık olarak aynıdır. Son olarak da 5.yazı hariç diğer yazıların çevresine tahrirli altın cetvel çekilmiştir.

Sayfanın sağ tarafına yerleştirilen yazının üst kısmında kalan boşluk, krem rengi dikdörtgen bir kâğıt ile doldurulmuş halkârî teknikte hatâyî grubu çiçekler ve yapraklarla bezenmiştir. Çiçeklerin orta kısımları mavi ve kırmızı noktalar ile hareketlendirilmiştir.

İlk dört kıtanın satır aralarında beyân'ın sütûr uygulanmış, yazıların arası altın cetvel ile bölünmüş, 1. yazıda köşeler ve boşluklar halkârî teknik ile 2.yazıda mavi mürekkeple yapılan havalı tezhip ile 3.yazıda köşeler klasik tezhip boşluklar halkârî teknik ile 4.yazıda ise köşeler klasik tezhip, boşluklar kırmızı ve mavi mürekkep ile havalı tezhip ve tarama tekniği ile bezenmiş, alt köşede gümüş kullanılmıştır. Muska koltuklardaki klasik tezhipler hariç diğer bezemelerin, yazılar albüme yapıştırıldıktan sonra yapıldığı düşünülür. Beşinci yazının çevresindeki turuncu cetvel ile kâğıdın üzerindeki iri altın parçaları ile yapılan *zerefşan*, eserin orijinalinde yer alır.

BOZULMALAR

Pervaza yapıştırılan kâğıt zaman içinde bozunduğu için, kâğıdın rengi, sayfanın a yüzüne geçmiştir. Ayrıca sağ alt ve sağ üst köşesinde de bakır varlığı sebebiyle yırtılma ve parça kaybı olmuştur. 22a yüzünün dip kısmına yapıştırılan 2mm'lik pervaz uzantısı yer yer yırtılmıştır. Yapıştırıcı lekeleri ve aşınmalar görülür. Dördüncü yazının sol alt köşesindeki muska tezhipte onarım yapıldığı görülür.

YAYIN

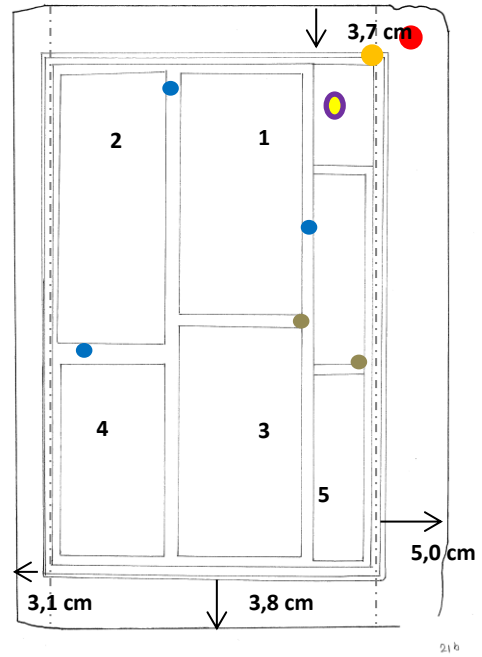
Yayınlanmamıştır.

Yaprak Analizi, 21b

Bozulma / Tahribat:

- Renk değişimi.
- Boya dökülmesi.
- Parça kaybı.
- Eski onarımlar.
- Yapıştırıcı artıkları, yırtılma.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz 5 parça yeşil renk kâğıt.
- Verv dilimli kenarsuyu (yeşil, sarı, pembe, gri beyaz renkli kâğıtlar).
- Krem renkli kâğıt, halkari bezemeli.
- Şekerrenk kenarsuyu, çok parçalı.
- Pembe renkli kenarsuyu, çok parçalı.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Verv
dilimli
kenarsuyu

Ölçüler:

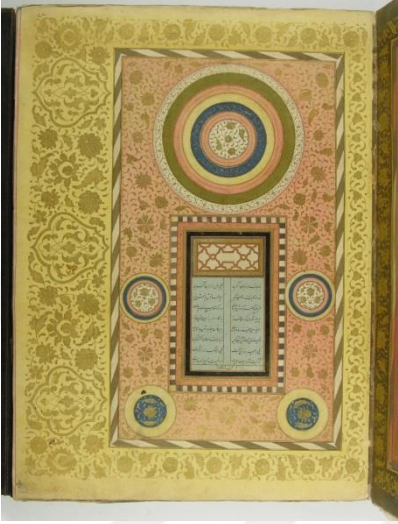
Orta pano: 39,7 x 26,2cm

İçerik:

1. 9,4 x 17,8cm
2. 8,0 x 20,3cm
3. 9,5 x 17,2cm
4. 7,8 x 14,6cm
- 5.

KATALOG NO : 39, y. 22a, Bir yazı

Tek yazının yerleştirildiği sayfa, albümdeki diğer tek yazı ile düzenlenen sayfalardan farklı ve çok daha özenli biçimde tasarlanmıştır. Kat'ı ve vasl sanatının bir arada görüldüğü sayfalardandır. Ara pervazlı düzenlenen sayfada yazı 4 sıra kenar suyu ile çevrilmiştir.

	Mavi renkli kâğıt üzerine ta'lik hat siyah mürekkeple iki sütun halinde yazılmış yazı, Sadi'nin (ö.1291) <i>Bostan</i>'ından alınmıştır. Hattatı, Şah Mahmud Nişaburi (ö.1564).
<i>be-nâm-i Hodâvend-i cân âferin Hakim-i sohan der zebân âferin Hodâven-i bahşende-i destgîr Kerim-i hatâ bahşi pûzeş pezir azizi ki her kez dereş ser be-tâft be her der ki şod hiç izzet ne-yâft ser-i pâdişâhân-i gerden ferâz be derhâh-i û ber zemin-i niyâz edim-i zemin sofer-i 'âm-i üst Çe düşmen ber in hân-i yağma çe düst Ne mustâğni ez tâateş pöşt-i kes Ne ber harf-i û cây-i enguat-i kes Yeki râ be ser ber-nehed tâc-i baht Yeki râ be hâk ender âred ze taht Ger ân est menşûr-i ihsan-i û Verin est tevki' ferman-i üst</i> Ketebehu şâh Mahmud	Can yaratıcı Allah'ın adıyla Hakim'dir ki hikmetiyle sözü dilde yarattı Esirgeyici tanrıdır ve düşmüşlerin elini tutucudur Afv edivi ve üzürlü kabul edici Kerem'dir Bir Aziz'dir ki her kimse onun kapısından baş döndürürse Her hangi bir kapıya vardığında hiç izzet bulamadı Yüce olan Padişahların başı Onun kapısında hacet dilemek yeri üzerindedir Yeryüzü onun nimetinin sofrasıdır Bu sofrada ister müslüman ister kafer olsun Hiç kimsenin sırtı onu ibadet etmek için eğilmeye biniyaz değildir Onun sözünün üstünde kimsenin parmak kaldıracak kadar haddi yoktur Birisinin başına baht ve saltanat tacı koyar Birisini de saltanat tahtından indirip toprağa sürükler Eğer oysa (taclandırmak) onun ihsanındandır Eğer buysa (toprağa sürüklemek) onun katı fermanındandır Ketebehu şâh Mahmud

YAPIM TEKNİĞİ

Sayfanın tasarımındaki farklılık ara pervazda görülür. Yazı ortada yer almak üzere beş daire ile yapılan hilve biçiminde bir tasarımı çağrıştırır. Ara pervazda, üst ortada bir büyük daire, kenarlarda ikişer küçük daire görülür. Tek parça pembe renkli kâğıttan oluşan ara pervaz yapıştırıldıktan sonra yazının çevresindeki kenar suları ve daireler eklenmiş, ara pervaz yeşil beyaz kâğıt şeritlerden oluşan verev dilimli kenar suyu ile çevrilmiştir.

Tek parça sarı renk kâğıt ile hazırlanan pervaz küçük pafta biçimindeki kapalı formlu kalıp kullanılarak halkârî teknikle bezenmiştir (Tablo 3’de 1). Aynı bezeme 8a, 12a, 15b, 20b, 22a, 31b sayfalarında da görülür. Ara pervaz, iri hatâyî grubu çiçekler, kıvrılan dallardaki iri ve küçük yapraklarla halkârî teknikte süslenmiştir.

Orta panoda yer alan yazı da iki kısımdan oluşur. İlki mavi kâğıda yazılmış yazı, ikincisi yazının üstündeki başlık bezemesidir. Yazının başlık kısmında, çevresi geçme ara suyu ile bezenmiş, beyaz kâğıt üzerine turuncu renk ile iki tarafı da altın ile cetvellenmiş geçme motif yer alır. Yazının ve kat’ının etrafı birlikte turuncu renk ile cetvellenmiştir. Daha sonra yazı içten dışa siyah, turuncu, yeşil ve altın cetvel, *zerefşanlı* dört parça şekerrenk kenar suyu ve siyah beyaz damalı kenar suları ile çevrilmiştir. Damalı kenar suyunun üç köşesi sarı küçük kâğıtlar ile sağ alt köşesi siyah kâğıt ile tamamlanmıştır.

Ara pervaz üzerindeki dairelerde renkli kâğıtlar ve halkârî bezeme kullanılmıştır. Alt köşelerde sarı renk dışta, mavi kâğıt ortada olmak üzere iki renk; ortadaki küçük dairelerde ise sarı, mavi, şekerrenk ve beyaz olmak üzere dört renk kâğıt kullanılmıştır. Bu dairelerin ortalarına da hatâyî grubu motiflerden oluşan halkârî teknikte bir bezeme yapılmıştır.

Yazının üstüne ve sayfanın ortasına gelecek şekilde düzenlenen büyük dairede ise dıştan içe beyaz, yeşil, şekerrenk, sarı, mavi, şekerrenk ve beyaz olmak üzere 7 kat kâğıt kullanılmıştır. Ortasında yine aynı biçimde halkârî bezeme görülür. Ara pervaz halkârî teknikle altın ile bezenmiştir. Daire biçimindeki bezemelerin her bir katının çevresi de tahrirli altın ile çevrilmiştir. Ara pervazın çevresi yeşil beyaz verev dilimli kenar suyu ile çevrilmiştir. Pervaz dört parça sarı renk kâğıttan oluşmuştur.

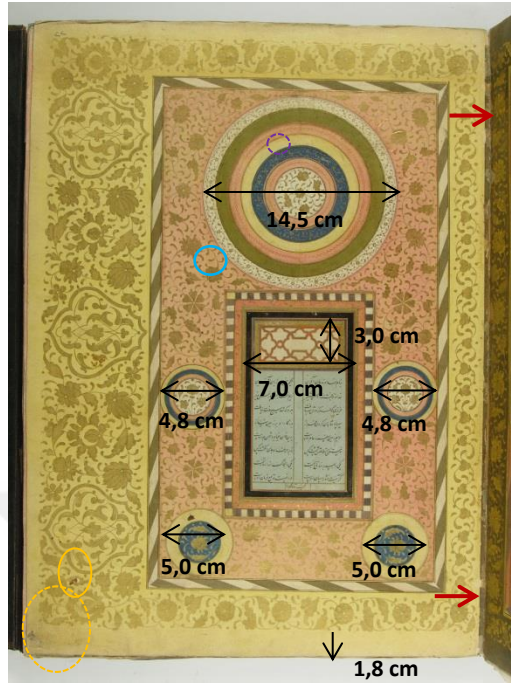
BOZULMALAR

Dip kısmına yapıştırılan 21b’nin pervaz uzantısının üzerinde yapıştırıcı artıkları vardır. Sol alt köşede yapışmış küçük kalıntılar, kirlenme ve üst kenarın tabakalarına ayrıldığı görülür.

YAYIN

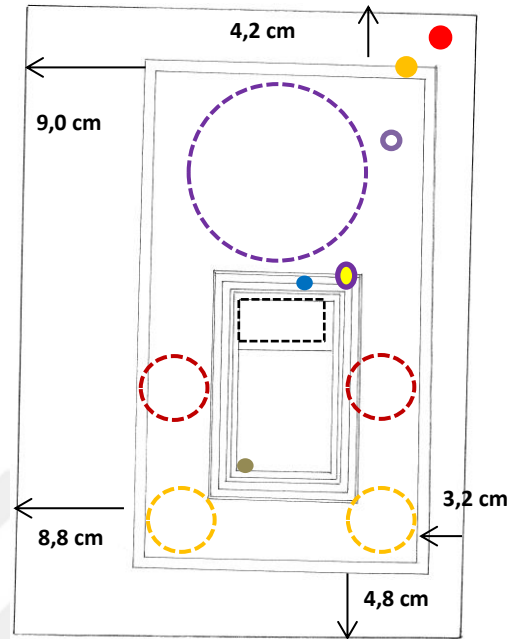
Bağcı, 2013, s. 263-264.

Yaprak Analizi, 22a

Bozulma / Tahribat:

- Kahverengi leke.
- Kirlenme.
- Yapıştırıcı artıkları, yırtılma.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, sarı renk, tek parça kâğıt.
- Verev dilimli kenarsuyu (yeşil ve beyaz renkler).
- Ara pervaz, tek parça kâğıt, pembe renkli.
- Vasl daireler, (dıştan içe beyaz, yeşil, şekerrenk, sarı, mavi, şekerrenk ve beyaz renk kâğıtlar)
- Vasl daire (dıştan içe sarı, mavi, şekerrenk ve beyaz renk kâğıtlar)
- Vasl daire (dıştan içe sarı ve mavi renk kâğıtlar)
- Kat'ı bezemeli krem rengi kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (siyah, beyaz kâğıtlar, köşeler sarı ve beyaz).
- Şekerrenk kenarsuyu, dört parça kâğıt, zereşanlı.
- Siyah renkli kenarsuyu, çok parçalı.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

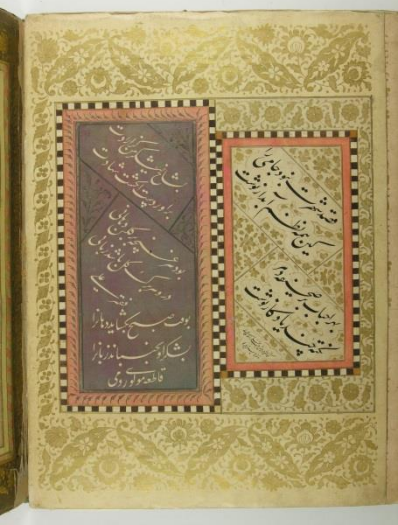

Ölçüler:

Sayfa: 47,3 x 34,2 cm
 Ara pervaz: 38,5 x 22,3 cm
 Orta pano: 17,0 x 11,3 cm
 Yazı: 9,0 x 7,0 cm

KATALOG NO : 40, y. 22b, İki yazı

Sayfaya yan yana iki yazı yerleştirilmiştir. Boyut olarak birbirinden farklı olan kıt'alar, kare bir orta panoya yerleştirilmiştir. Her yazının kendi kenar suyu vardır. Orta panoyu çeviren ayrı bir kenar suyu yapılmamış, yalnızca cetvel kullanılmıştır. İlk yazı krem rengi kâğıt üzerine, ta'lik hat ve is mürekkebi ile yazılmış dört satırlık bir kıtadır. İkinci yazı ise, gri/mor rengi kâğıt üzerine, kat'ı ta'lik hat ile yazılmıştır. Beyaz kâğıttan kesilerek yazılan kâğıdın boşluklarındaki muska koltuklar ve cetveller gümüş ile yapılmıştır

	Yazı 1. <i>Kasd-i şöhret ne-böved Câmî râ Kin heme nazm-i âbdâr nevişt Behr-i ahhâb ber sahife-i dehr Nükte-i çend yâdigâr nevişt Ketebehu el-fâkir Dervîş Receb</i> Câmî'nin amacı şöhret değildi Bunca kıymetli nazımlarından Zaman sayfasına ahhablar için Yadigar olsun diye bir kaç nükte yazdı Ketebehu el-fâkir Dervîş Receb Yazı 2. <i>Be şâh-i neyşiker bin kez iradet Ber Averdest engüşt-i şahadet Boved her gonçe ber gülün dehâni Derû her berg-i gül bâşed zebânî Be-vakt-i subh büğşâyed dehân râ Be-şükr-i û be-cünbâned zebân râ Fakîr Alî, kıta-i Mevlevî-yi rûmî</i> Şeker kamışının dallarına bak ki isteği üzre Nasıl işaret parmağını kaldırmıştır Gül bahçesindeki her bir gonca bir ağızdır ki Ve bu ağızda her çiçek yaprağı bir dildir ki Sabahlar ağız açar Onun şükranına dil kıpırdar Fakîr Alî, kıta-i Mevlevî-yi rûmî
--	--

YAPIM TEKNİĞİ

Orta pano, üst ve alt pervazda geniş boşluklar kalacak şekilde kareye yakın biçimde düzenlenmiştir. Pervaz, tek parça sarımsı krem rengi kâğıt ile hazırlanmış, 2b, 7a, 11b, 12b, 22b, 25b ve 32b sayfalarında da görülen ucu kıvrık iri yapraklar biçimindeki motiflerle bezenmiştir. (Tablo 3 no 3)

Her iki yazının da çevresi içte pembe, dışta siyah beyaz damalı kenar suyu ile çevrilmiştir. İkinci yazıda cetvel ve 4 parça kâğıt şeritten oluşan pembe kenar suyu üzerindeki yapraklar gümüş ile yapılırken, 1. yazıda yine dört parça kâğıt şeritten oluşan pembe renk kenar suyunda yalnızca altın cetvel kullanılmıştır. 1. yazının çevresindeki damalı kenar suyunun köşeleri

kahverengi küçük kâğıtlarla bitirilmiş, 2.yazının çevresindeki köşeleri ise sarı renkli kâğıtlarla bitirilmiştir. Ayrıca iki yazının yan yana olduğu kenardaki damalı kenar suyu, birbirlerini şaşırtmalı biçimde karşılayacak şekilde birleştirilmiştir. Birinci yazının alt, üst ve sağ kenarında görünen beyaz renkli kâğıt tek parçadır ve halkârî tekniğinde altın ile bezenmiştir. İlk yazının sol alt köşesindeki muska koltukta, bulut içine alınıp kenarları halkârî ile bezenmiş ketebe yer alır. Sağ üstteki ve boşluklardaki muska koltuklar da halkârî teknik altınla bezenmiştir. İkinci yazıda ise ketebe en alta yazılmıştır.

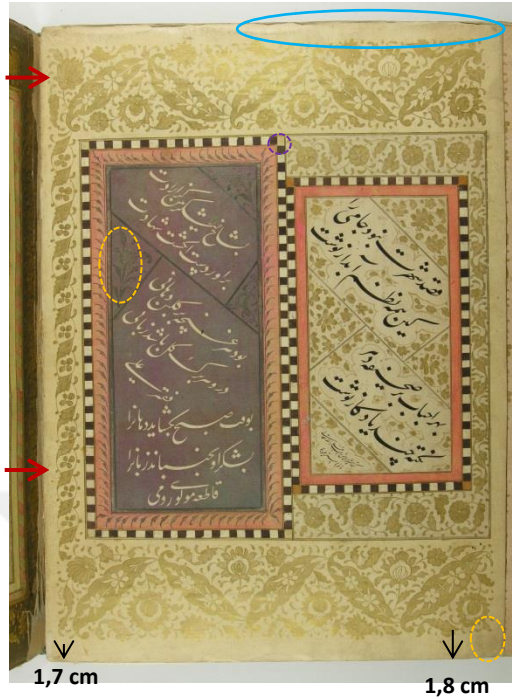
BOZULMALAR

En altta dip kısmında bir onarım şeridi görülür. Sayfanın üzerinde yapışmış kalmış bazı küçük kâğıt parçaları vardır. Gümüş kararması, özellikle ikinci yazının kâğıdında renk değişikliği, sayfanın üst kenarda aşınma görülür.

YAYIN

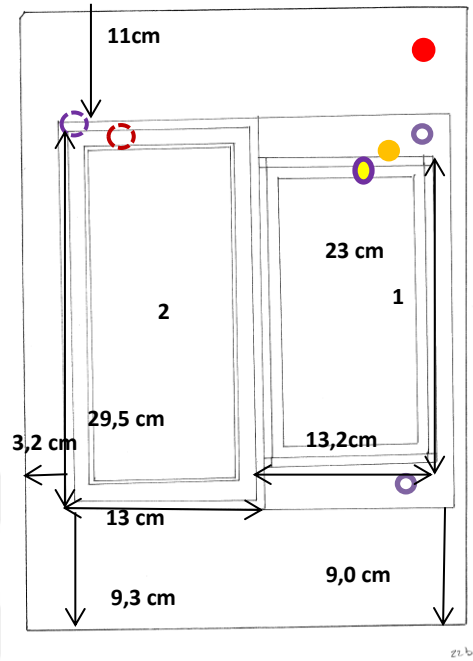
Yayınlanmamıştır.

Yaprak Analizi, 22b

Bozulma / Tahribat:

- Gümüşte kararma.
- Tabakalara ayrılan kısım.
- Yapıştırıcı artıkları, yırtılma.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, açık pembe renk, 2 parça parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (siyah beyaz, köşeleri şekerrenk).
- Krem rengi kâğıt (halkârî bezemeli).
- Damalı kenarsuyu (siyah ve beyaz renk, köşeler sarı).
- Kenarsuyu, şekerrenk, 4 parça.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler

- Orta pano: 30,0 x 29,5cm
 Sayfanın kalınlığı: 0,38 – 0,35mikron
 Resimler:
 1. 20,2 x 10,3cm
 2. 25,0 x 10,8cm

KATALOG NO : 41, y. 23a, İki Resim

Sayfa üst üste yerleştirilen iki yatay resim, sayfa kenarındaki halkârî bezemeli yeşil renk pervaz ve orta panonun çevresindeki iki sıra kenar suyundan oluşur.

YAPIM TEKNİĞİ

Orta panoda yer alan iki resim ve çevresinde dört parça sarı renk kâğıt şeritten oluşan kenar suyu ile açık yeşil ve pembe renklerden oluşan verev dilimli kenar suyu yer alır. Dört parça kâğıttan hazırlanan ve bakır içerikli boya ile renklendirilen yeşil renkli pervaz tahrip olmuştur.

2.resmin çevresinde ayrıca krem rengi kenar suyu ile sağ ve sol kenarlarında ince ebru şeritler yer alır. Birinci resmin çevresi altın ve gümüş ile 2.resmin çevresi de altın cetvelle çevrilmiştir. Verev dilimli kenar suyunun köşeleri, yapıştırıldıktan sonra sayfa üzerinde kesilmiştir. Zira dıştaki altında kesik izi görülmektedir.

Pervazın altında görülen açık renk kâğıt, destek kâğıdı olmalıdır. Bu kâğıdın kalın olması nedeniyle, bakır hasarı sayfanın b yüzünde etkili olmamıştır.

BOZULMALAR

Sayfanın a yüzündeki pervaza yapıştırılmış olan kâğıt, büyük olasılıkla bakır (Cu) içerikli boyar madde ile boyanarak yeşil renkli bir kâğıt elde edilmiştir. Benzer bozulmanın açıklaması için bkz. Katalog no. 19, 20.

Ayrıca sayfanın dip kısmında sarımsı bir kâğıt ile yapılmış onarımlar, tam orta alt kısmında resmin bulunduğu yere kadar yırtılma, yeşil kâğıdın yüzeyinde soyulma, kırılma, çatlaklar, gümüş kararması, kurşun beyazı kararması, boyada dağılma ve dökülme görülür.

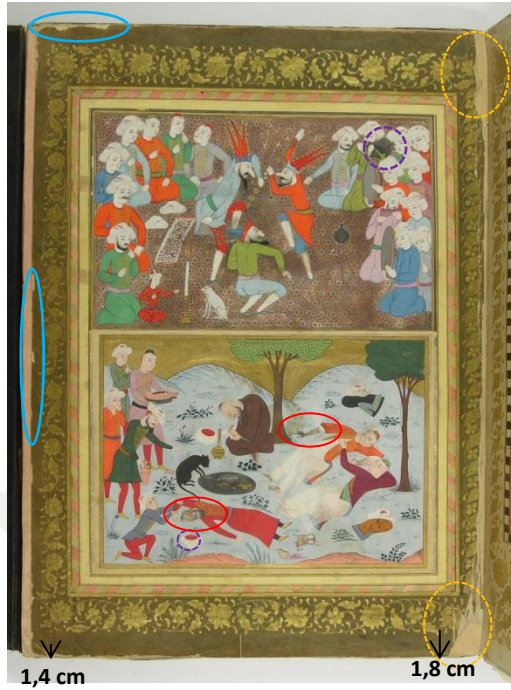
Sayfanın dip (sırt) kısmı tamamen yok olmuş, 23 ve 24. sayfaları birleştiren, 23b ve 24a yüzüne yapıştırılan sarı onarım kâğıdıdır.

YAYIN

İkinci resim “Kırda dinlence” başlığı ile yayınlanmıştır. Dalkıran, 2012, s. 118.

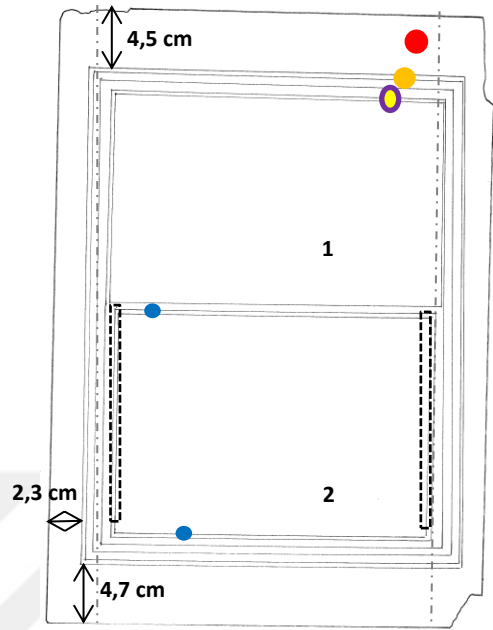

Yaprak Analizi, 23a

Bozulma / Tahribat:

- Kurşun beyazı karması.
- Boya dökülmesi.
- Parça kaybı

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz dört parça şekerrenk kâğıt.
- Verev dilimli kenarsuyu (yeşil ve pembe renklerde kâğıt).
- Sarı renk kenarsuyu, dört parça kâğıt.
- Krem rengi kenarsuyu, resmin orijinaline ait olabilir.
- İnce ebru şeritler.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Sayfa: 47,2 x 33,6 cm
Orta pano: 38,0 x 29,0 cm
Sayfanın kalınlığı: 0,38 – 0,42 mikron

Resimler:

1. 25,3 x 16,2 cm
2. 24,0 x 17,0 cm

KATALOG NO : 42, y. 23b, Üç resim

Sayfa yatay yerleştirilen bir resim ile alttaki iki tek figürden, sayfa kenarındaki halkârî bezemeli şekerrenk kâğıttan ve orta panonun çevresindeki sarı ve siyah beyaz damalı kenar suyundan oluşur. Resim 2 ve 3'te görülen figürler, yüzleri birbirlerine dönük biçimde yerleştirilmiştir. Birinci resim, tarama tekniği ile yapılmış, kapatıcı guaj boya kullanılmıştır. Arka fondaki ağaçlar, mimari yapılar perspektife uygun biçimde çizilmiştir. Alttaki iki resim de (2 ve3) krem rengi kâğıt üzerine suluboya ile yapılmıştır.

1. Meclis.
2. Diz çökmüş, elinde kartal tutan genç.
3. Diz gökmüş, elinde nar tutan genç kadın.

YAPIM TEKNİĞİ

En az 3 parça şekerrenk kâğıt şeritten oluşan pervaz, halkârî teknikte altınla bezenmiştir. Orta panoya yerleştirilen resimlerin çevresi, farklı kalınlıklarda kenar suyu ile çevrilmiştir. Birinci resim dik olduğu halde yatay yerleştirilmiş ancak beyaz kâğıttan hazırlanan kenar suyu resme yatay olarak bakılacakmış gibi düzenlenmiştir. Sağ ve sol kenarı eşit, üst kenarı geniş, alt kenarı dar olacak biçimde tek parça kâğıttır. Beyaz çerçevenin sağ, sol ve üst kenarını çeviren açık pembe kenar suyu, 3 parça kâğıttan oluşur.

Alt sırada yer alan 2.resmin alt, üst ve sağ kenarı üç parça şekerrenk kâğıttan kenar suyu ile çevrilmiş, 3.resim ile birleşen kenarı, sadece 3.resmin kenar suyu ile çevrilmiştir. Üçüncü resmin gümüş halkârî tekniği ile bezenen kenar suyu dört parça şekerrenk kâğıt şeritle hazırlanmıştır. Öncelikle bu kenar suyunun yapıştırıldığı, resimlerin daha sonra üzerine yerleştirildiği anlaşılır.

Üstteki (1) resmin çevresi turuncu, yeşil ve altın ile cetvellenmiştir. İkinci resmin çevresine altın, 3.resmin çevresine ise gümüş ile cetvel çekilmiştir. İkinci ve 3.resimlerin üst köşelerine dilimli kemerin içine kırmızı ve mavi mürekkeple bezeme yapılmış, dendanlar çift altın cetvel ile geçilmiştir.

Orta pano içte sarı, dışta siyah beyaz damalı kenar suyu ile çevrilmiştir. Damalı kenar suyunun köşeleri açık yeşil renk kareler ile tamamlanmıştır.

Damalı kenar suyunun sağ üst kısmında, böcek tahribatı nedeniyle, üst üste yapıştırılan kâğıtların tabakaları açığa çıkmıştır. Önce şekerrenk pervazın kenarı, sonra damalı kenar suyunun üzerine yapıştırıldığı beyaz kâğıt, onun altında mavi bir kâğıt ve daha da altında 23a yüzündeki yeşil kâğıt görülür.

GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR

Sayfanın dip kısmına yapıştırılan sarımsı kâğıt (odun hamuru(?) onarım kağıdı) 24a yüzünün dip kısmına yapıştırılmıştır. Sayfanın a yüzünde de görülen alt kenarın tam ortasındaki yırtılma üzerinde de aynı kâğıtla onarım yapılmıştır.

BOZULMALAR

Sayfanın genelinde gümüş balığı böceği tahribatı vardır. Gümüş kararması, cetvellerde dağılma ve boyalarda (1. resimde) dökülme görülür.

Pervazın üst kenarındaki koyu renkli çizgi, şekerrenk kâğıdın yapıştırılması sırasında kıvrılmasından kaynaklanmıştır.

YAYIN

Yayınlanmamıştır.

KATALOG NO : 43, y. 24a, İki resim

Sayfa üst üste yerleştirilen iki yatay resimden, sayfa kenarındaki halkârî bezemeli pembe renk pervazdan ve orta panonun çevresindeki iki sıra kenar suyundan oluşur. Resimler tamamen guaj ile gökyüzü de altın ile boyanmıştır.

1. Savaşçı ve periler.
2. Av sahnesi.

YAPIM TEKNİĞİ

Sayfa tek parça pembe renk pervaz ve onun üzerine yerleştirilen siyah beyaz damalı ve sarı renkli dört parça kâğıt şeritten oluşan kenar suyu ve altın cetvellerle hazırlanmıştır. Pervaz altın ile halkârî teknikle bezenmiş, sayfa kenarı ile arasındaki boşluk için sivri uçlu aletle çizgi çekilmiştir. Dip kenarında halkârî bezeme görülmeyen tek sayfadır. Damalı kenar suyunun köşeleri kiremit rengi küçük kare kâğıtlarla tamamlanmıştır. 10a, 19b, 20b sayfalarındaki resimlerin çevrelerindeki gümüş bezemeli kenar suyunun ince kalıntısı, burada da 1. resmin çevresinde görülür. Ait olduğu yerdeki kenar suyu ile birlikte alınmıştır. Aynı şekilde 2. resmin çevresinde görülen krem rengi kâğıt üzerine çizilmiş mavi cetvelli kenar suyunun üç kenarı bu resim ile birlikte kesilerek kullanılmıştır. Kenar sularının çevresi tahrirli altın cetvel ile çevrilmiştir.

İkinci resmin alt kenarının tam ortasında yer alan gri leke, diğer sayfadaki bakır içerikli bir boyanın daha çok kurşun beyazı kullanılan boyalarla girdiği reaksiyon sonucu oluşmuştur. Yukarıdaki detay fotoğrafta görüleceği gibi, dikkatlice bakıldığında, burada bir figürün hırkasının ve kolunun izi görülür. Sayfa, dip kısmından tamamen koptuğu ve onarım gördüğü için aslında albümün başka bir yerine ait olabilir. Ancak, tüm albümde yer alan figürler tek tek incelenmiş ancak boyutları ve duruşu bakımından buradaki iz'e uygun bir figür tespit

edilmemiştir. Bu nedenle söz konusu tahribatın görülmesinin iki sebebi olabilir. İlki reaksiyonun, resmin orijinal yerinde oluşması, bu hali ile albümde kullanılmış olması ihtimaldir. İkinci ihtimal ise, albümden bir sayfanın kaybolmuş olmasıdır. 23a

GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR

Sayfanın dip kısmına genişçe yapıştırılan sarımsı kâğıt (odun hamuru ?) aynı zamanda 23b'nin dibine de yapıştırılmıştır. Sayfa bu onarım kâğıdı ile albüme tutunmaktadır.

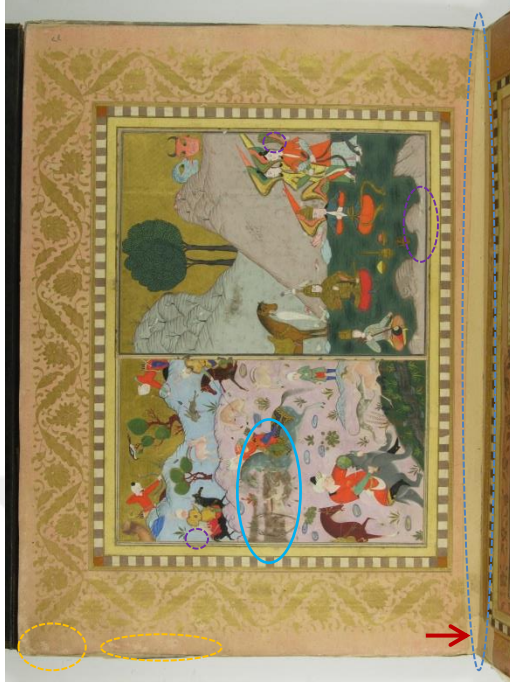
BOZULMALAR

Alt köşelerde ve kenarda gümüşçül böceği tahribatı görülür. İkinci resimde kurşun beyazı kararması, cetvellerde dağılma görülür.

YAYIN

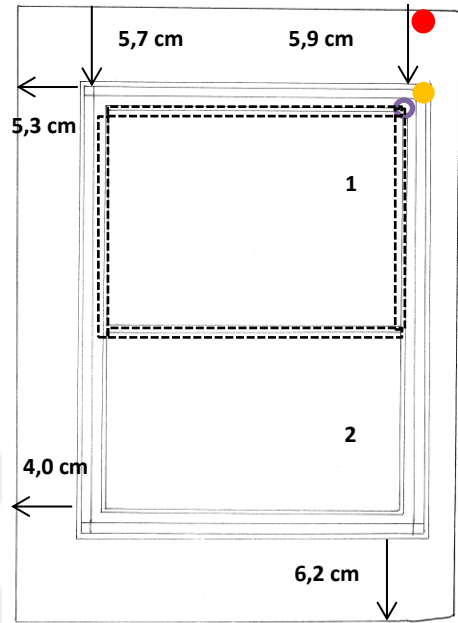
Yayınlanmamıştır.

Yaprak Analizi, 24a

Bozulma / Tahribat:

- Boya dökülmesi.
- Gümüşçül böceğinin tahribatı.
- Kurşun kararması.
- Eski onarımlar.
- Eski onarımlar.
- Arka sayfadaki kenar suyunun izi.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, pembe tek parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (siyah ve beyaz renk kâğıtlar, köşeler kiremit renk kâğıt)
- Orta pano etrafındaki sarı renk kenarsuyu, 4 parça kâğıt.
- Gümüş bezemeli orijinal kenarsuyu.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

- Sayfa: 46,9 x 34,5 cm
Orta pano: 35,0 x 27,2 cm
Resimler:
1. 16,4 x 22,8 cm
2. 23 x 14 cm

KATALOG NO : 44, y. 24b, Bir yazı sekiz resim

Pervaz, verrev dilimli kenar suyu ve orta panodan oluşan sayfada orta pano üç sıra olarak düzenlenmiş, üstte yazı yatay biçimde, ortaya dört tane tek figür resmi, onun altında da yine dört tane tek figür resmi dik olarak yerleştirilmiştir. Farsça kıt'a altı satır olarak düzenlenmiş, ta'lik hat ve siyah mürekkep ile yazılmıştır. Yazının üzerine yazıldığı kâğıt şablon tekniği ile çok hafif renklendirilmiş, altın ile konturu çizilmiş iri hatâyî ve yaprak motifleri ile bezenmiş bir kâğıttır. Altta ilk iki sıradaki (2 ve 3), 5., 8. ve 9. resimler krem kâğıt üzerine yapılmış, dört, altı ve yedinci resimler de pembe kâğıt üzerine yapılmıştır. Beşinci resim siyah mürekkep ve altın ile yapılmış, diğerlerinde guaj kullanılmıştır.

	1. Yazı: Arezû kerde-em ki çeşm-i tu bâz Koşedem be-şive gâh be-nâz Mâ haridîm eğer fûrûşed dûst Nim nâzi be-sed hezâr niyâz Cevr ü hârî keşiden ez mahbûb Hoşterst ez hezâr ni'mât ü nâz Yine dilediğim ki senin gözlerin İşve ile ve bazen cılve ile beni öldürsün Biz alırlız eğer dost satarsa Yarım gamzeye bin yüz dinar ile Sitem ve cefa mahbuptan görmek Bin nimet ve rahatlıktan daha hoştur 2. Genç erkek. 3. Derviş. 4. Solak 5. Okçu. 6. Gayrimüslim 7. Genç erkek. 8. Belinde çantası, elinde cönk ile bir genç. 9. Derviş.
--	--

YAPIM TEKNİĞİ

Sayfa tek parça şekerrenk pervaz ile verrev dilimli yeşil beyaz kenar suyunun çevrelediği orta panoya yerleştirilen yazı ve resimlerden oluşur. Pervaz altın ile halkârî teknikle bezenmiş, sayfa kenarı ile arasındaki boşluk için sivri uçlu aletle çizgi çekilmiştir.

Orta pano üç sıra olarak tasarlanmıştır. En üstte yer alan yazının sağ kenarı ile alttaki resimlerin sağ kenarı hizalanarak yerleştirilmiş bu nedenle de sol kenarda geniş bir boşluk kalmıştır. Yazının çevresine, sol kenarı daha geniş olmak üzere, pervaz ile aynı tonda boyanmış kâğıttan bir çeşit ara pervaz yapılmıştır. Yazı bu tek parça kâğıt üzerine yerleştirilmiştir. 1, 2, 3, 5, 6 ve 7. resimler bir grup olarak değerlendirilmiş ve tamamı dört parça farklı tonlarda şekerrenk kâğıt

şeritten oluşan kenar suyu ile çevrilmiştir. Böylece, 5.resmin üç kenarı, koyu pembe renkli kâğıt şeritlerle hazırlanan kenar suyu ile 9.resmin dört tarafı da aynı genişlikte dört parça kâğıt şeritten oluşan zerefşanlı, şekerrenk kenar suyu ile çevrilmiştir.

Resimlerden bazılarının çevresinde düzensiz boşluklar kalmış, bu kısımlar farklı büyüklüklerde ve renklerde kâğıtlar ile doldurulmuş, havalı tezhip ile bezenmiştir. Dördüncü resimde kâğıdın çevresinden değil içinden, üç taraflı gümüş cetvel geçilmiş, bu nedenle kâğıdın çevresinde boşluk kalmıştır. Sağ ve solda kalan kısımlar “+, -“ işaretlerle kırmızı mürekkeple doldurulmuştur. Solunda kalan boşluk ise mavi renkli bir kâğıt şerit ile doldurulmuş, yine kırmızı mürekkeple yaprak motifleri ile bezenmiştir. Altıncı resmin üzerinde kalan boşluk krem rengi bir kâğıtla doldurularak üzeri altın ile havalı tezhip ile bezenmiş, aynı şekilde 8.resmin altında kalan boşluk da yine krem rengi kâğıtla doldurularak halkârî bezeme ile süslenmiştir. 6, 7,ve 8.resimlerin araları da yine üst sıradaki gibi “+, -“ işaretlerle kırmızı mürekkeple doldurulmuştur.

6.resim hariç diğer tüm resmin üst köşelerine altın ile dilimli kemer yapılmış, bunların da içi altın ve mavi mürekkep ile rûmîlerle doldurulmuştur. Altıncı resmin üst kısmına yapılan kemer, dilimli değil düzdür. İçi diğerleri gibi doldurulmuştur. 24b’nin dip kısmında, krem rengi bir kâğıt şerit görülür. Normalde 23a’dan kıvrılan pervazın 24b’nin dibine yapıştırılmış olması gerekirdi. Ancak 23a sayfası yeşil renkli, 24b’ye yapıştırılmış olan şerit krem renklidir. Bu nedenle sayfalarda karışıklık olduğu ya da aradan sayfa eksildiği düşünülmektedir.

BOZULMALAR

Sayfanın dip kısmına genişçe yapıştırılan sarımsı/gri kâğıt aynı zamanda 25a’nın dibine de yapıştırılmıştır. Alt köşelerde ve kenarda gümüşçül böceği tahribatı görülür. İkinci resimde kurşun beyazı kararması, cetvellerde dağılma görülür. Sayfa metin kısmından tamamen kopmuş, yalnızca 24a yüzündeki onarım kâğıdı ile birleştirilmiştir.

YAYIN

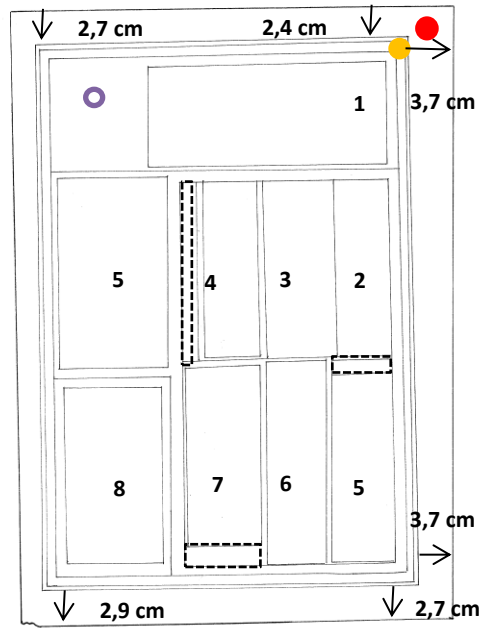
Fetvacı, 2011, s. 260.

Yaprak Analizi, 24b

Bozulma / Tahribat:

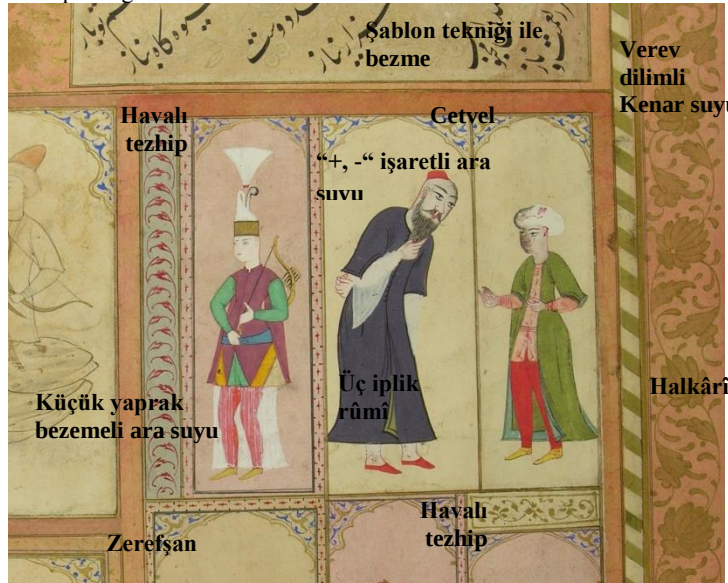
- Cetvellerde dağılma.
- Kurşun beyazı kararması.
- Gümüşçül böceğinin tahribatı.
- Alttaki kâğıdın izi.
- Eski onarımlar.
- Eski onarımlar.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, açık pembe renk, 2 parça parça kâğıt.
- Verv dilimli kenarsuyu (yeşil ve beyaz renkli kâğıtlarla).
- Pervazla aynı renk kâğıt, halkârî bezemeli.
- Boşluk olan kısımlara yapıştırılan kâğıt şeritler.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Orta pano: 41,6 x 29,0 cm
Sayfa kalınlığı: 0,65 mikron

Resimler:

1. 18,5 x 8,7 cm
2. 4,3 x 13,2 cm
3. 5,4 x 13,2 cm
4. 4,2 x 13,2 cm
5. 8,4 x 14,4 cm
6. 5,0 x 14,2 cm
7. 5,6 x 16,6 cm
8. 6,7 x 14,7 cm
9. 7,3 x 14,5 cm

KATALOG NO : 45, y. 25a, Sekiz resim

Orta panoyu üstte dört, altta dört olmak üzere sekiz resim oluşturmaktadır. Etrafı iki sıra kenar suyu ile çevrilmiş, halkârî teknikte bezeme yapılmıştır. İlk resim pembe renkli kâğıt üzerine, 7. resim ise arka planı guaj boya ile tamamen boyanmış kâğıda guaj boya ile resmedilirken, diğerleri krem renk kâğıt üzerine yine guaj boya ile resmedilmiştir.

YAPIM TEKNİĞİ

Pervaza yapıştırılmış olan kâğıt, bakır içerikli bir boya ile renklendirildiğinden, 25. sayfanın kenarları önemli ölçüde tahrip olmuştur. Pervaz kısmında herhangi bir ek yeri tespit edilmemiştir. Pervazda altın ile halkârî tekniğinde yapılan bezemede Tablo 3'da 2 numarada verilen, pervaz dalların ucuna yerleştirilen yaprak biçimindeki kapalı formlu bezeme kalıbı kullanılmıştır. Pervazda halkârî bezemenin yapılacağı sınır, biz ile çizilerek belirlenmiştir.

Orta panoyu çeviren şekerrenk dört parça kâğıttan oluşan kenar suyunun dışında, siyah beyaz damalı kenar suyu yer alır. Pervazın kenarları, damalı kenar suyunun altından pervazın kenarları görülür. Damalı kenar suyunun köşeleri yeşil küçük kâğıtlarla tamamlanmıştır.

Orta panoda yer alan sekiz resimden 2. ve 7. resim hariç diğerlerinde figürlerin üzerine gelecek şekilde, altın ile dilimli kemer çizilmiş, kemerin içi kırmızı ve mavi renkli havalı tezhip (çift tahrir) tekniği ile rûmîler ve hatâyî motifleri ile doldurulmuştur. İkinci resmin üzerindeki dilimli kemerin içi tamamen altın ile doldurulmuş, 7. resim ise arka fonu doldurulmuş olduğundan dilimli kemer yapılmamıştır.

Resimlerin yapıştırıldığı kâğıtların birleşim kenarlarına değil iç kısımlarına cetvel çekilmiş ve iki resmin cetvelleri arasındaki bu boşluklar, “+,-“ işaretler ve küçük yaprak motifleri ile mavi ve kırmızı mürekkeple bezenmiştir. Tüm resimlerin çevresi altın cetvel ile çevrilmiş, 7. resmin çevresine ise gümüş ile cetvel çekilmiştir. Cetvellerin özenli biçimde çekilmediği görülür.

BOZULMALAR

Sayfanın pervazına yapıştırılmış olan kâğıt, çok büyük olasılıkla bakır içerikli boyar madde ile boyanmış ve yeşil renkli bir kâğıt elde edilmiştir. Bu nedenle de hem a yüzünün hem de b yüzünde kırılmalar, çatlaklar, parça kayıpları söz konusudur. Pervaz büyük ölçüde tahrip olmuştur. 2.resmin iç elbisesinde önemli ölçüde boya dökülmesi vardır.

YAYIN

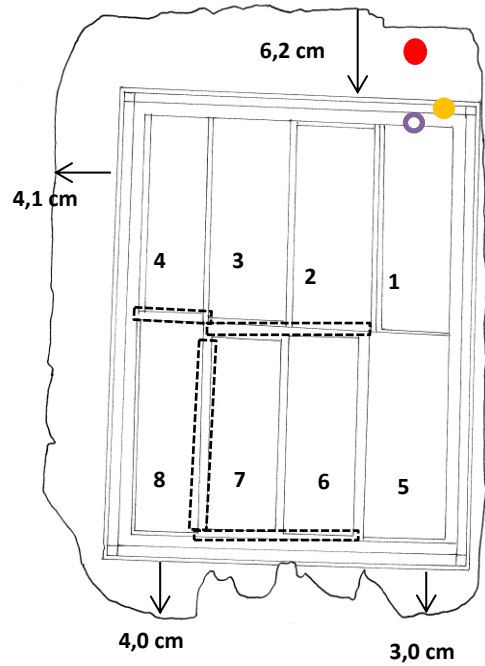
Yayınlanmamıştır.

Yaprak Analizi, 25a

Bozulma / Tahribat:

- ➡ Bakır içerikli boya tahribatı, kırılmalık, parça kayıpları
- ➡ Sayfanın b yüzüne yapıştırılan bakır içerikli boya ile renklendirilen kâğıt nedeniyle, sayfanın a yüzündeki renk değişimi.
- ➡ Sayfanın sırt kısmındaki bağlantı tamamen kopmuştur.
- Mavi renkli mürekkepte solma.
- Boya dökülmesi.
- Lekelenme.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, krem (?) renk tek parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (siyah ve beyaz renk kâğıtlar, köşeler yeşil renk kâğıt).
- Orta pano etrafındaki şekerrenk kenarsuyu, 4 parça kâğıt.
- Boşluk olan kısımlara yapıştırılan ince kâğıt şeritler.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

- Sayfa: 43,2 x 34,2 cm
 Sayfanın kalınlığı: 0,41 mikron.
 Orta pano: 33,0 x 26,2 cm
 Resimler:
1. 5,8 x 14,5cm
 2. 5,6 x 14,3cm
 3. 5,3 x 14,2cm
 4. 4,0 x 13,7cm
 5. 5,8 x 14,5cm
 6. 5,1 x 14,0cm
 7. 4,8 x 13,5cm
 8. 4,5 x 14,9cm

KATALOG NO : 46, y. 25b, Sekiz resim

Orta panoyu üstte dört, altta dört olmak üzere sekiz resim oluşturmaktadır. Etrafı iki sıra kenar suyu ile çevrilmiş, halkârî teknikte bezeme yapılmıştır. Üstte ilk, 3, 4, 6 ve 7. resimlerin arka fonunda desen yapılmıştır. İlk resmin arka fonuna mavi renk ile bulut yapılmıştır, üçüncü resmin arka fonu altınla doldurulmuş, 4.resim bir tepenin önünde, 6.resim mavi renkli üzerine küçük çalı desenlerinin yapıldığı bir kâğıt üzerine yapılmış, 7. resim ise yine 4.resim gibi bir tepe önünde guaj boyalar ile resmedilmiştir. İkinci, 5 ve 8. resimler ile krem rengi kâğıt üzerine yapılmıştır. Üsluplarının ve renk paletinin benzerliği nedeniyle 4, 5, 7 ve 8.resimlerin aynı atölyeden çıktığı söylenebilir.

1. Peri.
2. Diz çökmüş genç erkek.
3. Gayrimüslim.
4. Belinde önlüğü ile meslek sahibi genç erkek.
5. Genç kadın.
6. Genç kadın.
7. Genç erkek.
8. Genç erkek.

YAPIM TEKNİĞİ

Aynı sayfanın a yüzünün pervazına yapıştırılmış olan kâğıt, bakır içerikli bir boya ile renklendirildiğinden, sayfanın kenarları önemli ölçüde tahrip olmuştur. Parça kayıpları nedeniyle pervaz kısmında herhangi bir ek yeri tespit edilmemiştir. Pervazda altın ile halkârî tekniğinde yapılan bezemede Tablo 3’da 3 numarada verilen, ucu kıvrık iri yapraklardan oluşan bezeme kalıbı kullanılmıştır. Pervazda halkârî bezemenin yapılacağı sınır, biz ile çizilerek belirlenmiştir.

Orta panoyu çeviren pembe renkli dört parça kâğıttan oluşan kenar suyunun dışında, siyah beyaz damalı kenar suyu yer alır. Sayfanın a yüzünde kullanılan pervazın kenarları, 1. ve 5.resmin altındaki izden görülür. Damalı kenar suyunun köşeleri sarı renkli küçük kâğıtlarla tamamlanmıştır.

Orta panoda yer alan sekiz resimden 2, 5, 6 ve 8.resimlerde çift sıra altın ile çizilen dilimli kemerlerin içi farklı biçimlerde rûmî ve hatâyî motifleri ile doldurulmuştur. İkinci ve 6.resimlerde mavi mürekkep ile 5.resimde kırmızı ve mavi renkli mürekkep ile 8.resimde ise altın ile havalı tezhip tekniği ile doldurulmuştur.

Resimlerin boyutları sebebiyle arada kalan boşluklar şeritler şeklindeki kâğıtlarla doldurulmuş, mavi ve kırmızı mürekkeple yapılan havalı tezhip ile bezenmiştir. İkincive3.resmin arasına krem rengi bir kâğıt yapıştırılmış ve küçük yaprak ve çiçek motifleri ile bezenmiştir. Dördüncü resmin kenar suyu ile arasında kalan boşluğa mavi renkli bir kâğıt yapıştırılmış, havalı tezhip ile bezenmiştir. 8.resmin üst kenarındaki boşluk ise krem rengi bir kâğıt ile tamamlanarak üç iplik rûmî motifi ile bezenmiştir. Yedinci resmin çevresindeki boşluklar, “+ , -“ işaretler ile bezenmiştir. Tüm resimlerin çevresi altın cetvel ile çevrilmiştir ancak cetvellerde kalınlık ve adet olarak düzensizlik olduğu görülür.

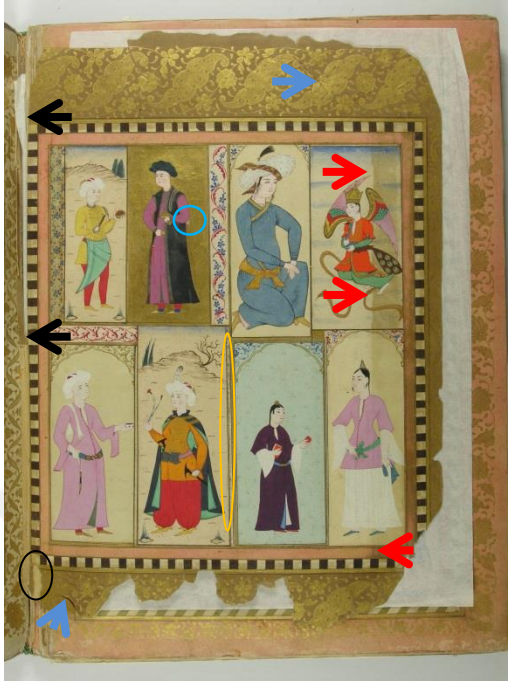
BOZULMALAR

Sayfanın a yüzünün pervazına yapıştırılmış olan kâğıt, bakır içerikli boyar madde içerdiğinden pervazda kırılmalar, çatlaklar, parça kayıpları görülür. Pervaz büyük ölçüde tahrip olmuştur. Sayfanın dip kısmı alt kenardan 26a’nın dip kısmına sarı onarım kâğıdı ile birleştirilmiştir.

YAYIN

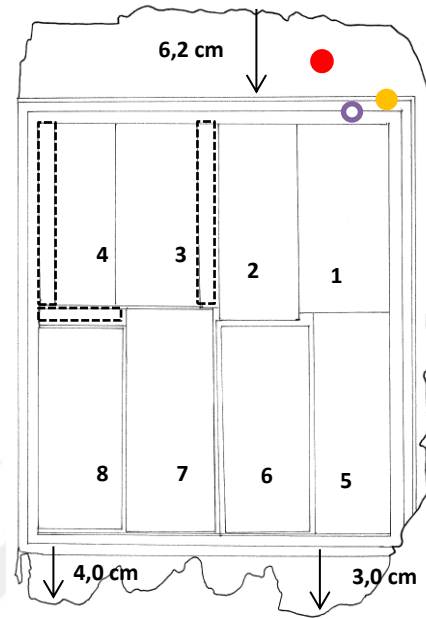
Yayınlanmamıştır.

Yaprak Analizi, 25b

Bozulma / Tahribat:

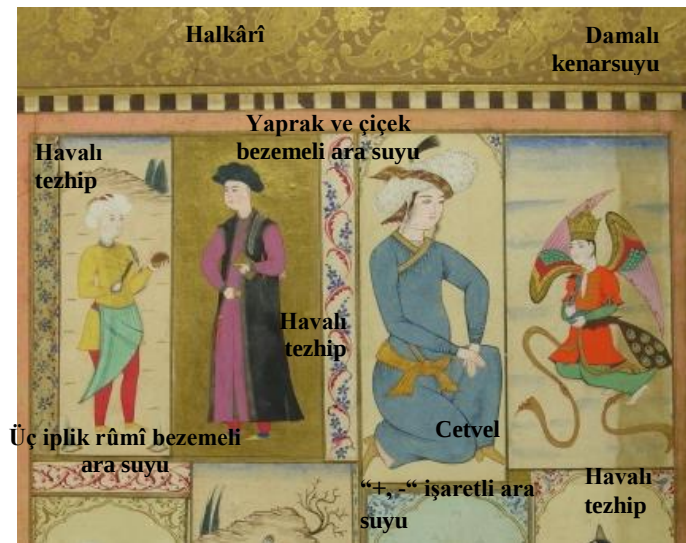
- ➡ Bakır içerikli boya tahribatı, kırılmalık, parça kayıpları
- ➡ Sayfanın b yüzüne yapıştırılan bakır içerikli boya ile renklendirilen kâğıt nedeniyle, resimlerdeki renk değişimi.
- ➡ Sayfanın sırt kısmındaki bağlantı tamamen kopmuştur.
- Eski onarım.
- Boya dökülmesi.
- Mavi renkli mürekkepte solma.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, yeşil renk tek parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (siyah ve beyaz renk kâğıtlar, köşeler sarı? renk kâğıt) .
- Orta pano etrafındaki pembe renk kenarsuyu, 4 parça kâğıt.
- Boşluk olan kısımlara yapıştırılan ince kâğıt şeritler.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Orta pano: 33,5 x 29,8 (29,4) cm

Resimler:

1. 3,9 x 12,9 cm
2. 5,4 x 12,8 cm
3. 4,7 x 11,5 cm
4. 3,2 x 11,3 cm
5. 8,4 x 13,0 cm
6. 5,6 x 13,0 cm
7. 8,0 x 14,8 cm
8. 4,7 x 12,9 cm

KATALOG NO : 47, 26a, Sekiz resim

Sayfa üstte beş, altta üç olmak üzere iki sıra halinde yerleştirilen benzer krem tonlarındaki kâğıtlar üzerine yapılan tek figürden oluşan resimlerden ve natüralist gül goncaları buketinden oluşan bir resimle düzenlenmiştir. Sayfa kenarı krem renkli geniş pervazla çevrilmiştir. Orta panonun üst kısmına şekerrenk bir kâğıttan tepelik yapılmış, halkârî tekniğinde altın ile bezenmiştir. Orta panoyu iki sıra kenar suyu çevreler.

YAPIM TEKNİĞİ:

Krem rengi pervazın üst kenarına şekerrenk kâğıttan tepelik yapılmıştır. Pervazda iri hatâyî grubu çiçekler ve yapraklarla, tepeliğin içinde de rûmî motiflerle halkârî tekniğinde bezeme yapılmıştır. Pervazdaki bezemelerin sayfa kenarı ile olan sınırı sivri uçlu bir alet ile belirlenmiştir.

Orta pano koyu mavi renkli dört parça kâğıt şeritten hazırlanan kenar suyu ile çevrilmiştir. Kenar suyu altınla “S” şekliyle bezeme yapılmıştır. Mavi kenar suyunun dışında, üst kenar hariç üç kenarı siyah beyaz damalı kenar suyu ile çevrilen orta panonun tamamı geniş altın cetvelle çevrilmiştir. Damalı kenar suyunun alt köşeleri şekerrenk küçük kâğıtlarla kapatılmıştır.

Orta panoya yerleştirilen resimlerin birleşme kenarlarına değil, iç kısımlarına cetvel çekilmiştir. Aralarda kalan boşluklar “+”, “-” işaretleri ile doldurulmuştur. Yedinci resmin ve 8.resmin sol kenarlarında kalan boşluklara, farklı renklerde iki parça kâğıt şerit yerleştirilmiştir. Koyu krem tonlarındaki kâğıdın kullanıldığı 7. resmin sol kenarına ince bir beyaz kâğıt şerit yapıştırılmış ve

üzeri kırmızı mürekkeple “+, -“ işaretleri ile doldurulmuştur. 8.resmin çevresi eşit kalınlıkta düzenlenmiş dört parça kâğıt şeritten oluşan şekerrenk kenar suyu ile çevrilmiş, kenar suyu ile resmin kesiştiği kenarlar gümüş cetvel ile çevrilmiş, kenar suyunun üzeri de yine gümüş küçük yaprak motifleri ile bezenmiştir. Resmin sol kenarına yerleştirilen krem rengi kâğıt şerit üzerine kırmızı renk mürekkeple küçük yaprak motifleri ile bezeme yapılmıştır.

8.resim hariç diğer tüm resimlerin üst kısımlarına çift sıra altınla dilimli kemer yapılmış, kemerlerin iç kısımları atlamalı olarak mavi-altın ve kırmızı – altın ile rûmî motifleri ile doldurulmuştur.

GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR

Dip kısmında onarım kâğıdı ile onarım yapılmıştır.

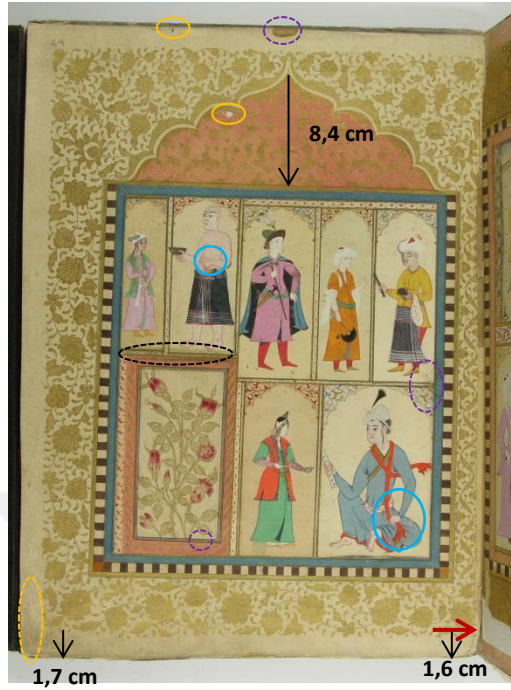
BOZULMALAR

Pervazın tepelik kısmında böcek deliği, sayfanın ortasında üst kenarında kahverengi bir leke, sayfanın sol alt köşesinde kirlenme ve aşınma ile sayfaların kenarlarında yıpranma görülür. 1, 3 ve 7. resimlerde kurşun beyazı kararması görülür. Mürekkepte dağılma ve gümüş kararması tespit edilmiştir.

YAYIN

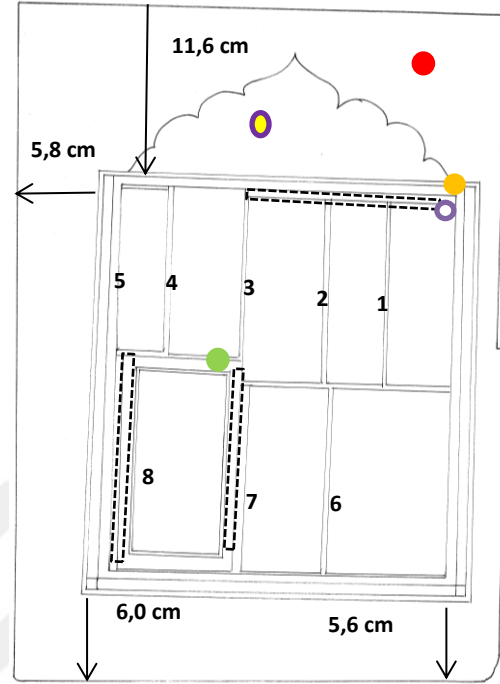
Yayınlanmamıştır.

Yaprak Analizi, 26a

Bozulma / Tahribat:

- Böcek deliği.
- Kahverengi leke.
- Gümüşçül böceğinin tahribatı.
- Boya dökülmesi
- Eski onarım.
- Yeşil kâğıt lekesi

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, krem renk, tek parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (siyah ve beyaz renk, köşeler kiremit rengi).
- Lacivert kenarsuyu, dört parça kâğıt.
- Şekerrenk kenarsuyu, dört parça kâğıt.
- Tepelik şeklinde vasl edilen şekerrenk kâğıt.
- Boşluk olan kısımlara yapıştırılan ince kâğıt şeritler.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Sayfa: 46,9 x 34,2 cm

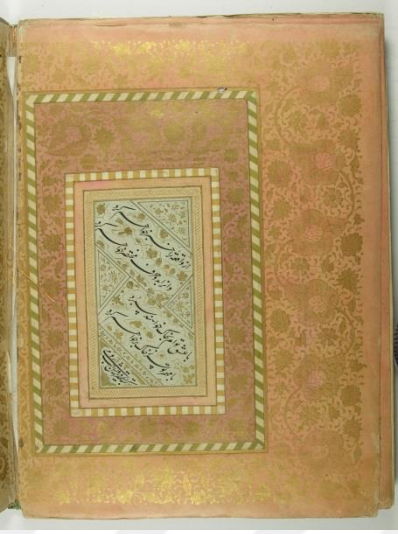
Orta pano: 29,5 x 27,3 cm

Resimler:

1. 3,9 x 12,9 cm
2. 5,4 x 12,8 cm
3. 4,7 x 11,5 cm
4. 3,2 x 11,3 cm
5. 8,4 x 13 cm
6. 5,6 x 13 cm
7. 8,0 x 14,8 cm
8. 4,7 x 12,9 cm

KATALOG NO : 48, y. 26b, Bir yazı

Açık mavi renkli kâğıt üzerine, is (karbon) mürekkebi ve ta'lik hat ile dört satır olarak mail yazılmış kıt'a sayfanın hafif sol altına doğru yerleştirilmiştir. Farsça yazılan yazının çevresini üç sıra kenar suyu, ara pervaz ve verev dilimli kenar suyu çevirmektedir. Son satırındaki ketebede *el-hakir Derviş Receb-i Rûmî* ifadesi yer alır. Yazının içinde kalan boşluklar muska tezhiplerle bezenmiş, satır aralarında beyn'es sûtûr uygulanmıştır.

	<i>Ez vakî'a-yî tu râ haber hâhem kerd Vân râ be-do harf muhtasar hâhem kerd Bâ ısk-ı tu-em be-hâk hâhem sipord Bâ mihri tu ser zi-hâk ber hâhem kerd</i> <i>Ketebehu el-hakîr Dervîş Receb-i Rûmî</i> Bir gerçekten seni haberdar edeceğim Onu da iki sözde özetleyeceğim Senin aşkın ile toprağa gömüleceğim Senin sevgin ile de topraktan kalkacağım <i>Ketebehu el-hakîr Dervîş Receb-i Rûmî</i>
--	--

YAPIM TEKNİĞİ

Şekerrenk pervaz da pembe renk ara pervaz da tek parça kâğıtlardan yapılmıştır. Sayfa tasarımı dıştan içe yapılmış, önce pervaz ve ara pervaz yerleştirilip kenar suları sonra eklenmiş. Ara pervazı yeşil beyaz verev dilimli kenar suyu çevreler, yazıyı da dıştan içe doğru sarı beyaz damalı, tek parça kâğıttan yapılmış şekerrenk ve dört parça kâğıt şeritten oluşan krem rengi kenar suyu çevreler. Krem rengi kenar suyu “s” şeklindeki motiflerle altınla bezenmiştir.

Siyah tahrirli altın cetveller çekilerek birleşme kenarları gizlenmiştir. Ara pervaz ile dış pervazın arasına yeşil-beyaz kâğıtlarla verev olarak düzenlenmiş dilimli kenar suyu kullanılmıştır. Sayfa kenarı ile halkârî bezemenin yapıldığı kısım arasında 1,3-1,8cm boşluk bulunmaktadır. Sınır, sivri uçlu bir aletle çizilmiştir.

Yazının boşlukları muska koltuklar ile bezenmiştir. Pervazda, dalların ucuna yerleştirilen yaprak biçimindeki kapalı formlu (Tablo 3 no 2), bezeme 9a, 13a, 27b ve 31b sayfalarında da görülmektedir.

BOZULMALAR

Sayfa ciltten ve diğer sayfalardan ayrılmıştır. Üst ve alt köşelerinde gümüşçül böceğinin yüzey tahribatı görülür. Dip kısmında, yapıştırıcı lekeleri görülür. Hafif de olsa a yüzünün orta panoyu çeviren kenar suyunun izi görülür.

YAYIN

Yayınlanmamıştır.

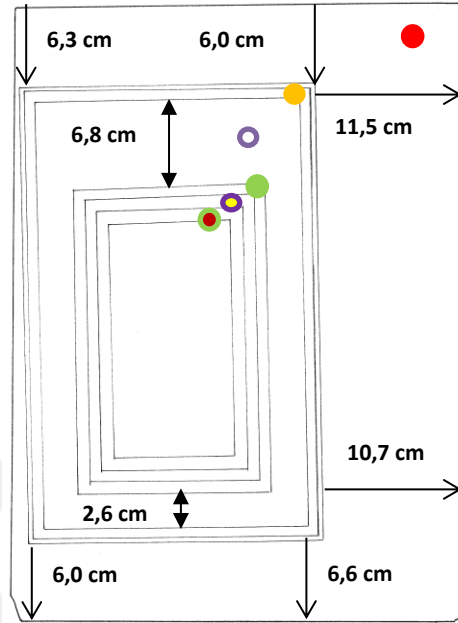

Yaprak Analizi, 26b

Bozulma / Tahribat:

- Böcek deliği.
- Gümüşçül böceğinin tahribatı.
- Yapıştırıcı lekeleri
- Sayfanın sırt kısmındaki bağlantı tamamen kopmuştur.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, şekerrenk tek parça kâğıt.
- Verev dilimli kenarsuyu (yeşil ve beyaz renk).
- Ara pervaz, pembe renk tek parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (sarı ve beyaz renkler, köşeler beyaz renk kâğıt).
- Açık pembe renk kenarsuyu, tek parça kâğıt.
- Krem renk kenarsuyu, dört parça kâğıt.
- Boşluk olan kısımlara yapıştırılan ince kâğıt şeritler.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Ara pervaz: 34,5 x 22,3 cm
Yazı: 17,5 x 9,0 cm

KATALOG NO : 49, y. 27a, Sekiz resim

Sayfa üstte dört, altta dört olmak üzere iki sıra halinde yerleştirilen benzer krem tonlarındaki kâğıtlar üzerine yapılan tek figürden oluşan resimlerle düzenlenmiştir. Sayfa kenarı krem renkli pervazla çevrilmiştir. Kareye yakın bir biçimde hazırlanan orta panoyu iki sıra kenar suyu çevreler. Resimler farklı tonlarda krem rengi kâğıtlar üzerine guaj boya ile yapılmıştır.

1. Genç kadın.
2. Genç kadın.
3. Elinde tüfeği ve boynunda borazanı ile bir erkek.
4. Osmanlı saray görevlisi.
5. Yaşlı kadın.
6. Genç kadın.
7. Genç erkek.
8. Genç kadın.

YAPIM TEKNİĞİ:

Tek parça krem rengi pervaz yerleştirildikten sonra orta panoyu çevreleyen kenar suları yapılmıştır. Orta panonun hemen çevresi dört parça kâğıt şeritten oluşan şekerrenk kenar suyu ile çevrilmiş, bunun dışına da siyah ve sarı kâğıt şeritlerden oluşan verev dilimli kenar suyu yapılmıştır. Pervaz, iri hatâyî grubu çiçekler ve yapraklarla halkârî tekniğinde bezenmiştir. Pervazdaki bezemelerin sayfa kenarı ile olan sınırı sivri uçlu bir alet ile belirlenmiştir.

Orta panoya yerleştirilen resimlerin birleşme kenarlarına değil, iç kısımlarına cetvel çekilmiştir. Birinci ve 2.resmin arası, 3. ve 4.resim arası, 5.ve 6.resmin arası kırmızı mürekkeple “+ , -“ işaretleri ile doldurulmuştur. İlk üç resmin üstüne ve alttaki dört resmin altına ince beyaz kâğıt şerit yapıştırılmıştır. Bu şeritler altın ve havalı tezhip tekniği ile yapraklar ve çiçek sarmalları ile bezenmiştir. Tüm resimlerin üst köşelerine altın ile çift dilimli kemer çizilmiş ve içleri yine altın ile rûmîler, çiçekler ve yapraklarla doldurulmuştur. 5.resmin sağ kenarında, ara suyu olmak üzere çizilmiş bir çizgi görülür.

BOZULMALAR

Sayfanın sol alt köşesinde yıpranma ve kirlenme, kenarlarında da aşınma görülür. Sayfada küçük kahverengi lekeler ve cetvellerde hafif dağılmalar vardır.

YAYIN

Yayınlanmamıştır.

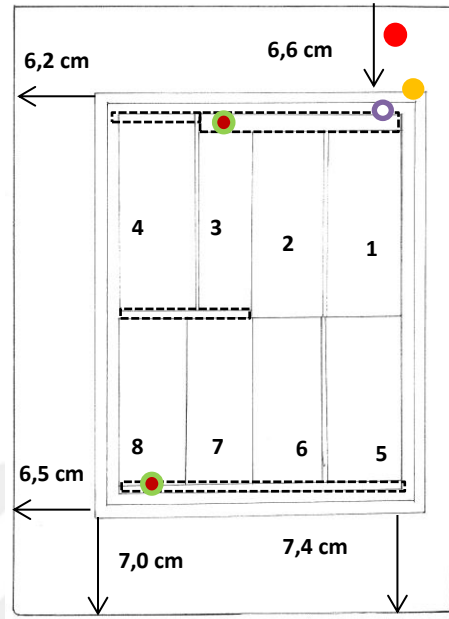

Yaprak Analizi, 27a

Bozulma / Tahribat:

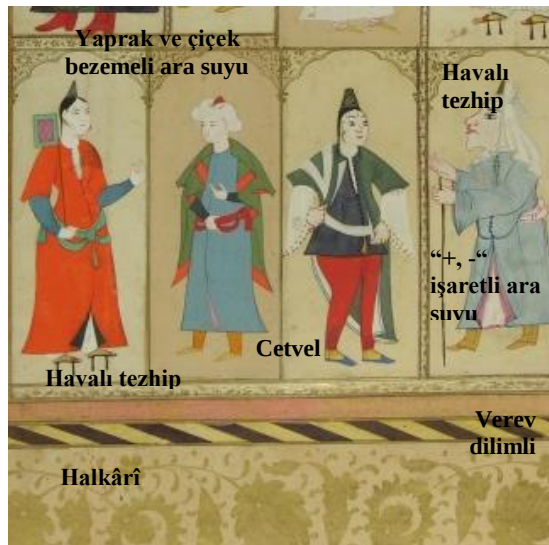
- Çizgi.
- Kahverengi lekeler.
- Kirlenme.
- Eski onarımlar.
- Kırmızı boya lekesi.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, açık pembe renk, 2 parça parça kâğıt.
- Vervev dilimli kenarsuyu (siyah ve sarı renkler).
- Şekerrenk kenarsuyu, dört parça kâğıt.
- Krem renk kenarsuyu, dört parça kâğıt.
- Boşluk olan kısımlara yapıştırılan beyaz kâğıt şeritler.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Sayfa: 46,2 x 34,4 cm

Sayfa kalınlığı: 0,40 – 0,42 mikron

Orta pano: 32,5 x 25,5 cm

Resimler:

1. 5,8 x 14,3 cm
2. 5,5, x 14,3 cm
3. 4,0 x 13,6 cm
4. 5,8 x 14,2 cm (kâğıdın boyu 2 mm uzundur)
5. 5,7 x 12,7 cm
6. 5,2 x 12,7 cm
7. 5,0 x 12,8 cm (kâğıdın boyu 2 mm uzundur)
8. 5,2 x 12,8 cm (kâğıdın boyu 2 mm uzundur)

KATALOG NO : 50, y. 27b, Yedi resim

Sayfa üstte dört, altta üç olmak üzere iki sıra halinde yedi resimle hazırlanmıştır. Üst sırada Osmanlı sultanı ve hizmetkârları, alt sırada da derviş, hokkabaz ve âlim yer alır. Altıncı resim hariç diğerleri, benzer krem tonlarındaki kâğıtlar üzerine yapılan tek figürden oluşan resimlerdir. Sayfa kenarı krem renkli pervazla çevrilmiştir. Dikdörtgen orta panoyu iki sıra kenar suyu çevreler. Alt sıranın ortasındaki resim (6) hariç diğerleri, farklı tonlarda krem rengi kâğıt üzerine guaj boya ve altın ile yapılmıştır. Altıncı resmin tamamı guaj boya ile yapılmıştır.

YAPIM TEKNİĞİ:

Tek parça krem rengi pervaz yerleştirildikten sonra orta panoyu çevreleyen kenar suları yapılmıştır. Orta panonun hemen çevresi dört parça kâğıt şeritten oluşan açık şekerrenk kenar suyu ile çevrilmiş, bunun dışına da siyah beyaz damalı kenar suyu yapılmıştır. Damalı kenar suyunun köşeleri küçük sarı kâğıtlarla tamamlanmıştır. Pervazın ön kenarı, dalların ucuna yerleştirilen yaprak biçimindeki kapalı form (ortasında hatâyî motifi olan yaprak, Tablo 3 no 2) kalıp kullanılmış, diğer kenarlarda iri hatâyî grubu çiçekler ve yapraklarla halkârî teknikle bezeme yapılmıştır. Pervazdaki bezemelerin sayfa kenarı ile olan sınırı sivri uçlu bir alet ile belirlenmiştir.

Orta panoya yerleştirilen resimlerin üst sırada bulunanları arasına hafif sulu bir altınla geniş cetveller çekilmiştir. Bunların üzerine de daha yoğun altınla cetvel çekilmiş, bunun iki tarafı da tahrirlenmiştir. Altıncı resimde yer alan figürün resmedildiği kâğıt canlı bir kırmızı boya ile boyanmıştır. Alt köşesindeki kararmadan kurşun kırmızısı olduğu söylenebilir. Ayrıca resmi

evreleyen kenar suyu da daha kırmızının farklı bir tonu ile boyanmış, üzeri mavi boya ile küçük yaprak motifleri ile bezenmiştir.

Tüm resimlerin st köşelerine altın ile çift dilimli kemer çizilmiş, ilk dört resimde bunların içi mavi mürekkep ve altın rûmîler, çiçekler ve yapraklarla doldurulmuş; alttaki  resimde ise yalnızca altın kullanılarak aynı bezemeler yapılmıştır.

GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR

Sayfa 28a ile bir onarım kâğıdı ile birleştirilmiştir.

BOZULMALAR

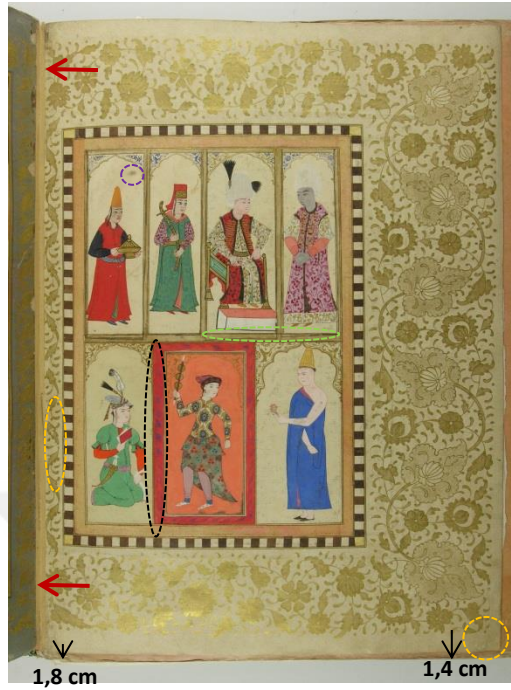
Sayfa 28a ile bir onarım kâğıdı ile birleştirilmiştir. Kurşun beyazı ve kırmızısında kararma,

YAYIN

Bağcı makalesinde resim 2’de görülen Sultan I. Ahmed portresinin Albüm’e saray görevlileri ile birlikte yerleştirildiğini belirtir. Bağcı, 2013, s. 265-66.

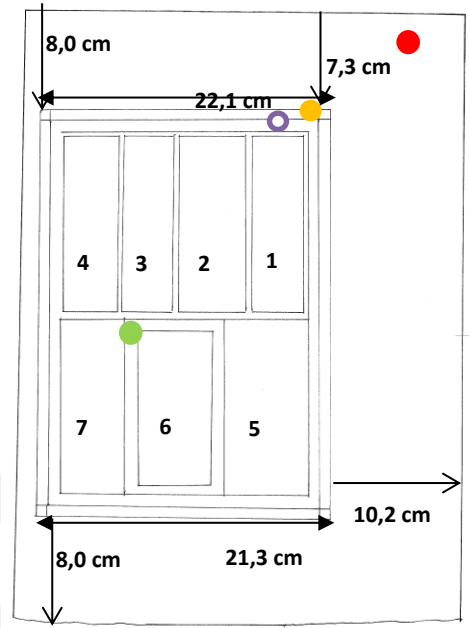
Fetvacı, 2015, s. 141.

Yaprak Analizi, 27b

Bozulma / Tahribat:

- Gümüşçül böceğinin tahribatı.
- Eski onarımlar
- Kahverengi lekeler.
- Mavi boyada dökülme.
- Cetvellerde dağılma.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, krem renk tek parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (siyah ve beyaz renk kâğıtlar, köşeler sarı renk kâğıt).
- Orta pano etrafındaki şekerrenk kenarsuyu, dört parça kâğıt.
- Kırmızı boyalı kenarsuyu

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Orta pano: 30,8 x 21,3 (22,1) cm

Resimler:

1. 4,0 x 13,0 cm
2. 4,9 x 13,0 cm
3. 3,7 x 13,0 cm
4. 4,1 x 13,0 cm
5. 6,2 x 13,2 cm
6. 5,5 (7,3) x 11,6 (13,2) cm
7. 4,8 x 13,1 cm

KATALOG NO : 51, y. 28a, Üç Resim

Üstte sayfaya dik yerleştirilen iki tek figür resim ile altta yatay yerleştirilen bir kır eğlencesi sahnesi yer alır. Sayfa kenarındaki halkârî bezemeli mavi/mor renkli kâğıttan ve orta panonun çok renkli kâğıtlardan hazırlanan verev dilimli kenar suyundan oluşur. İlk resim (1) krem rengi, arkası küçük çalı deseni ile doldurulmuş bir kâğıt üzerine guaj boya ile yapılmıştır. İkinci resim ise, açık mavi bir kâğıt üzerine guaj boya ile resmedilmiştir. Alttaki resmin (3) ise, tamamı guaj boya ve altın ile boyanmıştır.

1. Cüce.
2. “Savonarola” sandalyesi üzerine oturarak flüt çalan yaşlı erkek.
3. Meclis.

YAPIM TEKNİĞİ

Dört parça mavi/mor kâğıt şeritlerden oluşan pervaz, iri hatâyî grubu çiçek ve yapraklarla, Tablo 3’deki 3 numaralı motifte benzer biçimde halkârî teknikte altınla bezenmiştir. Bu renk kâğıdın kullanıldığı tek sayfadır. 7a sayfasındaki pervaz ile benzerlik göstermekle birlikte, daha fazla kıvrıklık içerdiğinden farklı bir boyar madde ile renklendirilmiş olmalıdır. Orta panodaki resimlerin her biri ayrı ayrı altın ile cetvelenmiş, orta pano sarı, siyah, beyaz ve pembe renkli kâğıt şeritlerle hazırlanan verev dilimli kenar suyu ile çevrilmiştir. İkinci resim ayrıca dıştan kırmızı boya ile cetvelenmiş, üst köşesine mavi mürekkep ile çift dilimli kemer çizilmiş, içi rûmîler ile bezenmiştir.

Resimler kenar suyu yapıştırıldıktan sonra en son monte edilmiştir. Kenar suyu iç kısmından cetvelenmediği için kâğıtların kenarı seçilebilmektedir.

GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR

Sayfanın dip kısmı onarım kâğıdı ile birleştirilmiştir. Yine dip kısmında küçük lekeler şeklinde yapıştırıcı izlerini görmek mümkündür.

BOZULMALAR

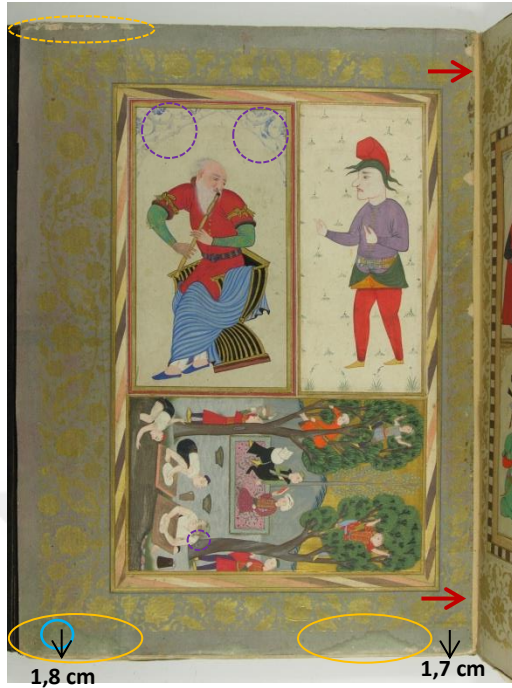
Alt kenarda su lekesi, üst kenarda ise gümüşçül böceği tahribatı görülür. Böcek yalnızca yüzeyi yediği için kâğıdın orijinal rengi görülür.

YAYIN

Yayımlanmamıştır.

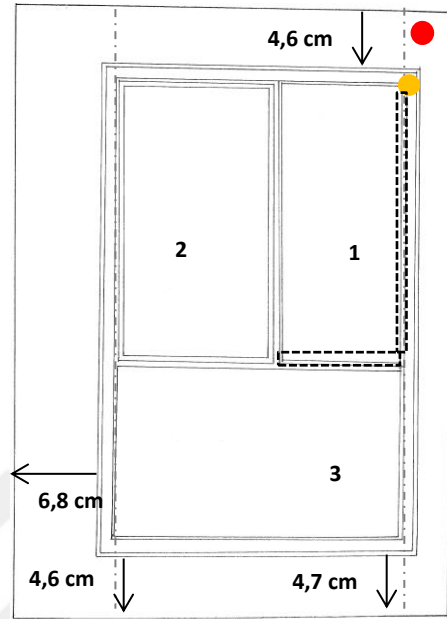

Yaprak Analizi, 28a

Bozulma / Tahribat:

- Su lekesi.
- Mavi mürekkepte solma.
- Gümüşçül böceğinin tahribatı.
- Böcek deliği.
- Eski onarım ve yapıştırıcı kalıntısı.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, mavi / mor renkli dört parça kâğıt.
- Vervev dilimli kenarsuyu (sarı, siyah, beyaz, pembe renk).
- Boşluk olan kısımlara yapıştırılan ince, cetvelli kâğıt şeritler.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

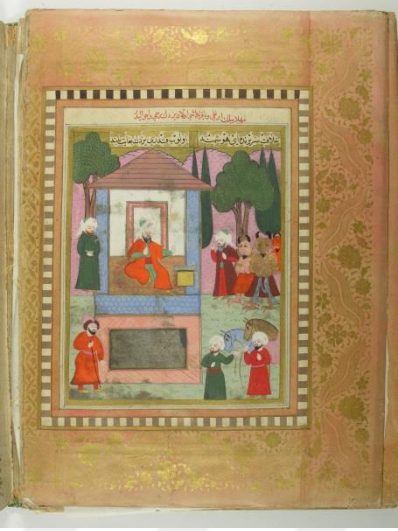

Ölçüler:

- Sayfa: 47,3 x 34,2 cm
Orta pano: 37,8 x 24,8 cm
Resimler:
1. 9,0 x 21,5 cm
 2. 11,2 x 20,7 cm
 3. 13,0 x 21,9 cm

KATALOG NO : 52, y. 28b, Bir resim

Tek resim olarak sayfanın ortasına yerleştirilmiş, etrafı iki sıra kenar suyu ile çevrilmiştir. Resmin üstündeki beyaz kâğıtta kırmızı mürekkeple resmin içeriği belirtilmiştir. Resmin içinde yer alan tek satır halindeki yazının çevresi altın ile bulut içine alınmıştır. Albümün başındaki resimlerin çıktığı tarih kitabından çıkmıştır.

	Kırmızı mürekkeple yazılmış yazı: “<i>Mehlayık oğlu ve karındaşı olan Yezidin resmi ve ahvalidir</i>”. Resmin içindeki yazı: “<i>Hilâfet seririnde ey hûşmed olub Kadrî Yezidin be-gâyet büleñd</i>”. (Hilafet tahtında aklı başında olup Yezid’in resmi yüksek ve uludur genelde) Resimde, tahtta Yezid ve beraberindekiler ile tahtın önüne getirilen yaratıklar betimlenmiştir.
--	---

YAPIM TEKNİĞİ

Pervaz beş parça kâğıttan yapılmıştır. Bunların birleşme çizgileri takip edildiğinde, birleşme kenarlarının damalı kenar suyu ile cetvel arasında kaldığı görülür. Pervaz, pelenk motifi arasından geçen iri hatâyî grubu çiçekler ve yapraklarla halkârî teknikte bezenmiştir (Bkz. Tablo 3, kalıp no 4). Orta panoyu çevreleyen iki sıra kenar suyundan içte olanı, dört parça şekerrenk kâğıt ile yapılmıştır. Bunun dışında damalı kenar suyu bulunur. Üç kenarı gri beyaz, üst kenarı siyah beyaz hazırlanan damalı kenar suyunun köşelerine beyaz renk küçük kare kâğıtlar yapıştırılmıştır. Pervazın dörtkenarında biz ile yapılmış çizgiler bulunmaktadır. Halkârî bezeme bu sınırlara kadar yapılmıştır. Pervazdaki halkârî bezeme yapıldıktan sonra kenar sularının etrafındaki altın cetveller ve her iki kenarına siyah çekilmiştir.

Resim bir kitaptan çıktığı için kenarında görülen ince, beyaz kâğıt, resmin üzerine yapıldığı sayfadır. 6b ve 7b yapraklarındaki resimlerle aynı renk paleti kullanılarak aynı üslupta yapılmıştır, beyaz kâğıdın çevresinde mavi mürekkeple ayrıca cetvel çekildiği görülür.

Pervazın üst kenarındaki birleşme kenarı düz değildir, kâğıdın elekten çıktığı, kesilmemiş kenarı ya da inceltile kâğıt kenarı bu şekilde görünür.

BOZULMALAR

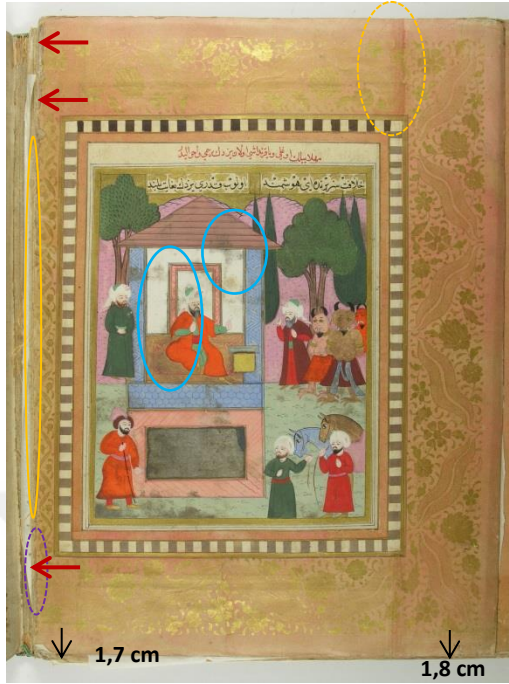
Pervazın renginde açılma ve dalgalanma görülür. Sayfanın dip kısmında yapıştırıcı lekeleri, böcek tahribatı, kıvrılmalar, aşınma tespit edilmiştir. Resimde, kurşun beyazı ve kırmızısı kararması, gümüş kararması, pervaz kâğıdı daha monte edilmeden oluşmuş bir yırtık, sayfanın üst kenarında görülebilir. Sayfanın dip kısmının alta yakın kenarında pek çok iğne deliğı vardır. Bu deliklerin sayfanın a yüzüne geçmediğı anlaşılmıştır.

YAYIN

Fetvacı, 2015, s. 151.

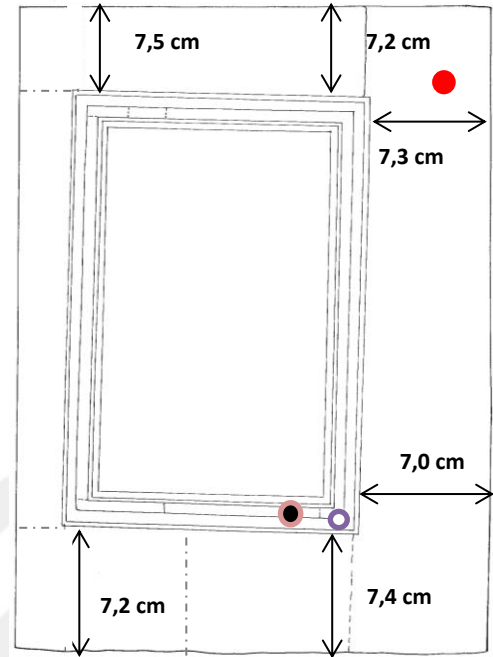

Yaparak Analizi, 28b

Bozulma / Tahribat:

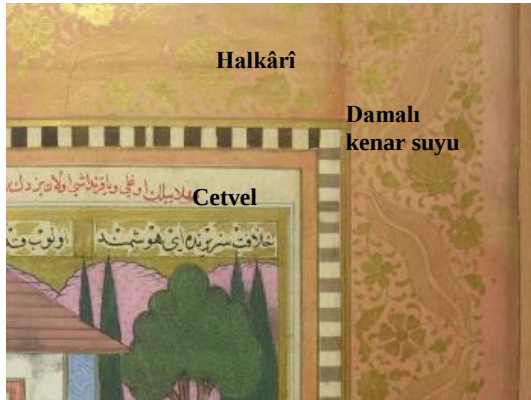
- Aşınma, yıpranma.
- İğne delikleri.
- Yapıştırma ve boya kaynaklı renk değişimi.
- Kurşun kararması.
- Eski onarım ve yapıştırıcı kalıntısı.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, şekerrenk, beş parça kâğıt.
- Şekerrenk kenarsuyu, beş parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (beyaz ve siyah renk, köşelerde beyaz kâğıt).

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Orta pano: 32,5 x 25,4 cm
Resim: 26 x 19,8 cm

KATALOG NO : 53, y. 29a, Vasl ve kat'ı düzenleme

Sayfanın damalı kenar suyu ile çevrilmiş orta panosu, kat'ı ve vasl sanatı ile tezhip sanatının birlikte kullanıldığı yuvarlak bir şemse ve köşebentler şeklinde bir düzenleme ile hazırlanmıştır. Albümün başındaki (5a) sayfanın benzeri olan iki sayfa albümün sonunda (30b) da görülmektedir. Sayfanın ön kenarına, pervazdaki bezemenin boşluğuna, “vassale-i nadir” notu düşülmüştür. Aynı not, 29b, 30a ve 30b sayfalarında da görülür.

YAPIM TEKNİĞİ

Sayfa, beyaz renkli dört parça kâğıttan hazırlanmış olan pervaz, orta panodaki kat'ı şemseyi taşıyan şekerrenk kâğıt ve damalı kenar suyundan oluşur. Pervaz, iri hatâyî grubu çiçekler ve yapraklarla altınla, halkârî tekniğinde bezenmiş, sayfanın kenarı ile arada boşluk bırakılmıştır.

Tam ortada yer alan, pervazdaki gibi beyaz bir kâğıttan kesilerek kat'ı olarak hazırlanan ve her bir dilimi dendanlı biten şemse, şekerrenk kâğıt üzerine yapıştırılmıştır. İç içe geçen, 2,5mm kalınlığındaki daireler şeklinde kesilen 20 dilimli şemsenin boşluklarına gelen kısımlarına renkli kâğıtlar vasl edilmiştir. Albümün tamamında, pervazlarda ve kenar sularında görülen renkli kâğıt örneklerinin tamamını burada bir arada görmek mümkündür. Mavi, açık yeşil, yeşil, sarı, pembe, krem, kahverengi ve şekerrenk kâğıtlar kullanılmıştır. Yapım sırasında, önce renkli küçük kâğıtlar şekerrenk destek üzerine yapıştırılmış sonra da kat'ı şemse bunların üzerine yerleştirilmiştir.

Şemsenin ortasındaki, 9 yapraklı çiçek deseni de renkli (içten dışa gri, sarı, yeşil ve mavi) kâğıtlardan yapılmış olup boyama olan kısım yalnızca en ortadaki 6 yapraklı mavi beyaz ve 9 yapraklı kırmızı çiçek desenleridir. Dairelerin birbirleri ile kesiştiği tüm köşeler mavi ve kırmızı boya ile yapılmış küçük dört yapraklı çiçeklerle bezenmiş, ayrıca tüm renkli kâğıtların üzerine de altın ile havalı tezhip ile hatâyî grubu çiçekler yapılmıştır. Kat'ı desenin kenarları altın cetvel ile çevrilmiştir.

Orta panonun köşeleri de dilimli kemerler şeklinde sarı bir kâğıttan kesilerek hazırlanan ve içi iri rûmî desenlerle düzenlenen, kat'ı köşebentlerle bezenmiştir. Köşebentlerin tamamı altın ile yapılan havalı tezhip ile bezenmiştir.

Şemse ile köşebentler arasında kalan boşluk, halkârî teknikle yapılan iri hatâyî grubu çiçekler ve yapraklarla altın bezeme ile doldurulmuştur. Orta panoyu çeviren siyah krem (pembe) renk kâğıtlardan hazırlanan damalı kenar suyunun iç ve dış kenarı, kalın altın cetvellerle çevrilmiştir. Hatta damaları oluşturan küçük kâğıtların iki yanına da altın cetveller çekilmiştir. Kenar suyunun köşeleri, altın ile doldurulmuştur.

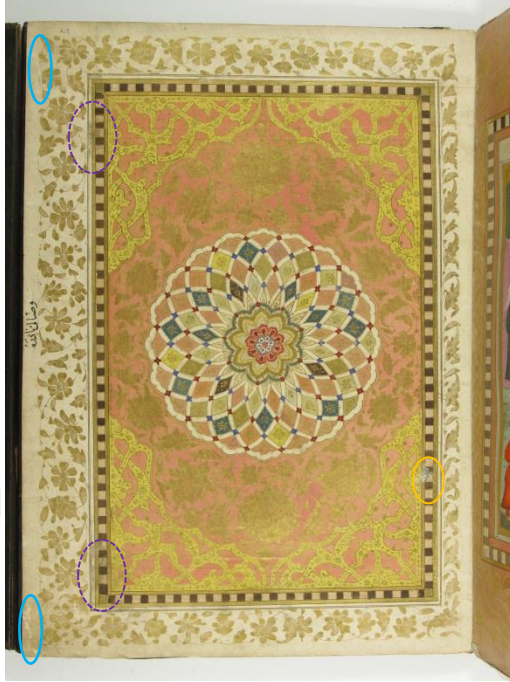
BOZULMALAR

Kirlenme, böcek deliği, gümüşcül böceği tahribatı tespit edilmiştir.

YAYIN

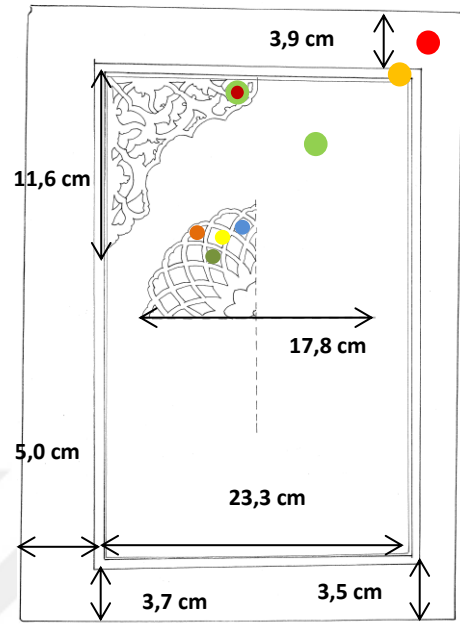
Çağman, 2014, s.154-156

Yaprak Analizi, 29a

Bozulma / Tahribat:

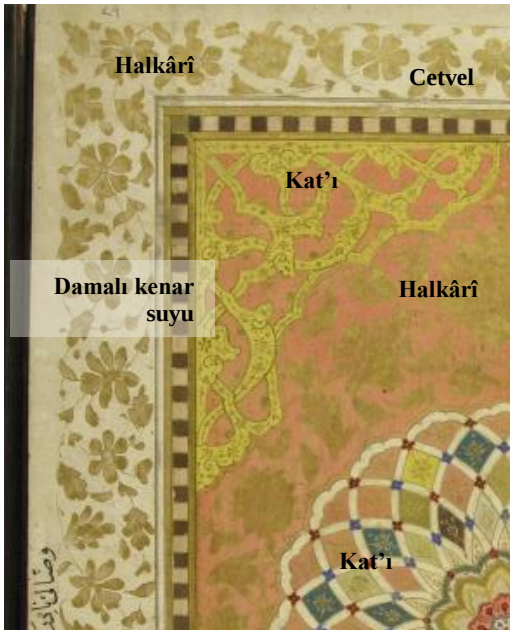
- Böcek deliği.
- Cedvelin dağılması.
- Gümüşçül böceğinin tahribatı.

Vasıl edilen kısımlar:

- Pervaz tek parça krem renk kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (siyah ve krem (pembe) renkler, köşeler yeşil kâğıt).
- Orta pano boşluğu, şekerrenk kâğıt, tek parça.
- Kat'ı şemsenin boşluklarına yerleştirilen küçük kâğıtlar (mavi, açık yeşil, yeşil, sarı, pembe, krem, kahverengi ve şekerrenk).
- Kat'ı köşebent, sarı renk kâğıt.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

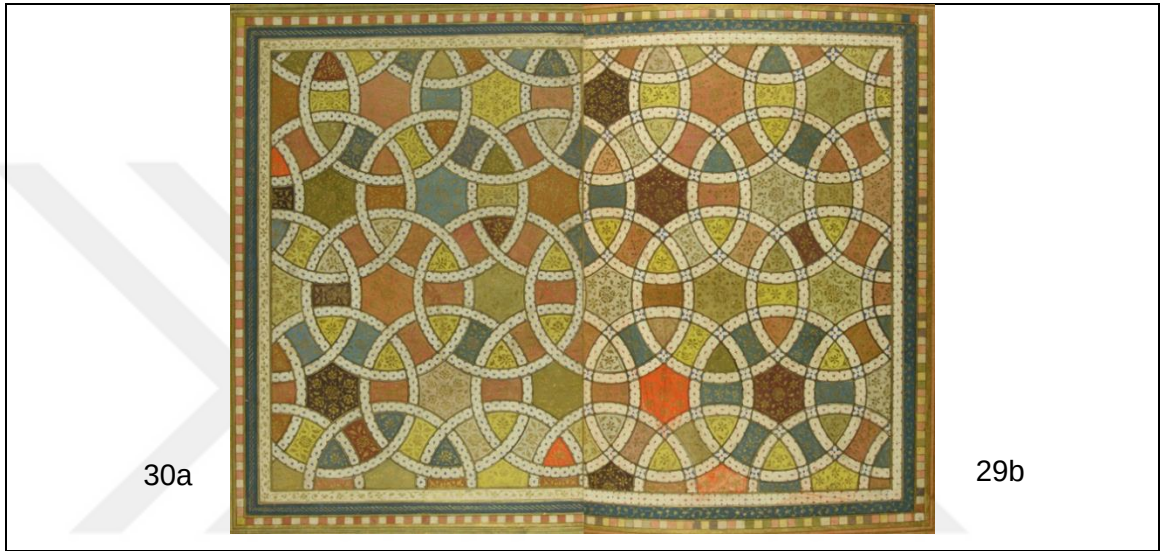

Ölçüler:

Sayfa: 47,3 x 34,2 cm
Orta pano: 36,8 x 26,3 cm

KATALOG NO : 54, y. 29b, Vasl ve kat'ı düzenleme

Albümün tüm renkli kâğıtlarının görüldüğü iki sayfadan birisidir. 29b ve 30a birlikte izlenmek üzere karşılıklı olarak düzenlenmiştir. Orta panoda birbiri ile kesiştirilen halkalar şeklinde düzenlenmiş geometrik yer alır. Halkaların kesişme alanları arasında kalan boşluklar, renkli kâğıtlarla doldurulmuştur. Orta panoyu üç sıra kenar suyu çevreler. Sayfanın ön kenarına, pervazdaki bezemenin boşluğuna, “vassale-i nadir” notu düşülmüştür. Aynı not, 29a, 30a ve 30b sayfalarında da görülür.

YAPIM TEKNİĞİ

Sayfanın pervazı dört parça şekerrenk kâğıt şeritten hazırlanmıştır. Pervaz, iri hatâyî grubu çiçekler ve yapraklarla altınla, halkârî tekniğinde bezenmiş, çiçeklerin ortalarına mavi boya ile küçük dokunuşlar yapılmıştır, sayfanın kenarı ile arada boşluk bırakılmıştır.

29b ve 30a sayfalarının orta panosu tek parça olarak tasarlanmış ve hazırlanmış, sonra ikiye bölünerek karşılıklı iki sayfaya monte edilmiştir. İç içe geçen halkaların kesildiği kâğıdın kenarları aynı zamanda kenar suyu olarak kullanılmıştır. Dip kısmına gelen kenar hariç, diğerler kenarlar halkaların devamıdır. Ancak dip kısmına gelen kısımdaki beyaz kenar suyu, halka tasarımı tamamlandıktan ve ikiye bölündükten sonra eklenmiştir.

Tasarım destek kâğıdı üzerine çizilerek, renkli kâğıtların vasl edileceği alanlar belirlenmiştir. Mavi, açık yeşil, yeşil, sarı, pembe, turuncu, krem, kahverengi ve şekerrenk kâğıtlar uygun biçimlerde kesilerek bu alanlara destek kâğıdı üzerinde yapılan tasarıma göre yapıştırılmıştır. Daha sonra halkalar biçiminde kesilen beyaz kâğıt, bu kâğıtların üzerine yapıştırılmış,

halkaların iç ve dış kenarı tahrirli altın ile cetvellenmiş, kâğıtlar da altın küçük çiçek ve yapraklarla bezenmiştir. Halkaların içi kırmızı “+,” “-” işaretleri ile doldurulmuş, birbiri ile kare biçimindeki kesişme noktaları küçük mavi çiçeklerle bezenmiştir. Aynı kâğıdın devamı olan beyaz kenar suyu da “+,” “-” işaretleri ile süslenmiştir.

Orta panoyu çeviren ikinci kenar suyu dört parça koyu mavi kâğıt şeritten oluşan oluşur. Altın küçük dallarla bezenmiştir. En dışta yer alan damalı kenar suyu ise, albümün tamamında kullanılan renkli kâğıtlardan örnekler içeren kâğıt şeritlerle hazırlanmıştır. Her bir karenin arası altın cetvellidir. Bunun dışında geniş bir altın cetvel ve iki sıra ince altın cetvel bulunur.

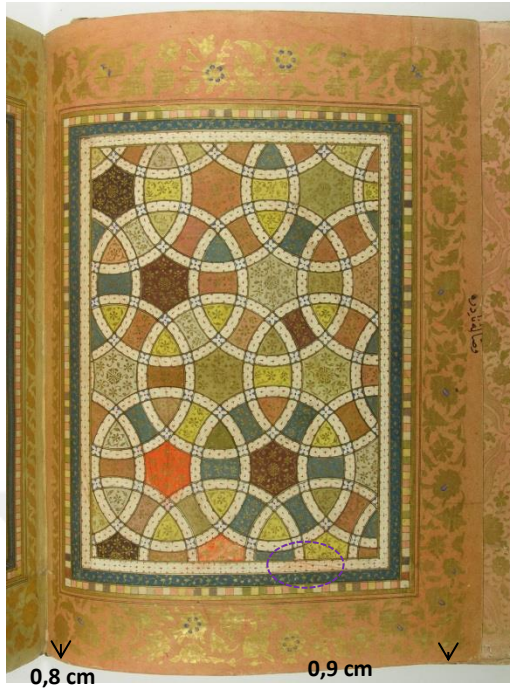
BOZULMALAR

Kirlenme, böcek deliği, gümüşcül böceği tahribatı tespit edilmiştir.

YAYIN

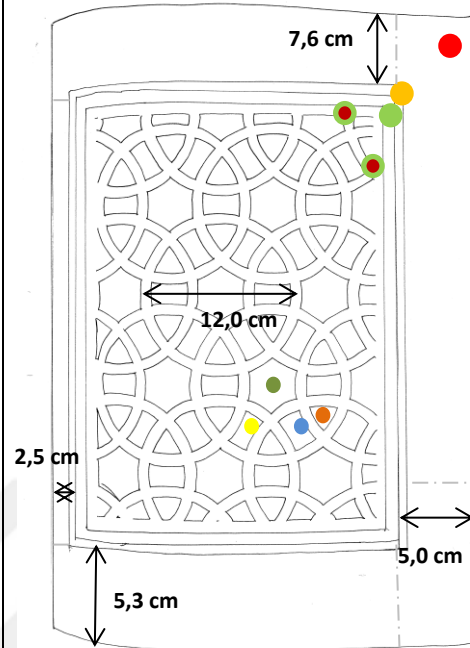
Çağman, 2014, s.154-156

Yaprak Analizi, 29b

Bozulma / Tahribat:

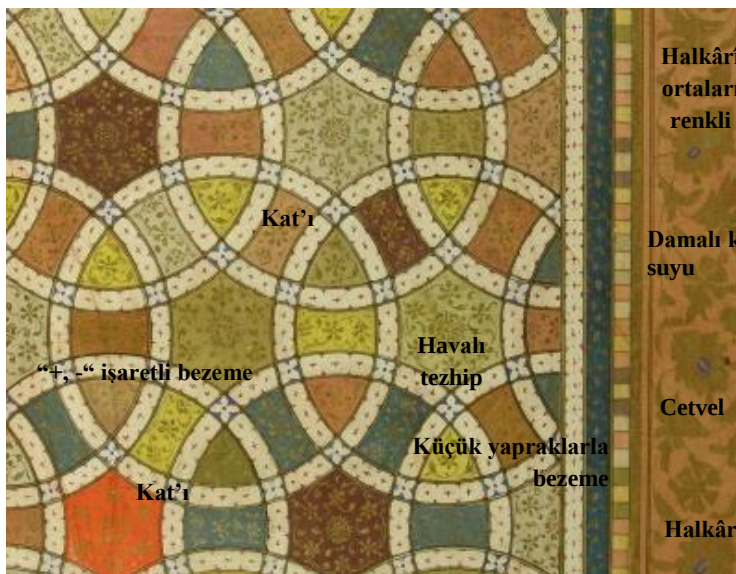
- Böcek deliği.
- Boyanın dağılması.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz dört parça şekerrenk kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (mavi, açık yeşil, yeşil, sarı, pembe, turuncu, krem, kahverengi, beyaz, şekerrenk ve köşeler beyaz renk kâğıt).
- Lacivert renk kenarsuyu en az 3 parça kâğıt.
- Kat'ı bezemenin boşluklarına yerleştirilen küçük kâğıtlar (mavi, açık yeşil, yeşil, sarı, pembe, turuncu, krem, kahverengi ve şekerrenk).
- Beyaz kenarsuyu ve kat'ı halkalar.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Orta pano: 35,6 x 27,2 cm
Kat'ı bezeme: 29,4 x 20,7 cm

KATALOG NO : 55, y. 30a, Vasl ve kat'ı düzenleme

Albümün tüm renkli kâğıtlarının görüldüğü iki sayfadan diğeridir (ilki 29a). Orta panoda birbiri ile kesiştirilen halkalar şeklinde düzenlenmiş geometrik yer alır. Halkaların kesişme alanları arasında kalan boşluklar, renkli kâğıtlarla doldurulmuştur. Orta panoyu üç sıra kenar suyu çevreler. Sayfanın ön kenarına, pervazdaki bezemenin boşluğuna, “vassale-i nadir” notu düşülmüştür. Aynı not, 29a ve 30b sayfalarında da görülür¹.

YAPIM TEKNİĞİ

Sayfanın pervazı dört parça açık yeşil kâğıt şeritten hazırlanmıştır. Pervaz, iri hatâyî grubu çiçek ve yaprak motifleri ile altın halkârî tekniğinde bezenmiş, sayfanın kenarı ile bezeme arasında boşluk bırakılmıştır.

Halkaların ve vasl edilen kâğıtların tasarımı 29a ile aynıdır. İki farklı mavi renge boyanmış kâğıt, 29b’de kullanılmamıştır. Orta panodaki halka ve vasl edilen kâğıtlardaki tasarımın 29b’den farkı halkaların içindeki bezeme biçimidir. Halkaların mavi “+, -” işaretleri ile süslenmiş, Yine iç ve dış kenarları altın cetvel ile çevrilmiştir. Orta panonun dip kenarındaki beyaz kenar suyu hariç diğer üç kenar halkaların hazırlandığı kâğıttır. Orta pano beyaz, mavi ve pembe beyaz damalı kenar suyu ile çevrilmiştir. Beyaz kenar suyu altın ile çiçek ve yaprak motifleri ile süslenmiş, dört parça koyu mavi kâğıt şeritten oluşan kenar suyu “s” şekilleri ile altınla bezenmiş, en dıştaki damalı kenar suyunun köşeleri ise sarı renkli küçük kâğıtlar ile tamamlanmıştır. Kenar suyunu oluşturan kâğıtların kenarları altın cetvel ile çevrilmiştir.

GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR

Dip kısımlarında, dikiş yerlerinde küçük onarımlar vardır.

BOZULMALAR

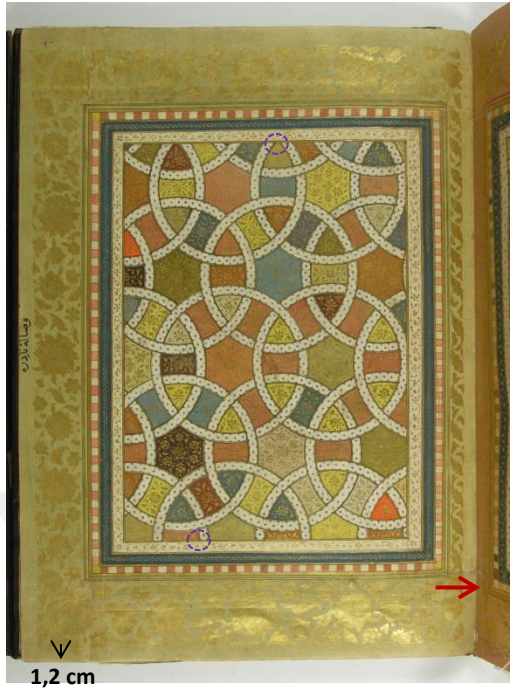
Kirlenme görülür.

YAYIN

Çağman, 2014, s.154-156.

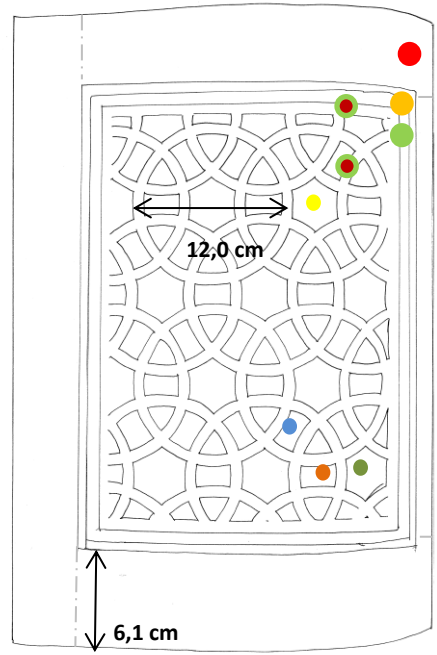
¹ Resim ve not için bkz. Katalog no. 54.

Yaprak Analizi, 30a

Bozulma / Tahribat:

→ Eski onarım ve yapıştırıcı kalıntısı.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz dört parça yeşil renk kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (pembe ve beyaz, köşeler sarı renk kâğıt).
- Lacivert renk kenarsuyu en az 3 parça kâğıt.
- Kat'ı bezemenin boşluklarına yerleştirilen küçük kâğıtlar (mavi, açık yeşil, yeşil, sarı, pembe, turuncu, krem, kahverengi ve şekerrenk).
- Beyaz kenarsuyu ve kat'ı halkalar.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Sayfa: 47,3 x 34,2 cm
Kat'ı bezeme: 29,4 x 20,9 cm

KATALOG NO : 56, y. 30b, Vasl ve kat'ı tasarım

Sayfanın 5a ve 29a sayfalarının bir birleşimi gibidir. Vervev dilimli kenar suyu ile çevrilmiş orta pano, kat'ı ve vasl sanatı ile tezhip sanatının birlikte kullanıldığı yuvarlak bir şemse ve köşebentler şeklinde bir düzenleme ile hazırlanmıştır. Sayfanın ön kenarına, pervazdaki bezemenin boşluğuna, “vassale-i nadire” notu düşülmüştür. Aynı not 29a, 29b ve 30a sayfalarında da görülür.

YAPIM TEKNİĞİ

Sayfa, beyaz renkli dört parça kâğıttan hazırlanmış olan pervaz, dikdörtgen orta panodaki kat'ı şemseyi taşıyan şekerrenk kâğıt ve vervev dilimli kenar suyundan oluşur. Pervaz, iki renk altın (yeşil ve sarı) kullanılarak iri hatâyî grubu çiçekler ve yapraklarla halkârî tekniğinde bezenmiş, sayfanın kenarı ile arada boşluk bırakılmıştır. Orta panoyu oluşturan şemse, albümün başındaki (5a) sayfada kullanılan ile benzer bir kalıptan hazırlanmıştır. Köşebentler ise 29a'da kullanılanlarla aynı kalıptan kesilmiştir.

Şemse, pervazdaki gibi beyaz bir kâğıttan kesilerek kat'ı olarak hazırlanan ve her bir dilimi dendanlı biten şemse, şekerrenk kâğıt üzerine yapıştırılmıştır. İç içe geçen, 2,5mm kalınlığındaki daireler şeklinde kesilen 20 dilimli şemsenin boşluklarına gelen kısımlarına renkli kâğıtlar vasl edilmiştir. Dıştan içe doğru şekerrenk, açık yeşil, yeşil, pembe, yeşil, şekerrenk kâğıtlar kullanılmıştır. Yapım sırasında, önce renkli küçük kâğıtlar şekerrenk destek üzerine yapıştırılmış sonra da kat'ı şemse bunların üzerine yerleştirilmiştir.

Şemsenin göbeğindeki 10 yapraklı çiçek deseni şekerrenk kâğıttır ve altın ile bezenmiştir. Bundan çıkan 10 dilimin ortalarına şekerrenk küçük kâğıtlar yerleştirilmiş, kenarları mavi ve yeşil renk ile boyanmış, üzerinde de altın ile bezeme yapılmıştır. Bu dilimlerden çıkan yaprak biçimindeki 20 motif içine küçük yeşil kâğıtlar vasl edilmiştir. Şemsenin göbeği kırmızı, mavi ve altın bezemelerle hareketlendirilirken küçük kâğıtlar yapıştırılarak vasl sanatının incelikleri de gösterilmiştir.

Dairelerin birbirleri ile kesiştiği tüm köşeler mavi ve kırmızı boya ile yapılmış küçük dört yapraklı çiçeklerle bezenmiş, ayrıca tüm renkli kâğıtların üzerine de altın ile havalı tezhip ile hatâyî grubu çiçekler yapılmıştır. Kat'ı desenin kenarları altın cetvel ile çevrilmiştir.

Orta panonun şemse dışında boş kısımları, halkârî teknikle yapılan iri hatâyî grubu çiçekler ve yapraklarla altın halkârî bezeme ile doldurulmuş iç kısmına altın cetvel çekilmiştir. Orta panonun köşeleri de dilimli kemerler şeklinde açık yeşil renkli bir kâğıttan iri rûmî desenler şeklinde kesilen kat'ı köşebentlerle bezenmiştir. Köşebentlerin tamamı altın ile yapılan havalı tezhip ile bezenmiştir.

Şemse ile köşebentler arasında kalan boşluk, altın halkârî tekniğindeki iri hatâyî grubu çiçekler ve yapraklarla doldurulmuştur. Orta panoyu çeviren siyah, şekerrenk ve krem renk kâğıtlardan hazırlanan verev dilimli kenar suyunun iç ve dış kenarı, kalın altın cetvellerle çevrilmiş, her bir kâğıdın iki yanına da altın cetveller çekilmiştir.

GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR

Sayfa, onarım sırasında dip kısmından yan kâğıda yapıştırılmış olduğu için açılmıyor. Üst kısmından yapışmıştır.

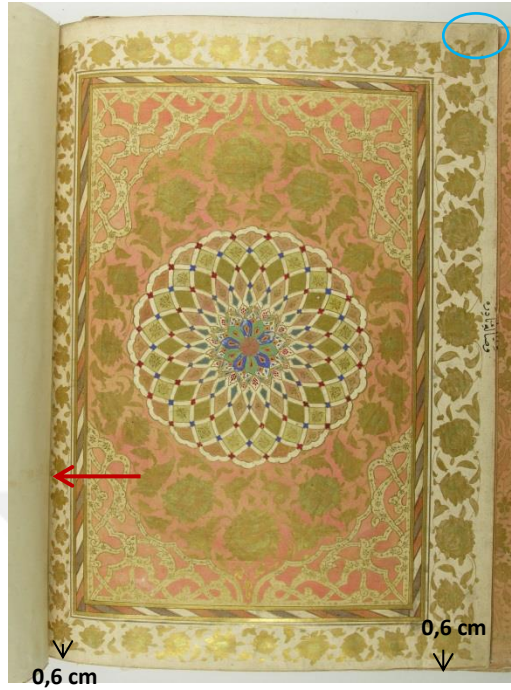
BOZULMALAR

Ayrıca sağ üst köşesinde kirlenme tespit edilmiştir.

YAYIN

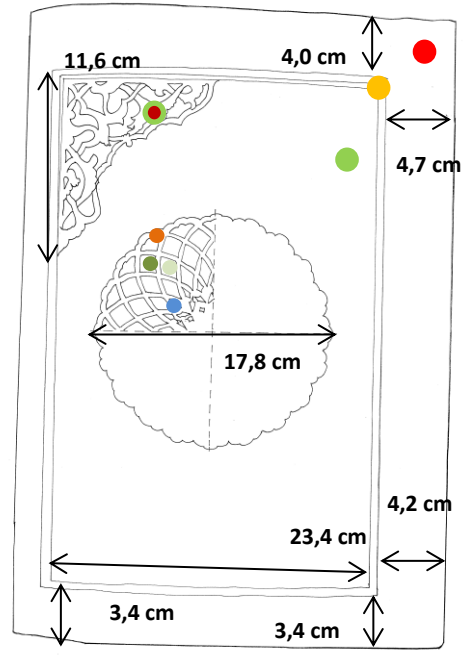
Çağman, *Kat'ı*, 2014, s.154-156

Yaprak Analizi, 30b

Bozulma / Tahribat:

- Kirlenme.
→ Yapışıklık.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz tek parça krem renk kâğıt.
● Verev dilimli kenarsuyu (siyah, beyaz ve şekerrenk kâğıt).
● Orta pano boşluğu, şekerrenk kâğıt, tek parça.
● Kat'ı şemsenin boşluklarına yerleştirilen küçük kâğıtlar (açık yeşil, yeşil, mavi, pembe ve şekerrenk).
● Kat'ı köşebent, açık yeşil renk kâğıt.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

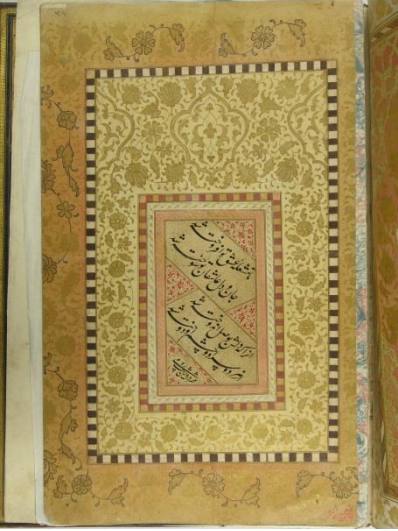

Ölçüler:

Orta pano: 38,7 x 26,4 cm
Kat'ı bezeme: 37,0 x 23,4 cm

KATALOG NO : 57, y.31a, Bir yazı

Sayfanın ortasına yerleştirilmiş tek kıt'a'nın çevresi üç sıra kenar suyu ile çevrilmiş, ara pervazlı olarak düzenlenen sayfada ara pervaz da damalı kenar suyu ile çevrilmiştir. Krem rengi, ince zerefşanlı kâğıt üzerinde, ta'lik hatla, mail olarak dört sıra halinde siyah mürekkep ile yazılan yazı, ikişer satır halinde cetvelenince, kenarlarda muska koltuk alanları oluşmuştur. Kırmızı mürekkep ile havalı tezhip ile çiçek ve yapraklardan oluşan motifler ile bezenen muska koltukların sol alt köşesinde imza yer alır.

	<i>Tâ meş'ale-yi ışk-i tu efrûhte şûd Cân u dil-i aşıkân-ı tu sûhte şûd ân râ ki dileş be-vasl endûhte şûd Ez her du serâ du çeşm-i û dûhte şûd</i> <i>Fekîr Dervîş Receb-i Rûmî</i> Senin aşkının meşalesi yakınca Âşıklarının can ve dilleri yandı Gönlüne vuslat hevesi düşen kişi Gözünü iki cihana yumdu Fakîr Dervîş Receb-i Rûmî
--	---

YAPIM TEKNİĞİ

Sayfa orta panoda yer alan yazı, çevresindeki üç sıra kenar suyu, ara pervaz, yeniden kenar suyu ve pervaz şeklinde düzenlenmiştir. Pervaz iki parça şekerrenk kâğıt şeritten, ara pervaz ise tek parça sarı renkte kâğıtla yapılmıştır. İki pervaz birbirinden altın cetvel ve siyah-beyaz damalı kenar suyu ile ayrılmıştır. Damalı kenar suyunun köşeleri dikdörtgen pembe kâğıtlarla kapatılmıştır. Dış pervazın kenarlarında biz ile çekilen çizgilere kadar tezhip yapılmıştır, pervazın ön kenarı kesilmiştir. Pervaz altın iri hatâyî çiçek ve yapraklarla halkârî tekniğinde bezenmiş, bazı çiçek ve yapraklar gümüş ile tahrirlenmiştir.

Ara pervaz altın ile halkârî tekniğinde bezenmiş, motif olarak Tablo 3, 1 numara ile ifade edilen kapalı form kullanılmış, kapalı formun içi iri rûmî desenleri ile doldurulmuş, ara pervazın diğer kısımları da hatâyî çiçek grupları, yapraklar ve dallar ile bezenmiştir.

Yazı (içten dışa) dört parça kâğıttan oluşan pembe renk kenar suyu, tek parça beyaz kenar suyu, koyu pembe ve sarı kâğıt şeritlerden oluşan damalı kenar suları ile çevrilmiştir. Damalı kenar suyunun köşeleri açık pembe kâğıt ile tamamlanmıştır. Tüm kenar sularının birleşme kenarları altın cetvel ile kapatılmıştır. Pembe renkli kenar suyunun üzerine altın “s” motifiyle ve beyaz kenar suyu altın küçük yapraklarla süslenmiştir.

GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR

Sayfada ön kenarından kesilmiştir. Sırt kısmı bir ebru kâğıdı ile onarılmıştır.

BOZULMALAR

Sağ alt köşede kırmızı kurşun kalem ile yazılmış numaralar vardır. Sayfanın genelinde kirlenme, küçük aşınmalar ve lekeler görülür. Sayfa ortadan katlanmış gibi bir kat izi tespit edilmiştir.

YAYIN

Fetvacı, 2012, s. 133.

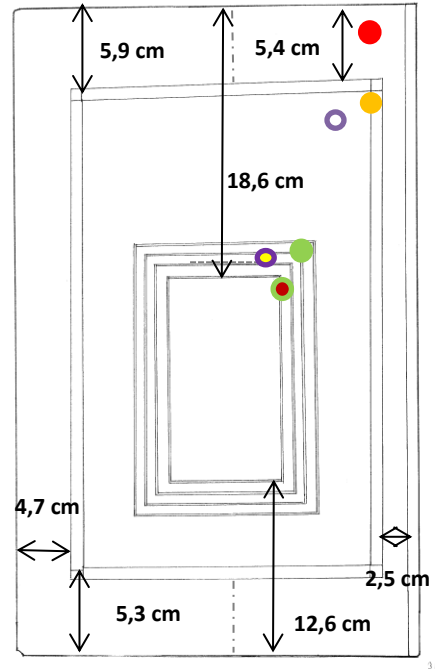
Fetvacı, 2015, s. 147.

Yaprak Analizi, 31a

Bozulma / Tahribat:

- Aşınma, yüzeyde soyulma.
- Kirlenme ve kahverengi lekeler.
- Kırmızı kurşun kalemle yazılmış rakamlar.
- Ebru kâğıdı ile yapılmış onarım ve yapıştırıcı kalıntısı.
- Ön kenarı kesilmiştir.
- Kat izi.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, şekerrenk iki parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (siyah ve beyaz renkler, köşeler pembe renkli).
- Ara pervaz, krem renk tek parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (koyu pembe ve sarı renkler, köşeler pembe renk kâğıt).
- Beyaz renk kenarsuyu, tek parça kâğıt.
- Pembe renk kenarsuyu, dört parça kâğıt.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

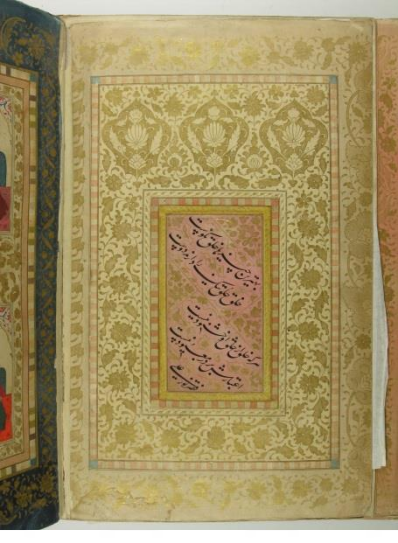

Ölçüler:

Sayfa: 46,3 x 28,7 cm
Orta pano: 35,5 x 22,4 cm
Sayfa kalınlığı: 0,40 – 0,49 mikron
Yazı: 17,5 x 9,0 cm

KATALOG NO : 58, y. 31b, Bir yazı

Sayfanın ortasına yerleştirilmiş tek kıt'anın çevresi üç sıra kenar suyu ile çevrilmiş, ara pervazlı olarak düzenlenen sayfada ara pervaz da damalı kenar suyu ile çevrilmiştir. Pembe renk kâğıt üzerinde, ta'lik hatla, mail olarak dört sıra halinde siyah mürekkep ile yazılan yazı, ikişer satır halinde cetvelle çevrilince, kenarlarda muska koltuk alanları oluşmuştur. Altın ile halkârî çiçek ve yapraklardan oluşan motifler ile bezenen muska koltukların sol alt köşesinde imza yer alır.

	<i>Behterin çîzhâ hulk-i nekûst Halk hulak-ı nîk râ dârend dûst Her ki halk ez hulk-i û hoşnûd nîst İtibâreş ber der-i ma'bûd nîst</i> <i>Fekîr Nûr Alî</i> İyi şeylerden birisi de hoşgörölüktür Halk hoşgörölüğü sever Her kimse ki halk onun huyundan hoşnut değilse Allahın nezdinde de itibarı olmaz Fakîr Nûr Alî
--	---

YAPIM TEKNİĞİ

Sayfa düzeni 31a ile büyük benzerlik gösterir. Orta panoda yer alan yazı, çevresindeki üç sıra kenar suyu, ara pervaz, yeniden kenar suyu ve pervaz şeklinde düzenlenmiştir. Pervaz tek parça bej renk kâğıttan, ara pervaz ise tek parça krem renk kâğıttan yapılmıştır. İki pervaz birbirinden altın cetvel ve pembe-beyaz damalı kenar suyu ile ayrılmıştır. Damalı kenar suyunun köşeleri küçük kare mavi kâğıtlarla kapatılmıştır. Dış pervazın kenarlarında biz ile çekilen çizgilere kadar tezhip yapılmıştır, pervazın ön kenarı kesilmiştir. Pervaz altın iri hatâyî çiçek ve yapraklarla, ön kenarı ise dalların ucuna yerleştirilen yaprak biçimindeki kapalı form ile (Tablo 3, no 2) ile halkârî tekniğinde bezenmiştir.

Ara pervaz altın ile halkârî tekniğinde küçük pafta biçimindeki kapalı formu motif ile (Tablo 3, 1) bezenmiş, kapalı formun içi iri hatâyî ve yapraklarla doldurulmuş, ara pervazın diğer kısımları da hatâyî çiçek grupları, yapraklar ve dallar ile bezenmiştir.

Yazı (içten dışa) dört parça kâğıttan oluşan sarı renk kenar suyu, bej ve pembe kâğıt şeritlerden oluşan damalı kenar suyu ve tek parça krem renk kenar suyu ile çevrilmiştir. Dıştaki krem renk kenar suyu, ara pervazın kenarındır. Damalı kenar suyunun alttaki köşeleri sarı kare kâğıtlarla, üstteki köşeleri ise pembe kare kâğıtlarla tamamlanmıştır. Tüm kenar sularının birleşme kenarları altın cetvel ile kapatılmıştır. Krem renkli kenar suyu altın küçük yapraklarla, sarı kenar suyu ise altın “s” motifıyla süslenmiştir.

GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR

Sayfada ön kenarından kesilmiştir. Sırtı 32a yüzüne dip kısmından sarımsı bir onarım kâğıdı ile yapıştırılmıştır.

BOZULMALAR

Sağ alt köşe kıvrılmış, sol alt köşede ise su lekesi oluşmuştur. Sayfanın genelinde kirlenme, küçük aşınmalar ve lekeler görülür.

YAYIN

Fetvacı, 2012, s. 133.

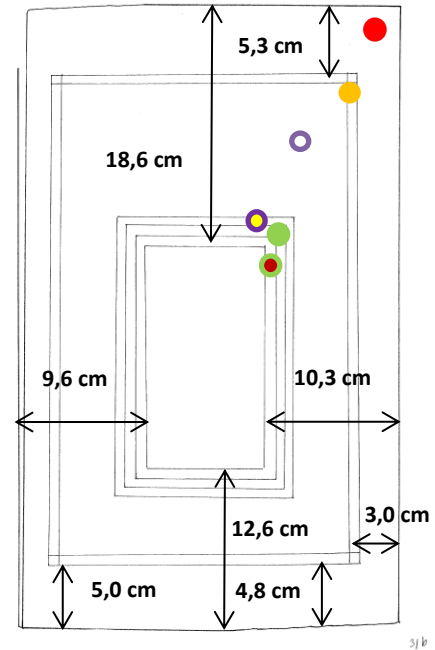
Fetvacı, 2015, s. 147.

Yaprak Analizi, 31b

Bozulma / Tahribat:

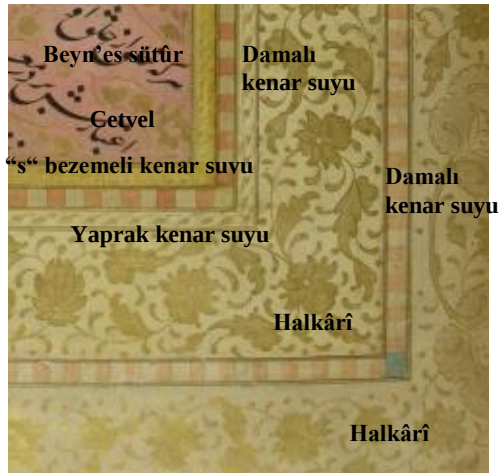
- Aşınma, yüzeyde soyulma.
- Kirlenme ve kahverengi lekeler.
- Su lekesi.
- Eski ile yapılmış onarım ve yapıştırıcı kalıntısı.
- Ön kenarı kesilmiştir.
- Kat izi.
- Yapıştırma sırasında oluşan su lekesi.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, krem renk tek parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (pembe ve beyaz renkler, köşeler mavi renkli).
- Ara pervaz, sarımsı krem renk tek parça kâğıt.
- Damalı kenarsuyu (pembe ve beyaz renkler, köşeler pembe ve beyaz renk kâğıt).
- Krem renk kenarsuyu, ara pervazın devamı tek parça kâğıt.
- Sarı renk kenarsuyu, dört parça kâğıt.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Orta pano: 37,8 x 23,5cm
Yazı: 16,3 x 8,8 cm

KATALOG NO : 59, y. 32a, Dört resim

Orta panoya dört padişahın oturur biçimde portreleri yerleştirilmiştir². Aynı renk paleti ile betimlenen padişahlardan Sultan Selim Şah'ın elinde iki altın küre bulunur. Sultan Murad tahtta oturur biçimde tasvir edilmişken diğerleri arkalarındaki yastığa dayanır biçimde oturmaktadır. Portrelerin altına padişahların isimleri unvanları ile birlikte yazılmıştır.

Sağdan sola, yukarıdan aşağıya:

1. *Selim Şah-ı Rum*
2. *Sultan Süleyman-ı Adil*
3. *Sultan Selim*
4. *Sultan Murad*

YAPIM TEKNİĞİ

Orta pano, üç parçadan oluşan krem rengi kâğıt üzerine yerleştirilen dört padişahın portresinden oluşur. Portrelerin kendisi de krem renk kâğıt üzerine yapılmış ve sayfanın ortasına yerleştirilmiştir. Resimlerin arasında kalan boşluk, halkârî bezeme ile doldurulmuştur. Halkârî bezemenin önce yapıldığı, sayfaya yapıştırıldıktan sonra da çevresindeki cetvelin çekildiği görülür. Ayrıca portrelerin üzerindeki dilimli kemerin içine kırmızı ve mavi mürekkeple (tasvirlerde kullanılan boyadan daha sulu olmalıdır) bezeme yapılmış, dendanlar çift altın ile geçilmiştir.

Orta panonun çevresi, içte dört parça pembe kâğıt şeritten oluşan, dışta da her renkten kâğıtlarla hazırlanan damalı kenar suyu ile çevrilmiştir. Damalı kenar suyunun köşeleri mavi kare kâğıtlar ile tamamlanmıştır. Dört parça lacivert (indigo ?) kâğıt şeridin birleştirilmesi ile oluşturulan pervaz halkârî teknikle bezenmiştir. Pervazın ön kenarı kesilmiştir.

Resimlerin etrafına içten dışa doğru siyah, altın, çift sıra siyah ve mavi cetvel çekilmiştir. Orta panonun etrafındaki halkârî bezemenin pervazdaki kadar ince bir işçilikle yapılmadığı görülür.

² Padişah portrelerinin, albümü bir bütün olarak Osmanlı ailesi ile ilişkilendirmesi konusunda bkz. Bağcı, 2013, 266-267.

Pervazın ön kenarında, Tablo 3’da verilen bezeme örneklerinden 5 numara ile belirtilen sırt kısmında boşluk olan kıvrımlı yapraklar ve çiçeklerden oluşan kalıpla halkârî bezeme yapılmıştır. Aynı kalıp 19b ve 20b sayfalarında da kullanılmıştır.

GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR

Sayfada ön kenarından kesilmiştir. Sırtı 32a yüzüne dip kısmından sarımsı bir onarım kâğıdı ile yapıştırılmıştır.

BOZULMALAR

Sayfanın tamamında bir yıpranma ve kırıklılık görülür. Sayfa orta kısımdan katlanmış gibidir. Sayfanın genelinde kirlenme, küçük aşınmalar, boyalarda kurşun beyazı kararması, boya dökülmesi ve lekeler görülür.

YAYIN

Bağcı, 2013, s. 266.

Gültepe, 2016.

Padişahın Portresi, 2000.

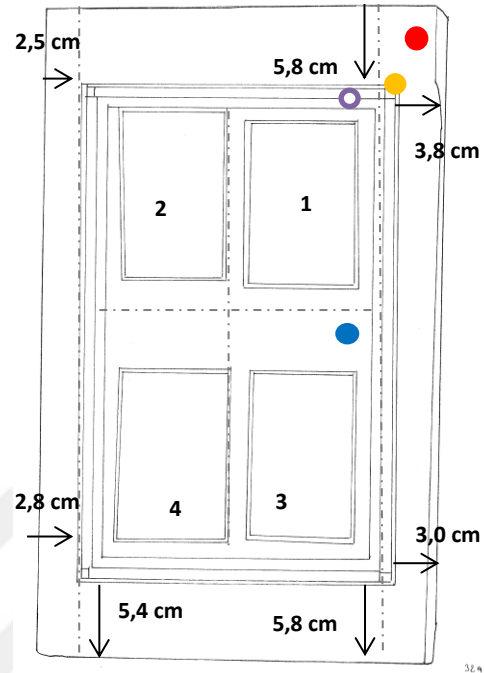
Fetvacı, 2015, s. 144.

Yaprak Analizi, 32a

Bozulma / Tahribat:

- Boya dökülmesi.
- Renk değişimi.
- Kurşun beyazı kararması.
- Odun hamuru kâğıt ile yapılmış onarım.
- Ön kenarı kesilmiştir.
- Kat izi.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, lacivert (indigo?) renk, 4 parça kâğıt.
- Damalı (siyah, beyaz, krem, pembe, sarı, yeşil ve köşeler mavi kâğıt).
- Pembe renk kenarsuyu, 4 parça kâğıt.
- Orta pano zemini, dört parça krem renk kâğıt.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

- Sayfa: 46,7 x 28,5 cm
- Orta pano: 35,5 x 22,3 cm
- Sayfa kalınlığı: 0,39 – 0,58 mikron
- Resimler:
1. 8,2 x 12,0 cm
 2. 7,8 x 12,4 cm
 3. 7,9 x 12,2 cm
 4. 8,4 x 12,4 cm

KATALOG NO : 60, y. 32b, Dört resim

Orta panoya dört padişahın oturur biçimde portreleri yerleştirilmiştir. Aynı renk paleti ile betimlenen padişahlardan Sultan Bayezid'in elinde kitap, diğerlerinin elinde altın küre bulunur. Hepsisi, arkalarındaki yastığa dayanır biçimde tezvir edilmiştir. Portrelerin altına padişahların isimleri unvanları ile birlikte yazılmıştır.

Sağdan sola, yukarıdan aşağıya:

1. *Sultan Mehmed Culus*
2. *Sultan Bayezid*
3. *Sultan Mehmed Civan*
4. *Sultan Murad Han*

YAPIM TEKNİĞİ

Orta pano, üç parçadan oluşan krem rengi kâğıt üzerine yerleştirilen dört padişahın portresinden oluşur. Portrelerin kendisi de krem renk kâğıt üzerine yapılmış ve sayfanın ortasına yerleştirilmiştir. Resimlerin arasında kalan boşluk, halkârî bezeme ile doldurulmuştur. Halkârî bezemenin önce yapıldığı, sayfaya yapıştırıldıktan sonra da çevresindeki cetvelin çekildiği görülür. Ayrıca portrelerin üzerindeki dilimli kemerin içine kırmızı ve mavi mürekkeple bezeme yapılmış, dendanlar çift altın ile geçilmiştir.

Orta panonun çevresi, içte dört parça şekerrenk kâğıt şeritten oluşan, dışta da sarı ve siyah renkli kâğıtlarla hazırlanan damalı kenar suyu ile çevrilmiştir. Damalı kenar suyunun köşeleri parlak kırmızı kare kâğıtlar ile tamamlanmış, sağ alt köşesi düşmüştür. Dört parça pembe kâğıt şeridin birleştirilmesi ile oluşturulan pervaz halkârî teknikle bezenmiştir. Pervazın ön kenarı kesilmiştir.

Resimlerin etrafına içten dışa doğru siyah, altın, çift sıra siyah ve mavi cetvel çekilmiştir. Orta panonun etrafındaki halkârî bezemenin pervazdaki kadar ince bir işçilikle yapılmadığı görülür. Pervazın ön kenarında, Tablo 3'da verilen bezeme örneklerinden 5 numara ile belirtilen ucu kıvrık iri yapraklarla halkârî bezeme yapıldığı anlaşılır. Aynı kalıp 2b, 7a, 11b, 12b, 22b ve 25b sayfalarında da kullanılmıştır.

GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR

Sayfa ön kenarından kesilmiş, ciltten tamamen ayrılmış durumdadır.

BOZULMALAR

Sayfanın tamamında bir yıpranma ve kırıxıklık görülür. Sayfa orta kısımdan katlanmış gibidir. Sayfanın genelinde kirlenme, boyalarda kurşun beyazı kararması, boya dökülmesi ve lekeler görülür.

YAYIN

Bağcı, 2013, s. 266.

Gültepe, 2016.

Padişahın Portresi, 2000.

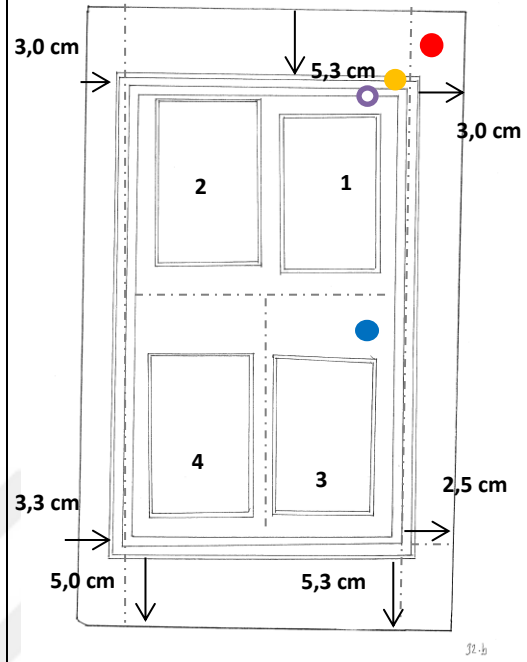
Fetvacı, 2015, s. 144.

Yaprak Analizi, 32b

Bozulma / Tahribat:

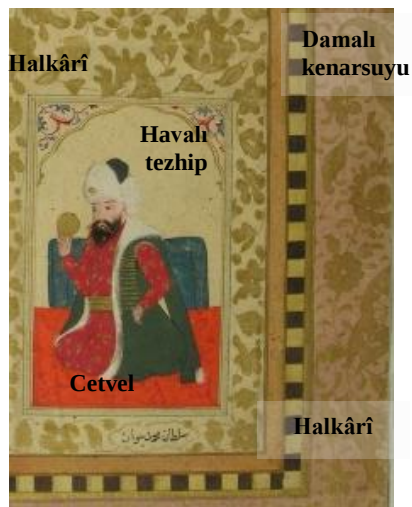
- Yıpranma, aşınma.
- Kurşun beyazı kararması.
- Su lekesi.
- Odun hamuru kâğıt ile yapılmış onarım ve yapıştırıcı lekeleri.
- Ön kenarı kesilmiştir.
- Kat izi.
- Boya dağılması.

Vasl edilen kısımlar:

- Pervaz, pembe renk, beş parça kâğıt.
- Damalı (siyah ve sarı, köşeler kırmızı kâğıt).
- Şekerrenk kenarsuyu, 4 parça kâğıt.
- Orta pano zemini, dört parça krem renk kâğıt.

Tezhip / Kâğıt Süsleme:

Ölçüler:

Orta pano: 36,0 x 23,0 cm

Resimler:

1. 7,6 x 12,6 cm
2. 7,9 x 12,4 cm
3. 7,6 x 12,0 cm
4. 7,7 x 12,0 cm